
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XIII ■ Nr. 1 (134) ■ Ianuarie 2022

Monumentul eroilor din Vălenii de Munte – Prahova

Din sumar:

Horia Bădescu: Cei patru cavaleri ai Apocalipsei
Florian Copcea: Omul digital în așteptarea omului po(i)etic
Radu Ștefan Vergatti: 500 de ani de la plecarea dintre noi a Domnului Neagoe Basarab
Florin Horvath: Despre Sfânta Lumină de la Sărbătoarea Învierii Domnului
Eufrosina Otlăcan: Edmond Nicolau, 100 de ani de la naștere
Marcel Lucaciu: Revizorul și pedagogul Eminescu
Lucian Costache: Nemărginiri de gândire
Ioan C. Popa: Închiderea bisericilor din Basarabia în documente KGB

Revista apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeș, cu sprijinul Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Neverosimil, Eminescu

Gheorghe PĂUN

Am împrumutat ideea/termenul din titlu din inspiratele și mult atrăgătoarele volume *Eminescu, poem cu poem. La o nouă lectură,* Editura Allfa, București, *Antumele* – 2017, *Postumele* – 2019, de Alex. Ștefănescu. „Parcă devenea zeu când scria.// Mai mult decât orice, mă miră faptul că Eminescu a existat”, face mărturisire criticul – pag. 225, volumul al doilea.

Am o uimire similară atunci când citesc publicistica eminesciană. Am „conspectat” de curând încă vreo sută de pagini din *Eminescu, Opere,* volumul V. *Publicistică* (Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, ediție îngrijită de D. Vatamaniuc), din Colecția „Opere fundamentale” coordonată de acad. Eugen Simion. Eram în căutarea de fragmente pentru pagina a doua a revistei, *Domnul Eminescu scris-a.* Evident, aleg numai paragrafe care rezistă timpului, se potrivesc și situației de astăzi, din viața românească, din viața internațională, politica fiind inclusă, în ambele cazuri – dar câte nu se potrivesc!, uneori la nivel „punctual”, cum se spune, șablonard, prin mass-media. Am selectat texte pentru un an și ceva, vor apărea rând pe rând în revistă, dar reiau mai jos câteva fraze care sunt parcă scrise azi de dimineață, referitor la evenimente din ultimele săptămâni.

Faptul că e posibil acest lucru, ține de aura *supraumană* a „românului absolut” (Petre Țuțea), chiar dacă om real și nu „personaj de legendă” (Alex. Ștefănescu). Nu e *eminescian* în toate poemele, postumele nu sunt toate finisate, dar, după *trecerea pe curat*, caligrafiate, poeziile sale se dovedesc „de o neasemuită frumusețe”. La fel cu articolele – una sunt însemnările, ciornele, și alta textele din *Timpul.* A fost partizan uneori, pătimaș adesea, dar român tot timpul, suferind pentru țară. O dorință de cunoaștere universalistă, o putere de muncă ieșită din comun, documentare enormă, lecturi, notițe – peste toate, o intuiție la care numai cei aleși au acces. Intuiție în a deosebi binele de rău, frumosul de urât, dar și în *a simți,* de pildă, momente ale istoriei, ale cosmogoniei, și a le transpune în „versuri fără egal în poezia lumii”, „care ne taie respirația” (Alex. Ștefănescu, *Op. cit., Antumele*, pag. 128, referitor la viziunea cosmogonică din *Scrisoarea I*).

Am putea trage concluzii pesimiste de aici: nimic nu s-a schimbat (în bine) în politica românească, poate că este o fatalitate acest lucru, geografia ne influențează deplorabil istoria; mai rău: nu mai există niciun gazetar ca

Eminescu, pentru a semnala neregulile, dar nu mai există nici politicieni ca pe vremea lui – la scară istorică, cei al căror nume le-a supraviețuit existenței publice fac pigmei din urmașii lor de peste un secol și jumătate… Poate nici nu mai sunt posibili asemenea gazetari și asemenea politicieni ca în vremea lui, lumea se mediocrizează pe (aproape) toate paralelele și pe (aproape) toate meridianele.

S-ar putea face o paralelă surprinzător de lungă între problemele pe care le avea în vedere Eminescu și problemele de astăzi ale societății românești, parcă imagini repetate ale celor dintâi. Demagogie, politicianism, afaceri necurate, corupție, reforme de dragul reformelor sau cu interese ascunse, imitarea grăbită a Vestului, sărăcia satelor (și ca explicație a abandonului școlar), emigrația, ineficiența statului, salvarea balanței de plăți import-export prin împrumuturi, mimarea opoziției, legi cu dedicație, influența nefastă a capitalului străin, insidios-tenace-eficient, slujit servil de politicienii locali, afaceri păguboase, care grevează bugetul țării pe anii ce vin, situația românilor din țările vecine României, calitatea slabă a școlii – și câte altele. Ilustrez doar câteva, cum promiteam, prin scurte citate, începând cu cel mai neașteptat, referitor la… protocoalele medicale aplicate mecanic de (unii) doctori. (A fost, mărturisesc, paragraful care mi-a dat ideea textului de față, pentru că aproape m-a speriat prin actualitatea lui *pandemică*…)

Spune Eminescu, în *Timpul*, la 7 septembrie 1881: „Sunt o seamă de medici a căror îndărătnicie teoretică este atât de mare încât puțin le pasă dacă bolnavul lor merge bine ori rău: odată diagnoza făcută, acest din urmă e condamnat să bea seria întreagă de decocturi prescrise de discipolul lui Hipocrat. Zvârcolească-se cât o pofti, meargă-i cum i-o merge, hapurile trebuie înghițite, fumurile trebuie inhalate, pentru că așa scrie la carte. Dar s-o potrivi starea bolnavului ori nu cu cele spuse în carte, asta nu-l privește pe medic; e vina bolnavului dacă, tratat sistematic, după idei preconcepute și a priori, a dat ortul popii. Fost-a tratat conform regulilor? Asta-i cestiunea.”

(Continuare la pag. 2)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

După cum ne asigură ziarele iniţiate în tainele guvernului, Camerele se vor convoca în octombrie, c-o lună înainte de termenul reglementar, pentru?... pentru a rezolva unele cestiuni care nu mai sufăr nicio întârziere.

Se ştie înţelesul acestei diplomatice parafraze. De câte ori am auzit-o ne-am închipuit, în naivitatea noastră, următorul lucru: muncim pământul cu acelaşi plug cu care-l munceam la anul o mie două sute după Hristos, în vremea voievodului Bărbat şi a Radului din Făgăraş; se vede că Adunările s-au convins că, după o întârziere agronomică de aproape şapte sute de ani, azi nu e timp de pierdut; cată să modificăm sistemul nostru de cultură, ca să putem ţine pas cu alte ţări. Cel puţin aşa ne închipuiam. Când colo, care era lucrul ce nu suferea întârziere? Vreo pensie reversibilă, vreo răscumpărare de drum de fier cu câştiguri pentru deputaţi ş.a.m.d.

Curioşi copii suntem noi românii!

Cel mai simplu om care-a observat că albina adună miere şi ceară, iar cuca îşi pune ouăle în cuiburi străine deduce că aşa va face albina în veci de veci, că tot astfel va rămâne şi nevasta cucului, care, ca femeile cele stricate, îşi leapădă copiii pe mâini străine. În toate cele recunoaştem necesitatea absolută a legilor naturii, ştim că o piatră aruncată va cădea în jos după o anume lege, că repezimea ei va creşte succesiv în pătrat, ştim că apa nu curge la deal, ştim că soarele cată să iasă la răsărit şi să se cufunde la apus în noapte; numai despre oameni ne facem iluzii. De la oameni pe care prezidentul lor îi numeşte „buni de puşcărie şi de carantină”, de la oameni care au dovedit că sunt moraliceşte putrezi, intelectual sterpi, mai putem aştepta îmbunătăţiri? Pretextează cineva de a-l fi cuprins iluzia că din aceşti oameni poate răsări lumină şi libertate?

Caracterul empiric al oamenilor e aşa de fix, rămâne aşa de unul şi-acelaşi precum sunt una şi-aceeaşi forma şi sământa plantelor, forma lupului şi a maimuţei. De la lup nu poţi aştepta fapte de miel, de la pisici nu apucături de căprioară – numai de la oameni, a căror natură e constatat rea şi netrebnică, suntem încă în stare a aştepta lucruri bune, cu totul neconforme cu natura şi cu inteligenţa lor! Nimeni nu aşteaptă de la lemn calităţile fierului, de la lut calităţile aurului şi totuşi sunt oameni care de la soitarii, maturităţi pentru Văcăreşti şi carantină, pretextează a aştepta fapte mari.

Iată în ce consistă iluzia. Suntem dar siguri că cestiunile care nu mai sufăr întârziere s-ar putea amâna tot aşa de bine precum amânăm reforma plugăriei noastre de la 1200 şi până azi. Altceva e la mijloc, iar interesele ţării numai un pretext sub vălul căruia se pregătesc nu reforme, ci noi grupări de persoane şi de ambiţii.

Să vedem care sunt lucrurile ce se petrec? (…)

Se ştie că Corpul nostru electoral nu prea face deosebiri de nuanţe; opoziţia e opoziţie orişice-ar gândi, guvernul, guvern. Ca la manevre, unde o parte a armatei joacă pe inamic, astfel o parte a roşilor a început să joace opoziţia şi să reprezinte partidul virtuţii. Oricât voturile alegătorilor s-ar împărţi, tot unul de ai lor cată să iasă din urnă. Când manevra va fi sfârşită pe câmpul electoral, în Cameră se vor împreuna rangurile în aceeaşi armată de exploatare şi de băieţi de procopseală care-a existat şi pân-acum.

N-ar fi minune ca aceste mari manevre electorale să izbutească şi să vedem că pretinsa opoziţie şi pretinşii guvernamentali, odată adunaţi în Dealul Mitropoliei, se arată a fi de un chip şi de-o asemănare, unii lupi goi, alţii îmbrăcaţi pe timpul alegerilor în piei de oaie, dar aruncând în lupăria din Deal, în codrul parlamentar, o deghizare devenită de prisos. Se vorbeşte asemenea de-o intrare a grupului *Binelui public* în rangurile roşii. În adevăr, pretinsa reorganizare a partidului liberal ar fi o admirabilă ocazie pentru a se opera o ascensiune mai pronunţată către putere. Poate că cine citeşte *Binele public* n-ar crede una ca aceasta, dar la Dumnezeu şi-n ţara românească toate sunt cu putinţă.

Se poate asemenea ca-n toamna aceasta Camerele sau să lucreze înainte, sau să fie dizolvate. Dacă s-ar dizolva, tot planul acesta de operaţiune va fi norma de conducere a roşilor. Vor juca unii pe opozanţi, alţii pe guvernamentali şi, dacă ţara va fi dispusă a vota pentru opoziţie, are să cumpere pisica-n sac şi se va deştepta prea târziu că oaia din urnă s-a transfigurat, în Cameră, în lup.

A-ntroduce acest joc pare a fi misiunea *Naţiunii.* În adevăr, pielea de oaie e blândeţea cu care se face opoziţie; o blândeţe care-a prezidat de-atâtea ori actele din Dealul Mitropoliei şi le-a îngăduit intră în cadrul comparaţiunii noastre. Statul major al unei şi aceleiaşi armate s-a despărţit deci în două: unul din fraţii generali conduce pe pretinşii inamici ai partidului roşu, pe cei travestiţi, celălalt frate conduce partea netravestită a turmei. Lupta aparentă va începe; se vor auzi împuşcături, dar oarbe, fără gloanţe, vor bubui tunuri, dar fără ghiulele. Şi de-o parte şi de alta soldaţii se vor da prinşi fără a fi încercat să se apere cu baioneta şi, când lupta aparentă se va fi sfârşit, toţi vor vedea că n-a fost decât o manevră. Gloanţele purtătoare de moarte nu vor fi fost decât pe hârtie, uciderile nu se vor fi întâmplat decât în coloanele gazetelor; toţi îşi vor depune lăncile şi coifurile de carton în bufetul Camerelor şi un vesel banchet va încheia duşmăniile teatrale, banchet făcut în intimitate, pentru a râde de ţară şi a se admira reciproc cum au fost în stare eroii să tragă atât de bine pe sfoară opinia publică. Comedie, comedie!

Tragic e lucrul numai pentru ţară, pentru poporul nostru, sărmanul. Acesta va continua a purta în spate o pătură întreagă de feneanţi şi de ignoranţi, de oameni incapabili de-a se hrăni prin muncă onestă şi avizaţi la banul public; administraţia va continua a fi o bandă de hoţi şi mizeria va creşte din ce în ce, până ce vreun popor mai tânăr şi mai drept se va îndura să puie capăt noului Bizanţ. (...) (*Timpul*, 19 august 1882)

Alte subiecte de acută actualitate: „Când dar vedem un popor atât de maltratat în privirea stării sale materiale şi maltratat şi mai rău în privirea amintirilor mari sfinte pe care le-a avut, mira-ne-vom că românii emigrează, mira-ne-vom că preferă o domnie străină barbară în locul celei pseudocivilizate ce se pretinde a fi a lor?” (*Timpul,* 12 septembrie 1882)

„Un stat care (…) face cheltuieli mai mari decât poate suporta producţiunea anuală indigenă acoperă plusul, consumat pentru scopuri politice, cu datorii contractate în străinătate.” (*Timpul,* 26 noiembrie 1882)

Concluzia? Şi mai pesimistă: „E greu a afla o formulă pentru cele ce se petrec; cu toate astea nu credem să fie cineva care să poată afirma că dispoziţia spiritelor la noi e normală şi sănătoasă. Oamenii simt o apăsare, asemenea celei produse de atmosfera îngreunată de furtună, apăsare de care nimeni nu-şi poate da seama de unde vine, dar care se manifestă prin o sumă de incidente. (…) În sfera vieţii morale pare a nu mai fi existând nicio idee serioasă care să-ncălzească sufletele şi să le ridice din mizeria vieţii de toate zilele. Ideile religioase sunt subminate de-un materialism brutal, ideile morale substituite prin maxime epicureice şi prin cinism; scandalurile se-nmulţesc şi iau formele cele mai degradătoare; ideea naţionalităţii chiar, atât de roditoare şi în stare a ţine loc multor goluri ale culturii, e subminată de teoreme cosmopolite şi sociale. C-un cuvânt, zi cu zi ne americanizăm, zi cu zi devenim mai nepăsători faţă cu soarta poporului nostru propriu şi-n mijlocul acestei nepăsări, caracteristice numai pentru popoarele guvernate de despotism, singurul nerv care mişcă elementele dominante este goana după influenţă şi aur.” (*Timpul*, 27 noiembrie 1882)

Atât deocamdată. Restul, în texte mai ample, tratând şi multe alte chestiuni, în numerele viitoare ale revistei, la pagina a doua, din colţul căreia ne priveşte, ferm-încruntat, cel care cândva o să ne judece, vorba poetului basarabean. Să-l citim, căci (şi) pentru noi, cei de astăzi, scrie…

Tipărirea acestui număr al revistei a fost sprijinită de Cabinele dentare Dr Marin *MedClinic* Curtea de Argeş, www.med-clinic.net, şi *Dr. Marin Solingen,* Germania, www.drmarin.eu.

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Cei patru cavaleri ai Apocalipsei (II)

Marea Resetare

Horia BĂDESCU

Uniunea Europeană nu e SUA, ci un construct, o asociere de state suverane, care au fiecare o istorie milenară, o specificitate a identităţii lor europene, care sunt conduse nu de guvernatori (cum visează unii!), ci de guverne proprii. Desigur intrarea într-un club presupune adoptarea comportamentului impus de statutele aceluia (cum am fost avertizaţi cu aroganţă, noi, esticii invitaţi la masa bogatului Occident), dar, în niciun caz, nu impune schimbarea identităţii, a genealogiei, a conştiinţei sau a sexului. Iar un club cu pretenţii nu impune nici libertinismul, nici mahalaua morală. *Tout au contraire!*

Să fim bine înţeleşi, a avea o opinie critică asupra modului în care o bună parte din mediul politic şi din structurile UE gestionează funcţionarea ei nu înseamnă a fi antieuropean, aşa cum, într-o practică binecunoscută nouă esticilor, s-a încercat acreditarea acestui calificativ celor care şi-au exprimat rezervele. Ca şi în cazul ascunderii aspectelor inconvenabile în chestiunea migranţilor, aceştia au fost taxaţi de suveranişti, naţionalişti, şovini sau xenofobi, discreditaţi, linşaţi mediatic cu ajutorul presei mainstream şi a inteligheţiei cumpărate, supuşi conjuraţiei tăcerii, excluşi din viaţa publică, atunci când s-a putut, prin cele mai varii mijloace. Căci formula bolşevică „Cine nu e cu noi e împotriva noastră!", atât de dragă progresiştilor şi neo-marxiştilor, funcţionează *assez largement* în practica politică a zilelor noastre.

Această punere la colţ a celor care nu consună părerilor şi direcţiilor oficiale a fost practicată cu succes şi în cazul experimentului Covid-19, despre care am scris pe larg într-un alt context. Slobozită deliberat sau accidental, se pare că nimeni nu e în stare sau nu doreşte să lămurească lucrurile, pandemia a oferit la nivel global, *y compris* în cadrul Uniunii, după bâlbâielile de început care au demonstrat cât de grav scârţâie articulaţiile constructului, prilejul visat de a ranforsa, în contextul stărilor de urgenţă ori alertă, măsurile coercitive, restrângerea libertăţilor cetăţeneşti, testarea fragilităţii omeneşti în faţa spectrului şi spectacolului morţii care fragilizează până la extrem rezistenţa faţă de atentatul reducerii drepturilor şi libertăţilor sale inalienabile. În loc să fie un prilej de reumanizare a vieţii sociale şi individuale, a modului de a gestiona problemele politico-administrative la nivel structural, *Marea Resetare* încearcă să impună, în condiţii de criză, idei şi valori care sunt departe de a avea acordul marii majorităţi a cetăţenilor europeni. Fiindcă, precum avertiza Youval Harrari, „Multe măsuri de urgenţă propuse pe termen scurt vor deveni [mâine] lucruri obişnuite în peisajul cotidian." Uniunea Europeană se întoarce, în această mare resetare, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, la practicile şi năravurile vechi, incapabilă de a se reseta ea însăşi.

Profesorul Vasile Puşcaş, negociatorul şef al României în procesul de aderare, constata recent: „Eu nu detectez nicio voinţă clară de a fi schimbată structural Uniunea Europeană, liderii de astăzi propunând mai degrabă să fie aduse amendamente politicilor europene, dar, pe cât posibil, *fără modificări substanţiale la Tratate* (s.n.), ceea ce ar însemna ca cetăţenii să-şi exprime nişte opţiuni pe care liderii statali şi ai instituţiilor europene să le evalueze cu grila trecutului şi nu prin o nouă perspectivă de dezvoltare şi intensificare a integrării europene."

Interesantă pentru această „îngheţare în proiect" mi se pare diferenţierea care se face la această oră între democraţie şi autocraţie. Din raportul publicat în martie 2021 de organizaţia suedeză de cercetare V Dem – citat de Ivan Krastev (preşedinte al Center for Liberal Strategies, membru al Institute for Human Sciences, Viena) într-un articol pentru *The New York Times* şi preluat via *Rador* de revista *Lumea* – aflăm că la această oră „autocraţia aleasă – un regim politic în care democraţia e redusă la puterea neîngrădită a majorităţii – este astăzi cel mai des întâlnit regim", ceea ce arată că „stadiul democraţiei de care s-a bucurat un *cetăţean global* (!? s.n.) oarecare în 2020 a coborât la nivelurile cunoscute în jurul anului 1990". Adică la definiţia milenară a exerciţiului democratic, de care însă diriguitorii statelor şi lumii îşi aduc aminte doar când au nevoie de ea. Şi care presupune că noua şi adevărata democraţie ar fi aceea în care minorităţile dispun şi-şi impun voinţa asupra majorităţii. Nu acesta e sensul progresismului neomarxist? Iar, pe de altă parte, nu ne avertiza Aldous Huxley, acum un secol, în 1931: „Dictatura perfectă va avea aspectul unei democraţii, dar va fi în esenţă o închisoare fără ziduri din care prizonierii nici măcar nu-şi vor dori să evadeze. Va fi un sistem de sclavie în care, prin consumerism şi divertisment, sclavii îşi vor iubi stăpânii."

Şi pentru că am vorbit de experimentul pandemic, să luăm aminte la afirmaţia filosofului politic David Runciman, citat în articolul lui Krastev: „Sub carantină, democraţiile dezvăluie ce au în comun cu alte regimuri politice: în definitiv, şi aici politica ţine de putere şi de ordine." Clar şi răspicat şi atât de în spiritul avertismentului lui Youval Noah Harari! Sau, cu alte cuvinte, cetăţene ţine ochii deschişi, totdeauna ţi se pregăteşte ceva. Şi nu întotdeauna ceva bun! Iar pentru cei care vor să nu închidă ochii, o întrebare care mă frământă demult: Cum se face că, dintre toate structurile guvernamentale ale lumii, Uniunea Europeană este singura care a ales, pentru ceea ce am putea numi miniştri de resort ai Comisiei sale, denumirea de Comisari? Memoria profundă a Estului păstrează „parfumul" acestui cuvânt atât de drag tovarăşului Vâşinski. Şi nu s-a purtat ea, Comisia, uneori ciocoieşte, ca să înţelegem cine-i jupânul?

Revenind asupra priorităţilor UE în contextul *Marii Resetări*, pusă la cale cu mult înainte, în celebrul Forum de la Davos, se poate constata că una dintre acestea, dacă nu cea mai importantă, este impunerea cu orice preţ a celor ce decurg din ideologia neomarxismului american, aflat în expansiune pe continent, privind destructurarea familiei prin modificări terminologice, deturnarea naturalităţii procreaţiei, toleranţa inacceptabilă în faţa unui prozelitism agresiv şi insolent al minorităţilor sexuale, vulgar, exhibiţionist până la pornografie şi blasfemic deseori la adresa valorilor de credinţă. Să fiu bine înţeles, nu mă interesează ce fac oamenii în intimitate, e dreptul lor să facă ce vor cu trupul şi sufletul pe care l-au pierdut de mult, e dreptul lor să se împerecheze oricum şi să-şi poarte povara bolii în de ei, societatea să le apere stranietatea, dar nu pot accepta, sub nicio formă, transferul necuvenit al atributelor familiei naturale, mutilarea limbajului care o defineşte, renunţarea la cuvintele sacre *tată* şi *mamă* pe care s-a întemeiat, de la începutul începutului, dăinuirea speciei, pentru mofturile şi sensibilităţile unora şi altora şi, mai ales, agresarea legiferată a inocenţei copiilor şi adolescenţilor, aceste suflete aurorale purtând încă în ele lumina fulgerului divin al iubirii care aduce împreună un bărbat şi o femeie, sau o femeie şi un bărbat, ca să nu fiu acuzat de macism, în miracolul vieţii, aceste conştiinţe fragile încă neînstare să judece măsura lucrurilor şi să înţeleagă pe deplin mersul şi rostul lumii şi al omului, supuşi în inocenţa lor tentaţiei în care se travesteşte răul, frumuseţii diavolului! Nu pot accepta muşcătura viperei pe obrazul Micului Prinţ.

Sunt întru totul de acord cu distinsul intelectual şi diplomat Radu Boroianu, care scria în recenta sa carte *Despovărarea:* „Conform deciziei Conferinţei Consiliului Uniunii Europene de la Istanbul (desfăşurată acum câţiva ani, n.n.), genul defineşte, începând cu acea dată precisă, altceva (decât a lăsat Cel de Sus, n.n.), notaţi-vă toţi, cititorii mei, pentru a memora, asumarea rolurilor, activităţilor şi atribuţiilor constituite social şi pe care le consideră adecvate pentru femei şi bărbaţi. Sau, tradus mai pe înţelesul tuturor, duceţi-vă pe Apa Sâmbetei cu sexele voastre diferite şi cu actul procreaţiei. Lumea pe care v-o impunem noi, pe care o considerăm noi adecvată, se va perpetua prin butaşi sau prin eprubetă, iar familia asta a voastră a fost doar întâmplător şi nu tocmai adecvat compusă din femeie şi bărbat, soţ şi soţie. Noua noastră societate va fi partenerială, iar viitorii părinţi, membri ai genului, vor primi numere: 1-2, unu-doi, unu-doi. Şi pentru a încheia în aceeaşi logică, să vă ierte cine poate! Îi va trebui oricum un efort. Şi să nu-mi spună mie cineva că scandalagii din pieţe care, contra bani frumuşei, ameninţă bruma de ordine publică, vânturând înscrisuri ce insultă gramatica, au priceput până la capăt ce li se bagă pe gât şi i-a făcut să iasă cu pieptul înainte contra referendumului pentru familia tradiţională!

Vreau să fiu foarte clar. Nu am avut şi nu am nimic împotriva celor nefericiţi biologic sau traumatizaţi psihic ce rămân sau ajung dintru început sau mai apoi homosexuali. Să fie ocrotiţi în egală măsură de societate, ca şi majoritatea heterosexuală, legea să-i pedepsească pe cei care îi discriminează şi chiar aspru. Dar să lăsăm umanitatea să se dezvolte firesc, nu împotriva firii. Cred în dreptul minorităţilor de orice fel, dar mă opun din răsputeri ca vreuna dintre aceste minorităţi să dicteze după bunul ei plac majorităţilor. În niciun fel. E o profundă răsturnare a logicii viului."

Însă, aşa cum scriam în analiza făcută trilogiei istoricului Yuval Noah Harari în eseul *Diavolul locuieşte în Silicon Valley,* pare că, în nebunia de care e cuprinsă, omenirea se fereşte ca dracul de tămâie de propria umanitate, de naturalitatea şi logica viului care-i sunt imanente ca şi transcendenţa, le refuză fascinată de vrăjitoriile ingineriilor biogenetice şi inteligenţei artificiale, fără a se întreba unde duc toate acestea, „fără să priceapă până la capăt ce i se bagă pe gât", vorba dlui Boroianu.

Revoluţia neomarxistă, progresistă într-o exprimare mai digerabilă, pregăteşte conştiinţele pentru cu adevărat *Marea Resetare*, cea a lui *Homo Deus* şi a zeului *Data*. Ori, aşa cum sublinia Nicolai Berdiaev în *Sensul creaţiei,* „Toate revoluţiile, fie ele sociale sau politice, sunt îndreptate către distrugerea mecanică, exterioară a legii şi ispăşirii, a statului şi bisericii. În aceste revoluţii nu există o autentică revoluţie a spiritului – ele nu sunt creatoare, ci reacţionare, sunt întoarse spre trecut nu spre viitor. Revoluţiile sunt hipnotizate de o ură pasională faţă de vechea viaţă, natura lor este psihologic reacţionară. (Nu clama cu tărie Lucacs: „Cine ne scapă de cultura occidentală?!" n.n.) Revoluţia reprezintă *o reacţie împotriva vechiului şi nu creaţia noului.* (s.n.) Revoluţiile confirmă starea necosmică a lumii, ele nu leagă noua viaţă de transformarea organică a lumii în cosmos, în armonie cosmică. (...) Revoluţiile se îngreunează de răzbunarea acumulată, de ataşamentul negativ faţă de trecutul detestat, de domnia simţirilor mecanice. Psihologia fatală a revoluţiei, psihologie reacţionară, este incapabilă de zbor creator. (...) *Revoluţiile sunt potrivnice oricărei creaţii, ele sunt suspicioase faţă de creaţie.*" (s.n.)

Nu s-a strigat la Paris, în memorabilul an 1968: *A bas la culture!?* Nu se strigă acum *Cancel culture!?* Mirajul acestui progresism regresiv e acela care bântuie imaginaţia adepţilor lui şi deciziile structurilor politice, infiltrate de aceştia. Multe dintre aceste decizii, disimulate în nobile intenţii, sunt asumate din interesele de partid sau individuale ale unei pletore politice şi tehnocratice, care se teme să nu-şi piardă locul la masa pe care s-a răsturnat Cornul Abundenţei. Ca în serialele americane, şi nu numai, care abordează lumea justiţiei: „Nu adevărul contează, contează să meargă sistemul!"

→

Cum eviţi un virus

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Unsprezece mii de kilometri parcurşi în lung şi-n lat prin Europa dau cumva drept la formularea unei scurte concluzii, pe care mi-o asum fără pretenţii de atotştiinţă. Vrând-nevrând, am adunat impresii de pe un continent cam debusolat, imagini care compun tabloul mozaicat al unei (Dez-)Uniuni Europene ce se zbate în strânsoarea pandemiei.

Fiecare stat, fiecare regiune, fiecare localitate, în fond fiecare individ îşi are propria sa strategie de combatere a molimei. *Ergo,* optează pentru o conduită mai mult sau mai puţin diferită de a celorlalţi. Nu-şi are sensul aici o detaliere a nuanţelor; prea stufos şi derutant s-ar arăta rezultatul. Mai degrabă o subliniere a punctelor de comun acord merită o a doua privire, pentru simplul fapt că furnizează sâmburele unei platforme coerente, prefigurând un eventual consens.

Vin şi zic aşadar, cu mâna pe inimă, că, în ciuda diversităţii aiuritoare a teoriilor şi politicilor anti-covid, un caracter comun le uneşte pe toate: sunt preventive. Toate evită riscul contaminării, fără să combată însă cauza. Lucru bun, zic înţelepţii, ştiut fiind faptul că paza bună trece primejdia rea. Sau, cum bine susţin budiştii, „mai câştigat este cel care acceptă ceea ce nu poate schimba, adaptându-se la tot ce este implacabil”.

Totuşi, nu-mi iese din minte comentariul unui bun prieten. După părerea sa, viitorimea ne va da o notă foarte proastă, pentru că ne-am concentrat pe tacticile de evitare a contaminării, uitând să acordăm mai multă atenţie căutării unui leac.

Mai ţineţi minte primul impuls pe care l-am avut cu toţii, atunci când s-a zvonit că ne paşte un virus ucigaş? Eram aproape siguri că, aşa cum s-a procedat în cazul diverselor „gripe” anterioare, se va găsi rapid un antidot. O avalanşă de metode băbeşti şi sfaturi practice a invadat imediat mediile de comunicare, pornind de la gargara cu alcool şi mergând până la îngurgitarea de sodă caustică sau împachetarea bolnavului în foi de ceapă.

Trendul acelui elan pompieristic s-a eliminat treptat, făcând loc tacticilor de azi, de evadare în masă, de fentare a virusului, de ocolire a îmbolnăvirii. În fond şi la urma urmei, suntem toţi încă în faza de negare încăpăţânată, îmbărbătându-ne cu îndemnul că urgia va trece şi vom reveni în curând la normal. Să fie asta doar o amăgire? Puşchea pe limba mea!

Revin la politicile anti-covid europene. În Franţa se insistă într-atât pe vaccinarea în masă, încât cine nu acceptă injecţia este concediat. În Germania se pune accent pe trackingul contactelor fizice directe, lucru care dă fiori aşa-numiţilor „Wutbürgeri” (*cetăţeni furioşi*), ce ies în stradă şi protestează împotriva statutului de „om transparent”. În Austria, în schimb, ţi se cere la tot pasul un test, iar în Spania nu calci în nicio încăpere fără mască pe faţă. Cât despre România, se ştie... cu fiecare uşă pe care o deschizi, accepţi să ţi se ia temperatura. Un gest exasperant-tranchilizant, care nu duce nicăieri (cred că meseria de „om-termometru” ar trebui omologată în curând).

Cum s-a ajuns aici, de ce am decis toţi să ne ascundem? De ce ne-am descurajat între timp? Unde rămâne elanul nostru de început?

Caut să-mi explic eşecul ştiinţei pe direcţia aceasta, cercetând cauza bolii. Virusul e un mecanism neînsufleţit, un mic aparat cu însuşiri modeste. Poate că tocmai lipsa de viaţă care-l caracterizează îl face imun la antidoturi. Mi se pare mie, sau mai uşor se „omoară” o bacterie sau un parazit, decât un impasibil agent patogen lipsit de viaţă?!

Poate să mă înşel, dar văd în natura sa neînsufleţită similitudini cu fenomenele acelea care ne depăşesc puterile, despre care pomeneam adineaori, cele cu care trebuie să ne obişnuim, pentru că ne depăşesc capacitatea de luptă. Pare logic să te fereşti de contaminarea cu o boală care (încă) nu are leac, aşa cum e la mintea cocoşului să nu cauţi să deviezi un fulger sau să nu-ţi faci casă într-o albie de râu sau în apropierea unui vulcan (desigur, există şi oameni care riscă asta în mod deliberat, dar nu despre ei vorbim aici). Atât virusul, cât şi uraganele sau stratul de ozon sunt fenomene impasibile, insensibile la atacurile noastre mai mult sau mai puţin sentimentale şi la retorica noastră patetică. Degeaba ne adresăm întrebări precum „ce-am greşit ca să merităm asta?” sau „cum de nu se satură de noi, după atâta vreme?” Neavând componente organice, virusul n-are niciun aparat cu care să ne recepteze nedumerirea, darămite unul cu care să ne răspundă. SARS-Cov e însăşi reflexia noastră într-o oglindă rece, spectrul monstrului pe care l-am putea fi, dacă nu am avea capacitatea de a rezona prin emoţii.

Cred că aici ar trebui să punem degetul, pe rana noastră proprie, pe fragilitatea la care nu renunţăm, neacceptând să devenim noi înşine nişte componente mecanice simple, asamblate într-un angrenaj infailibil, bazat pe un principiu scandalos de rudimentar, fără cale de evadare.

Poate că schimbarea care se produce acum în viaţa noastră nu are o natură manifestă, palpabilă, grefată pe acţiuni, ci una de profunzime, obligându-ne să ne reorganizăm gândirea şi să acceptăm cu serenitate existenţa unui al treilea drum, unul pe care nu l-am văzut înainte: nici atacul, nici resemnarea, ci clasica adaptare, cea cu care natura ne-a boxat planeta de-a lungul timpului, trecându-şi vieţuitoarele prin toate fazele supravieţuirii forţate. Aceasta e soluţia pe care o intuim, dar refuzăm s-o acceptăm, pentru că implică schimbări dureros de profunde în vieţile noastre.

(Spania, octombrie 2021)

Afirmam, în volumul *Dacă Orfeu,* că cei patru Cavaleri ai Apocalipsei din lumea contemporană sunt: *ipocrizia, minciuna, demagogia şi cinismul.* Adică pilonii „bunelor guvernanţe”, ca să folosesc retorica oficială, care gestionează funcţionarea şi destinul umanităţii actuale. Ca să rămânem cu exemplele în parametrii tematicii noastre, cum am putea considera cele relatate de jurnalul *The Sovereign Man,* citat de revista *Lumea,* despre care am mai vorbit, dar care este extrem de grăitor pentru ceea ce se petrece? Începând din 2021, în Congresul american, al cărui regulament va fi schimbat după cum a anunţat la începutul acestui an Nancy Pelosi, preşedinta Camerei Reprezentanţilor, „nu se vor mai folosi substantive precum *tată, mamă, fiu, fiică, nepoată, nepot, noră, ginere, soţ, soţie,* care vor fi înlocuite cu *părinte, copil, rudă, rudă prin alianţă.* De asemenea, nu se vor mai folosi pronumele de gen, el sau ea.” Viclenia şi scopurile ascunse ale unui asemenea demers sunt vizibile de la o poştă. Această cenzurare agresivă a limbajului care defineşte ordinea naturală a lucrurilor – „trebuie să foloseşti doar cuvinte impuse”, precizează sursa citată – duce la situaţii de un ridicol extrem precum aceea a înlocuirii cuvântului „femeie” cu „persoană care are menstruaţie”. Mă întreb cam cum ar trebui să sune substitutul cuvântului „bărbat”?

Evident că europenii nu puteau rămâne în urma coloniilor nord-americane, mai ales că bravii canadieni le-o luaseră înainte, aşa că în mult prea discreta, asupra lucrurilor grave, presă românească abia dacă a adiat ştirea că în Consiliul Europei li s-a recomandat recent oficialilor renunţarea la învechitele cuvinte care definesc membrii familiei, cuvinte care lezează sensibilitatea unora şi altora. Dar bomboana de pe coliva ipocriziei neomarxiste vine tot din paginile jurnalului american citat. „Epurarea limbajului, precum în *1984* (romanul lui Orwell, n.n.), a devenit atât de ridicolă, încât cuvântul *pedofil* a ajuns să fie înlocuit de *persoană atrasă de minori,* pentru a nu-i stigmatiza *pe nedrept*... pe pedofili.” Despre ce vorbim aici dacă nu despre ipocrizie, demagogie şi cinism?!

Însă realitatea e totdeauna surprinzătoare şi stupefacţia pare a deveni starea noastră cotidiană. Cunoscutul post de televiziune CNN, citat de revista *Lumea*, relata în această vară faptul că „Administraţia Biden va finanţa operaţiile de schimbare de sex (Într-o ţară în care douăzeci şi cinci de milioane de cetăţeni n-au o asigurare de sănătate! n.n.), încurajându-i astfel pe copii să-şi descopere cât mai devreme identitatea de gen şi să-şi împlinească visul chiar şi fără acordul părinţilor. (Bag de seamă că visul american s-a copt, s-a maturizat! n.n.) Anunţul a fost făcut de Richard Levine, secretar de stat al sănătăţii din SUA. *Equality Act* a fost aprobat în Congresul SUA şi oferă transgenderismului LGBTQ titlul de „drept federal legal” al unei persoane. Şi cum „bătrânul continent”, pe meleagurile căruia s-au fondat mugurii ideologiei în cauză, nu putea rămâne de căruţă, suntem informaţi că această legislaţie va fi dezbătută şi în Parlamentul European în cursul acestui an. Veselie mare! Mai ales că ideologia iniţiativei impune o sumă de obligaţii, adică de interdicţii în numele dragei corectitudini politice. Dintre care cel puţin două mi se par demne de a fi luate în seamă:

– „Părinţii nu au dreptul şi sunt decăzuţi din drepturile părinteşti, dacă se opun intenţiei copiilor minori (indiferent de vârstă) de a-şi schimba sexul, atât prin comportament, cât şi pe cale medicală (medicamente hormonale) sau chirurgicală.

– Orice formă publică de condamnare, mustrare sau comunicare legată de activitatea transgenderilor LGBT, orice referire biblică, religioasă, orice postări publice, materiale, versete biblice sau predici vor fi şterse, eliminate de pe reţelele de socializare, ca fiind ofensatoare la adresa lor, incluzând aici şi interdicţia unor predici pe această temă în lăcaşele de cult!” (Adio autorităţii pontificale: legile progresismului neomarxist exced poruncile divine!)

Uitaţi-vă bine la „nebunia americană”, cum o numea Ana Blandiana. Aici nu mai e vorba doar despre ipocrizie, demagogie şi cinism. Aici este vorba despre dictatură şi genocid moral!

Cum am putea considera faptul că toţi acei care forţează lucrurile pentru a impune prozelitismul minoritar în rândul copiilor şi adolescenţilor fac *sourde oreille* în faţa tsunamului de violenţă, pornografie, dezmăţ, prozelitism care mătură imensa majoritate a mediei vizuale şi internetul, infectând universul infantil în numele libertăţii de exprimare? Dar aceasta nu este exprimare, ci mugetul animalului întors în preistorie! N-am văzut nicio iniţiativă legislativă clară a statelor democratice care să încerce asanarea acestei mocirle. Ascundere sub preş, omerta, interesele marilor corporaţii media şi nu doar, adesea conivenţa cu lumea infracţională, goana după voturi! Cei patru Cavaleri ai Apocalipsei contemporane îşi continuă nestingheriţi galopul ucigaş peste câmpiile pustiite ale umanităţii. Pentru cei care permit aceste lucruri nu există iertare. Dumnezeu să-i ierte, deşi mă tem că n-o va face, eu unul nu-i pot ierta!

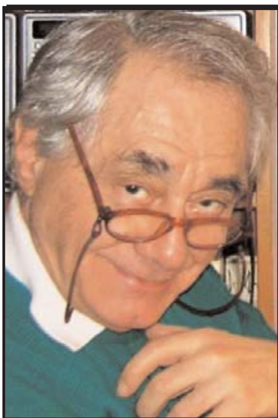
Cu ceva ani în urmă mă întrebam în prefaţa unei antologii de poezie editate la Paris de Europoésie în beneficiul UNESCO:

Dar, la urma urmei, ce este copilul?
Copilul e o lume încă neinvadată de oameni.
Copilul e o pasăre care poartă în oase văzduhul încă neinfestat de oameni.
Copilul e un pârâu încă neotrăvit de oameni.
Copilul e firul de iarbă care n-a plâns sub acidele ploi fabricate de oameni.
Copilul e pământul virgin care primeşte inocenţa seminţei.
Copilul se dăruie încrederii.
Copilul crede în adevărul cuvântului.
Copilul vede chipul adevărat al lumii.
Copilul nu se înminunează, el trăieşte minunea.
Copilul este „o stea care străluceşte pentru ca într-o bună zi fiecare să şi-o regăsească pe a sa”.
Prin urmare, ce este cu adevărat un copil? Ceea ce omul ar fi putut deveni şi n-a reuşit. Ajutaţi copilul să rămână ceea ce este şi omul să devină asemenea!

Fiindcă va veni o zi în care copiii de-atunci, ce se vor naşte bătrâni şi vor fi orice altceva dar nu copii, ne vor întreba în veşnicie: Nenorociţilor, ce-aţi făcut cu noi? De ce ne-aţi ucis?

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Căldură apăsătoare, sufocantă, insuportabilă. Scaunele sunt puse la umbră, lipite de zid, dar zidul e fierbinte şi emană căldură ca o sobă de teracotă. În faţa noastră e masa de fier făcută de unchiul Filică, maistru în lăcătuşerie şi construcţii metalice. Am pus mâna pe ea, din greşeală, şi m-a fript. „Sunt peste 60 de grade la soare" – spune unchiul Filică. Fraţii lui, Gică şi Vasile, dau din cap, somnoroşi, mormăind ceva. Port pantaloni scurţi şi cămaşă dintr-o pânză subţire, dar sufăr de căldură ca niciodată. Abia respir, aerul tras în piept e arzător. Arzător era uneori aerul şi pe plajă, când mă lungeam pe burtă, cu fruntea sprijinită pe braţe, cu nasul la două degete de nisipul încins sub soarele amiezii. Plaja, oamenii, digul, stâncile ondulau sub vipie, aerul era fierbinte în nări, în bronhii, dar nu ca aici, în acest oraş unde miroase a praf, a bitum, a gunoaie. Şi, totuşi, tanti Mari, soţia unchiului Filică, are un pian! Chiar din prima zi în vacanţa mea bucureşteană, am reuşit să dibui, după ureche, cele 8 sunete care alcătuiesc acompaniamentul faimosului „boogie-woogie". L-am repetat, mândru, de nu ştiu câte ori, dar mai departe n-am reuşit s-ajung...

(Bucureşti, vara 1946. Fulguraţie notată 60 de ani mai târziu.)

Descopăr broşura apărută în 1950 la Constanţa, dedicată aniversării unui veac de la naşterea lui Mihail Eminescu. De fapt, nu e chiar broşura, ci nişte şpalturi care înlocuiau pe atunci còpiile de mai târziu.

Aveam 16 ani. Versurile – dacă se pot numi aşa – sunt de un proletcultism insuportabil, sunt oribile, groteşti, de o prostie incredibilă. Amprenta evidentă a îndobitocirii. Singura consolare: şi ceilalţi autori sunt cam de acelaşi calibru, indiferent de vârstă. Mai lizibil, M. Ilie, în vers clasic, cu ritm şi rimă, şi de o tristeţe bacoviană. Dintre cei pe care-i mai ştiam: Mircea Marc, Ion Drăgănescu, Sandu Doină, Constantin Vişan, Dionisie Şincan, Corneliu Leu. Broşura se deschidea cu trei strofe, un fel de prefaţă prin care Dimitrie Stelaru, constănţean ocazional în acea perioadă, îi prezenta pe autori: ...„Tineri poeţi în versuri turnători." (!)

(27 iunie 2008)

Radio FranceCulture dedică în dimineaţa asta subiectul său literar unei scriitoare mai puţin cunoscute: Mazo De la Roche. Numele e atât de ciudat, încât mi-a rămas întipărit în memorie, împreună cu titlul unei cărţii, la fel de bizar: *Jalna.* Deşi... Deşi sunt peste şaptezeci de ani de atunci!

Erau primele luni, primii ani după terminarea războiului, şi Marieta, sora mea mai mare, începuse să aducă acasă romane împrumutate de la colegele ei de liceu. Şi am trecut astfel, de la *Fraţii Jderi* şi *Uliţa copilăriei* la romanele unor scriitori, mai ales americani, apărute la Editura Remus Cioflec, în traducerea lui Jul. Giurgea.

Nu, nu erau marii americani interbelici, Dos Passos, Faulkner, Scott Fitzgerald, Hemingway, ci nişte autori din „raftul al doilea" – cum s-ar spune azi. Printre aceştia: Mazo De la Roche, despre care aflu acum că e o autoare canadiană şi că romanul *Jalna,* apărut în 1927, este primul dintr-o „saga" ce cuprinde 16 titluri – nici mai mult, nici mai puţin! – un secol (1854-1954) din istoria unei familii. Romanul a fost tradus în 12 limbi şi tipărit în 11 milioane de exemplare, iar FranceCulture anunţă acum o nouă ediţie, în 4 masive tomuri din bine numita colecţie *Omnibus*.

Care să fie secretul acestui longeviv succes, cu atât mai surprinzător cu cât e vorba de un roman de mii de pagini? Poate că, tocmai această lungime excesivă ar fi o posibilă explicaţie. De la un volum la altul, cititorul se simte „adoptat" în marea familie a personajelor ce se succed din generaţie în generaţie, e „părtaş" la zeci şi sute de evenimente, se identifică cu unul sau altul dintre eroi şi, mai ales, capătă sentimentul unei apartenenţe. Cartea devine astfel un fel de membru al familiei, ca un animal de companie.

(2021, septembrie)

Întretimpul? Spaţiul temporal al incertitudinii şi imposturii!

Mihai SPORIŞ

Între momentul acţiunii şi cel al reacţiunii, dacă ne referim la unul dintre principiile mecanicii clasice, fundamentat de Isaac Newton, este un interval al răspunsului. În orice sistem închis, viu, sistem cu reacţie inversă, acest mecanism al răspunsului funcţionează cu rol de reglaj permanent, pentru conformare, adaptare, ori menţinere în rigorile prescrise ale vieţii. Acest între-timp pentru un sistem social, cum este societatea omenească, ar putea să ne spună cum arată lumea la un moment dat. Pentru o ţară mecanismul de funcţionare este statul. Un aparat energo-informaţional, cu trei puteri instituite prin constituţie, acţionează, aparent independent, ca tandemuri de impuls-reacţie, să ţină în viaţă, în mod reglementat, societatea oamenilor.

Întretimpul care ne interesează aici este acela dintre două stări, aparent aşezate, pentru că la modul absolut totu-i mişcare. Întretimpul ar fi un timp al tranziţiei de la un fel al manifestării organismului, aparent stabil, către o manifestare radical schimbată, şi aceasta stabilă. Între starea de libertate, de pildă, şi cea a închisorii ar fi timpul-întretimp al... prezumţiei de nevinovăţie în care se defineşte viitoarea stare, de către una din puterile statului. Între economia centralizată şi riguros planificată, de stat, şi cea a producătorilor individuali, ca regulă generală este timpul-întretimp al privatizării. Între robia faraonilor şi libertatea în pământul făgăduinţei a fost timpul-întretimp al exodului prin deşert. Acest întretimp biblic a durat vreo 40 de ani, semn că întretimpul popoarelor în căutarea altei stabilităţi durează cel puţin două generaţii. Dispariţia industriei româneşti, în fapt a economiei centralizate, a durat peste 30 de ani, pentru că prezumţia de corectitudine asupra privatizării a fost complice de generoasă, din partea tuturor puterilor statului. Trecerea de la democraţia politică, pluralistă, la partidul unic s-a făcut prin... paloşul sovietic aproape imediat, dar aşezarea stabilă a societăţii româneşti a trebuit să îndure şi întretimpul altor desfiinţări pentru întronarea altor reguli: închisorile politice, canal, colectivizarea, industrializarea forţată, ateismul etc. Apoi, trecerea înapoi spre capitalism s-a produs la fel de nepregătit şi şocant.

O mămăligă care nu voia să facă explozie s-a făcut fărâme în 1989 şi a fost înghiţită, bucată cu bucată, dar şi firimitură cu firimitură, de „băieţii deştepţi", în cunoştinţă de cauză, cu explozivul şi detonarea – şi, mai ales, cu urmările festinului tuturor corbilor… „de bine"!, în deşertul creat. S-au reinstaurat legile necesare şi s-au adăugat altele noi, după interes. Aceleaşi instanţe împărţeau dreptatea. S-a oficializat prezumţia de nevinovăţie chiar şi asupra hoţului prins cu… raţa în gură. Întretimpul a fost mărit pentru ca pedeapsa să poată fi prescrisă după amânări şi proceduri cronofage, în care o putere smintită să-şi poată face mendrele, dincolo de viaţa căuzaşului. S-a inventat chiar pedeapsa cu suspendare şi „pedeapsa" ca hoţul dovedit să se bucure de fructul furat! Acest întretimp, trăit de noi după 1989, este unul al lipsei voinţei de dreptate, al interesului partizan, al arbitrului – nu tocmai neutru! În el au proliferat partidele, nu ca expresie a puterii politice, cât a intereselor individuale şi de grup, ale partizanilor certaţi, după cum relevă statisticile, cu morala şi fără nicio legătură cu oamenii, în numele cărora vor puterea de reprezentare. Concurenţa între haitele politice, mai ales cu ocazia vânării voturilor, ocazionată de alegeri, este elocventă: coatele, minciuna, cinismul, ipocrizia, fariseismul, hoţia, teatrul ieftin, taraba cu mărgele devin ofertă/momeală, într-o amăgire de masă. Întretimpul dintre alegeri este al invectivei împotriva fostului guvernant, al datului vina pe proasta lui prestaţie. Totul devine negaţia celuilalt, a potrivnicului, de aceea aproape toate alegerile în întretimpul neterminatei tranziţii sunt ale votului împotrivă.

O fi posibil să slujeşti simultan la doi stăpâni? Adică să aparţii mental unui sistem care te-a construit, pentru sine, dar să slujeşti de mâine, fără întinare, tocmai sistemul contrazis o viaţă? Unii, profitând de ceaţa întretimpului, au spus că este posibil. Scriptura este fermă în sentinţa ei, validată multimilenar: moral, nu este posibil! În basme se spune că Făt-Frumos ori Zmeul-Zmeilor trebuie să se dea de trei ori peste cap, iar Constituţia noastră nu permite decât două travestiri, credem insuficiente depăşirii întretimpului roşu, roşu de tot. Întretimpul tranziţiei noastre, mai mic decât deşertul biblic nu putea rămâne, oricât s-ar fi vrut schimbarea, decât rozaliu şi cu toate metehnele instituţionale vechi, în mod obiectiv foarte greu de reformat; cu un aparat de stat greoi şi puternic înrădăcinat, care nu se poate schimba decât în generaţii şi atunci doar dacă s-ar da credit tinerei generaţii netarată ideologic. Întretimpul nostru recent este încă bolnav, are roşu-n gât. Pentru integrarea în albastru înstelat cu galben trebuie să mai facă multă gargară… După roşu, portocaliul arată tot a vechi, iar stelele galbene liberale par meteorice şi inconsistente. Aşa stând lucrurile, puii iviţi din cotoii şi pisicile roşi au putut uşor să demonstreze viabilitatea economiei planificate şi… falimentul privatizării. Au reuşit! Cum poţi deveni, peste noapte din dresor, dirijor?!, într-o economie de piaţă… lipsă? „Deşert pentru omorârea vechiului nu avem!", şi-au zis, „dar îl vom face!"… şi s-au ţinut de cuvânt. Asta a fost şi întretimpul nu s-a sfârşit!, doar şi-a personalizat clipele: iliescism, petre-romanism, ciorbism, şi tot ce a urmat, până astăzi.

Speranţe? În peste 31 de ani de întretimp s-au născut copii care bat la vârsta când pot să-şi ia soarta în mâini. Trebuie lăsaţi doar să-şi croiască lumea lor, una intrând în altă ordine stabilă şi vindecată de trecut, desprăfuită de lungul deşert. Să vindece de impostură o ţară cu mai mulţi stăpâni şi să se lepede de falşii capitalişti, adică de cei ce nu cred în legile pieţei, ci doar au compromis prin ignoranţă principii şi valori universale, au ignorat imensele resurse ale ţării şi ale oamenilor ei, trimişi cu mic cu mare la cerşit peste hotare, spre ocara altora şi o umilinţă strigătoare la cer!

De ce spaţiu al imposturii? Pentru că l-am ales pe dracu' să ne ducă în rai, când am intrat în ÎNTRETIMP, după un celebru omor săvârşit într-o sfântă zi de Crăciun. După ce nu am ales să mergem cu pluguşorul, nici cu „Frontul plugarilor", ci cu „Frontul salvării naţionale", la fel de „salvator" ca şi „eliberatorii sovietici", într-o istorie prea recentă ca să poată fi uitată…

Omul digital în aşteptarea omului po(i)etic

Florian COPCEA

Literatura, în genere, are o legătură intrinsecă, fiinţială, cu sacrul, acesta constituind elementul existenţial al ideii de dăinuire demiurgică, ascunsă în adâncurile abisale ale eului omului po(i)etic. Într-o lume a sensurilor profund-metafizice, le-am putea numi şi heideggeriene, omul po(i)etic (neajuns la stadiul de limbaj, hipostazierea sugerată producându-se intens spre sfârşitul secolului XX) a rămas un vieţuitor perpetuu care, mimetic şi lucid, întruchipează/întemeiază (şi azi) realitatea ficţional-transcendentală. Spiritul său, dincolo de efectul conceptului autorevelării, se manifestă la nivelul şi în conformitate cu un idealism logic, omologat şi ontologic. Se înţelege că această ipostază ancestrală se datorează cu precădere gândirii cu care este înzestrată fiinţa po(i)etică. În consecinţă, vom susţine aserţiunea filosofilor lumii că *mathesis universalis* reprezintă în continuare (re)sursa de îndumnezeire a Fiinţei care „vede" realul ca pe un embrion fecund al creaţiei de sorginte spirituală.

Iniţial, „scoaterea din ascundere" (Heidegger) a Fiinţei poartă stigmatul unei conştiinţe operaţional-logice care sporeşte şi consolidează capacitatea omului de a-şi face ordine în haosul ce guvernează peste lumea sa lăuntrică şi din afară. Evident, abisul despre care facem aluzie nu este numai un mit al fiinţei gânditoare, ci şi o formă definitorie, fundamentală de a-i justifica trăirea, de a-i ţine în frâu avatarurile-liant ale vieţii, fie aceasta cotidiană, fie doar imaginată într-un limbaj al semnelor convenţionale. Actul construcţiei sau deconstrucţiei acestuia, indicând implicit prezenţa himerelor ieşite conştient şi programatic din Cutia Pandorei sau din pivniţele Turnului Babel, a reprezentat de-a lungul istoriei omenirii „testul" legitim al omului po(i)etic de a se situa deasupra lucrurilor şi în dreapta lui Dumnezeu.

Nu avem intenţia de a sugera că omul po(i)etic este Dumnezeu, nici că Dumnezeu este omul providenţial, dar nutrim convingerea că adevărul trebuie aşezat atât pe temeiuri raţionale, dialectice chiar, cât şi pe logos, termen care, *volens-nolens*, stă la baza multitudinii de limbaje esenţiale pentru destinul intelectual al fiinţei umane.

Teoretic şi practic, omul po(i)etic este născător de limbaj. Fără acesta, el nu poate interpreta lumea reală, cu atât mai puţin pe cea fictivă (cea din urmă fiind, să recunoaştem, produsul propriei sale imaginaţii), fără a nu apela la limba în care s-a născut, fără a nu cunoaşte semnificaţia concretă a cuvintelor din câmpul semantic-logic al Ideii şi, în ultimă instanţă, al Ştiinţei. Speculaţiile care ar urma să se facă în context sunt sortite eşecului. De aceea, este clar, pentru omul po(i)etic acţiunea de a imita nu corespunde numaidecât lipsei puterii sale funciare de a imagina o realitate sau, mă rog, o ficţiune. El, omul po(i)etic, şi-a făurit mijloace/vehicule adecvate de întrebuinţare/materializare a gândurilor/visurilor/iluziilor în aşa fel încât să învingă atracţia gravitaţională a *mimesis*-ului indiferent ce formă ar lua acesta sau în ce spaţiu şi cu ce preţ s-ar înfăptui. Acest simptom soldat cu urmări (benefice?) pentru fatalitatea „exteriorizărilor fonetice ale animalelor" (M. Ghica), a instinctelor lor primare, echivalează aproximativ cu demonia lui *homo sapiens.*

Afirmăm această realitate axiomatică fără să luăm în calcul vreo eventuală reacţie care ar infirma-o. Logica rezidă în teoria, valabil acceptată, că omul po(i)etic încă de la coborârea sa din copac (să girăm ipoteza lui Darwin), s-a metamorfozat într-un mutant. În pofida misterioasei transformări, şi-a păstrat, graţie ADN-ului, nealterată memoria şi a continuat să aibă o existenţă po(i)etică. Harul în cauză, divin şi deopotrivă genetic, s-a concretizat în ontologizarea inteligentă a lumii, în zămislirea unei identităţi mitice. Neantul lumii exterioare, angoasele vieţii, trăirile (tulburi, neliniştite, contrapunctice sau despovărate de cosmoid etc.), au deschis, iniţiatic, drumul spre frumos, spre enigmă. Reflexivitatea concentrată în înţelesurile şi misterele acestora amplifică imaginea şi rostul omului po(i)etic care îşi reflectă, precum într-o oglindă, limbajul categoric, absolut, al poeziei. Limbajul – aserţiona E. Coşeriu – este într-adevăr poezie, însă numai limbajul considerat ca absolut; nu limbajul, ci limbajul absolut, dezlegat de celelalte subiecte, este identic cu poezia. La rândul său, Lucian Blaga accentua: „Limbajul poetic devine revelatoriu, prin însăşi materia, configuraţia şi structura sa".

Într-un anumit fel, astfel am putea explica raţiunea destinală a omului po(i)etic care, prin creaţie şi-a dovedit vizionarismul, şi-a motivat eul creator, şi-a justificat travaliul trecerii dintr-o lume real-profană în alta fictivă, „încolumnarea" necuvântului în cuvânt. Dar nisipul din clepsidra timpului se scurge la infinit, iar omul po(i)etic este tot mai singur (aparenţa solidarităţii devine non-utopică) în universul creat de Dumnezeu sau de mâna sa proprie, motiv pentru care nu rareori se lasă ademenit de leviatanul lui Iona către insula-miraj a lui Euthanasius. Fără a-şi raporta eul la ceilalţi, omul po(i)etic se lasă captiv în poezia Fiinţei pe care, totuşi, o neagă prin acceptare, chiar dacă demiurgicul spre care tindea nu-şi mai are locul sub semnul umanului. Întreaga sa existenţă începe să fie sumbru trăită la modul paroxistic. Reflecţiile ludice, obsesive, prevestesc refugiul în lumea virtuală întru devenire transmodernă. Cu alte cuvinte, gândind în limbaj, omul po(i)etic este obosit (nu şi mântuit) de asceze. Spiritul său nu se mai aşază în vâltoarea, în tumultul creaţiei, îşi pierde trecutul şi devine purtătorul iluzoriu al unui viitor certamente nesigur, codificat. Este amputat de „fioruri galvanice" mecanice, mai ales din cauza limbajului redus „la nişte staţii de cuvinte" (R. Barthes). Creaţia individuală a „semnăturii" sale intelectuale este înlocuită de ubicuitatea trăirilor, împrejurare în care, dilematic, îşi pierde „vocea". În acest moment, omul po(i)etic nu mai are Dumnezeu. Pierzându-şi raţiunea de a fi în slujba sensului prim al vieţii, se erijează în Dumnezeu. Ajuns în această stare mistificatoare el nu mai meditează şi nici nu mai lucrează la rostul existenţial şi artistic al operei. Devine un ciborg. Poezia nu-şi mai extrage seva dinlăuntrul fiinţei, motiv pentru care devine un simplu instrument de *re-scriere* a unui limbaj abstract, matematic, delirant, care „se comunică pe sine, fără a comunica neapărat ceva" (E. Coşeriu). Aşa să stea lucrurile?

Traiectoria omului po(i)etic metamorfozat şi metaforizat în omul digital se desfăşoară într-un ciberspaţiu creat artificial, dotat, e adevărat, cu o recuzită neurală, *science fiction* adică, pe care nu o anticipam în urmă cu trei-patru decenii sau o consideram, fără rezerve, diabolică.

Punerea la temelia destinului nostru a unei realităţi simulate este, probabil, o modă ale cărei consecinţe, deocamdată, nu le putem cuantifica. În primul rând, fiindcă, inconştienţi sau nu, prinşi de valul presupuselor înnoiri, suntem nişte oameni digitali, iar în al doilea rând, întrucât este mai lesne să recreezi o lume simulată, izolată, în ficţiune, care îţi oferă o realitate bizară, distopică. Într-o asemenea circumstanţă apar firesc întrebările: care este condiţia clinică, (pre)scrisă, a omului digital?; ce a mai rămas din vocaţia omului po(i)etic?

Nimeni nu poate combate adevărul că în lumea labirintică din care cel din urmă – *omul po(i)etic* – este exclus, să sperăm că nu definitiv, presupune „alienarea Istoriei şi visul Istoriei", cum, desigur, într-un alt context, se exprima R. Barthes. Nu vom nega favoarea, ajutorul, privilegiul pe care ni le oferă din abundenţă internetul (pe care îl vom numi doar un simplu program de informare-comunicare), dar tot atât de bine vom evidenţia şi rolul său agresiv în manipulare şi dezinformare. În ceea ce priveşte virtualizarea creativităţii literare trebuie să acceptăm că „arătările" fantasmagorice sau brumate cu real şi imaginar poartă, totuşi, în matricea lor atavică, formele gândirii tradiţionale. Producerea poeziei nu poate fi concepută în afara Fiinţei şi nici a gândirii omului po(i)etic. Indiscutabil, omul digital este creat după chipul şi asemănarea unui arhetip/prototip care doar ipotetic face parte din lumea reală. Nu încap dubii, literatura universală este destul de bogată în subiecte şi texte în care digitalul este un personaj, o unealtă sau, metaforic vorbind, „mâna care scrie", mâna care modelează din lut chipuri interesante cărora însă nu le poate da viaţă.

Revenind, omul po(i)etic este o entitate stăpână a tot şi toate câte compun haoscosmosul ezoteric în care trăim şi creăm. Libertatea de gândire, odată cu apariţia omului digital, a fost redusă la statut de provizorat. De pe internet luăm idei de-a gata, cărţi lecturate, conspectate, uneori chiar şi scrise de alţi prestidigitatori care se ascund după masca generosului om digital. Carevasăzică, internetul, de altminteri un obiect cu o infinitate de feţe contradictorii şi controversate, de aici supoziţia că nu-i cunoaştem adevărata identitate decât în cazuri în care operatorul de la butoane şi-o dezvăluie pe a lui, îţi mijloceşte călătorii în lumea virtuală, plină de taine, a Web-ului, al cărui scop, uneori inimaginabil, te împinge să intri în pielea artificială a omului digital. Ar fi însă o aberaţie să pretinzi vreodată că acesta îl poate înlocui pe omul po(i)etic. Cuvântul scris sau rostit poate fi convertit, este adevărat, în imagini/efecte cibernetice, dar niciodată nu poate fi rezultatul corporal al unui limbaj provenit, introdus în circulaţie cotidiană, la urma urmei, de la o maşinărie.

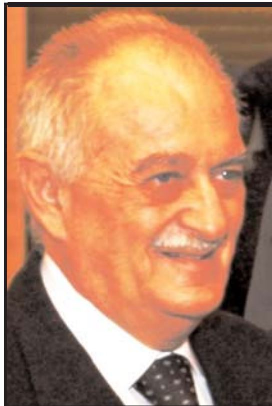
În concluzie, „creaţia" omului digital, rostul lui declarat de cei care l-au „întrupat", se rezumă doar la utilizarea unui organism artificial, parazit al „funcţiei intelectuale". „Mitul peşterii" lui Platon ar putea servi omenirii drept ghid pentru a nu-şi pierde idealul şi speranţa în lumea reală, pentru a nu trăi în iluzii şi cu iluzii, pentru a nu rămâne „prizonieri în judecăţile şi prejudecăţile noastre, în credinţele mai mult sau mai puţin artificiale, în regulile tradiţiilor, în ignoranţă".

De altfel, sistemele digitale nu creează o lume nouă, alta decât cea de care dintotdeauna am fost conştienţi. Ea suprapune hologramele onirice sau fanteziste ale omului po(i)etic. Hotărât lucru, în ecuaţie nu poate fi vorba de necesitatea schimbării de paradigmă. Internetul este în viziunea unor spirite un „psihotrop", iar al altora, cum am mai arătat, un mecanism de punere în aplicare a unei tehnologii inteligente, de redescoperire a lumilor fizice şi interioare, dar nu în ultimul rând (pe de o parte) pentru a anihila temporal sau temporar activităţile mentale şi neurologice ale omului po(i)etic, gânditor, cu o cunoaştere „paradisiacă" (L. Blaga), şi (pe de altă parte) pentru asumarea sensului texistenţial cu care a fost înnobilat de „Marele text" (R. Barthes) al vieţii sale efemere.

Rămâne de văzut dacă *omul digital*, în situaţia în care el ar exista în carne şi în oase sau va căpăta fiinţă, se va întoarce la realitatea concretă, sacră, cea fără de erori şi anomalii futuriste.

Istoria de lângă noi

500 de ani de la plecarea dintre noi a Domnului Neagoe Basarab (I)

Radu Ştefan VERGATTI

În secolul al XVI-lea, la început, Europa se afla într-un adânc clocot. Au fost o serie de schimbări. Neagoe Basarab (23 ianuarie 1512-15 septembrie 1521) a reuşit să ocupe tronul. În anii în care el se găsea în fruntea Ţării Româneşti, pe bătrânul continent s-a declanşat începutul revoluţiei industriale, admirabil descrisă de Roberto Lope (*Naissance de l'Europe*, Colin, Paris, 1962, p. 399 şi urm.), a doua şerbie prezentată şi analizată de Georges Duby (*L'économie rurale et la vie des campagnes dans l'Occident médiéval*, Collection historique dirigée par Paul Lemerle, 2 vol., Aubier, Paris, 1962, passim.), o extindere a comerţului care a devenit universal datorită marilor descoperiri geografice şi, în fine, s-a ajuns la o imposibilitate a Bisericii Creştine de a mai domina lumea. (Cf. Pierre Chaunu, *Le temps des Réformes. La crise de la chrétienté. L'éclatement (1250-1550)*, Paris, Fayard, 1975, passim.) A apărut atunci o luptă extraordinară pentru putere. Tronurile erau cumpărate sau negociate peste tot pe bătrânul continent. Cea mai cunoscută şi scandaloasă tranzacţie a fost cea a bancherilor din familia Welser. Ei au contribuit la cumpărarea tronului pentru împăratul Carol Quintul din familia de Habsburg. (A se vedea, William Maltby, *The Reign of Charles V,* Palgrave, Mac Millan, New York, 2002, pp. 71, 73.) În Sublima Poartă s-a ajuns la crime în care era implicat haremul pentru schimbarea sultanilor de la începutul secolului al XVI-lea. Ţările române, care erau la cumpăna întâlnirii dintre Sublima Poartă şi Imperiul Habsburgic, au reuşit să profite de pe urma situaţiei. A fost cazul în special al Ţării Româneşti, unde domnea Radu cel Mare (1495-1508). Provenit din familia domnitoare a Basarabilor, ramura Drăculeştilor, el s-a însurat a doua oară cu doamna Catalina din familia principilor muntenegreni Crnojevici. Radu cel Mare a dat dovadă de mult tact în tot timpul domniei sale. El a baladat permanent între Istanbul şi Sibiu. Ducea informaţii în ambele oraşe, având grijă să fie secondat de boierii Craioveşti. La începutul domniei sale fusese în relaţii proaste cu această mare familie, dar ulterior s-a împăcat cu ea şi a folosit-o. A ştiut să-i plătească pe marii demnitari turci otomani. Astfel i-a câştigat. Apoi a folosit din plin Biserica Ortodoxă pentru a aduce linişte în ţară. În jurul anului 1502 Radu cel Mare l-a invitat în Valahia pe fostul patriarh ecumenic Nifon al II-lea. Cu acest foarte bun organizator, domnul român a reuşit să-i liniştească pe preoţii şi călugării din ţară care practicau simonia şi nicolaismul. Apoi Nifon II a creat, cu acordul domnului Radu cel Mare, două episcopii – cea a Buzăului şi cea a Râmnicului–Turnu Severin. Având această împărţire, domnul a reuşit să liniştească agitaţia clerului şi să construiască o serie de biserici fortificate, care au ajutat la apărarea ţării. Cea mai de seamă a rămas Mănăstirea Dealul de lângă Târgovişte. Radu cel Mare a început să construiască şi mitropolia Ţării Româneşti. Nu a reuşit să-l aducă pe ierarhul ţării lângă el. În anul 1504 a poposit şi a fost foarte bine primit în Ţara Românească un alt fost patriarh ecumenic, Ioachim I. A fost un moment unic de preamărire a curţii valahe, unde, în acelaşi timp, au poposit doi foşti patriarhi ecumenici.

În anul 1504, Nifon al II-lea a decis să plece din Ţara Românească. S-a îndreptat în 1505 către Mănăstirea Dionisiu de pe Muntele Athos.

Plecarea sa a fost prezentată în mod diferit de realitate în scrierea atribuită lui Gavriil Protul, scriere integrată în secolul al XVII-lea în cea mai veche cronică a Ţării Româneşti – Letopiseţul Cantacuzinesc (Cf. *Istoria Ţării Româneşti (1290–1690). Letopiseţul Cantacuzinesc*, ed. de C. Grecescu şi D. Simonescu, Bucureşti, 1960, Introducere, pp. V-XXXIII.): „Şi îndată goni pre sfântul den naintea sa şi porunci (Radu cel Mare, n.n.) să nu-l mai bage nimeni în seamă, nici să-l socotească, nici să-l cinstească". La fel de eronat a prezentat situaţia şi cronicarul Radu Popescu. (Pentru ediţiile Gavriil Protul, v. Gavriil Protul, *Viaţa şi traiul Sfântului Nifon Patriarhul Constantinopolului,* publ. de Iosif Naniescu, Bucureşti, 1888; Gavriil Protul, *Viaţa şi traiul Sfântului Nifon Patriarhul Constantinopolului,* publ. de Tit Simedrea, Bucureşti, 1937; *Viaţa lui Nifon Patriarhul, după un manuscris grecesc,* publ. de Vasile Grecu, Bucureşti, 1944.)

În realitate, după cum au dovedit alte izvoare, Nifon II a plecat din Valahia încărcat cu numeroase daruri de domnul Radu cel Mare.

Astfel, în Manuscrisul nr. 38 de la Mănăstirea Varlaam de la Meteore, la filele 83r – 105r, se păstrează două documente care lămuresc problema relaţiilor dintre Nifon II şi Radu cel Mare.

Manuscrisul respectiv cuprinde *Slujba şi Sinaxarul Sfântului Nifon*. Aceste două texte, Slujbă şi Sinaxar, au fost compuse cel mai probabil între anii 1514-1516 de un erudit umanist imnolog bizantin Iustin Dekadios. S-a ajuns la concluzia că el a fost autorul datorită menţiunii următoare: *Alt canon al Sfântului, facerea lui Iustin* (aflat pe filele 100v-102v. din Manuscrisul nr. 38) conţine un acrostih care formează cuvântul „Iustin". Textele erau dedicate ceremoniei de canonizare a lui Nifon al II-lea, organizată de domnul Neagoe Basarab. Aceasta s-a petrecut la Sinodul Ecumenic ale cărui lucrări s-au desfăşurat între 15-17 august 1517 în Curtea de Argeş.

Textele Slujbei şi Sinaxarului lui Nifon II compuse de Iustin Dekadios au fost caligrafiate de un călugăr Leontios. Acesta a fost ucenic al lui Nifon II la Mănăstirea athonită Dionisiu. O copie realizată de caligraful călugăr Leontios a fost finalizată la 17 martie 1518. Leontios a expediat o frumoasă copie realizată de el pentru Mănăstirea Varlaam de la Meteore monahilor Teofan şi Nectarie. Aceştia fuseseră şi ei adepţi ai lui Nifon al II-lea şi ctitori ai respectivei Mănăstiri Varlaam. Acest text, copiat de Leontios şi păstrat de monahii Teofan şi Nectarie de la Varlaam, Meteore, există şi în zilele noastre. El se păstrează la Mănăstirea Varlaam de la Meteore, la Atena şi la Paris.

Textele pregătite din porunca lui Neagoe Basarab de Iustin Dekadios, copiate de Leontios, pentru Sinodul ale cărui lucrări s-au ţinut între 15 şi 17 august 1517 în Curtea de Argeş pentru canonizarea fostului patriarh Nifon II, demonstrează că în realitate ex-patriarhul ecumenic Nifon II şi domnul Ţării Româneşti Radu cel Mare s-au despărţit în condiţii de prietenie unul faţă de celălalt. Radu cel Mare este prezentat în culori luminoase. Această situaţie este întru totul credibilă, deoarece ea a fost descrisă de nişte oameni care îi cunoscuseră bine, atât pe ex-patriarhul Nifon II, cât şi pe domnul Radu cel Mare. Amândoi muriseră în anul 1508, deci aproximativ cu 9 ani înainte faţă de sinodul din 1517 de la Curtea de Argeş.

Astfel, Nifon al II-lea a putut pleca la Muntele Athos cu bunuri cu care a răscumpărat o parte din robii luaţi de Sublima Poartă şi a refăcut mănăstiri de acolo, cum de altfel se confirmă şi în Letopiseţul Cantacuzinesc.

Radu cel Mare, datorită căsătoriei sale cu doamna Catalina, a adus la el la curte o parte din familia Crnojevici şi din familia Brancovici, Iakşici, Ariantis. Aceste familii erau fugare din calea turcilor, care cucereau treptat Peninsula Balcanică. Lângă Radu cel Mare şi lângă doamna Catalina au sosit Maxim Brancovici, un înalt ierarh care conducea fugarii. Lângă el s-a aflat tânăra lui nepoată Elena, care avea să se mărite cu Petru Rareş. Împreună cu ea, a sosit şi sora ei mai mare, Despina Miliţa, care s-a măritat către1502-1504 cu Neagoe Basarab. (Pentru biografia doamnei Miliţa Despina, soţia lui Neagoe Basarab, a se vedea Ion C. Filitti, *Despina, princesse de Valachie, fille présumée de Jean Brancovitch*, în *Revista istorică română*, I (3), Bucureşti 1931, 241-250; P.Ş. Năsturel, Ion Radu Mircea, *De l'ascendance de Despina, épouse du voévode Neagoe Basarab, Romanoslavica*, X, Bucureşti 1964, pp. 435-437, republicat în Petre Ş. Năsturel, *Études d'histoire byzantine et post-byzantine* (ouvrage édité par Emanuel Constantin Antoche, Lidia Cotovanu, Ionuţ-Alexandru Tudorie), Muzeul Brăilei Carol I, Editura Istros, Brăila, 2019, pp. 815-819 (unde autorii presupun că mama Despinei s-ar fi numit Donka, aşa cum ar figura pe un epitrahil dăruit de Despinia Miliţa şi de mama ei Donka Mănăstirii Marea Lavră de la Athos, obiect de podoabă însă pierdut şi imposibil de probat ipoteza); Al. Lapedatu, *Mormântul Doamnei Despina*, în *Revista Istorică,* anul VII, nr. 1-3, ianuar.-mart.1921, pp. 23-25.)

Radu cel Mare a mai ştiut să aducă lângă el şi pe călugărul vlah Macarie, care cunoştea arta tiparului, pe care o practicase deja în Cetinje din Muntenegru. El, călugărul Macarie, a profitat de pe urma instruirii în special a doamnei Catalina, care, la ea acasă, în tinereţe, luase contact cu elementele renaşterii italiene din şcoala veneţiană. Atunci, la curtea soţului său, a ştiut să-l folosească pe Macarie, format, probabil, la şcoala lui Aldo Manuzzio. Pe acesta, doamna Catalina l-a orientat către crearea tipografiei de la Mănăstirea Dealul din apropiere de Târgovişte. Era o foarte frumoasă şi impresionantă mănăstire ortodoxă construită din porunca lui Radu cel Mare şi ctitorită la data de 4 decembrie 1501. Ea a fost clădită de un grup de zidari armeni, în frunte cu meşterul Grigore. Paramentul bisericii a fost foarte frumos dăltuit. Piatra e dantelată, asemeni unei piese din mătase brodate cu artă. Domnul, la sfatul ex-patriarhului ecumenic Nifon II, a început să zidească şi mitropolia din oraş. Ştia că în conformitate cu doctrina Evului Mediu un înalt ierarh trebuia să fie alături de un domn de rang corespunzător. Din păcate, nu a reuşit. Nu a putut nici să vadă terminate operele tipărite din porunca lui: *Liturghierul* (1508), *Octoihul* (1510), *Tetraevangheliarul* (1512). Acest domn a ştiut cu artă să penduleze între Istanbul şi Sibiu. Ducea informaţii sigure dintr-o parte în alta, oprind eventualele lupte mici, dar permiţând schimburile comerciale care aduceau venituri. Din păcate, Radu cel Mare, care fusese cândva un slujitor pătimaş al zeului cu întreit nume Eros-Cupidon-Amor, s-a îmbolnăvit la Sibiu, în tinereţe, într-o casă unde se vindeau plăceri lumeşti. Acolo reveniseră acasă nişte mercenari transilvăneni, care luptaseră în Toscana. Aceşti soldaţi aduseseră cu ei o boală importată din continentul american. Domnul Radu cel Mare nu a mai putut să se vindece, cu toată intervenţia medicului Franciscus.

Cel mai de seamă fruct lăsat de el a fost tânărul Neagoe Basarab, care a domnit între 1512-1521 pe tronul Valahiei. (Cf. Radu Ştefan Vergatti, *Neagoe Basarab. Viaţa. Domnia. Opera*, Episcopia Argeşului şi Muscelului, Curtea de Argeş, 2009, passim.) Problema naşterii lui a trezit o serie de discuţii. Totuşi, în opinia mea, problema este lămurită. El este rodul „păcatului boieresc" sau „domnesc". Tânăra Neaga, probabil din familia Craioveştilor, în anul 1482 a avut o legătură cu domnul Basarab IV Ţepeluş, care a domnit în Valahia de patru ori între anii 1474 şi 1482. În timpul ultimei sale domnii, în martie 1482, probabil, când fugea fiind urmărit de călăreţii lui Ştefan cel Mare, a întâlnit-o pe tânăra şi frumoasa boieroaică Neaga.

→

El se îndrepta în grabă către reşedinţele boierilor Craioveşti din Oltenia, probabil din nordul viitoarei Mănăstiri Strehaia, unde aceia aveau rodnice moşii. Sigur că el s-a îndreptat pe cel mai scurt şi rapid drum, „drumul calului”, care mergea paralel cu Dunărea, până la Turnu Severin şi mai departe. Aici nu are dreptate distinsul cercetător Dan Zamfirescu să afirme că domnul Basarab Ţepeluş ar fi trecut Dunărea pentru a ajunge în sudul fluviului la turci. Ar fi fost un ocol iraţional. Basarab Ţepeluş, a cărui nevastă era de multă vreme ostatică la Braşov, a păcătuit cu Neaga. A lăsat fructul său în grija tinerei şi a plecat mai departe spre Craioveşti. Neaga l-a urmat şi s-a refugiat într-unul dintre conacele familiei Craioveştilor. Acolo, Pârvu Craiovescu, fratele secund din familia Craioveştilor, a decis să o ia de nevastă. Era un fapt obişnuit, nu numai în Evul Mediu, ca femeile care aveau copii, dar nu şi soţ legiuit, să fie luate de nevastă de unul dintre bărbaţii dintr-o familie apropiată. A fost şi cazul Neagăi, măritată cu Pârvu Craiovescu.

Până la vârsta de 7 ani, micul copil a stat pe lângă mama sa. El a fost botezat Neagoe. Avea numele mamei sale şi nu al unui tată din neamul Craioveştilor poate pentru a arăta că mama sa greşise. După cum se arată în versurile dedicate de Neagoe mamei sale, aceasta a avut mult de suferit. Micul Neagoe, după vârsta de 7 ani a fost trimis la Macarie, stareţul Mănăstirii Bistriţa olteană, ctitorie a familiei Craioveştilor. Acolo a învăţat să scrie şi să citească în limbile slavonă şi greacă. De la mătuşa sa Negoslava, sârboaică, măritată cu Barbu Craiovescu, cunoscut sub numele de Pahomie ca monah, Neagoe a învăţat şi sârbeşte. Apoi a fost trimis la curtea domnească. După obiceiul ţării, a primit rangul boieresc de vtori postelnic. Curând apoi a fost înălţat la rangul de vătaf de vânători. Radu cel Mare s-a ocupat de el, remarcând calităţile tânărului. Neagoe a fost luat în diverse călătorii la Istanbul şi la Sibiu. Când a ajuns la Istanbul, Neagoe l-a cunoscut pe tânărul arhitect Sinan Celebi, care înălţa geamia lui Mehmet II el Fatîh. În drumurile către Sibiu, Neagoe a reuşit să înveţe limba germană dialectul săsesc şi limba maghiară. În timp ce ex-patriarhul ecumenic Nifon II se găsea la Târgovişte şi apoi oarecum exilat în Mănăstirea Bistriţa, tânărul Neagoe s-a apropiat de învăţatul ierarh. I-a dus hrană fostului patriarh, iar el în schimb s-a înfruptat din ştiinţa deosebită a acestuia. A rămas tot timpul apropiat de el. În 1504 sau în 1505 Neagoe s-a însurat cu frumoasa, agera şi cultivata Despina Miliţa. Aceasta aducea cu ea puţine bunuri materiale, dar o inteligenţă sclipitoare îi acoperea şi-i suplinea lipsurile materiale.

În urma morţii domnului Radu cel Mare, care, bolnav, a pierit după 23 aprilie 1508, tronul Valahiei a fost ocupat de un fiu al lui Vlad Ţepeş, Mihnea cel Rău (1508-1510). Noul domn l-a persecutat pe Neagoe Basarab. El a susţinut că era din familia Dăneştilor, duşmană celei a Drăculeştilor care ocupa tronul. În al doilea rând, domnul voia să se răzbune împotriva acelora care îi făcuseră să sufere pe tatăl său Vlad Ţepeş şi pe unchiul său Vlad Călugărul.

În plus, Maxim Brancovici fusese trimis de Mihnea cel Rău în solie în Transilvania, dar nu se mai întorsese, provocând furia domnului. Dându-şi seama de situaţia creată în Ţara Românească, de acest nou motiv de răzbunare al lui Mihnea cel Rău împotriva lui Neagoe Basarab, care se însurase cu nepoata de frate a lui Maxim Brancovici, Despina Miliţa, Neagoe Basarab a decis să se retragă spre turci. În felul acesta, a reuşit, momentan, să-şi salveze viaţa lui şi a soţiei sale. Apoi a poposit în Istanbul, unde s-a integrat în viaţa culturală a oraşului.

În locul lui Mihnea cel Rău a venit pe tron fratele minor al lui Radu cel Mare, Vlăduţ sau Vlad cel Tânăr (înainte de 26 ianuarie 1510-23 ianuarie 1512). Neagoe Basarab a intrat în lupta pentru tron. O grupare crescândă de boieri a acţionat în sensul de a-l îndepărta în mod violent pe Vlăduţ. La 23 ianuarie 1512, în marginea Bucureştilor, la Văcăreşti, „subt un păr”, boieri Craioveşti, dar şi boieri din familia domnului au determinat decapitarea domnului Vladuţ. (Pe lespedea tombală a lui Vlad cel Tânăr, care este înhumat în Biserica Mănăstirii Dealu, în colţul de sud-vest al pronaosului, se face menţiunea că vina pentru moartea domnului au purtat-o (la plural) Neagoe Basarab (şi Craioveştii şi alţi boieri). Unele variante ale Letopiseţului Cantacuzinesc îl menţionează şi pe Calotă vornicul din Stoeneşti, cumnat cu Vlăduţ, drept hiclean; cert este că şi ruda Craioveştilor Mehmed beg „au tăiat capul lui Io Vlad voievod”. (Lespedea publicată la Radu Gioglovan, Mihai Oproiu, *Inscripţii şi însemnări din Judeţul Dâmboviţa*, vol. I, Muzeul Judeţean Dâmboviţa, Târgovişte, 1972, p. 251.) Imediat Neagoe a preluat tronul.

După cum a şi demonstrat P.P. Panaitescu şi alţi istorici, Neagoe Basarab nu a fost un om blând. Din coroborarea scrierilor vremii reiese acuzaţia că ar fi ucis circa 3.000-3.200 de boieri, moşneni, clerici şi orăşeni. Numărul este foarte mare, în realitate nu se susţine.

Între cei ucişi, învinuit de a fi hiclean, s-a găsit şi boierul moldovean Bogdan, însurat cu Caplea, sora domnului Radu cel Mare. Cronicarul Radu Popescu a istorisit (*Istoriile domnilor Ţării Româneşti,* introd. şi ediţie critică de Const. Grecescu, Bucureşti, 1963, p. 34): „Întru acele zile, luând Neagoe vodă domnia, iar Bogdan cumnatul Radului vodă, de carele s-au zis mai sus, temându-se de Neagoe vodă, au vrut să fugă, dar n-au putut scăpa, că l-au prinsu şi aducându-l la domnu, pentru avuţia lui şi domnească să o spuie, l-au muncit foarte, până l-au şi omorât”.

Se poate considera că domnul Neagoe Basarab urmărea să lichideze o veche răfuială cu Bogdan. Acesta încercase în timpul domniei lui Vlad cel Tânăr să obţină mutilarea lui Neagoe prin orbire. Dar precizarea cronicarului Radu Popescu despre cercetarea avuţiei lui Bogdan demonstrează că domnul Neagoe Basarab a avut, cel puţin aparent, un motiv legitim pentru a-l pedepsi pe hiclean: acela de a recupera bunuri care făceau parte din averea „domnească”.

Unii boieri au devenit brusc „pribegi”. Ei s-au îndreptat în special către Transilvania, Moldova şi Sublima Poartă. Au procedat astfel deoarece în Transilvania, la Braşov se găsea Mircea, fiul lui Mihnea cel Rău. Acesta era un prezumtiv pretendent la tron şi conducător al nemulţumiţilor. El dobândise şi un potenţial loc de azil în Moldova, de unde putea primi şi ajutor militar. Domnul principatului Moldova, Bogdan cel Orb (1504-1517) se căsătorise cu sora lui Mircea, Ruxandra. Mircea a cerut şi a obţinut oarecare sprijin din partea cetăţilor transilvănene şi chiar a atacat Ţara Românească. Dar nu a avut succes. Înainte de 19 iulie 1512 oastea Ţării Româneşti, comandată direct de Neagoe Basarab, l-a înfrânt şi l-a alungat în Transilvania. Neagoe a putut anunţa Sublima Poartă despre această victorie. Nenorocosul pretendent s-a retras în Transilvania în cetatea Ciceu. Aceasta era dată domnilor Moldovei din timpul lui Ştefan cel Mare. Principele Ioan Zapolya a informat printr-o scrisoare patriciatul oraşului Bistriţa că principele român Mircea al III-lea s-a retras în Cetatea Ciceu, unde ar fi de dorit să aibă linişte. (Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV/1, ed. cit., p. 220.)

Unii dintre pribegi s-au îndreptat şi către Sublima Poartă. Ei sperau că acolo pot manevra răsturnarea lui Neagoe Basarab tocmai pentru că luase tronul cu ajutorul lui Mehmet beg. Paşa din Nicopol era unul dintre devotaţii bătrânului sultan Baiazid al II-lea Veli. Însă acesta pierise dintre pământeni în aprilie 1512, ca urmare a vârstei şi a luptelor cu fiul său mezin, Selim I Yavuz. Acesta din urmă, devenit padişah, putea fi dornic să se răzbune pe cel ce fusese susţinătorul tatălui său.

De la aceşti pribegi avem aşa-zisa cifră a boierilor ucişi de Neagoe. Pribegii i-au adresat un „arz” lui Selim, în care spuneau că Neagoe Basarab ar fi omorât 3.000 de boieri. (Cf. Mustafa A. Mehmet, *Două documente turceşti despre Neagoe Basarab*, în *Studii*, nr. 5/1968, p. 928.)

Dar simpla raportare a numărului la totalul aproximativ al populaţiei ţării demonstrează clar că boierii au denaturat faptele şi au exagerat. Dorinţa lor era de a-l impresiona pe sultan şi a-l determina să intervină în favoarea unui pretendent, nenominalizat în „arz”. Candidatul la domnie pe care-l aveau în vedere era deja la Sublima Poartă. Se numea Miloş, fost beizadea garant la Poartă, frate al lui Mircea al III-lea, fiu al lui Mihnea cel Rău. Însă nici el nu a avut noroc. În anul 1519, Neagoe Basarab scria satisfăcut sibienilor că a scăpat de rivalitatea lui Miloş: „[...] Din porunca sultanului a fost legat şi aruncat în temniţă, unde a pierit în lanţuri. Miloş a depus multe stăruinţe împotriva noastră şi a fost un potrivnic şi un duşman împotriva noastră şi al acestei ţări a noastre.” (Hurmuzaki, *Documente*, vol. XVII, 1825-1846, ed. Nerva Hodoş, Bucureşti, 1913, p. 240: a se vedea şi P.P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii româneşti,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, p. 149.)

În realitate, Neagoe Basarab a descăpăţânat doar câţiva mari boieri. Între ei, Oancea logofăt, Danciul, mare portar, Stanislav stolnic, Stanciul paharnic, Gheorghe, Cazan, Stanimir, Dan, un alt Cazan portarul şi alţii nenominalizaţi (Mustafa A. Mehmet, op. cit., p. 928), poate chiar inexistenţi, creaţi de propaganda boierească denigratoare. Toţi partizanii şi rudele acestora au creat în exil facţiunea opoziţiei boiereşti faţă de domnie şi faţă de Craioveşti. Grupul pribegilor de la Sublima Poartă a reprezentat un pericol mai mic comparativ cu celelalte grupări. Sultanul, orientat spre frontul anatolian, avea preocupări mai presante decât cele petrecute la Dunărea de Jos. Acolo, din punctul de vedere al Sublimei Porţi, era relativă linişte.

De fapt şi „pribegii” aflaţi în Transilvania şi în Moldova, oarecum reuniţi în jurul lui Mircea, chiar dacă au avut uneori adepţi în ţară, au fost aduşi la supunere. În ţară ei au găsit sprijin la boierii buzoieni, la puternica familie a Izvoranilor din Muscel şi la câteva familii din Oltenia. (Cf. Dan Pleşia, *Neagoe Basarab – originea, familia şi o scurtă privire asupra politicii Ţării Româneşti la începutul veacului al XVI-lea* (II), în *Studia Valachica,* II, 1970, p. 125.) Boierii buzoieni nu au putut fi nominalizaţi exact, dar este cert că din regiunea lor, aflată în imediata apropiere a Moldovei şi Transilvaniei, s-au ridicat numeroşi nemulţumiţi care au provocat multe neajunsuri domniei. Neagoe Basarab nu i-a putut prinde şi pedepsi pe vinovaţi, căci aceştia, profitând de poziţia regiunii, au fugit la timp. În schimb, acuzându-i de hiclenie, le-a confiscat moşiile pe care le-a trecut fie în proprietatea sa, fie în cea a unor slujitori credincioşi. Până în anul 1515 a confiscat mai multe moşii în părţile de est şi nord-est ale ţării, adică tocmai în zona buzoienilor, astfel temperaţi şi aduşi la supunere.

Dintre pribegi, mai însemnaţi, permanent oponenţi, pot fi nominalizaţi Izvoranii, Vlaicu stolnicul, Diicu comisul, Dragomir logofătul şi boierii olteni Radu din Borăşti, mare paharnic, Radoe şi Boica din Băţeşti. (Cf. I. Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolele XV şi XVI,* Atelierul Grafic I.V. Socecu, Bucureşti, 1902, p. 144 şi urm.) În anul 1519, Vlaicu stolnicul a fugit cu „birul” ţării la Mircea, la Braşov. Fapta lui a atras pedeapsa domnului, care a trecut imediat la represalii: i-a confiscat partea satului Bilcereşti din Buzău care-i aparţinea şi l-a declarat hiclean. Pământul confiscat a fost dat unui favorit al domnului, Manea Clucerul, răsplătit şi altădată pentru slujba dreaptă. Pentru sprijinirea lui Vlaicu, a fost pedepsit şi un oarecare Dumitru Desculţu, care şi el şi-a pierdut pământul, bunul cel mai de preţ în Evul Mediu.

În aceeaşi perioadă, Oancea vistierul, trimis la Braşov cu argint în valoare de 8 000 de aspri şi cu suma de 22 000 aspri în monedă pentru achitarea lucrului unor „potire”, fie şi-a însuşit banii, fie i-a dat tot lui Mircea. În orice caz, nu a mai revenit acasă, atrăgând asupră-i condamnarea domnului care l-a declarat şi pe el hiclean.

(Va urma.)

Istoria de lângă noi

Despre Sfânta Lumină de la Sărbătoarea Învierii Domnului

Florin HORVATH

Unică este starea pe care pelerinul sau creştinul o încearcă în faţa Bisericii Sfântului Mormânt, numită mai des de ortodocşi Biserica Învierii, pentru că nicidecum moartea, ci slăvita Înviere a Domnului este temelia cea bună, a biruinţei creştinătăţii. Uriaşa construcţie adăposteşte între zidurile ei locuri de mare însemnătate religioasă, o îngemănare de biserici aparent distincte, dar care stau mărturie ca un „întreg al tainei" că aici se sfârşeşte Drumul Crucii.

Biserica Răstignirii, Biserica Mormântului lui Hristos, Biserica Învierii, Biserica Luminii şi a Vieţii! Locul de unde începe Calea Veşniciei... Locul ce mărturiseşte Evanghelia Mântuirii.

Pentru cine are noţiunile elementare de credinţă creştină, aici se întâlnesc, practic, cele două Testamente, aici s-au împăcat Raiul şi Iadul, întâiul Adam cu Hristos, perceput de creştini ca Noul Adam.

Aici, în chip simbolic, îşi întind mâinile strămoaşa noastră Eva cu Maica Vieţii, Fecioara Maria. Aici s-a zădărnicit viclenia diavolului prin sfărâmarea capului şarpelui.

Pentru cei credincioşi, aici s-a stins puterea păcatului, aici s-au sărutat cerul şi pământul, odată cu împăcarea lumii cu Dumnezeu, prin Hristos...

Tot aici s-a consumat cea mai înfricoşată dramă din toată istoria omenirii: fiii oamenilor au purces să-L omoare pe Fiul lui Dumnezeu.

Faţă de această dimensiune a răului, aici trebuia să se desăvârşească, în semn de cuvenită compensaţie, miracolul care a zguduit cerul şi pământul: Hristos a înviat din morţi, dându-ne nimb de iertare şi veşnică viaţă...

Aici s-a coborât Hristos în iad, ca să izbăvească pre cei legaţi din veac. De aici s-a înălţat, apoi, cu tâlharul, în rai, ca un veritabil Mântuitor, ca apoi, tot de aici, să se înalţe spre slava cerului ca un Dumnezeu Adevărat! Aşadar, raiul şi iadul, cerul şi pământul, Dumnezeu şi Omul, viaţa şi moartea, aici s-au împăcat prin slăvita Înviere a lui Hristos. Şi tot aici, la praznicul binecuvântat al Învierii de la sărbătoarea Sfintelor Paşti, an de an, coboară Lumina Sfântă, miracol şi mărturie, semn şi binecuvântare, trimisă nouă de cel cu Adevărat Înviat!

Despre acest lucru se ştia şi cu toate acestea s-au scris prea puţine mărturii şi, chiar şi atunci când s-au scris, autorii au consemnat uitând cu desăvârşire, sau poate cu rea-voinţă, să amintească momentele uluitoare în care, în străvechea istorie, au existat martori ai tulburătorului eveniment şi prezenţe din vechea noastră Dacie. Cum spuneam, numărul acestor mărturii este totuşi mic şi, chiar şi aşa, unele dintre ele nu au fost menţionate niciodată. Majoritatea mărturisitorilor ne comunică uimirea şi, desigur, emoţia unică legată de Lumina ce coboară la Sfântul Mormânt al Domnului nostru Iisus Hristos în fiece zi de Sâmbăta Mare a fiecărui an.

Credem că, înainte de a purcede la o anume cronologie a acestui eveniment-miracol, se cuvine a aminti şi de cele ce au precedat această anuală vestitoare – Lumina. Ne vom aminti, aşadar, de începutul prezenţei acestui semn coborâtor din slava lui Dumnezeu, acolo, pe vârful Taborului, când, în faţa celor trei ucenici, Petru, Iacob şi Ioan, s-a îmbrăcat Hristos în slava Dumnezeirii, moment al impresionantei Sale Schimbări la Faţă. „Slavă Ţie, Doamne, pentru Lumina mărturisită pe Tabor, slavă Ţie pentru Moise şi Ilie, care au vorbit cu Tine, pentru ucenicii care au văzut slava Ta şi au auzit glasul Tatălui din nori, confirmându-Te ca Izbăvitor al Lumii."

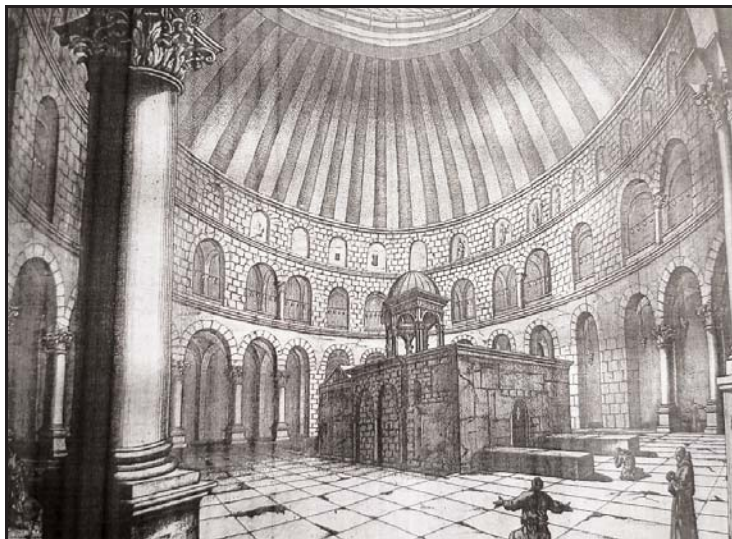
Cel ce s-a arătat ca Fiu al Omului, iubind şi vindecând pe sărmanii lumii, aici, pe Tabor, s-a înveşmântat în Lumină cerească, dezvăluindu-se ca Dumnezeu, în veşmântul orbitor al Mântuitorului.

La fel de fascinantă şi de dumnezeiască orbire a fost şi Lumina ce a însoţit apariţia Duhului în chip de porumbel şi la fel dublată de glasul Tatălui Ceresc.

Pentru mulţi dintre cei ce s-au adâncit în studiul apariţiilor Sfintei Lumini, cele două etape preced „marele spectacol", splendoarea în stare să taie orice respiraţie, când Lumina cea mai presus de fire a strălucit în Mormântul lui Hristos în momentul Învierii Lui!

Atunci, în seara zilei de 5 aprilie a anului 33 (d.Hr.), în Ziua Duminicii Paştilor. Există cel puţin două mărturii, a clericului Nechita (sec. X) şi cea a medicului persan Al-Masihi (sec. X) care întăresc ideea că Sfânta Lumină a început să-şi facă apariţia încă din epoca lui Hristos, imediat după Înălţarea Sa, în fiecare zi de Sâmbăta Mare. Fără nicio întrerupere de-a lungul secolelor.

Prin urmare, după momentul Învierii, când Lumina necreată a lui Dumnezeu Creatorul, aceeaşi care a strălucit şi în vremea Schimbării la Faţă pe Tabor, chiar scrierile celor patru Evanghelii amintesc de Lumina sub formă de nimb mandorla, care a înconjurat făptura lui Iisus în vreme ce se ridica la cer...

Încă din secolul IV (puţin după 326 d.Hr.), pe vastul platou al Muntelui Măslinilor, împărăteasa Elena, mama lui Constantin cel Mare, a ridicat un altar în jurul pietrei albe de pe care s-a înălţat Hristos la cer. Pe piatra sfântă se disting urmele picioarelor lui Hristos, care s-au imprimat când Mântuitorul S-a înălţat la tatăl... Aici s-a încheiat opera de răscumpărare a neamului omenesc. Aici, Fiul lui Dumnezeu a săvârşit taina mântuirii noastre, lăsând să se scrie şi ultima pagină de Evanghelie...

Subiectul este tentant, dar nu uşor de cuprins, o cronografie exactă şi riguroasă fiind greu de făcut. Dar a jalona anumite momente importante, impresionante, desigur nu lipsite de mărturii, se poate, fără a aduce vreo cât de mică atingere părerilor deja cunoscute ale unor voci sau prezenţe la acele făpturi ale miracolului Sfintei Lumini...

Admiţând, cum spuneam, că Lumina a fost prezentă în fiece an de după Înălţarea la cer a lui Iisus, o primă şi destul de comentată apariţie este aceea de la anul 329, când are loc „târnosirea" Bisericii Învierii, în prezenţa împăratului Constantin cel Mare, moment la care a oficiat, la cererea împăratului, episcopul Andrei, întâistătătorul Episcopiei Tomisului, cel prezent şi la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (în 325 d.Hr.), cel ce o însoţise şi pe maica sa, împărăteasa Elena, în demersul ei de a descoperi Mormântul şi Crucea pe care a fost răstignit Iisus. (Vezi *Vlaherne, mica Dacie din inima Byzanţului,* de Fl. Horvath, Zalău, 2021.)

Se cuvine să amintim şi faptul că, după distrugerea mănăstirilor Palestinei de către perşi, precum şi a arderii bibliotecilor lor, s-a considerat necesară scrierea unui Tipic nou, de vreme ce vechiul fusese distrus. Anume o carte liturgică ce cuprindea amănuntele slujbelor care trebuia să se săvârşească în bisericeasca lucrare de la Sfintele Locuri. Cel care scrie lucrarea este sfântul Sofronie I, Patriarhul Ierusalimului (634-637), lucrare reluată şi editată pe Sfântul Munte la 1851, cu titlul *Tipicul Mănăstirii Dionisiu,* din care cităm: „Sofronie I, Patriarhul Ierusalimului... El a poruncit să se cânte *Lumină Lină* la Vecernii în cinstea Sfintei Lumini, atunci când perşii au ars Biserica Învierii. Şi, prin contribuţia Patriarhilor Sofronie şi Ioan cel Milostiv, Biserica a fost refăcută şi s-a arătat pogorârea Sfintei Lumini, *aşa cum s-a arătat şi la târnosirea Templului din Ierusalim.*" Aşadar, în mentalul Sfinţilor Părinţi s-a păstrat amintirea faptului că prima apariţie după ridicarea, zidirea Bisericii Sfântului Mormânt, s-a petrecut la „târnosirea", sfinţirea ei, moment întâmplat la anul 329, în prezenţa împăratului Constantin cel Mare.

Tot pe la acea vreme se pomeneşte şi faptul că, la anul 330 sfântul Grigorie a aşezat o candelă în Mormântul lui Hristos şi, prin rugăciunile sale, „L-a rugat pe Dumnezeu ca la Sărbătoarea Paştilor locul să se lumineze cu o Lumină nematerială, fapt ce se petrece până în zilele noastre", conform consemnării istoricului Kirakó. Adăugăm şi mărturisirea istoricului arab Al-Masudi, care notează: „Lumina a început să-şi facă apariţia încă din timpul construirii Bisericii Înălţării".

Amintim, în continuare, perioada în care la Roma era uns papă Symachus (498-514) care, la anul 501 a refuzat să respecte calendarul ecleziastic stabilit după Alexandria şi a aşezat sărbătoarea Sfintelor Paşti la o dată diferită. Atacat de mulţimea furioasă, care a şi ucis doi preoţi, Symachus s-a baricadat în Bazilica Sf. Petru timp de 4 ani. Surprins neplăcut, Teodoric, cel întronat la Ravenna, l-a trimis pe secretarul său, Cassiodor, la Dionisie Exiguul (cel Smerit), care la acea vreme era şi secretar la Sf. Scaun, şi profesor la Academia de la Vivarium de lângă Roma.

Dionisie l-a asigurat că doar o minune, „un miracol", îl poate determina pe Symachus să-şi schimbe hotărârea. Aşa că, la anul 512, de Sfintele Paşti, Dionisie l-a însoţit pe papa Symachus la Biserica Învierii, unde, în faţa lespezii de pe Sfântul Mormânt, au intrat dezbrăcaţi de odăjdii alături de acel călugăr ce păstorea „Frăţia Sfântului Mormânt", plecat de ani buni din Dacia, pe care toţi îl chemau cu apelativul *Moşul*. După cuvenita rugăciune şi invocare a Sfintei Lumini, aceasta a coborât pe palmele Moşului, uluindu-l pe Symachus.

O altă apariţie, la fel de surprinzătoare, a fost cea din 617, la slujba de Înviere de după refacerea bisericii dărâmate de furia oştilor lui Hosroes al II-lea, regele perşilor, în 19 mai 614. Mitropolitul Efesului, Ioasaf, scria: „Când au ajuns... cam la mijlocul imnului [*Lumină lină*], au văzut o privelişte înfricoşătoare, o Lumină dumnezeiască a strălucit la Mormântul cel dătător de viaţă, [Lumină] care i-a înconjurat şi i-a Luminat şi care a aprins candelele agăţate. În acel moment [ierarhul] a fost răpit în extaz şi, suferind o bună schimbare [lăuntrică],... cu glas puternic a cântat *Lumină Lină*..." (Lucrarea *Omilie la Lumină*, aflată în Biblioteca Naţională a Rusiei).

Mai cutezăm încă un pas, dimpreună cu istoricul Al-Masudi (anul 940), care a fost şi geograf, etnograf şi astronom, şi care a călătorit în toată lumea veche, din Egipt până în India. Traducătorul său, doctorul Gamal Al-Tahir, a corectat o seamă de greşeli ale altor traducători din opera lui Al-Masudi. Redăm, după el, două fragmente pe care le considerăm edificatoare:

a) „Elena a construit la Elia (Ierusalim) biserica, cunoscută azi ca Biserica Înălţării şi din acea perioadă focul îşi face apariţia în această [biserică] în Sâmbăta Mare, în ajunul Paştilor..."

b) „Nu există nicio îndoială că Al-Masudi consideră că apariţia Sfintei Lumini datează din perioada construirii Bisericii Înălţării. Este sigur că istoricul a preluat această informaţie dintr-o altă sursă. Probabil a cercetat unele mărturii mai vechi, care nu s-au păstrat până astăzi."

Ori, dacă ţinem seama că împăratul Constantin cel Mare a participat la întemeierea, trasarea noii capitale a imperiului, în mod public la 330, este limpede că nu putea fi la Ierusalim decât în 329, pe când s-a „târnosit" Biserica Învierii... [În imagine.]

→

Istoria de lângă noi

La fel de interesantă ni se pare şi mărturia clericului Nechita care, în cartea (scrisoarea) trimisă lui Constantin al II-lea Porfirogenetul ne face cunoscută atitudinea emisarului musulman, sosit la Ierusalim pe 7 aprilie 947, în faţa Patriarhului Histodul, dând poruncă aspră să interzică ceremonia Sfintei Lumini, pentru că această minune avea o influenţă serioasă asupra populaţiei musulmane. Istoria încerca, pesemne, să reediteze experienţa anterioară, când, în vremea Patriarhului Athanasie I-ul, musulmanii au poruncit să se pună în candele, în loc de fitiluri, câte o bucată subţire de fier, împiedicând săvârşirea minunii. Însă, în ciuda acestei monstruoase decizii, candela s-a aprins, uimindu-l pe emirul arab.

Acum, în 947, după serioase şi umilitoare negocieri, Patriarhul şi emirul s-au înţeles să se săvârşească ceremonia în schimbul a 7.000 de lire de aur. Dar, chiar în timpul negocierilor, s-a întâmplat ceva uluitor: două candele de la Piatra Învierii din Biserica Învierii s-au aprins singure. Povesteşte clericul Nechita că, în jurul ceasului al şaselea din zi, privind spre Mormântul Mântuitorului, vede clar arătarea dumnezeieştii Lumini, deoarece i s-a îngăduit intrarea în Mormânt. În timp ce se pregăteau să împartă, ca de obicei, acea Lumină către multele lumânări din Marea Biserică, s-a ridicat de la Sfântul Mormânt şi, deodată, vede toată biserica plină de neapropiata Lumină dumnezeiască.

Mai întăreşte în scrisoare faptul că, de la înălţarea lui Hristos până azi, în una dintre candelele Sfântului Mormânt străluceşte Sfânta Lumină, însă la acea dată, la 947, dumnezeiasca revărsare de Lumină a strălucit în întreaga Biserică, uluindu-l pe emir!

Din spusele lui Nechita, putem deduce că ceremonia a avut loc cu Mormântul gol şi pecetluit! Şi, după cuvenita invocare, Patriarhul a văzut cum interiorul Mormântului s-a umplut de Lumină.

Se cuvine să amintim şi de spusa şi soarta medicului persan Abu Sahl Al-Masihi (anul 990), care spune: „Sfânta Lumină s-a aprins pentru prima dată în noaptea de Înviere a lui Hristos – şi de atunci se arată în fiecare an, în aceeaşi zi.” Medicul persan a vrut să facă cunoscută minunea conaţionalilor săi. Prin minunea Sfintei Lumini recunoştea şi adevărul despre Învierea Dumnezeu-Omului, alegând, în final, a deveni creştin. Chiar dacă înainte scrisese o sută de capitole de medicină şi fusese dascălul lui Avicenna. Alegerea de a deveni creştin l-a costat viaţa. În 1012, sultanul turc Mahmud de Ghazna a poruncit să fie închis împreună cu cei doi savanţi ai lumii musulmane, Al-Biruni şi Avicenna, declarându-i eretici. În drum spre închisoare, Abu Sahl Al-Masihi şi Avicenna au evadat, dar medicul şi-a dat în cele din urmă ultima suflare într-o furtună din pustiu, în braţele ucenicului său...

Am pomenit până acum despre felurite mărturii, fără a explica, însă, cum era ceremonia la anul 1000.

Intrarea în Mormânt era sigilată cu ceară de albine, în amintirea pecetluirii Mormântului lui Iisus de către garda romană. Mormântul, deci, era gol! Patriarhul rămânea în afara Mormântului, lângă intrare, de unde îi adresa lui Hristos rânduitele rugăciuni pentru pogorârea Sfintei Lumini! Aşa s-au petrecut lucrurile cam de la mărturia lui Arethas, din 920, până în anul 1480. Miracolul consemnat vreme de 6 secole era aşa: „Interiorul Mormântului era complet gol şi în întuneric. Deodată, se lumina nu numai de la flacăra candelei, ci şi de la Lumina care izvora din însăşi piatra Mormântului. Atunci, guvernatorul musulman al cetăţii, cel care avea cheile Mormântului, descuia, să intre Patriarhul. Acesta aprindea de la candelă lumânările pe care le avea în mână şi ieşea să împartă credincioşilor Lumina.”

Ştim că în jurul anului 1480 s-a schimbat ceremonia, hotărându-se ca invocarea pentru coborârea Sfintei Lumini să nu se mai facă din afara Mormântului, ci din interiorul lui, de către chiar Patriarhul Ierusalimului, în timp ce în prima încăpere (din faţa Mormântului) se afla doar Patriarhul armean, ca martor. Mărturie despre această schimbare dă monahul franciscan Paul Walther, la 1481.

Continuând expunerea noastră, amintim că, la anul 1009, califul Egiptului, Al-Hakim, a hotărât să oprească definitiv participarea anuală a creştinilor şi musulmanilor la ceremonia Sfintei Lumini. Era ferm hotărât să dea foc şi să distrugă în întregime Biserica Învierii şi Mormântul lui Hristos. De parcă n-ar fi fost destulă câinoşenia delirantă a răstignirii lui Iisus, răul plănuia o nouă demenţă peste bunătatea lui Hristos, peste Lumina Sfântă, surâsul şi semnul anual de comuniune a cerului cu pământul, de iertare a celui jertfit şi de bună speranţă la mântuirea tuturor credincioşilor. Ce cutezanţă a ignoranţei şi răzbunării oarbe, să crezi că miracolul sacralităţii Celui Preaînalt poate fi strivit de orice nebun orgolios.

Urcat pe tron la numai 11 ani, Al-Hakim a domnit la început cu dascălul său, Barjawan, care era socotit regent. Dorind să scape de severitatea lui Barjawan, tânărul de 15 ani îşi ucide dascălul, preluând puterea. Folosirea exagerată a opiului, ca şi fanatismul său religios, l-au condus la adevărate fapte de demenţă şi de mare cruzime. Curând, el a aflat că, an de an, în perioada Paştilor, mii de credincioşi creştini din Egipt formau adevărate caravane de cămile, cu destinaţia Ierusalim, numai ca să fie prezenţi la miracolul apariţiei Sfintei Lumini.

Cum spuneam, în anul 1008, Al-Hakim a dat prima poruncă de a fi distrusă biserica Al-Qumana (Biserica Învierii) din Ierusalim. Informat de către misionarul Qutekin Al-Aduli despre motivul care-i mâna pe mulţi egipteni la Biserica Al-Qumana, care se afla lângă moscheea Al-Acsa, că printr-o înşelătorie creştinii produc flacără în uleiul de balsam din candele care, împreună cu cel de iasomie, produce o flacără de culoare alb-strălucitoare, l-a chemat pe secretarul său, Bish ibn Sawar, poruncindu-i să-i scrie stăpânului din Ramea şi misionarului Yakub să meargă la Ierusalim, la Biserica Al-Qumana şi să distrugă tot ce există acolo, să le facă una cu pământul!

Înştiinţat din vreme de acest pericol, Patriarhul Ierusalimului a apucat să scoată din Biserică toate odoarele sfinte. Acţiunea era „animată” de dorinţa de a nu rămâne „piatră pe piatră”! Oamenii lui Al-Hakim au distrus acoperământul peşterii Mormântului, precum şi întreg peretele de la intrare. Dar partea Mormântului în care a fost depus trupul lui Iisus, cu toate strădaniile lor, a rămas întreagă. Atunci, au încercat cu ciocane grele să distrugă treapta de dinaintea Mormântului, dar n-au izbutit să clintească nimic! Oamenii înverşunaţi n-au putut sparge nici miezul stâncos al Mormântului propriu-zis, stânca rămânând întreagă şi nemişcată, de părea „un diamant uriaş”...

La câţiva ani de la marea catastrofă, egumenul Richard cel Binecuvântat şi episcopul Odolricus de Orleans au trăit ceremonia Sfintei Lumini uluiţi de cum arătau, încă, ruinele. Trecuseră deja 18 ani de la mişelescul atac şi abia în 1030, după ce împăratul bizantin Romanos al III-lea Argyros s-a înţeles cu califul Zahir, fiul dementului Al-Hakim, să-i elibereze pe toţi musulmanii ce se aflau în captivitate, lucrările de reconstrucţie au început, având să dureze 11 ani.

Ceremonia în aer liber, dintre ruine, de la 1027, l-a lăsat fără cuvinte pe Richard cel Binecuvântat, ca şi pe toţi însoţitorii săi, deopotrivă!... „În jurul ceasului al nouălea, în timp ce toţi se rugau, o candelă s-a aprins cu Lumina Domnului, fără ajutorul vreunui muritor. Pe toţi păgânii care priveau de dincolo de ruine i-a cuprins frica, iar pe creştini, desigur, bucuria şi admiraţia” (extras din pergamentul scris de Hugues în *Cronica* sa din anul 1102, Staatsbibliotheck Zu Berlin). Fie şi ce am scris până aici ar trebui să cutremure pe orice om „de bună credinţă”. Recunoaştem că nouă ne e prea îndeajuns, dar vom continua, aşa cum, de altfel, se cuvine, spre a ajunge către zilele noastre.

Nu putem sări peste momentul de la 1095, atunci când papa Urban al II-lea proclama oficial Cruciada I la Clermont, în Franţa. La acea vreme, poetul latin Balderic de Dol, care era egumen la Mănăstirea Bourgueil, s-a hotărât să introducă discursul papei Urban al II-lea în lucrarea sa, *Istoria Ierusalimului,* editată foarte târziu, la 1611, de către Jaques Bongars.

Referitor la vrednicia minunii Sfintei Lumini, reţinem următorul citat: „Cât de preţios ar fi fost mult doritul şi neasemuitul loc al Mormântului Domnului, chiar dacă Dumnezeu ar fi trecut cu vederea să săvârşească acolo minunea anuală! Căci, în zilele Pătimirii Sale, toate candelele din Mormânt şi din jurul lui, care se află înăuntrul Bisericii şi sunt stinse, se aprind la Dumnezeiască poruncă.

Inima cui este atât de împietrită, fraţilor, încât să nu o atingă o minune atât de mare? Credeţi-mă, omul a cărui inimă nu crede la o astfel de dumnezeiască dovadă de binecuvântare este dobitoc şi nesimţitor.”

Ei bine, o astfel de inimă plină de necredinţă se va impune o jumătate de secol mai târziu, în 1238, în persoana papei Grigorie al IX-lea, care dezminte spusele înaintaşului său printr-o hotărâre oficială, prin care proclamă neautenticitatea minunii, ba, mai mult, le interzice participarea credincioşilor Bisericii latine la ceremonie, *hotărâre care nu este anulată şi este valabilă şi astăzi!*

Într-o epistolă din 9 martie 1238 îi scrie Patriarhului latin de la Ierusalim, Gerard de Lausanne, astfel: „Ştim că clericii Mormântului de la Ierusalim spun că Lumina vine din cer în interiorul Mormântului, în ajunul Paştilor... În realitate, însă, ne-am înştiinţat despre ei. Şi, deoarece Domnul nu are trebuinţă de minciunile noastre, hotărâm, potrivit cu stăpânirea noastră, ca oricine îndrăzneşte să creadă în ea [minune], să nu mai meargă niciodată în acel loc.” (*Les registres de Gregoire IX*, vol. II, pag. 917, Paris, 1907)

Iată cum se poate întâmpla ca punctele de vedere ale celor doi stătători în Scaunul Pontifical să fie cu desăvârşire contrare!

Dacă acceptăm, cu acel bun-simţ elementar, părerea lui Urban al II-lea, atunci papa Grigorie al IX-lea poate fi etichetat ca „nesimţitor”! Rămână să judecaţi singuri...

Urmăm prin a da măsura ambiţiei regilor Egiptului în legătură cu miracolul Luminii Sfinte. La 20 de ani după ce califul Al-Hakim a distrus Biserica Învierii, un nou conducător al Egiptului îl imită pe predecesorul său, încercând, la rându-i, să „desfiinţeze minunea”... Astfel, califul Al-Musta'li, în Sâmbăta Mare a anului 1099 îl trimite pe vizirul Al-Afdal Şahanşah la Ierusalim; acesta intră în Mormântul lui Hristos şi porunceşte ca toate fitilurile textile de la candele să fie înlocuite cu fitiluri din fier. Evenimentul a rămas consemnat în cronica latină a unui monah de la Mănăstirea Monte Casino din Italia. Acel manuscris a fost descoperit în 1687 şi introdus în opera *Museum Italicum*, de Jean Mabillon. Cităm: „Către ceasul al nouălea, Lumina a coborât din cer, a trecut pe deasupra candelelor şi a aprins toate fitilurile metalice. Şi îndată flacăra a început să ardă cu o atât de mare strălucire, încât credeai că fitilurile erau făcute din fibră de trestie...”

Al-Afdali a primit cu o nemărginită uimire minunea şi îndată după ceremonie i-a eliberat pe toţi robii creştini, care s-au întors în tabăra cruciaţilor...

Urmând evenimentele aşa cum au fost ele, ajungem şi la căderea Ierusalimului în 1099, fiind proclamat stăpân al Cetăţii Godefroy al IV-lea de Buillon. La 1 august 1099 este aşezat primul latin ca Patriarh al Ierusalimului, în persoana lui Arnulfos de Chocques, care în decembrie 1099 este înlocuit cu arhiepiscopul de Pisa, Daimbert, sosit în fruntea a 120 de corăbii.

Ca urmare, în Sâmbăta Mare a anului 1100, Daimbert este primul Patriarh latin al Ierusalimului rânduit să conducă ceremonia Sfintei Lumini. *Este prima dată când Sfânta Lumină nu se arată!* Cu mare insistenţă, Daimbert prelungeşte ceremonia, dar Lumina tot nu se arată! După consemnarea istoricului francez Gilbert, Lumina s-a arătat seara, foarte târziu, după ce Patriarhul a plecat.

În 20 aprilie 1101, pentru prima dată în istoria oraşului Sfânt Ierusalim, Lumina Sfântă nu s-a arătat deloc!

După al doilea an de eşec, latinii conştientizează că „Domnul nu binevoieşte întru ei şi, de aceea, locuitorii cetăţii se tulbură” (după Haralambie K. Skarlakidis, *Lumina Sfântă,* pag. 84).

→

Istoria de lângă noi

Invocările latinilor au continuat şi a doua zi, în Duminica Paştilor, însă Lumina Sfântă nu s-a arătat! Atunci au hotărât să se retragă cu totul din biserică. S-au hotărât să facă litanie la Moscheea Cupola Stâncii, pe care cruciaţii o prefăcuseră în Biserică creştină, punându-i o cruce mare în vârf. În codicele *L-1101*, care descrie evenimentele de la Cruciada I, este consemnată următoarea precizare: „După plecarea latinilor din Biserica Învierii, grecii şi sirienii au rămas în biserică şi, având deplină libertate, au săvârşit ceremonia rânduită. Şi, atunci, o minune! Sfânta Lumină a apărut într-una dintre candelele din interiorul Mormântului. Dar nu şi-au putut aprinde lumânările pe care le ţineau în mâini, pentru că Mormântul era încuiat şi cheile le ţinea Daimbert. Patriarhul latin a fost înştiinţat că mult aşteptata Lumină s-a arătat într-una dintre candelele Sfântului Mormânt, iar cei care au fost aproape au putut distinge culoarea ei de un roşu palid. Auzind acestea, a grăbit pasul şi, descuind uşa Mormântului cu cheia pe care o ţinea în mână, a văzut dorita Lumină strălucind într-o candelă."

Putem concluziona că, o dată ce cheile le ţinea Daimbert, neaşteptata venire a Sfintei Lumini într-un Mormânt gol, în Duminica de 21 aprilie 1101, în lipsa lui Daimbert, constituie dovada neîndoielnică a autenticităţii minunii.

Peste mai bine de 100 de an, în 1232, papa Grigorie al IX-lea înfiinţează „Sfânta Inchiziţie", care va evolua întru rău, sfârşind prin a fi un mecanism de teroare şi tortură ce va cuprinde toată Europa de Apus ca o mohorâtă perdea a neputinţelor.

Şi, la numai 6 ani, la 1238, acelaşi papă renega validitatea miracolului Sfintei Lumini şi le interzicea credincioşilor catolici să mai participe la ceremonia din Sâmbăta Mare! El poate fi socotit ca „omul care a afundat Europa Medievală în întunericul aşezat de Inchiziţie", cel care a „stins" şi flacăra Sfintei Lumini pentru catolici.

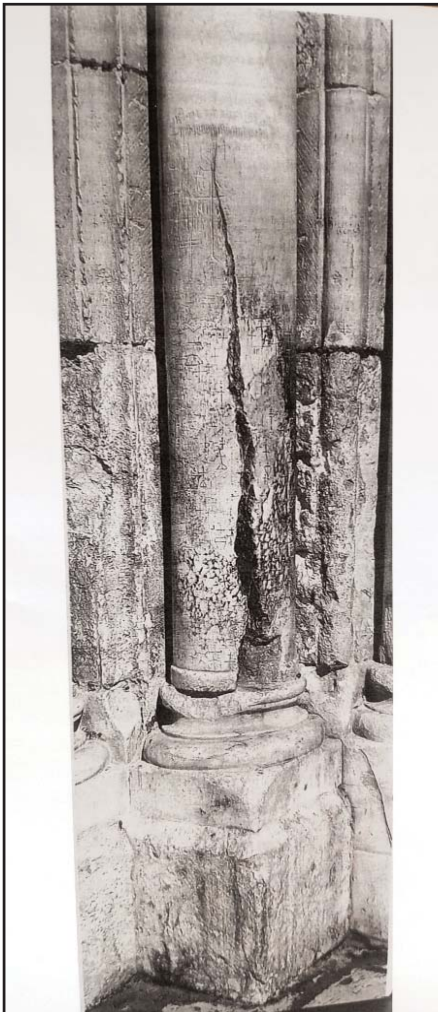
Continuăm şirul expunerii noastre cu o altă etapă, la fel de relevantă. La 1326, sultanatul ce hotăra peste Ierusalim a decis să le ceară creştinilor suma de 9.000 de bani de aur pentru a le permite participarea la ceremonia apariţiei Sfintei Lumini. Patriarhul ortodox de atunci, Ioachim, n-a avut cum strânge suma cerută, întrucât în Ierusalim, la vremea aceea, erau puţini creştini ortodocşi, păstoriţi de preoţi la fel de puţini.

În cetatea cea mare existau pe timpul acela două străzi populate cu armeni, mulţi dintre ei foarte bogaţi şi trufaşi. Auzind ei de hotărârea orânduirii turceşti, s-au sfătuit şi au anunţat că vor ei să plătească taxa de 9.000 de bani de aur! Turcii au replicat, întrebând: „De ce la voi nu apare Lumina, ci numai la ortodocşi?" Aceia au răspuns: „Pentru că doar ei slujesc! Pe noi ne-au dat deoparte!" „Şi, dacă voi veţi sluji, va veni Lumina?", au întrebat oficialii. „Noi vom plăti taxa şi, de vreme ce vom sluji noi, la noi va veni Lumina!" Turcii le-au interzis ortodocşilor să slujească şi Patriarhul Ioachim a cerut îngăduinţa ca ei să oficieze slujba de Înviere lângă Sfântul Mormânt, la biserica Sf. Iacob. Turcii au fost de acord, fără a le cere vreo plată. Dar au impus prezenţa a doi reprezentanţi militari, ca să-i urmărească şi să nu le permită să aducă Lumină de la Mormânt. În faţa ortodocşilor mâhniţi de împrejurarea nefericită, Ioachim i-a îmbărbătat: „Nu vă temeţi, că are să se facă minune mare!"

În Sâmbăta Mare, armenii au făcut slujbă şi ziua şi noaptea, dar Sfânta Lumină nu s-a arătat la ei. Ortodocşilor li s-a îngăduit să ţină slujba abia a doua zi dimineaţa, la Biserica Sf. Iacob. În vreme ce Patriarhul Ioachim rostea cuvenita invocare, pe când a strigat „Hristos a înviat!", un stâlp de marmură de la Biserica Sf. Iacob a crăpat şi din el a ieşit Sfânta Lumină. [În imagine.] În grabă, au aşezat o scară şi Patriarhul a luat Sfânta Lumină din susul stâlpului, oferind-o ortodocşilor. Generalul turc de lângă acel stâlp a strigat cu glas mare: „Minune! Cred în Hristos!" Pe dată, celălalt ofiţer care veghea lângă el şi-a tras sabia şi l-a decapitat pe loc.

Povestitorul ne spune că moaştele acelui general turc convertit la ortodoxism şi devenit martir se află la Ierusalim, iar acest turc este socotit martirul Sfintei Lumini. (După *Pelerinul Român*, pag. 142-143, Oradea, 1992.) Naratorul celor de mai sus este părintele Cleopa care, în 1974, a slujit Prohodul Mântuitorului împreună cu Patriarhul Benedict, în Vinerea Mare a Sfintelor Paşti, la Ierusalim.

Ca o confirmare a faptului că turcii nu s-au mulţumit cu o sigură umilire a creştinilor, la 1579 se petrece o întâmplare asemănătoare. Aceeaşi atitudine a administraţiei turce conduce la hotărârea de a interzice Patriarhului grec şi creştinilor să intre în Biserica Învierii pentru a desfăşura ceremonia Sfintei Lumini. Aflat în primul său an de Patriarhat, Sofronie al IV-lea a rămas împreună cu credincioşii în faţa uşilor Bisericii Învierii. S-au rugat împreună fierbinte şi, rămaşi încrezători că Domnul nu-i va părăsi, au îngenuncheat în partea stângă a uşii bisericii, lângă coloana groasă de marmură. Peste Ierusalim se lăsa încet noaptea, dar nimeni dintre creştini nu s-a clintit, rămânând împreună în profundă rugăciune. Deodată, coloana la poalele căreia se ruga Sofronie Patriarhul s-a despicat şi, spre uluirea tuturor, din ea a izbucnit Sfânta Lumină. Cuprins de o imensă bucurie, Patriarhul şi-a aprins îndată lumânarea şi a purces să împartă Lumina Sfântă credincioşilor. Şi mai uimiţi, paznicii turci au văzut cum întreaga curte a bisericii s-a luminat şi, speriaţi, au deschis uşile bisericii. Iată cum, în acel an, Lumina Sfântă s-a arătat fără să se fi făcut ceremonia rânduită în preajma Mormântului. A venit singură, seara, aproape la aceeaşi oră ca în anul 647, după refacerea bisericii dărâmate de perşii lui Hesroes. Cei ce merg astăzi la Biserica Învierii pot vedea în afara uşii de la intrare cele trei coloane de marmură ce susţin ancadramentul. Cea din mijloc este crăpată exact pe direcţia în care a ieşit Sfânta Lumină...

Alături de toate cele expuse până acum, credem că se cuvine a se alipi şi mărturia cutremurătoare de-a dreptul a monahului Mitrofan, din 1926. Acest cleric a fost trimis în monahism în 1925 şi a fost rânduit de către Patriarhul Damian I a păzi la Sfântul Mormânt. Prin urmare, în Sâmbăta Mare a anului 1926, monahul a cugetat că este bine să-şi limpezească nedumerirea faţă de natura minunii Sfintei Lumini. Aşa că s-a ascuns în podul construcţiei de deasupra Sfântului Mormânt, găsindu-şi loc de unde să poată urmări tot ce se petrece în interior şi deasupra lespezii Mormântului. Vreme de 12 ceasuri a rămas tăcut în ascunzătoare. Avea la el un pic de apă şi o lanternă pe care a aprins-o numai la ora 11 dimineaţa, după ce Mormântul a fost pecetluit şi a rămas în întuneric. După ce s-a procedat la invocarea apariţiei Sfintei Lumini de către Patriarh, monahul povesteşte:

„Am desluşit chipul Patriarhului, care s-a aplecat să intre în Mormântul dătător de viaţă. Ajunsesem la o înfricoşătoare încordare nervoasă în mijlocul tăcerii Mormântului, aşa încât îmi auzeam propria răsuflare. Am auzit deodată un şuierat uşor. Semăna cu o suflare uşoară de vânt. Şi, deodată, am văzut o privelişte de neuitat: o Lumină albăstruie a umplut tot sfinţitul loc al dătătorului de viaţă Mormânt... Îl vedeam clar pe Patriarh, de pe faţa căruia curgea transpiraţia... Şi, ca şi cum ar fi fost iluminat de acea Lumină, a început să citească rugăciunile. Şi, îndată, Lumina albăstruie a început să se preschimbe într-o Lumină albă, ca cea a Schimbării la Faţă a lui Hristos. În continuare, acea Lumină albă s-a preschimbat într-o sferă luminoasă ca Soarele, care a rămas nemişcată deasupra capului Patriarhului. Apoi, l-am văzut pe Patriarh ţinând mănunchiurile cu cele 33 de lumânări. Şi ridicându-şi încet mâinile spre cer, s-au aprins dintr-o dată sfânta candelă şi cele patru mănunchiuri de lumânări. În acea clipă, sfera luminoasă a dispărut. Ochii mi s-au umplut de lacrimi şi trupul îmi ardea în întregime. (După pr. Sava Ahilleos, *Am văzut Sfânta Lumină*, pag. 124, Atena, 2000.)

Mai târziu, Mitrofan a hotărât să se spovedească şi, în faţa Patriarhului Damian I, şi-a început mărturisirea înştiinţându-l că el, cel care oficiase, nu a văzut nimic din toate acestea... Apoi, simţind că nu face bine, l-a conjurat să nu spună nimănui cele ce-i vor fi mărturisite de Patriarh, până când va intra în Mormânt!... „Dacă am conştiinţa liniştită şi nimic nu mă preocupă, care să aibă puterea să umbrească pacea şi dăruirea mea lui Dumnezeu, mă cuprinde o netălcuită bucurie. De îndată ce intru în Sfântul Mormânt şi deschid Sfânta Carte, după ce citesc câteva rânduri din sfintele rugăciuni şi înalţ mănunchiurile de lumânări, atunci se aprind şi sfânta candelă şi lumânările. Dacă, însă, nu mă însoţeşte pacea sufletului şi nu am pregătirea şi dăruirea cuvenită lui Dumnezeu, nu mai am acea bucurie netălcuită. Atunci, de îndată ce mă aplec să intru în Sfântul Mormânt, văd că sfânta candelă e deja aprinsă." (După pr. Sava Ahilleos, *ibidem*, pag. 142-145.)

Prin urmare, putem concluziona, pentru toţi cei care cred: la ceremonia din Sâmbăta Mare, oficiată de către ortodocşi, Sfânta Lumină oricum vine – de dragul credincioşilor – şi, orice foc material ar exista în Mormânt, se va preschimba în Sfânta Lumină. Dacă vreţi, aşa cum Taina Dumnezeieştii Liturghii se săvârşeşte cu *Lucrarea Sfântului Duh*, chiar dacă preotul este nevrednic, tot astfel se întâmplă şi cu venirea Sfintei Lumini! Sosirea sa nu are legătură cu credinţa sau starea duhovnicească a fiecărui Patriarh.

De vreme ce ne-am convins şi credem, este bine să înţelegem că minunea se săvârşeşte în fiecare an, însă ea nu se arată ca un eveniment standard care se repetă şi nici nu este un spectacol pentru distracţia unor spectatori, orice „intrare ar plăti"...

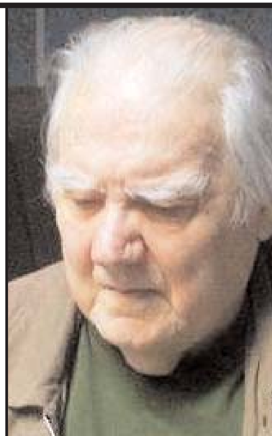
După 19 ani de Patriarhat, în anul 2000, Diodor I a reluat interviul acordat în 1998, în preajma Paştilor, teologului danez Niels Christian Hvidt. Cităm din spusele lui: „După ce se sting toate luminile, mă plec şi intru în prima încăpere a Mormântului. De acolo merg încet, prin întuneric, spre cealaltă încăpere a Mormântului, unde a fost Trupul lui Iisus. Acolo îngenunchez cu frica sfântă şi... rostesc rugăciunile consacrate, care ni s-au transmis de-a lungul veacurilor, iar după ce le citesc, aştept. Uneori este posibil să aştept câteva minute, dar, de obicei, minunea se săvârşeşte îndată ce citesc rugăciunile. Din miezul pietrei pe care a stat Trupul lui Hristos, o Lumină nedefinită iese înspre afară. De obicei, are o nuanţă albastru-deschis, dar culoarea se poate schimba şi să ia multe nuanţe diferite... Lumina iese din piatră ca şi cum ar ieşi dintr-un lac. Piatra Mormântului seamănă ca şi cum ar fi acoperită cu un nor umed, dar este Lumină. Această Lumină se comportă diferit în fiecare an. Uneori, acoperă numai placa de pe Mormânt, în timp ce alteori umple de Lumină tot baldachinul, aşa încât oamenii care stau în afara Mormântului şi privesc înăuntru văd cum este plin de Lumină... Această Lumină nu arde! ...Într-un anumit loc, Lumina se ridică în sus şi formează un stâlp, a cărui flacără are o natură diferită, astfel încât îmi este cu putinţă să aprind lumânările mele de la ea... Apoi ies şi dau Lumina mai întâi Patriarhului armean şi apoi celui copt... Mă aflu în Ierusalim din 1939 şi am venit aici la vârsta de 15 ani. Am urmărit ceremonia Sfintei Lumini în tot acest timp şi am fost martor ocular al minunii vreme de 61 de ani. *Pentru mine nu se pune întrebarea dacă eu cred în lumină sau nu. Ştiu că ea este adevărată.*"

Pentru noi, dincolo de asta, n-ar trebui să mai fie niciun comentariu. În Sâmbăta Mare, la Biserica Învierii, se săvârşeşte Minunea Minunilor! Mai bine de două ore, zeci de mii de pelerini se scurg prin faţa Sfântului Mormânt, cu Sfânta Lumină în mâini, cu căldura credinţei în inimi, cu feţe luminate de o bucurie imensă, rostind, fiecare pe limba sa: „Slavă, Ţie, Mântuitorule, pentru această negrăită MINUNE!" Cine ştie, poate că la ceasul la care ne vom lua „veşmântul cel de pământ", ca tot omul, vom înţelege deplin taina miracolului ce ne-a fost dat...

Date noi (de mii de ani) despre Basarabi

Miron SCOROBETE

Pentru că, aşa cum observ, teoria lui Neagu Djuvara (nu e a lui, şi el a preluat-o, dar el a răspândit-o) că Basarabii au fost cumani e interpretată de mulţi ca axiomă, eu revin asupra ei, având nişte îndoieli ale mele, şi chiar nişte dovezi care o contrazic.

Macrobius, invocând credinţe mult anterioare şi lui, spune că Apollo şi Dionysos erau un singur zeu, Soarele, în cele două ipostaze ale sale, ziua şi noaptea:

„În misterele religioase ale ceremonialului sacru se respectă deprinderea ca, atunci când soarele se află în emisfera superioară – adică ziua – el să fie denumit Apollo; iar când el se află în emisfera inferioară – adică noaptea – să fie socotit Dionysos."

Cu totul surprinzător însă este ceea ce spune Macrobius în continuare, că pe Dionysos, deci pe Apollo în ipostaza sa nocturnă, „neagră" (de Negru-Vodă), germinatoare, întemeietoare, cei vechi „îl slăvesc sub numele de Bassarevs", de Basarab (*Saturnalia*, p. 107).

La fel, Horaţiu: „Non ego te, candide Bassareu, inuitum quatiam nec uariis obsita frondibus sub diuum rapiam." („Eu nu te voi deranja fără voia ta, dragă Bassareu, nici nu voi scoate la lumină misterele tale cu fel şi fel de feţe." Q. HORATI FLACCI CARMINVM LIBER PRIMVS, XVIII).

Apollo-Dionysos-Bassareu este unul dintre mulţii zei care figurează în nomenclatorul Greciei antice, ei însă fiind preluaţi de către eleni de la traci. Prototipul lui „Apollo cu plete de aur", cum apare în mitologie, este „Făt-Frumos cu părul de aur" din folclorul românesc (Ispirescu). Latona, mama sa şi a surorii sale gemene, Artemis-Diana, era din Hiperboreea (Dacia). În Dacia el revenea periodic în care trase de lebede, ale căror machete le avem. În Dacia el avea o cetate închinată lui, Apulonul dac, Apulumul roman. Cei dintr-un trib dacic îşi spuneau cu mândrie apuli, ai lui Apollo. Într-o împărţire administrativă a provinciei apărea Dacia Apulensis, Dacia lui Apollo. Dar să nu uităm că vorbind despre Apollo-Dionysos vorbim de Bassareu.

Cu un asemenea „arbore genealogic", de ce om fi aşteptat noi atâta amar de vreme până să vină cumanii să ne miluiască şi pe noi cu nişte Basarabi? Numai Neagu Djuvara ştie, dar cum nu suntem practicanţi ai spiritismului…

Originea românilor (VIII)
Epoca fierului

Dan D. FARCAŞ

Pe la mijlocul epocii bronzului, în diverse locuri din lume a început prelucrarea unui nou metal: fierul. În Mesopotamia şi în nordul Siriei au fost găsite mostre de fier topit datate între 2700 şi 3000 BC. Artefacte de fier topit s-au găsit şi în India, datând din perioada 1800-1200 BC, ca şi în Levant, aproximativ pe la 1500 BC. Probabil că în toate cazurile acest fier avea origine meteoritică; armele fabricate din el, folosite de armatele mesopotamiene timpurii, aveau însă tendinţa de a se sfărâma în luptă, din cauza conţinutului lor ridicat de carbon. Un pumnal cu lama de fier, mai vechi de 1300 BC, s-a găsit, la mare cinste, şi în mormântul lui Tutankhamon. Hitiţii topeau deja un fier obţinut din minereuri, pe teritoriul actual al Turciei, între 1500 şi 1200 BC, iar această practică s-a răspândit în Orientul Apropiat, ca şi spre Europa, dar probabil calitatea a rămas aceeaşi.

În jurul anului 1200 BC s-a întâmplat însă ceva care a făcut ca fierul să devină metalul cel mai utilizat în viaţa oamenilor, schimbarea fiind suficient de importantă pentru a defini o nouă eră, astfel încât istoriografia mondială consideră perioada 1200 BC – 150 AD, „Epoca Fierului".

Prima parte a acestei epoci (1200-500 BC) este numită „Hallstatt", după numele unei culturi pre-celtice (de haplogrup R1b-S28), pornită din bazinul superior al Dunării şi numită astfel după localitatea Hallstatt, aflată nu departe de Salzburg. Aici a existat, timp de sute de ani, în perioada menţionată, o intensă activitate minieră şi metalurgică ale cărei efecte s-au manifestat în toată Europa Centrală.

Începând cu secolul 12 BC, este posibil ca metalurgia prelucrării fierului să fi început şi pe teritoriul actual al Bulgariei şi al României, unde în acest timp predominantă rămâne totuşi metalurgia bronzului. Dar arheologii constată o creştere a presiunii, dinspre vest, a populaţiilor Hallstatt, cu continuarea culturii Coşlogeni, dar şi apariţia unor culturi noi: Lăpuş (continuatoarea culturii Otomani), în Crişana şi Maramureş, Pecica-Bobda (continuatoarea culturii Vatina), în Crişana şi Banat, ori Insula Banului (continuatoarea culturii Gârla Mare), în sud-vest. Apar timid uneltele de fier, între care şi brăzdarul de plug. În zona Dobrogei înfloreşte cultura Babadag, având o ceramică asemănătoare celei de la Troia VII (posibil cea pomenită în poemele homerice), cu care de altfel este contemporană şi cu care probabil existau şi schimburi comerciale.

Fabricarea armelor şi a armurilor dintr-un aliaj de fier de bună calitate aducea un avantaj militar însemnat. Deşi fierul ruginea, el era mai durabil, mai performant şi mult mai ieftin decât bronzul, fiind şi mai uşor de fabricat în cantităţi mari, cu condiţia deţinerii tehnologiilor adecvate. Spre deosebire de situaţia anterioară, când doar un mic număr de şefi militari dispuneau de săbii de bronz, acum fiecare luptător putea avea arme de fier, ceea ce conferea, chiar şi unor armate mici, o extraordinară putere combativă, inclusiv în confruntările cu cavaleria şi cu carele de luptă.

Aş vrea să fac aici o paranteză. Urmărind istoria popoarelor, în particular a celor din zona noastră geografică, se desprind câteva tipare, regularităţi pe care le putem urmări în locuri şi momente diferite. Una dintre acestea este de natură demografică. În condiţii ideale, o femeie poate da naştere, în medie, la opt copii. Prin urmare, o populaţie care dispune de alimente din abundenţă şi care este la adăpost de agresiuni şi molime, poate avea teoretic o creştere chiar şi de o sută de ori într-un singur secol, de zece mii de ori în două ş.a.m.d. În viaţa unor grupuri umane au existat uneori astfel de „momente stelare" explozive, probabil la începuturile zootehniei, apoi ale agriculturii. Dar la fel de importante au fost şi descoperirile cu rol militar: calul de călărit, săbiile de oţel etc. Un „moment stelar" crea, de fiecare dată, o imensă presiune demografică asupra altor seminţii, manifestată, pe mari distanţe, prin invazii şi cuceriri, mai mult sau mai puţin paşnice.

Un astfel de moment s-a petrecut probabil, nu departe de noi, în jurul anului 1200 BC. Pe atunci, Grecia miceniană era relativ stabilă, vorbind dialecte rezultate din convieţuirea imigranţilor indo-europeni cu populaţiile anterioare. În acest timp, restul Peninsulei Balcanice, până către Europa Centrală, era ocupată de mici regate războinice, precursoare ale traco-dacilor, ilirilor şi macedonenilor. La un moment dat, s-a petrecut un eveniment exploziv. Este posibil că undeva, între centrul Balcanilor şi Hallstatt, cineva a descoperit reţeta unui aliaj performant de fier sau oţel, cu care puteau fi înarmate trupele micilor regate. Poate evenimentul a coincis şi cu o criză alimentară în zonă. Arheologii descoperă doar semne că triburile de aici s-au războit, într-o primă fază, între ele, dezorganizând comerţul de cupru şi bronz către Grecia. Apoi, hoarde bine înarmate au pornit să cucerească, să prade şi să ardă toate marile oraşe întâlnite în cale, la început cele din Grecia, apoi din toată Mediterana de Est...

Nu există consemnată, aproape nicăieri, o dovadă clară, scrisă, a vreunei invazii. Ştim doar că, pe teritoriul ţării noastre, în vremea aceea, se îngroapă multe tezaure, iar mai la sud, între anii 1206 şi 1150 BC, dispar brusc toate regatele miceniene, cu oraşele Iolcos, Teba, Micene, Tirint, Pylos etc., dar dispar şi imperiile Hitit şi Mitanni din Anatolia, ori Ugarit din Siria. Invadatorii sosesc şi pe calea mării, plecaţi din zona Mării Egee şi poate şi a Mării Adriatice. Aceştia devastează Ciprul, Siria, Canaanul, ajungând până în Egipt (unde singurele documente rămase îi vor numi „Popoarele Mării"). Aşa cum scrie un istoric britanic, „Într-o perioadă de patruzeci la cincizeci de ani, la sfârşitul secolului al 13-lea şi începutul secolului al 12-lea, aproape fiecare oraş important din estul Mediteranei a fost distrus, multe dintre ele definitiv". După această explozie de cruzime, lucrurile s-au liniştit tot atât de straniu cum au început.

Este remarcabil, dar şi în firea lucrurilor, că, în ciuda anvergurii şi eficienţei acţiunilor, obiectivul invadatorilor nu a fost crearea unui imperiu, întrucât aceştia erau mici grupuri autonome coordonate ad-hoc, cărora nu le trecea prin cap aşa ceva. Ei s-au întors acasă, cu prada obţinută, sau eventual s-au aşezat într-o zonă cucerită. *Iliada* şi povestea războiului Troiei ar putea fi o bună ilustrare a celor petrecute în această perioadă şi aproape sigur rememorează fragmente din evenimentele acelor timpuri. Mici regişori războinici ai triburilor locale, majoritar indo-europene, independenţi, dar înrudiţi, găsesc un pretext onorabil pentru a distruge şi a jefui o cetate bogată. Ei aleg un şef provizoriu pentru a coordona acţiunile militare şi a arbitra împărţirea prăzii, iar după atingerea obiectivului, fiecare se întoarce la casa lui. Una dintre explicaţii, pe lângă contextul geografic şi economic, este că deşi au potenţial, sunt lipsiţi de dorinţa ori de ambiţia de a înfăptui lucrări de mare anvergură şi nu acceptă să se supună definitiv unui şef suprem.

Ca urmare a episodului cu „popoarele mării", în Grecia şi în Anatolia a urmat, între 1200 şi 750 BC, o perioadă de declin general, al economiei, legii şi ordinii. Comerţul s-a diminuat, populaţia s-a redus, multe localităţi au fost abandonate. Calitatea ceramicii şi a reprezentărilor artistice a scăzut dramatic. Apare şi o penurie a obiectelor de metal, cauzată, aproape sigur, şi de dezorganizarea comerţului, inclusiv cu producătorii şi consumatorii de pe teritoriul ţării noastre.

Dată fiind cvasi-inexistenţa unor menţiuni scrise, nici până azi nu se ştie cine au fost invadatorii, cum se numeau ei şi ce a determinat mobilizarea lor. O explicaţie pentru lipsa surselor este că civilizaţia indo-europeană a cultivat şi exaltat oralitatea şi virtuţile memorării, prin urmare a pus, se pare prin tradiţie, o interdicţie asupra scrierii, interdicţie care a fost ridicată greu, prin influenţa culturilor est-mediteraneene, dar şi aceasta doar în sud-estul continentului şi numai după anii 600-500 BC. Este semnificativ în acest sens că, până şi în Grecia, patria scrisului european, poemele homerice s-au transmis mult timp doar oral, iar filosofi precum Pitagora ori Socrate şi-au transmis învăţăturile doar prin viu grai şi în cerc restrâns. Primii care au folosit scrisul pentru consemnarea unor cunoştinţe au fost Platon şi Aristotel, în secolul 4 BC. Gestul lor a stârnit consternarea contemporanilor. De pildă, se cunoaşte un schimb de scrisori în care Alexandru cel Mare îi reproşează lui Aristotel, fostul său profesor, că, prin consemnarea învăţăturilor sale, acestea pot ajunge pe mâna oricărui nevrednic. (Va urma.)

Istoria de lângă noi

Ştefan cel Mare şi Volto Santo-Solomon răstignit

Ştefan STAREŢU

La Putna există un portret al voievodului Ştefan cel Mare (Fig. 1 – *Prima Serbare a Românilor de Pretutindeni, Putna, 1871*, Ed. Mitropolit Iacov Putneanul, Mănăstirea Putna, 2021) din sec. XVIII, atribuit zugravului Popovici, reprezentare folosită şi la Ştefan cel Mare ieşind din mormânt), ale cărui rădăcini aduc lumină asupra percepţiei de sine şi identităţii monarhilor medievali ortodocşi.

Caracterul harismatic al teologiei Dinastiei Sfinte este vizibil în simbolismul complex referitor la apartenenţa lui Ştefan cel Mare la o posteritate regală ce păstra substanţa euharistică a testamentului autocratic instituit de Hristos prin jertfa sa. Sintagma de „sfânta dinastie Drăgoşească" dintr-o pisanie azi pierdută de la Putna ori arborele lui Iesei (Arborele lui Iesei de la Decani), simbol al unităţii dinastice între regii sârbi şi domnitorii munteni ori moldoveni (Arborele lui Iesei din frescele bisericilor pictate din Moldova), confirmă imaginea solomonică încurajată în epoca Renaşterii de monarhiile supravieţuitoare dezastrului adus de otomani. În cadrul dosarului vast al simbolismului sfintei dinastii davidice, relaţia dintre portretul voievodului Ştefan cel Mare şi tablouri ce înfăţişează Hristosul Răstignit apare a fi necesar adâncită. Completând vechile observaţii cu privire la similitudinea dintre chipul lui Hristos şi chipul suveranilor medievali sârbi (de pildă portretul Sf. Cneaz Lazăr păstrat din vechea frescă a lui Dobromir în colecţia Episcopiei Argeşului, observaţie aplicabilă la portretistica regilor nemanizi începând cu Nemanja şi terminând la noi cu mai bine cunoscutul Mircea cel Bătrân), portretul domnitorului moldovean realizat de zugravul Popovici confirmă existenţa unei teologii a chipului Fiului Omului specific.

În 1655, pictorul Verucci va picta o imagine stilizată a sculpturii medievale carolingiene, *Volto Santo* (Fig. 2 – http://www.duepassinelmistero.com/ Lucca%20 sotterranea.htm). Este acelaşi an în care se finalizează restaurarea Mănăstirii Putna de către domnitorul Gheorghe Ştefan, domnitor ce va rezidi şi cetatea Smederovei, de la Roman, ce poartă numele capitalei despotului Gheorghe Brankovici. Sculptura *Volto Santo*, purtată spre venerare de papa Sixt în anii marilor victorii împotriva turcilor de la Vaslui şi Războieni-Siret, foarte populară în epocă, cu un cult complex încurajat şi sistematizat de Sigismund de Luxemburg, pune accent pe natura regalităţii lui Hristos ca expresie a pătimirii celor două firi şi voinţe, singur mecanism al mântuirii posibil, interpretare iconică a teologiei calcedoniene a Titulusului Crucis (INRI). Tabloul de la Putna amintit copiază acest chip, adăugând sabia şi stema Moldovei pe pieptul personajului, fenomen specific unei iconografii numismatice apărute în aceeaşi epocă în care alţi suverani îşi strecurau chipul sub forma omagierii *Volto Santo* (Fig. 3, 4 – http://www.danielesquaglia.it/en/paintings-1800/religious/unknown-1800/volto-santo-lucca).

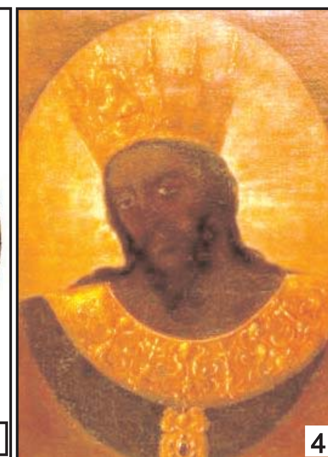
Probabil aflând de restaurarea Putnei, papa a trimis un tablou de Verucci la mănăstire, unde va avea o evoluţie uluitoare, fiind identificat cu însuşi voievodul, Hristos, ce învie în folclorul moldovenesc şi are în general o tipologie hristică bine conturată.

1

2

3

4

Semn(al) de carte

Eugenia Bulat, *Călăraşii şi Renaşterea Naţională. Mărturii, evocări, imagini,* Editura Unu, Chişinău, 2021

Anume acum/atunci, în miez de ghenar şi în plin proces de înaintare a candidaturilor în primul Congres al deputaţilor poporului din URSS, are loc întâlnirea mea directă cu grupurile de iniţiativă cenaclieră, din Nisporeni (Ion Bouroş, Ion Teleman, Victor Rusu, fraţii Adam, Maria Ciobanu, primarul Constantin Oboroc ş.a.) şi cea din Călăraşi (Sergiu Cojocaru, Ştefan Maimescu, Eugenia Bulat, Daria Radu, Inga Druţă şi Victor Buruiană, Nicolae Pârţac, locotenent-colonelul Gheorghe Delejan, soţii Gheorghe şi Nadia Pruteanu ş.a.).

Aceştia, modeştii cenaclieri locali, mi-au fost apoi persoane de încredere în campania extenuantă, din sat în sat, prin cele două raioane care au servit drept model de trezire şi de luptă deschisă pentru întreaga republică! Două luni de campanie insomniacă au făcut realmente cât două decenii de trezire din somnul cel de moarte. Pituşca, Nişcani, Tuzara, Horodişte, Răciula, Rădeni, Hogineşti, Temeleuţi, Sipoteni, Hirova, Săseni, Ţibirica şi, bineînţeles, stefaniana Bravicea – unul după altul satele călărăşene înviau trezite de chemările „Datinii", de un minunat cor bărbătesc şi de tot mai încrezătoarele feţe bisericeşti... Mai ales, mi s-a întipărit în memorie întâlnirea de la Sadova, cu o sală arhiplină, rece, dar electrizată şi încă timorată de „clanul Aghenie", însă trezită de vocea înaltă şi curajoasă a profesoarei de română Eugenia Bulat, apoi întâlnirea de sub cerul liber în fundătura Căbăieştilor, sub zloata primăvăratică, cu oameni uitaţi, zgribuliţi, cu multe depeşe albe în mâinile negre, bătătorite de munci... Atâtea vieţi şi atâtea sorţi mutilate! De multe ori am plâns în sinea mea pentru acele suflete năpăstuite, în care abia mai pâlpâia scânteia speranţei că şi lor li se va face Dreptate, cândva. Şi veşnica întrebare: De ce?

Pentru ce ni s-a dat acest straşnic canon de teroare a istoriei? Ruperea zăgazurilor, înălţarea frunţilor şi rostirea adevărurilor noastre răvăşitoare, ascunse vreme de decenii în adâncul sufletelor deşteptate, se producea, în sfârşit, tot mai făţiş şi mai răsunător sub ochii uimiţi ai lumii, care uitase de existenţa noastră şi de noi, moştenitorii celei mai strigătoare la cer dureri de după cel de-Al Doilea Război Mondial. (Ion Hadârcă, pe coperta a patra a cărţii)

Leo Butnaru, *Clavecine şi vecinătăţi: din poezia lumii,* Editura Panfilius, Iaşi, 2021. Antologie, traducere, prezentare şi note de Leo Butnaru. Nr. 1 în Colecţia Cărţile revistei Argeş, îngrijită de Simona Fusariu. Postfeţe de Adrian Alui Gheorghe şi Jean Dumitraşcu

În antologia de faţă, orizontul poetic abordat este amplu, divers, cu o doză de aleatoriu, evident, dar care capătă coerenţa de gust şi de abordare a traducătorului. Poezia franceză, spaniolă, italiană, rusă, ucraineană, americană, mexicană, argentiniană, vietnameză, norvegiană, poloneză, lituaniană, croată, cehă, sârbă, slovacă şi turcă este exemplificată prin autori mai mult sau mai puţin cunoscuţi, dar care, prin traducere, sunt aglutinaţi în fluxul de poezie al unui veac care a trăit cele mai dinamice şi mai radicale schimbări. (…)

Antologia a apărut ca... de la sine, ideea venind din partea revistei *Argeş*, unde, începând cu anul 2008, Leo Butnaru a publicat cu regularitate pagini de poezie de pe meridianele lumii, pe care, acum, iată-le în *Clavecine şi vecinătăţi.* (Adrian Alui Gheorghe, în postfaţa „Poezia unui veac în viziunea lui Leo Butnaru")

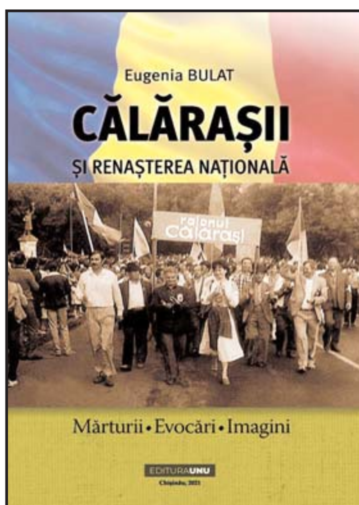
Spiridon Cristocea, Gheorghe „George" Fl. Ştirbei, *Despre boierii Ştirbei de altădată şi despre unii dintre Ştirbeii de astăzi,* Editura Semne, Bucureşti, 2021

Cartea aceasta are marele merit că scoate din întunerecul arhivelor 18 mari boieri uitaţi care au avut roluri şi vieţi interesante ce conferă un deosebit prestigiu acestei familii, chiar înainte de suirea pe tronul Ţării Româneşti a lui Barbu Ştirbei.

Cartea aceasta este interesantă şi pentru că, prin detaliile pe care le redă, contribuie în general la istoria culturală şi a mentalităţilor din Ţara Românească şi din rândul boierimii noastre, astăzi aproape complet eradicată de prăpădul bolşevic ce s-a abătut asupra Europei de răsărit.

Am admirat şi calităţile editoriale, ca şi imaginile – portrete, clădiri, peceţi, arbori genealogici şi documente – care îi sporesc considerabil interesul.

Este un volum interesant care, în afară că este un omagiu bine meritat, adus unei familii iubitoare de ţară, este şi un izvor preţios de informaţii pentru orice intelectual român. (C. Bălăceanu-Stolnici, membru de onoare al Academiei Române, în Prefaţă)

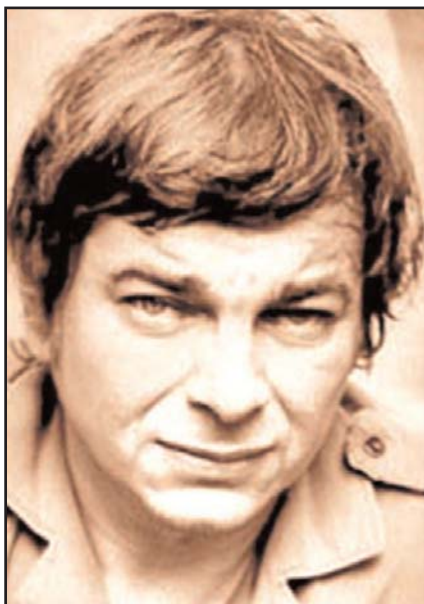
„Misterul Nichita”

Cătălina HAŞOTTI

Exact la jumătatea dintre Ziua Naţională a României şi Crăciun se află ziua în care Nichita, neliniştitul metafizic, a plecat spre lumea invizibilă. Dumnezeu l-a situat deasupra vieţii lui, el neavând viaţă personală. „Poetul, ca şi soldatul – spunea Nichita – nu are viaţă personală.“

Cine a fost în preajma lui, cine l-a întâlnit, dar şi cine l-a citit în profunzime ori nu, îşi dă seama că este în faţa unui mister frumos, trăit şi simţit prin opera lui, prin aura aşezată deasupra capului său, prin felul prietenos cu care se purta cu toţi, ca şi când toţi ar fi fost pentru el nişte rude, nişte prieteni apropiaţi.

În noaptea de 12 spre 13 decembrie a unui an poate la fel de greu în consecinţe ca şi acesta, ninsese mult, ninsese frumos, pesemne şi pentru că sfinţii coborâseră cu icoane. După miezul nopţii ninsoarea devenise şi mai abundentă, ştia ea ce ştia: „Să ningă peste noi cu miei doar astăzi/ Să ningă inima în noi/ Noi niciodată nu am fost noroi/ O spun şi mieii care ning pe noi/ O, dulce, mult prea dulce tu, fecioară,/ Care mi l-ai făcut pe Iezus chiar din flori/ Ce zici că ninge mieii peste noi/ Ce zici că ninge mieii peste seară/ Şi pe zăpadă că noi ningem amândoi”, spune Nichita în micul poem premonitoriu, dictat la Drobeta Turnu-Severin, în 11 decembrie 1983, chiar la masa mirilor năşiţi de el. Îşi auzea atunci cel mai bine gândurile, ştia ce o să se întâmple cu el…

Nichita, acest om şi poet nonconformist, şi-a trăit tinereţea şi maturitatea într-o epocă plină de conformism. A fost un mit viu, având nenumăraţi admiratori în timpul vieţii sale, îi are şi astăzi şi îi va avea şi în secolele următoare. Pentru cei care îl adoră, el este doar Nichita. Atât. Parafrazându-l, el a fost Poet toată viaţa, dar mai ales este Poet toată moartea şi în vecii vecilor. Întrebarea este cum oare dintr-o epocă a limbajului de lemn, a scriitorilor ce erau incluşi într-un plan, care erau constrânşi să producă opere pe bandă, ca în producţia de bunuri materiale, apare Nichita, care face ruptura dintre poezie şi cuvinte, eliberând fantezia, imaginaţia, dar şi logica, precum o explozie.

De aici săritura, propulsarea lui Nichita printr-un salt uriaş. De-aici şi legitimarea lui. Intrarea în mit, în legendă, s-a făcut tot pe fondul unui paradox: considerată o poezie greu accesibilă, el este totuşi un poet „accesibil”. Explicaţia ar veni poate de la faptul că Nichita rămâne, în esenţa lui, un romantic neîncadrabil şi, aşa cum am mai spus, nonconformist. Fiind neasemuitor, el este acel miracol fără vârstă de care ne este dor. Un dor enorm pentru unii, un dor absolut pentru alţii, un dor infinit pentru câţiva. Şi cu el, mai ales în aceste vremuri, ar fi bine să ne îmbrăcăm inima, iar prin măşti poezia lui s-ar putea să ne intre în suflete ca un aer tare şi foarte proaspăt.

Pe lângă multe studii, exegeze ale operei stănesciene, pe lângă o serie întreagă de evocări ale vieţii lui, există şi multe pagini pe reţelele de socializare cu opera sa, unde admiratorii sunt mult mai mulţi decât cititorii lui, interacţionând şi distribuindu-i poeziile, ori frânturi de poezii. I se înfăptuiesc marşuri culturale ca un fel de ritualuri, i se recită poeziile, i se dedică poezii, este citat, i se cântă versurile de către muzicieni, a fost pictat, i s-au sculptat statui. I s-a dedicat un Festival Internaţional de poezie, licee, parcuri, străzi, îi poartă numele. Există un Muzeu Memorial al lui la Ploieşti şi o placă comemorativă la intrarea blocului de lângă Piaţa Amzei, unde a locuit în ultimii opt ani. Chipul lui se află şi pe o stradă, compus din elemente graffiti.

Toate acestea pentru că Nichita a lăsat în urmă nişte sentimente, mai ales de iubire. Iar „sentimentul – spunea – este sfânt în om. El este în om şi în afara lui în acelaşi timp. Sentimentul este hrana cu care el satură foamea secundelor pe care le mai are de trăit…”

Putem spune că şi ieri, şi astăzi, dar mai ales mâine, va exista un cult al personalităţii lui Nichita, care este unul frumos şi inevitabil, în ciuda duşmanilor otrăvitori ai lui. Unde sunt ei şi cât de sus este prezenţa Poetului! Şi acolo, sus, el locuieşte tot în limba română.

Ave, Nichita! Inima noastră te salută. Din tine a rămas doar frumosul. Vom încerca, aşa cum ne-ai sfătuit, să ocolim durerea şi s-o înlocuim, dacă putem, cu mirarea.

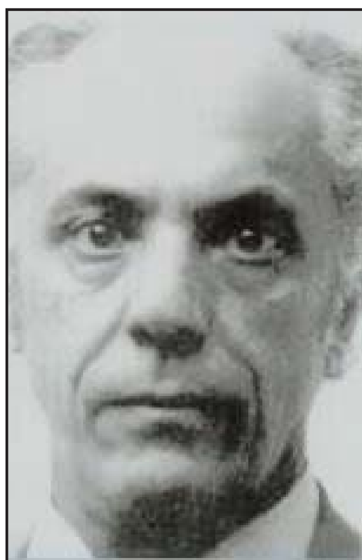
Edmond Nicolau, 100 de ani de la naştere

Eufrosina OTLĂCAN

Profesorul, NU ca oricare altul, Grigore C. Moisil spunea că matematica se întinde de la filosofie la inginerie. Se poate face şi o completare la afirmaţia marelui nostru matematician: Cibernetica, şi cu ajutorul matematicii, îmbrăţişează toate ştiinţele.

Despre apariţia şi obiectul ciberneticii, acad. Mihai Drăgănescu în Prefaţa cărţii *Precursori români ai ciberneticii* (Editura Academiei RSR, 1979), ne spune că, după apariţia lucrării lui Norbert Wiener în 1948, s-a pus în discuţie „dacă cibernetica este o idee, un punct de vedere, un mod de gândire sau o veritabilă ştiinţă de sine stătătoare”. Există vreo deosebire între teoria generală a sistemelor şi cibernetică? Răspunsul este că, în *sens larg* reprezintă unul şi acelaşi domeniu; în *sens restrâns,* cibernetica se referă la structurile buclelor de reacţie (conexiunile inverse = *feedback*) într-un sistem; un mod de gândire cibernetic este orientat spre căutarea buclelor de reacţie. „Uneori însă cibernetica este privită într-un sens foarte larg drept ştiinţă a conducerii. Acest semn de egalitate între cibernetică şi ştiinţa conducerii poate fi înţeles prin rolul conexiunilor inverse în orice activitate de conducere.”

Cibernetica în România are ca punct de plecare pe cei care i-au fost precursori. În cartea citată mai sus, cele şase capitole descriu aportul adus de trei mari savanţi: D. Danielopolu (autori Constantin Bălăceanu, Victor Săhleanu şi Gh. Petrovici), Ştefan Odobleja (Victor Săhleanu şi Gheorghe M. Ştefan), Paul Postelnicu (Alexandru Giuculescu).

Pagini despre cibernetică şi cibernetica în România aflăm şi în cartea *O incursiune în istoria ştiinţei şi tehnologiei informaţiei* (Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2010), autor Ştefan Iancu. Preiau câteva rânduri, printre acestea, la pagina 257, un citat din cartea lui Norbert Wiener, *Cibernetica sau ştiinţa comenzii şi comunicării la fiinţe şi la maşini:* „Când conduc acţiunile unei alte persoane, îi comunic un mesaj şi cu toate că acest mesaj are un caracter imperativ, tehnica comunicării nu diferă de cea a transmiterii unui fapt. Afară de aceasta, dacă vreau ca o conducere să fie eficientă, trebuie să mă informez asupra tuturor mesajelor provenind de la acea persoană, mesaje care pot să mă anunţe că ordinul este înţeles şi că a fost executat.”

Şt. Iancu scrie: „Cibernetica devine ştiinţa informaţiei, are ca obiect şi studiul general al semnalelor, având ca scop furnizarea unor elemente pentru studiul transmiterii lor şi luând în considerare structurile însăşi ale mijloacelor de comunicare a acestor mesaje (studiul reţelelor). Cele două noţiuni – comandă şi comunicaţie – se îmbină deci în mod strâns, informaţia devenind valoroasă numai dacă ea permite să se acţioneze.”

Capitolul *Dezvoltarea ştiinţei şi tehnologiei informaţiei şi comunicaţiilor în România* are un subcapitol dedicat vieţii şi operei lui Ştefan Odobleja (1902-1978, Membru post-mortem al Academiei Române din anul 1990). Acestui subiect i-a dedicat o mare parte din publicaţiile sale regretatul matematician-informatician Marin Vlada, plecat prematur dintre noi în septembrie 2021. În anul 2020, ing. Ştefan Odobleja jr. şi conf. univ. dr. Marin Vlada au publicat *Site-ul Dr. Ştefan Odobleja* la Editura Publicitaria.

În legătură cu prioritatea lui Ştefan Odobleja în ştiinţa cibernetică, redau cele scrise de M.C. al Academiei Române Gheorghe M. Ştefan în volumul *Precursori români ai ciberneticii:* „Avem de-a face, pentru prima oară în literatura mondială, cu o carte [*La psihologie consonantiste,* Paris, 1938] care, pe parcursul a 860 de pagini, pledează pentru impunerea unor principii în considerarea conexiunilor realităţii, pe un nivel de generalitate, principii care la 10 ani după apariţia acestei lucrări au fost consacrate ca *cibernetice* prin lucrarea care este prin consens ca întemeind această ştiinţă, *Cibernetica* lui Norbert Wiener”.

În cartea lui Ştefan Iancu, capitolul numit mai sus, citim (pag. 350) şi despre Edmond Nicolau: „Cercetările româneşti în domeniul inteligenţei artificiale au început în anul 1960, când Edmond Nicolau (1922-1996) a conceput o metodă de stabilire automată a teoremelor în logica booleană. În 1963 au fost construite primele maşini de vorbit şi recunoscut vorbirea (Ed. Nicolau, I. Weber, St. Gavăt), iar ulterior M. Beliş a construit un automat ce recunoştea forme scrise şi a dezvoltat o teorie a învăţării.”

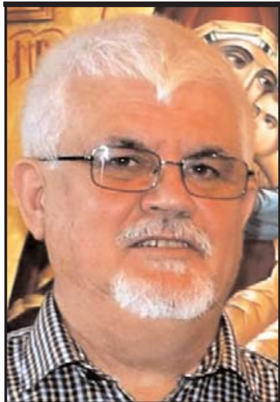
Pe Edmond Nicolau l-am cunoscut la conferinţele de cibernetică organizate de Iosif Constantin Drăgan la Oradea şi la Palma de Mallorca (Spania). Înainte de a scrie câte ceva despre contribuţia sa la aceste conferinţe, preiau date biografice din Wikipedia.

Edmond Nicolau s-a născut la Brăila, în 3 iunie 1922. A urmat şcoala în oraşul natal, cu bacalaureat în anul 1941 la Liceul „Nicolae Bălcescu”, apoi a studiat la Facultatea de telecomunicaţii a Politehnicii din Bucureşti, unde şi-a luat licenţa de inginer în radiocomunicaţii, în anul 1945. La acest institut va avea cariera didactică până la postul de profesor universitar (din anul 1961). A predat, între alte cursuri, pe cele de Măsuri electrice şi electronice, de Antene şi propagarea undelor, Reţele neuronale. Între timp mai face studii de matematici şi filosofie, iar în 1969, susţinând teza de doctorat cu titlul *Sinteza sistemelor radiante*, obţine titlul de doctor inginer.

→

In memoriam

Octavian Utalea – un sângeorzan al Marii Uniri

Alexandru DĂRĂBAN

A fost fiul învăţătorului Ştefan Utalea din Sângeorz-Băi. S-a născut în 11 februarie 1868, la Maieru, pe când tatăl său era învăţător acolo şi se căsătorise cu Ana Guşă din Rodna, văduvă. Mutându-se părinţii, peste un an, la Sângeorz, Octavian şi-a petrecut copilăria parcurgând clasele primare şi triviale. În continuare a urmat cursurile Gimnaziului superior român din Năsăud, unde a fost elev între anii 1881-1889. A studiat dreptul la Universitatea „Ferencz József” din Cluj (1889-1893). Pe timpul studenţiei a avut „bursă grănicerească Năsăud”. În 1906 obţinuse atestatul de liberă profesare a avocaturii. În evidenţele Universităţii apare cu numele românesc, Utalea Octavianu. Apoi a făcut o lungă stagiatură la Târgu-Mureş, încât la întoarcere la Rodna, de unde fusese mama lui, era extrem de bine pregătit ca să fie un bun apărător al cauzelor românilor.

S-a căsătorit cu Elena Silaşi, fiica protopopului greco-catolic din Bistriţa, fiind şi acesta un motiv de strânsă amiciţie cu memorandistul Gherasim Domide.

Anii următori, nu prea mulţi la număr, până la începerea Primului Război Mondial, aici i-a trăit, în ambianţa frământărilor şi agitaţiilor politice.

Odată cu începerea războiului, la 45 de ani, a fost mobilizat în armata ungară şi trimis pe front cu grad de ofiţer. În cei patru ani a cunoscut toate greutăţile şi mizeriile pe care le aduce războiul. În toamna anului 1918 se afla ca militar în garnizoana Clujului. Cu acest prilej îl cunoaşte pe Amos Frâncu şi îi devine colaborator apropiat. Fapt e că evenimentele îl scoseseră în întâile rânduri ale militarilor români, chiar şi ale ofiţerilor, strânse în jurul nucleului românesc din Cluj, al cărui conducător era Amos Frâncu.

Într-una din lucrările sale, istoricul Ştefan Pascu menţiona că „după mai multe întâlniri, s-a hotărât trimiterea unei delegaţii la Budapesta pentru a lua legătura cu deputaţii români şi a le cere să acţioneze mai hotărât şi fără întârziere, altfel vor acţiona clujenii.

Conducătorul delegaţiei, locotenentul dr. Octavian Utalea, formată din locotenent Gheorghe Trif, locotenent Simion Rusu, locotenent Gheorghe Mureşan şi sublocotenent Traian Chirileanul, a luat legătura cu deputaţii români care i-au împărtăşit planul şi i-au sfătuit să se întoarcă acasă pentru a nu fi arestaţi. Înainte de a părăsi Budapesta, delegaţii clujeni au copiat declaraţia ce urma să fie citită în parlament, care de altfel fusese copiată în prealabil în mai multe exemplare de studenţi cu scopul de a o răspândi în cazul că cenzura i-ar fi interzis publicarea în presă.”

Plecată la 15 octombrie în capitala Ungariei, delegaţia află măsurile luate de capii politici români, a luat legătura cu Partidul Naţional Român (PNR) şi, pentru coordonarea acţiunilor, a hotărât trimiterea săptămânală a câte unui curier de la Cluj la Budapesta. De asemenea, de comun acord cu fruntaşii PNR, s-a hotărât organizarea propagandei studenţeşti între români, pentru ca aceştia să revină acasă cu arme şi muniţii de la unităţile militare, spre a fi gata în eventualitatea unei „revoluţii”. Discuţiile de la Budapesta, instrucţiunile primite au dat siguranţă şi însufleţire tinerilor clujeni; în consfătuirile ţinute s-a discutat chiar planul ocupării de către studenţi a Clujului, cu ajutorul trupelor din garnizoană, formată în majoritate de români.

Această acţiune a premers cu câteva zile deschiderea lucrărilor parlamentului la Budapesta, în care, la 18 octombrie 1918, deputaţii români, prin Alexandru Vaida-Voievod, au citit *Declaraţia de autodeterminare a naţiunii române* adoptată de Comitetul Executiv al PNR în şedinţa din 12 octombrie, la Oradea, care trebuie socotită un document istoric unic, capital pentru mişcarea revoluţionară de unire în mersul de înaintare către Alba Iulia.

La Cluj evenimentele evoluau de la o zi la alta surprinzător de decis, sporind rândurile celor care s-au pus în slujba autodeterminării şi unirii. Garnizoana militară fiind mare, adunase foarte mulţi ostaşi şi ofiţeri români, încât organele naţionale se bazau la nevoie şi pe armele acestora; ele au şi impus preluarea puterii şi administraţiei locale. Alături de alţi ofiţeri, Octavian Utalea participă la organizarea lor în „Garda Naţională Română” care, în final, atinge cifra de 3.000 de ostaşi. Tot sub presiunea militarilor s-a format Senatul Naţional Român, compus din 100 de persoane, jumătate civili şi jumătate militari, care la rându-i a ales un comitet executiv în frunte cu Amos Frâncu, preşedinte. Între membri era şi Octavian Utalea, însărcinat cu probleme militare, un fel de comisar al armatei. Acela a fost momentul legării lui pentru toată viaţa profesională, publică şi politică cu Clujul postbelic.

A urmat îndată Alba Iulia, la ale cărei lucrări a fost prezent, ca reprezentant al maselor la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, cu o serie de atribuţii cum aveau mai ales militarii delegaţi. Arhivele clujene ale perioadei de luptă din jurul Unirii conţin extrem de multe din faptele lui, de o devoţiune neclintită şi o competenţă de conducător fără greş.

Calităţile intelectuale, experienţa complexă profesională, militară şi revoluţionară, cât şi ataşamentul la cauza întăririi statului naţional unitar român după Unire fac nelipsit aportul lui, încât a fost numit subprefect al judeţului Cojocna (Cluj). Fiind înscăunat în 1919 cu conducerea subprefecturii judeţului, prima organizare românească a judeţului Cluj este aproape exclusiv opera lui Octavian Utalea. În această funcţie era şi în anul 1922, când i s-a acordat „Ordinul Coroana României în grad de ofiţer”. În anul 1923, pentru vechimea şi bogata activitate, „Astra” l-a declarat „membru fondator”, acordându-i o diplomă atestatoare a acestei calităţi.

→

Publică, în afara cărţilor de inginerie, să-i zicem „clasică”, şi studii de cibernetică, realizează modele cibernetice ale sistemului nervos, este promotorul ciberneticii medicale, fiind unul dintre fondatorii Societăţii Române de Reţele Neuronale (1987), are contribuţii în domeniul inteligenţei artificiale (limbaje naturale), este invitat să conferenţieze la universităţi din Franţa, Marea Britanie, Mexic, Germania şi fosta Uniune Sovietică. Între premiile pe care le-a obţinut, menţionez Premiul „Traian Vuia” al Academiei R.P. Române în 1974, Premiul cel mare al Institutului de Înalte Sinteze din Nisa în 1975, Premiul Fundaţiei Systems Research Fundation în 1986. A scris singur, în colaborare, sau a coordonat 70 de cărţi şi a publicat circa 350 de articole. Nu pot să nu mă opresc la titlul cărţii *Introducere în lingvistica matematică,* scrisă în colaborare cu Solomon Marcus şi Sorin Stati, publicată în 1966.

Datorită şi insistenţelor lui Edmond Nicolau, la sfârşitul anilor 1960 s-a înfiinţat Facultatea de cibernetică economică la Academia de Studii Economice din Bucureşti, al cărei prim decan a fost. Între anii 1966-1968, Edmond Nicolau a fost primul director al Centrului de calcul al ASE.

Dintre articolele sale în materie de cibernetică, mă opresc la prezentarea în plenul Conferinţei Naţionale de Cibernetică din 15-16 noiembrie 1993, dedicată comemorării a 15 ani de la încetarea din viaţă a lui Ştefan Odobleja. Aici, Edmond Nicolau a avut expunerea *Inteligenţa artificială. Stadiul actual şi perspective.* Citez: „În conformitate cu testul lui A. Turing, o maşină cibernetică este inteligentă dacă poate susţine un dialog telegrafic cu un om inteligent, maşina fiind închisă într-o incintă opacă, aşa încât persoana din exterior să nu poată să-şi dea seama dacă dialoghează cu un om inteligent sau cu o maşină. Este, deci, un test de substituţie.” Pe linia inteligenţei artificiale, „S-a ajuns astfel în situaţia în care calculatorul (datorită programelor de calculator) este capabil să pună probleme omului, depăşind teza lui Norbert Wiener, care afirma că sistemele de calcul sunt capabile de a rezolva probleme, dar nu sunt capabile să-şi formuleze probleme. Încă odată se verifică faptul că nu avem o bază atunci când fixăm limite dezvoltării unor noi domenii.” În legătură cu încercări de a construi calculatoare care să funcţioneze precum creierul uman, chiar dacă există „experienţe care demonstrează posibilitatea programelor de a simula anumite activităţi intelectuale”, mi se pare sugestivă o comparaţie pe care o face Edmond Nicolau: „Dar la fel după cum avionul zboară pe alte principii ca păsările, nu trebuie să ne imaginăm că maşinile inteligente vor funcţiona pe principiile creierului. (…) Până în prezent, nici în ceea ce priveşte stocarea informaţiei, nici în ceea ce priveşte paralelismul procesării datelor, nu ne putem compara cu creierul. (…) Că este posibil ca într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, calculatorul să treacă la o activitate creatoare, este aproape o certitudine.”

Parcurgând volumul lucrărilor acestei Conferinţe Naţionale (Editura Europa Nova, 1994), nu pot să nu observ că, deşi a fost o conferinţă dedicată evocării lui Ştefan Odobleja, expunerea lui Edmond Nicolau în cadrul plenar nu face nicio referire la cibernetica *Psihologiei consonantiste*, totuşi, nu pierd din vedere că unul dintre cele mai mari succese internaţionale avut de o carte a inginerului Edmond Nicolau a fost al celei scrise împreună cu medicul neurolog Constantin Bălăceanu-Stolnici, *Biological and Technical Aspects of Cybernetics,* U.S. Dept. of Commerce, Washington D.C., 1963.

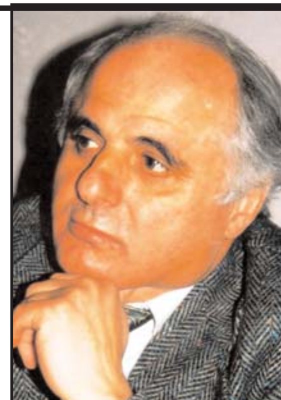
La Palma de Mallorca, unde în zilele de 11-13 iulie 1995 a avut loc Joint Conference on General Cybernetics „The Challenge of Change – Learning to Cope with the (Self) Organizing Systems”, organizată de Fundaţia Europeană Drăgan, Academia Cibernetică „St. Odobleja” şi International Simulation and Gaming Association, Edmond Nicolau a avut două expuneri: prezentarea cărţii *ODOBLEJA. The Birth of Generalized Cybernetics on Romanian Soil – An Evaluation,* author Joseph Constantine Dragan, şi lucrarea *Cybernetics and Creativity.*

La două sau trei zile după 2 septembrie 1996 m-am aflat şi eu în biserica în care, pe catafalc era trupul neînsufleţit al celui care, doar cu un an în urmă, era persoana plină de viaţă, de zâmbet, care ne făcea fotografii în parcurile înmiresmate de florile de leandru din Palma de Mallorca, omul de ştiinţă căruia îi admirasem viteza şi dexteritatea cu care bătea la maşina de scris notiţele despre Conferinţa Academiei Odobleja pentru ziarele *El Dia del Mundo, Ultima Hora, Diario de Mallorca, Baleares, Diario 16 Baleares, Daily Bulletin*, pentru *Renaşterea Bănăţeană* şi pentru *Redeşteptarea*, săptămânal din Lugoj. Aici, în biserica ortodoxă a unui cimitir din Bucureşti, erau şi câţiva participanţi la şedinţele comisiilor de cibernetică, era lume multă, ar fi putut fi şi greci şi oameni de alte confesiuni religioase şi organizaţii sociale. Ştiu doar că s-a murmurat „Veşnica pomenire” pentru cel care a fost o mare valoare a ştiinţei şi culturii române, Edmond Nicolau.

Împreună scriem istoria clipei

Tudor NEDELCEA

Sunt oameni de care te ataşezi de la prima întâlnire, un soi de „dragoste la prima vedere". Aşa mi s-a întâmplat cu Grigore Vieru, Doina şi Ion Aldea Teodorovici, N. Dabija, M. Cimpoi, V. Tărâţeanu, Ioan Alexandru, Fănuş Neagu etc. Nu ştiu cum, de ce şi care sunt resorturile psihice pentru asemenea legături sufleteşti.

Un astfel de Om a fost (şi aşa va rămâne) **Doru Dinu Glăvan** (7 iunie 1946 – 31 octombrie 2021); nu mai ştiu când ne-am întâlnit pentru prima dată, dar acea primă întrevedere a fost ca şi cum l-aş fi cunoscut de-o viaţă. Fireşte, îl ştiam din presa sportivă, având, alături de Sebastian Domozină, o voce inconfundabilă.

Locuind la Reşiţa, conducerea de la Radio Timişoara l-a contactat în 1962 şi l-a angajat corespondent, apoi din 1969 a transmis neîntrerupt pe toate frecvenţele şi canalele Radioului Naţional.

La Radio Trinitas (emisiunea din 10 martie 2017), Doru Dinu Glăvan s-a destăinuit: „Cred că mă regăsesc într-un jurnalist frenetic, peste tot prezent la evenimente. O carieră frumoasă am făcut în lumea sportului [...], am fost şi sportiv, atlet, schior. În general, am ajuns să cunosc foarte bine sportul, în profunzime, din interior."

Dar Doru Dinu Glăvan n-a fost cunoscut doar în lumea sportului. Ca director la Radio Reşiţa s-a implicat în Programul Phare 2003 de Cooperare Transfrontalieră, sub genericul „Cuvântul fără frontiere", pe relaţia România – Serbia – Muntenegru, în colaborare cu Forumul pentru Cultura Românilor din Bor (Serbia). Îl interesa destinul românilor sud-dunăreni, colaborând benefic cu Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (preşedinte: acad. Victor Crăciun, având afinităţi şi scopuri comune).

Şi, astfel, a apărut *Atlas lingvistic al Regiunii Valea Timocului. Contribuţii la atlasul lingvistic al graiurilor româneşti dintre Morava, Dunăre şi Timoc,* proiect finanţat de U.E. Autorii acestei lucrări ştiinţifice sunt trei cercetători ai Filialei Cluj a Academiei Române: Petru Neiescu, Eugen Beltechi, Nicolae Mocanu, care au întreprins cercetări de teren, valorificate parţial prin tipărirea lor în 2006 (să sperăm că şi restul cercetărilor vor vedea lumina tiparului). Atlasele sunt lucrări ştiinţifice, apanaj al Academiei Române; în cazul *Atlasului*..., el rezolvă ştiinţific şi o controversă politică: în Valea Timocului trăiesc români, vorbitori de limba română şi nu de aberanta limbă vlahă. (Recenzând această lucrare, am primit un reproş, „inedit": fac „poluare ştiinţifică!")

Fără îndoială, acest atlas extrem de util n-ar fi apărut fără implicarea logistică şi financiară a lui Doru Dinu Glăvan. „Iniţial – mărturiseşte el în prefaţa intitulată *Un Pas înainte* –, nu ne-am dat seama de întinderea, amploarea unei asemenea întreprinderi", considerând-o „un pas înainte în cunoaşterea, mai exactă, a situaţiei fraţilor noştri de la sud de Dunăre. Nădăjduiesc, de asemenea, că la efortul nostru se vor alătura şi alte instituţii cu mai mare autoritate în domeniu care vor continua cercetarea pentru împlinirea unui *Atlas lingvistic al românilor de la sud de Dunăre.*" Din păcate, cercetarea lingvistică n-a mai continuat: ne lipseşte (deja) Doru Dinu Glăvan!

Modest şi discret, gata oricând să-ţi vină în ajutor, cu o bunătate vizibilă, Doru Dinu Glăvan a avut şi de suferit în viaţă: în 1911, bunicii paternali au plecat în SUA spre acel „pământ al făgăduinţei", motiv politic ca nepotului, Doru Dinu, să i se refuze intrarea în liceu (a absolvit liceul seral); n-a avut voie să urmeze Facultatea de Drept (din motive de dosar), astfel că a fost nevoit să lucreze într-o fabrică.

Peste toate a trecut cu zâmbetul pe buze, fără nicio ranchiună, fiind la al treilea mandat de preşedinte al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România, reuşind, în stilul său, să includă această asociaţie profesionistă în rândul uniunilor de creaţie, spre a beneficia, ca pensionari, de unele drepturi băneşti cuvenite.

Trăind într-o lume cu grave convulsii, Doru Dinu Glăvan a fost dezamăgit că deontologia profesională şi patriotismul au devenit prohibite, dar, cum mărturiseşte luminos: „Am trăit frumos, chiar dacă de multe ori greu, cu credinţă în Dumnezeu!"

Şi pentru această credinţă, Dorule, Dumnezeu să te ţină aproape!

P.S. Personal, am motive de apreciere superlativă la adresa sa. M-a invitat la sediul UZPR (unde am devenit membru), să lansez o carte (*Biserica şi societatea*), să ţin o conferinţă, m-a publicat în *Certitudinea* şi, mai presus de orice, mi-a acordat Premiul „Eminescu, ziaristul", „pentru consecvenţa, abnegaţia şi pasiunea de care dă dovadă în eternizarea geniului românesc, M. Eminescu" (28 iunie 2019).

Începând cu data de 1 mai 1923 a devenit primar al Clujului. În toată activitatea sa, în tot ce a făcut, a dat dovadă de multă pricepere şi a fost un bun administrator al oraşului. Amintim în cele ce urmează doar câteva dintre realizările importante în perioada mandatului de primar al lui Octavian Utalea:

- Înainte de 15 ianuarie 1924, din Comitetul executiv pentru ridicarea statuii lui Avram Iancu făceau parte generalul de divizie Nicolae Petala, şefii autorităţilor locale din Cluj şi mai mulţi profesori universitari; oraşul Cluj a făcut o donaţie de 50.000 lei pentru fondul statuii, iar Ministerul de Război a dat două vagoane de aramă.
- La 4 martie 1924, primarul Clujului, dr. Octavian Utalea, trimite o adresă sculptorului italian Ettore Ferrari, în care se spune că municipalitatea a luat cunoştinţă cu satisfacţie că „basoreliefurile cu care, cu spiritul cel mai latinesc voiţi să înfrumuseţaţi oraşul nostru, sunt gata". Îi trimite 300 de lire italiene şi arată că oraşul va fi fericit de a avea „opera celui mai mare sculptor din lume. Numele dumneavoastră, precum şi opera vor rămâne pentru totdeauna în Dacia Traiană…"
- La 29 martie 1924, în şedinţa a VIII-a a Comisiei administrative a oraşului Cluj se înştiinţează că Secţia culturală a Comisiei a trimis 10.000 lei pentru Consiliul studenţilor în medicină din Bucureşti, şcolilor primare li s-au acordat 20.000 lei din bugetul pe 63.170 lei din bugetul în curs.
- La 3 mai 1924, în urma dispoziţiei Comisiei de Ocol pentru expropriere şi împroprietărire din Cluj, s-au predat din proprietatea oraşului numită „Moşia Tarcea" 100 iugăre cadastrale Episcopiei Ortodoxe Române, 300 iugăre cadastrale „pentru completarea păşunii Feiurd(eni)", 300 iugăre cadastrale „pentru completarea păşunii comunelor Cara, Apahida şi Sânmiclăuş" (azi Sânnicoară), 300 iugăre cadastrale „pentru lot zootehnic" şi 1395 iugăre şi 78 stânjeni „pentru păşunea comunală Cluj".
- La 30 noiembrie 1924, sosesc în Cluj reprezentanţi ai Societăţii Scriitorilor Români din Bucureşti, care fac un turneu cultural în Ardeal. Au fost primiţi la gară de primarul oraşului şi de alte oficialităţi. După-amiază, la ora 16,00, a avut loc „o şezătoare culturală la Teatrul Naţional". Cu această ocazie Octavian Goga, în calitate de preşedinte al scriitorilor, i-a mulţumit pentru călduroasa primire, dar şi pentru serbarea frumoasă care a avut loc în 30 martie 1924 în prezenţa ministrului Alexandru Lapedatu, apoi pentru stabilirea la Cluj a Sindicatului Presei Române din Ardeal. Cu acest prilej primarul, dr. Octavian Utalea, a oferit suma de 10.000 lei, promiţând că se va îngriji să dea loc pentru Casa Presei a cărei ridicare „o aşteaptă cu dragoste".

Înainte de 15 februarie 1925, dr. Octavian Utalea este decorat cu ordinul „Coroana României" în grad de comandor, iar înainte de 1 aprilie 1925, primarul oraşului Cluj, dr. Octavian Utalea, prim-notarul oraşului, dr. Nicolae Cărpinişan, şi consilierul Aurel Moga sunt decoraţi cu ordinul „Răsplata Muncii".

În această perioadă s-a implicat activ şi în probleme ce priveau ortodoxia clujeană. A participat la solemnitatea punerii pietrei fundamentale la Catedrala ortodoxă din Cluj, care a avut loc la 7 octombrie 1923. La această solemnitate, pe lângă oficialităţile locale, au mai participat principele Carol, mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan, ministrul Banu, ca reprezentant al guvernului, Alexandru Lapedatu, Vasile Goldiş, episcopul ortodox al Clujului, Nicolae Ivan. În numele oraşului, primarul Octavian Utalea a mulţumit Alteţei Sale Regale Principele Carol şi distinşilor reprezentanţi ai guvernului pentru că au luat parte la unul „din cele mai importante evenimente ce s-au produs în Cluj", arătând „toate suferinţele îndurate în trecut de această biserică" (ortodoxă, s.n.). „Astăzi, soarele dreptăţii a răsărit şi pentru noi şi nu putem stăpâni lacrimile de bucurie când după răsăritul soarelui dreptăţii vedem răsărind în inima Ardealului – liber pentru veşnicie – prima Catedrală românească, de mângâiere pentru suferinţele trecutului şi izvor nesecat de energii şi nădejdi pentru viitor". Cuvântul primarului a fost călduros ovaţionat.

Pe tărâm politic a activat în rândul liberalilor. A fost candidatul Partidului Liberal pentru un scaun de senator al Clujului, cunoscându-i-se trecutul şi tragerea de inimă pe care a arătat-o, totdeauna, faţă de oraşul şi judeţul Cluj. Ziarul *Naţiunea* menţiona că atâta timp cât a fost primar al oraşului, „a făcut o serie întreagă de lucruri importante pentru capitala Ardealului", enumerând o parte dintre acestea.

Una dintre instituţiile politico-administrative deosebit de importante care, în perioada interbelică, îşi avea sediul în municipiul Cluj, a fost Prefectura judeţului Cluj. Printre cei care au deţinut funcţia de prefect în perioada interbelică a fost şi dr. Octavian Utalea, demnitate pe care a exercitat-o începând cu 17 martie 1926 şi până la 2 aprilie 1926.

În 1929 a urmat pensionarea. A mai trăit puţin, în comuna Chiochiş, unde soţia avea o proprietate (conform tradiţiei, reveneau la meleagurile natale toţi cei plecaţi de la „ţară"), la care s-au întors, unde el a decedat şi a fost înmormântat în mai 1932. După un timp, în 1938, a fost reînhumat lângă părinţii săi din cimitirul Bisericii din Sângeorz-Băi.

Un om al generaţiei Unirii a fost acest Octavian Utalea, bun, modest şi pilduitor în toate ale vieţii.

Referinţe bibliografice

- Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. VII – *Memoria culturii,* Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca, 1993;
- Lazăr Marian, *Primarii Clujului: 1919-2012*, Cluj-Napoca, 2013;
- Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania şi Banat în epoca modernă,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000;
- Ştefan Pascu, *Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia,* Cluj, 1968;
- Emil Dandea, *Mişcările studenţeşti din anul 1918*, în *Almanahul Societăţii Academice „Petru Maior" (1919-1929)*, Editura Cartea Românească, Cluj, 1929;
- Ioan-Aurel Pop, *Contribuţii studenţeşti la mişcarea pentru Unirea Transilvaniei cu România (1918)*, în *Studia Univ. Babeş-Bolyai – Historia,* 1978, nr. 2;
- Vasile Lechinţan, *Primăria clujeană în perioada interbelică, în 80 de ani de administraţie românească la Cluj-Napoca,* vol. I (Dan Brudaşcu, coord.), Cluj-Napoca, 1999;
- *Administraţia,* Cluj, 1925;
- *Buletinul Oficial al municipiului Cluj,* 1932;
- *Naţiunea*, Cluj, 1927;
- *Renaşterea*, Cluj, 1923-1926.

In memoriam

Ion Barbu, dezertor...

Sterian PRICOPE

Începutul primei conflagraţii mondiale l-a surprins pe poetul muscelean Ion Barbu (Dan Barbilian) la Bucureşti, ca student la Matematică. Începutul studiilor fusese strălucit. Treptat însă, preocupările sale literare, dar şi viaţa-i tumultuoasă l-au adus în postura de restanţier. Spiritul său, întotdeauna profund nonconformist, precum şi teribilismul vârstei aveau să-l împingă pe proaspătul mobilizat la un gest care putea să aibă consecinţe dramatice: acela de a dezerta în plin război!

Versuri scrise pe cearşaf. Mobilizarea generală din anul 1916 l-a obligat pe tânărul Ion Barbu să plece din Câmpulung, unde îşi petrecea o tihnită vacanţă, la Giurgiu, acolo unde avea loc recrutarea viitorilor combatanţi. În urma selecţiei de aici, a fost repartizat iniţial la Botoşani (Dorohoi) şi, apoi, la Bârlad, la Şcoala Militară de Geniu şi Artilerie. Ultimul ordin a fost decis şi de intervenţiile unchiului său matern, colonelul Anastase Şoiculescu, cel care s-a folosit în acest caz de influenţa pe care o avea în calitatea lui de pretor (magistrat) al Marelui Cartier General al Armatei Române. Era sfârşit de toamnă, cea mai mare parte a României era ocupată, iar lupte grele se dădeau în zona Mărăşti-Mărăşeşti, acolo unde, în sfârşit, frontul avea să se stabilizeze pentru o vreme.

Războiul şi spiritul patriotic ar fi trebuit să-l anime pe proaspătul mobilizat care, cu doar câţiva ani mai înainte, în campania din 1913, debutase literar, sub numele de Ion Barbu, în ziarul *Universul* din 29 iunie, cu o poezie, intitulată *21 iunie 1913,* alăturându-se concertului acelora care aduceau ode ideii eroice că România era o apărătoare a drepturilor sale şi chiar a civilizaţiei europene:

Cine-i român, astăzi
pleacă la război,
Pleacă, precum pleacă
cei ce sunt eroi,
Cei ce poartă nume
de ai Romei fii,
Cei care au inimi
şi suflete vii.
Artist, care ţara
pururi am cântat,
Ca oştean la luptă
plec azi devotat
Pentru ca hotarul
ţării să-l păzesc,
Să i-l fac mai tare
şi să i-l măresc.
Plec la luptă, unde
voi scri simfonii
În şuier de gloanţe
cântând armonii
Înscrise pe pagini
care să rămână
Să-ntregească mâine
„Opera Română”.

Dar eroismul versurilor sale, care amintea de romantismul patriotic al lui Alecsandri, n-a fost pe placul criticilor, Constantin A. Ionescu (Caraion) făcându-i praf pe condeierii belicoşi într-un serial din *Ilustraţiunea naţională*, din iunie-iulie-august 1913, notând: *Numai un criminal exploatează evenimentele în folosul său personal şi poeţii ocazionali fac cu neruşinare acest lucru,* după care avea să continue cu exemplificări, printre care şi aceasta: *Un alt poet de ocazie, d-l Ion Barbu, celebrează în versuri şchioape ziua în care s-a decretat mobilizarea,* Caraion citând apoi integral poezia acestuia. Interesant e faptul că, ulterior, însuşi Ion Barbu avea să-şi treacă sub tăcere acest debut exaltat, fără legătură cu stilul şi filosofia liricii sale.

Numai că pericolele iminente şi realităţile aspre ale războiului estompau optimismul şi avântul patriotard. Retragerea în Moldova a autorităţilor statului în frunte cu regele Ferdinand şi familia regală, prezenţa militară extrem de numeroasă şi valurile de civili din Muntenia care se refugiaseră din calea armatelor germane făceau viaţa tot mai grea. Alimentele, combustibilii şi bolile reprezentau principalele probleme. Se adăuga la acestea spaima că frontul se va prăbuşi, ceea ce ar fi însemnat nimicirea României. Ion Barbu avea să fie protejat în continuare de unchiul său, care l-a primit să locuiască alături de el şi de familia sa în casa unei mici „proprietărese” din cartierul bârlădean care, coincidenţă!, se numea chiar Munteni (ca amănunt de istorie literară, în apropiere era Podul Pescăriei, locul unde îşi aveau alături prăvăliile negustorii Petrache Peiu, Iţic Kanner şi Ali Bizim, pe care dramaturgul bârlădean Victor Ion Popa, şi el un tânăr mobilizat pe atunci, avea să îi evoce mai târziu în savuroasa comedie *Tache, Ianke şi Cadâr*).

Aici, Ion Barbu a fost cazat timp de patru luni. În micul imobil, alături de gazdă îşi mai duceau traiul familia colonelului Şoiculescu, dar şi alte două familii refugiate tot din Muntenia. Pe aceeaşi stradă locuiau unii fruntaşi ai urbei, cum ar fi boierul Lupu Costache – un mare filantrop local, Vasile Crăescu – socrul viitorului mare industriaş Nicolae Malaxa (tânărul Malaxa era pe atunci doar un modest negustor de fier vechi), dar şi poetul tradiţionalist George Tutoveanu (George „Iorgu” Ionescu). Soţia acestuia din urmă, Zoe Tutoveanu-Frasin, care cocheta şi ea cu poezia, era verişoară primară cu tatăl lui Barbu, iar mama poetului, Smaranda, îi botezase pe Cordelia şi Polidor, primii copii ai familiei Tutoveanu. Deşi se pare că destinul nu i-a apropiat prea mult ca rude, este greu de crezut ca tânărul recrut, dar şi Şoiculeştii, să nu se fi întâlnit măcar atunci cu Tutovenii, o familie ce făcea parte din elita intelectuală a Bârladului.

În ciuda lipsurilor şi a norilor negri care ameninţau şi restul de ţară rămas neocupat, în Bârlad, străvechiul oraş cu plopi despre care poetul muscelean Dimitrie Nanu, cel care a fost aici câţiva ani profesor de franceză la Liceul „Gheorghe Roşca Codreanu”, făcea observaţia că *seamănă cu vechile burguri germane care au orgoliul de-a trăi dintr-o viaţă intelectuală proprie,* se menţinea netulburat pulsul cultural. Mai mult, se prea poate ca tânărul poet muscelean să fi frecventat societatea literară „Academia Bârlădeană”, care era condusă chiar de George Tutoveanu. Aici se găseau cărţi, reviste şi, chiar război fiind, se organizau bisăptămânal şedinţe la care luau parte personalităţi artistice şi scriitori ca Alexandru Vlahuţă, Victor Ion Popa, Vasile Voiculescu, Nichifor Crainic, Mihai Lungianu, Iosif Iser sau George Pallady, din familia viitorului laureat al Premiului Nobel, George Emil Palade.

Traiul alături de Şoiculeşti l-a eliberat pe tânărul mobilizat de grijile materiale. În schimb, a trebuit să îndure permanent reproşurile necruţătoare şi nedrepte pe care unchiul colonel i le aducea tatălui său, pe care îl acuza de colaboraţionism cu inamicul german. Militar cu demnitate, patriotism şi onoare, unchiul Şoiculescu nu putea accepta faptul că bătrânul Barbilian, cumnatul său, a ales să rămână la Câmpulung Muscel şi să-şi continue activitatea de magistrat sub ocupaţie inamică. *Ce m-a mişcat mai mult e marele caz pe care îl făcea de tata: unul din puţinii judecători licenţiaţi de atunci. Ce păcat că, la Bârlad şi la Iaşi, îşi schimbase părerea, gata să pună ca model înaintea celui mai încântător şi mai drept dintre oameni (tata), pe zaraful de Nae Costea, de exemplu!* – avea să-şi amintească poetul, peste ani, despre indignarea unchiului său. Cât despre programul zilnic, scutit fiind de prea multe obligaţii cazone, Ion Barbu era dezinvolt şi rebel, deşi dormea în aceeaşi cameră cu unchiul Sache şi ţaţa Haritina: recita cu voce tare din Poe şi Shakespeare, tropăia prin casă în ciuda protestelor verişoarelor sale Victoria şi Maria-Avida şi scria poezii pe cearşafuri, motivând că, din cauza războiului, nu are hârtie!

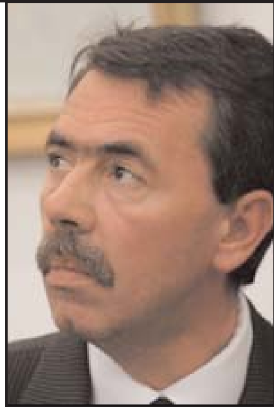
Cu baioneta în spate, spre Curtea Marţială! Traiul tihnit nu a durat însă prea mult. Şcoala Militară de Geniu şi Artilerie a fost mutată la Huşi, iar unchiul a fost chemat la Iaşi, la sediul Marelui Cartier General. Aşadar, fără a mai avea pe cineva aproape, Ion Barbu a trebuit să plece în târgul din apropierea Prutului. Impactul cu austeritatea şi rigiditatea şcolii militare, precum şi lipsa de veşti despre cei rămaşi acasă în Muscel au fost încercări la care câmpulungeanul nu a putut să se adapteze. Şi-a reluat, deci, stilul său dezordonat de viaţă: lipsea de la instrucţie şi nu se prezenta la cursurile de topografie, fortificaţii şi apărare, pe motiv că este bolnav. Superiorul său, căpitanul Eftimescu, un militar extrem de sever, l-a luat la ochi şi a încercat diverse metode de intimidare: alergări sub ameninţarea de la spate a unei arme cu baionetă, presiuni psihice şi chiar carcera. Nimic nu i-a schimbat însă musceleanului atitudinea-i flegmatică. Nici măcar înscenarea arestării şi urcării sale într-o birjă care a primit ordin să îl ducă în faţa Curţii Marţiale. Viaţa dură şi războiul cu Eftimescu l-au introvertit pe rebel, singurele sale momente de destindere fiind noaptea, când îşi fascina camarazii povestindu-le rafinatele plăceri erotice de care avusese parte. Totuşi, restriştea în care ajunsese, de neîndurat pentru el, avea să-l împingă la un gest extrem: într-o bună zi, şi-a luat ceva merinde şi cărţile de poezie şi a părăsit, pur şi simplu, şcoala militară!

Cum o eventuală întoarcere la Câmpulung Muscel era imposibilă din cauza frontului, Ion Barbu nu putea decât să ia calea Iaşiului, acolo unde era mobilizat unchiul Sache. Acesta a realizat imediat gravitatea faptei: dezertare în vreme de război, în condiţiile în care Curtea Marţială era extrem de severă în faţa unei asemenea acuzaţii! Chiar şi „dezertorul” şi-a dat seama că, de această dată, nu are scăpare, iar zilele petrecute la Iaşi şi le-a consumat dărâmat psihic, spontaneitatea replicilor şi hârjonelile cu verişoarele sale fiind înlocuită cu şoapte îngândurate în care se desluşeau fatidicele cuvinte „Curtea Marţială”. Nesăbuitul muscelean a fost luat iarăşi în custodie de către Şoiculeşti, care locuiau acum în casa unui bătrân boiernaş holtei, pe nume Ivaşcu. Cu o ordonanţă după el care nu îl scăpa din ochi, Barbu se plimba agitat prin curtea de lângă Biserica „Trei Ierarhi”, când zăgazurile revelaţiei poetice i s-au năruit brusc şi a scris, într-un adevărat tumult neistovit al inspiraţiei, poezia *Lava*, considerată de Eugen Lovinescu ca fiind actul de naştere al creaţiei barbiene. Era spre sfârşitul lunii martie 1917, când ţara se pregătea deja de marea înfruntare de la porţile Moldovei!

Însă unchiul cel grijuliu nu stătea cu mâinile în sân. A mers la generalul Constantin Prezan care, în urma stăruinţelor, a eliberat un bilet pentru comandantul şcolii militare din Huşi, în care se cerea ca fapta elevului Barbilian Dan să nu fie considerată dezertare şi să fie neapărat trecută cu vederea. În schimb, poetul nu a uitat niciodată momentele de cumpănă de la Iaşi, chiar dacă viaţa avea să-i mai ofere destule episoade care se vor consuma la limita riscului fatidic şi a tragicului.

→

Revizorul şi pedagogul Eminescu

Marcel LUCACIU

Timp de aproape un an (1 iulie 1875 – 4 iunie 1876), Mihai Eminescu a fost revizor şcolar pentru judeţele Iaşi şi Vaslui. Din această perioadă s-au păstrat numeroase procese-verbale ce atestă o meticulozitate neobişnuită. Spirit critic, prin excelenţă, dar sârguincios şi devotat cauzei sale, revizorul a consemnat – nu fără amărăciune! – toate neregulile constatate. Era convins de necesitatea introducerii în şcolile româneşti a unui sistem de predare eficient, a unor mijloace de învăţământ ce încă lipseau. A văzut în această instituţie, care a fost şi este Şcoala, şansa ridicării neamului românesc, în rândul celorlalte ţări europene…

Deseori, Eminescu pune problema (re)organizării şi înzestrării şcolilor săteşti faţă de care administraţiile locale manifestau, pe atunci, o nonşalanţă dezarmantă: „Dacă frecvenţa este mică, cauza este a se căuta numai în netrebnicia administraţiei comunale, care priveşte şcoala ca un lucru de prisos, închiriază un local nesuficient, în care pot încăpea abia 30 de copii, lasă şi acest local descoperit şi în stare proastă, nu cumpără cărţile şi ustensilele necesare şcoalei şi prevede peste tot sume neînsemnate în bugetul ei pentru şcoală, încât tot bugetul şcoalei e cât a treia parte din leafa d-lui primar.” Frecvenţa redusă se datorează, în alte cazuri, sărăciei, bolilor, grelelor impozite ce bântuie comunitatea rurală şi nicidecum aversiunii faţă de studiu. Peisajul campestru e dezolant. Primăriile sunt tiranice, pentru că ele ascund, sub masca interesului general, dorinţa personală de câştig: „Localul de şcoală din Şipote l-am găsit prefăcut în locuinţă a notarului, uşa din tindă, care dă în clas, am găsit-o zidită şi deschisă, în peretele din nord, o altă uşă încât de afară copiii intră de-a dreptul în şcoală. Şcoala nu funcţionează de fel. În clas d-nul notar îşi păstrează peste iarnă curechiul şi nutreţul pentru vite. Toate acestea sub ochii d-lui primar.”

În atenţia revizorului mai intră, apoi, slaba pregătire a unor învăţători precum şi lipsa unei metodologii didactice adecvate. Caligrafia e „numai teoreticeşte” cunoscută, cuvintele sunt întrebuinţate fără a li se cunoaşte sensul, lectura-model se face nu pe cărţi de citire, ci pe manuale de geografie „c-o ortografie rea şi c-o limbă imposibilă”, iar gramatica este „un fel de schematism”, deşi ea „trebuieşte învăţată nu pe de rost, ci prin dese exerciţii orale şi în scris”. Eminescu cere excluderea manualelor lui Măcărescu şi Manliu, recomandând, în schimb, abecedarul conceput de Ion Creangă: *Povăţuitoriu la cetire prin scriere.* Unul dintre multele rapoarte adresate Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice subliniază meritele noului manual: „Deosebirea între metoda propusă de această broşură şi învăţarea rutinată şi mecanică, precum se profesează ea în genere în şcoalele noastre, este deosebirea dintre învăţământul viu şi intuitiv şi mecanismul mort al memorării de lucruri neînţelese de copii; este deosebirea dintre pedagogie şi dresură. Într-adevăr, prin metoda veche a silabisirii, a memorării mecanice de semne şi cuvinte, inteligenţa copiilor nu era cu mult mai bine tratată decât inteligenţa unui animal care se deprinde prin frică şi silă la o mulţime de apucături automatice, de care nu-şi poate da seama.” Cu alte cuvinte, învăţarea mecanică e înlocuită cu învăţarea prin descoperire. Transformat din receptor pasiv în participant activ, elevul ajunge prin propria-i judecată la cunoştinţele pe care trebuie să şi le însuşească. Apelând la succesiunea „jocurilor” ce mizează pe aptitudini şi inteligenţă, învăţătorul îl face pe copil capabil şi dornic să înveţe. Iată de ce, precizează revizorul Eminescu, abecedarul lui Creangă e cu totul original, nefiind copiat sau prelucrat după surse străine şi rămâne rodul muncii unui om înzestrat de la natură cu darul de a instrui.

Vocaţia de pedagog a marelui nostru poet se desprinde şi din fragmentele rămase în manuscris ori din articolele publicate la *Timpul* (1877-1883). Sistemul de învăţământ e considerat drept un „falsum” întemeiat pe facultatea memoriei, nu şi pe aceea a judecăţii. Memoria, arată Eminescu, nu înţelege de ce un lucru se cheamă astfel, dar judecata va şti. Prin urmare, vom cere copilului să opereze doar cu lucruri pe care le-a înţeles pe deplin, fără urmă de îndoială. Recenzând două manuale de geografie (alcătuite de Gh. Mihăilescu şi Zaharia Antinescu), redactorul denunţă, cu o superbă ironie, programele şcolare supraîncărcate şi orientarea păguboasă a studiului dinspre calitatea celor ştiute înspre cantitate. Atacul îl vizează pe însuşi ministrul Instrucţiunii Publice: „…De când d-nul Chiţu pune la cale învăţăturile publice, programa şcoalelor elementare şi secundare e atât de încărcată încât ameţeşte şi pe învăţători.” Mucalit precum Ion Creangă, Eminescu reţine inclusiv una dintre întrebările absolut „clasice” ale d-lui Antinescu: „Cum se cheamă partea când stăm cu faţa de unde se iveşte soarele dimineaţa?…”

Cel mai important articol despre Şcoala românească este intitulat *Educaţie şi învăţământ.* Autorul încearcă să motiveze, aici, cauzele indiferenţei şi repulsiei ce apar, uneori, faţă de conţinutul învăţământului. Obligat să memoreze papagaliceşte o serie de informaţii – de multe ori, neprelucrate şi neînţelese – elevul îşi pierde interesul pentru învăţătură. Supraîncărcat, luând din toate câte puţin, el ajunge să nu mai ştie nimic temeinic: „Şcoala n-ar trebui să fie o magazie de cunoştinţe străine, ci o gimnastică a întregii individualităţi a omului; elevul nu e un hamal care-şi încarcă memoria cu saci de coji ale unor idei străine, sub care geme, ci un om care-şi exercită toate puterile proprii ale inteligenţei, întărindu-şi aparatul intelectual precum un gimnast îşi împuterniceşte până-n gradul cel mai mare aparatul fizic, fie-n vigoare, fie-n îndemânare.”

În fine, articolul *Sterilitatea învăţământului nostru* scoate în evidenţă câteva neajunsuri pe care s-ar părea că le-am moştenit. Problemele învăţământului au fost doar parţial rezolvate, printr-o serie de măsuri mai mult administrative. S-a ignorat principala atribuţie a Şcolii: *educaţia*. Ştiinţă pentru ştiinţă se face numai în cadrul Universităţii. Lipsurile mari ale învăţământului nostru – e de părere gazetarul Eminescu – sunt mai degrabă pe terenul educaţiei decât pe acela intelectual, iar „sterilitatea” o dă aceeaşi – fatală! – (supra)încărcare a programelor şcolare.

Mănunchiul de procese-verbale, rapoarte sau articole scrise pe tema învăţământului românesc conturează profilul unui excepţional pedagog, ale cărui observaţii juste şi îndreptăţite le depăşesc, cu mult, pe acelea ale aşa-zişilor „avizaţi” ai vremii. Fin sociolog şi polemist desăvârşit, Eminescu probează – şi în acest domeniu! – o clarviziune prodigioasă. Fără îndoială, este semnul celor *aleşi*…

Notă: Citatele au fost reproduse conform volumului Mihai Eminescu, *Scrieri pedagogice*, Editura Junimea, Iaşi, 1977.

Melci pentru unchiul Şoiculescu. S-a reîntors, deci, la Huşi, unde, de această dată, s-a îmbolnăvit de-a binelea! O congestie la un plămân, ca şi alimentaţia săracă l-au sleit de puteri. A scăpat de cazarmă fiindcă patul comun, de două sute de persoane (!), s-a rupt sub greutatea trupurilor. S-a mutat în oraş. la o evreică ursuză şi, apoi, în casa unui ofiţer superior. Foametea şi tifosul exantematic bântuiau sinistru. La cazarmă, mâncarea servită era mereu aceeaşi: fasole, iar duminica, un supliment de cartofi. Prin intermediul unui alt muscelean, pe nume Pahonţu, unchiul Sache şi ţaţa Haritina Şoiculescu îi trimiteau de la Iaşi alimente şi rufe curate. *Sosirea lui Pahonţu m-a bucurat mult. Mulţumesc pentru tot ce aţi avut bunătatea să-mi trimiteţi* – le scria el Şoiculeştilor, scuzându-se că, din cauza bolii, era atât de slăbit, *încât abia mai mişc creionul pe hârtie.* Şi-a continuat fără evenimente cursurile şcolii militare; de vină o fi fost biletul „protector” al generalului Prezan, dar şi învăţarea sa de minte din urma „dezertării”. La absolvire, a fost înaintat la gradul de plutonier şi repartizat pentru stagiu la Regimentul de Pontonieri al Companiei II Pontonieri Fluvii. Iar la sfârşitul războiului, a fost decorat cu o medalie militară, chiar dacă nu a fost nicio clipă pe front!

Interesante sunt aprecierile comandanţilor săi din şcoala militară şi din regimentul la care a continuat stagiul de pregătire. În foaia calificativă întocmită de comandantul companiei de elevi ai specialităţii Geniu, se consemnează: *Puţin rezistent, inteligent, are o cultură generală foarte frumoasă. Educaţie militară în formare. La început s-a manifestat cam refractar pentru militărie; în cele din urmă a arătat tendinţe de îndreptare. Formându-se în ceea ce priveşte educaţia militară, merită să devină ofiţer de rezervă.* A fost declarat absolvent cu media 6,55 şi clasificat al 73-lea în specialitatea sa. Aprecierile din timpul stagiului de la Regimentul de Pontonieri ne dezvăluie progresele obţinute în planul pregătirii militare de plutonierul t.r. Dan Barbilian, candidat la obţinerea gradului de sublocotenent în rezervă: *Sănătos, poate face campania. Este student în anul 3 al Facultăţii de matematică. Posedă cunoştinţele gradului pentru care se propune în specialitatea de pontonieri şi instrucţia de infanterie. Educaţie militară bună; disciplinat, inteligent, pune multă bunăvoinţă la serviciu; autoritar cu inferiorii, a probat în timpul stagiului că posedă aptitudini de bun instructor. Posedă capacitatea necesară pentru a comanda plutonul. Merită a fi înaintat la gradul de sublocotenent de rezervă* – concluziona comandantul Companiei II Pontonieri Fluvii. Comandantul regimentului şi generalul Mătăsaru, comandantul Trupelor de Comunicaţii, vor fi şi ei de acord cu aceste aprecieri. Ca urmare şi a cererii depuse de către Dan Barbilian, la 4 septembrie 1919, el va primi gradul de sublocotenent.

Dar cel mai important lucru pentru Ion Barbu a fost faptul că experienţele trăite pe dealurile Moldovei, ca şi şocul războiului, i-au aprins flacăra geniului. Acolo şi atunci el a scris, după *Lava*, poezii de o excepţională sensibilitate lirică şi filosofică, aşa cum sunt *Fiinţa, Copacul, Munţii, Înfrângere, Umanizare, Umbra* sau *Râul.* Ba a reluat chiar un studiu matematic, intitulat „Evaluarea produselor de distanţe raţional-cunoscute în corpul coeficienţilor problemei”.

La sfârşitul lunii iulie 1918, s-a ordonat demobilizarea. Ion Barbu s-a întors la Câmpulung Muscel şi, ulterior, la cursurile universitare din Bucureşti. Nu avea să uite însă niciodată afecţiunea părintească a colonelului Anastase Şoiculescu, salvatorul său din anii grei ai războiului, şi acestuia avea să-i dedice, în anul 1921, tulburătorul poem *După melci*, cu următoarele cuvinte: *Unchiului meu, Sache Şoiculescu, al cărui glas îl împrumut aici...*

Cele mai importante surse bibliografice

Mircea Coloşenco: *Ion Barbu – Dan Barbilian, Biografie documentară (1564-1925)*, Editura Minerva, Bucureşti, 1989.

Mircea Coloşenco: *Debutul absolut al lui Ion Barbu*, în revista *România Literară*, nr. 51-52/2003.

Gheorghe Nicolescu: *Personaje în uniformă: Dan Barbilian*, în revista *Observator Militar*, nr. 9/2009.

Sub crugul Eminescului

Nemărginiri de gândire

Lucian COSTACHE

Nemargini de gândire e un concept din mulţimea de construcţii figurate şi metaforice eminesciene şi cuprinde deopotrivă categorii estetice specifice marelui poet şi gânditor: *urieşescul* (măreţia Universului, a Cosmosului), *denecuprinsul* (ceea ce există, dar ale cărui dimensiuni nu vor putea fi niciodată cunoscute), *denepătrunsul* (ceea ce e imposibil de cunoscut, nici măcar intuit) şi *denecunoscutul* (ceea ce ne este revelat, dar a cărui esenţă ar rămâne de nedescifrat). (Vezi Lucian Costache, *Luceafărul înainte de şi după Luceafărul*. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Magic Print, Oneşti, 2021, p. 623.) El completează ideea *transdisciplinarităţii* din gândirea filosofică a lui Basarab Nicolescu şi ne obligă la transferări repetate, *transculturale*, începând cu gândirea mitică, „cugetările sacre", cu acea „lume ce gândea în basme şi vorbea în poezii", la gândirea eleată şi Homer, miturile româneşti, la Platon şi Aristotel, marile culturi şi sisteme de gândire ale Antichităţii, până la gândirea biblică şi, de aici, până la filosofia modernă, Kant, Hegel, Schopenhauer şi Nietzsche, dar şi la marea literatură a lumii: Horaţiu, literatura clasică, Shakespeare, Dante, romanticii germani, francezi, englezi ori italieni etc. Toate acestea pot fi cuprinse în zestrea culturală a lui Eminescu, care a găsit expresia cea mai potrivită în limba română, în ideea de *limbă ca taină a fiinţei.* Poetul formula, ca deziderat al generaţiei sale, necesitatea „de a da *noţiuni* poporului nostru, ca să cugete"; „A primi în locul unei vorbe româneşti bune una latină care să însemneze tot aceeaşi, înseamnă totuşi altceva, o altă nuanţă a înţelesului, asta însemnează a-şi înavuţi, a-şi înnobila limba. O expresiune pentru *mai multe* înţelesuri e mizerie, *mai multe* expresiuni pentru *un* înţeles e copilărie, *mai multe* expresiuni pentru *mai multe* înţelesuri, deşi sinonime, e adevărată avuţie a limbei. Şi această avuţie o recomand cu deosebire inovatorilor noştri." (Mihai Eminescu, *Fragmentarium*. Ediţie după manuscrise, cu variante, note, addenda şi indici, de Magdalena D. Vatamaniuc, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 249.)

Nemargini de gândire e o noţiune generală, atotcuprinzătoare a ceea ce conţine, cu o imensă diversitate, felul de a încadra lumea într-un înţeles unic şi a da gândirii umane o dimensiune, un sens şi o perspectivă, o viziune, într-un cuvânt, ceea ce numim *eminescianism*. Între *nemargini de gândire* şi lipsa de gândire sunt nuanţe multiple şi expresiile numeroase au produs înţelesuri multiple, conform dezideratului eminescian. Mai mult, concepţia poetului este că toate lucrurile, de la atom şi celulă la elemente ale naturii – natura însăşi sub toate aspectele sale particulare, fiinţele umane, universul întreg –, toate au inteligenţa lor proprie, informaţia lor iniţială, amprentată genezic şi, în virtutea acestora, lucrurile şi fiinţele se nasc, se transformă şi se distrug pentru a se naşte altele într-o continuă devenire şi transformare. Nu întâmplător, Eminescu face distincţie între numeroasele adevăruri relative ale omului, puse în „sisteme numeroase", şi adevărul divin, *Adevărul* lui Dumnezeu. Esenţa lumii, *cea mare,* universală, şi *cea mică,* terestră, e tocmai această zestre genetică, informaţională, care le duce mai departe. Aşa înţelegem, la Eminescu, şi ceea ce se numeşte *inteligenţă emoţională*, dar şi cugetare conştientă, întoarsă spre sine, şi *inteligenţă a materiei. Nemargini de gândire* e formularea ideală, absolută, a gândirii ce cuprinde deopotrivă materia, sub toate formele ei, şi spiritul în toate formele sale de manifestare, inclusiv cele emoţionale. *Nemargini de gândire* cuprinde şi sensul lui *a vorbi cu temei,* caracteristică „istorică" a poporului român, „popor cuminte şi aşezat" –, cum Eminescu însuşi afirma în *Timpul.*

Ideologia aceasta funcţionează şi în poezia eminesciană de dragoste. Între un trecut stins şi un viitor închipuit, ruga „la zodii" şi „la faurul de destine" vrea să îl poarte şi să îl aducă în prezent. Poezia *Ah, cerut-am de la zodii* (1876) are structură simetrică, cuvântul *soartă* distribuind în jurul lui semnificaţiile, pornind de la o cerinţă: „Ah, cerut-am de la zodii,/ De l-al sorţii mele faur" (primele două versuri), şi încheindu-se cu împlinirea ei, „Soarta mi le-a dat pe toate/ Cu asupra de măsură" (ultimele două versuri), deşi nu avem certitudinea fermă, pentru a vorbi cu temei, a fericirii clamate, a darului sorţii: „Fericită-n braţe cazi-mi…", prelungind astfel ideea continuei aşteptări, a visului.

Dragostea e fără reproşuri, fără imputări şi fără remuşcări, fără regrete, fără căire, nevinovată, curată, niciodată blamabilă. Timpul e şi aici consemnat, în prelungirea sugestiei spaţio-temporale a adverbului *pretutindeni,* din prima strofă, deixisul temporal fiind acum trimis în dimensiunea lui continuă şi activă – „acum şi pururi": „Te-oi iubi acum şi pururi.// Te iubesc făr` de-mputări,/ Fără urmă de căire – / Dară, vai, nu te găsesc/ Nicăire, nicăire." Femeia-copilul drăguţ rămâne aşadar un vis, o dorinţă, un gând care înfrumuseţează viaţa şi care trebuie căutat pretutindeni, *de-acum şi pururi…* dragostea venită odată cu primăvara, renăscând precum primăvara, de Armindeni, în prima zi de mai, ca o floare ce înfloreşte şi trebuie căutată. *Nicăire* face parte din alt registru al *nemărginirilor,* dar componenta iniţială spaţio-temporală nu se pierde, ci se accentuează, fiind constant privită ca singularitate.

În alte contexte, aflăm aceeaşi atmosferă şi aceeaşi stare, legate de sentimentul iubirii şi de cuplu, numai că, în aceste contexte, cuplul e constituit şi imaginea iubitei (Ea) e definitivată ori iubirea e în curs, activă, momentul inaugural, atât de fragil, atât de vag şi de fluid, e depăşit: „Pe genunchii mei şedea-vei,/ Vom fi singuri-singurei,/ Iar în păr înfiorate/ Or să-ţi cadă flori de tei" şi „Adormind de armonia/ Codrului bătut de gânduri,/ Flori de tei de-asupra noastră/ Or să cadă rânduri-rânduri" – *Dorinţa;* „S-aud pe valuri vânt,/ Din munte talanga,/ De-asupra-mi teiul sfânt/ Să-şi scuture creanga" – *Iar când voi fi pământ (Variantă)*; „Teiul vechi un ram întins-a,/ Ea să poată să-l îndoaie,/ Ramul tânăr vânt să-i deie/ Şi de braţe-n sus s-o ieie,/ Iară florile să ploaie/ Peste dânsa." – *Freamăt de codru*; „Sub şirul lung de mândri tei/ Şedeau doi tineri singuri"; „Miroase florile-argintii/ Şi cad, o dulce ploaie,/ Pe creştetele-a doi copii/ Cu plete lungi bălaie." – *Luceafărul.* Dacă extragem din această suită de exemplificări acele versuri care duc gândul la moarte şi la sentimentul morţii şi dacă le izolăm pe acelea care fac referire sigură la sentimentul iubirii, vom observa că unele versuri păstrează starea de ambiguitate între cele două: dragostea şi moartea (revezi versurile din *Dorinţa* şi din *Iar când voi fi pământ*). Şi una şi alta, dragostea şi moartea, au caracteristic *nemărginirea;* dragostea suspendă curgerea timpului, moartea duce timpul în eternitate – *eterna pace*.

Să reţinem şi acele cuvinte, altele decât florile de tei, de şirul de arbori, care completează cadrul, liantul poetic: vântul, codrul, izvorul, undele, florile (în general; simbolic), visul, cuvintele, dorinţa, cânturile – gândurile, îngândurările. *Când te-am văzut, Verena…* e amintită la capitolul dedicat elegiei *Mai am un singur dor* şi variantelor sale, publicate de Maiorescu în Ediţia I, Ediţia princeps, în Decemvrie 1883: „Varianta aceleiaşi poezii (*De-oi adormi curând*); Altă variantă (*Nu voi mormânt bogat*); Altă variantă (*Iar când voi fi mormânt*)". Perpessicius (Mihai Eminescu. *Opere*, Volumul III, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", p. 231) aminteşte această poezie în contextul „problemei destul de oţioase a izvoarelor acestei elegii". „Întâia versiune, îndepărtată, însă nu mai puţin valoroasă prin comentariile pe cari le sugerează, se întâlneşte în mss. 2260, 43-46. E scrisă cu cerneală violetă de Iaşi, circa 1876, pe file din timpul acela, cu un caracter brouillonar, când pe o pagină anume, când în marginea altor poeme, precum a postumei de un atât de baudelairian accent *Când te-am văzut, Verena, atunci am zis în sine-mi*, redactată puţin mai înainte cu aceeaşi cerneală şi transcrisă, aici, caligrafic." Referitor la accentul baudelairian ne informează nota de subsol 2): „Este impresia ce face oricui, de la prima lectură, textul acesta amar, tipărit întâia oară de Chendi, cu primul vers schimbat, cu bună ştiinţă desigur, în *Când te-am văzut, Veneră…* Dar adevărul este că apropierea cu poetul *Florilor răului* a pronunţat-o cel dintâi d-l G. Călinescu." O apropiere de scriitorul francez e posibilă, dar concepţia e comună tuturor marilor poeţi ai sentimentului de dragoste, de la Dante sau Petrarca şi Shakespeare la Victor Hugo şi Leopardi ori la romanticii germani şi cei englezi. E imaginea sugerată de titlul poeziei *Rêve de pierre* (*Vis de piatră*) al simbolistului francez şi care la Eminescu se întrupa în al său *vis de marmură,* cu sorginte clasică, istorică, străveche, ca frumuseţe ireală, dar, mai mult, ca *Frumuseţe în sine*, ca *Idee*, ca *Formă:* Frumosul întrupat în artă – *statua, icoana*. Cuvânt conceptual, fundamental, *vis* e prezent în numeroase texte eminesciene, cu multiple semnificaţii, folosit figurat, în construcţii comparative şi metaforice, ca element de personificare.

Seria ocurenţelor asociative – *vis, gândire, cugetare, reverie, minte* etc. – este însă mult mai numeroasă şi orice dicţionar, oricât de explicativ ar fi, nu e suficient pentru a stabili toate nuanţele interpretative; singura soluţie este aceea de a le înţelege şi explica în analize detaliate, în contexte foarte largi, în integralitatea textelor în care le întâlnim şi cu legături în întreaga operă eminesciană, ceea ce nu poate fi decât un deziderat de care doar încercăm să ne apropiem. Substantivele *vis* şi *gând* au forme şi derivate cu sensuri multiple ori apar în expresii consacrate ori inedite: *a visa, visare, vise, visuri, visărie, visător, visătorie,* iar *gând,* pentru a le numi numai pe acestea două: *a gândi, gândire, gândiri, gândure, gândit, -ă, gânditor, -oare: a zbura ca un gând; a-l duce gândul; raza gândului etern; gânduri regii; a gândului odină; a toarce un gând fin şi obscur; pe gânduri; a cădea pe gânduri; bătut de gând (de gânduri); a sta pe gânduri; pierdut în gânduri; lume de gânduri (lumea gândurilor);* ca loc. adv. *cu gândul; noaptea gândurilor; argintos gând al pustiei; în expr. în gând, în gândul* (cuiva); *a-i trece* (cuiva) *prin gând, a trece prin gândul* (cuiva); *a-i trece* (cuiva) *vântul prin gând; a sări în gând;* în expr. *a avea de gând; a gândi în sine; a gândi la basme; a gândi cu jale; a gândi aiurea; cumpăna gândirii, încăperile gândirii; izvoarele gândirii; negurile gândirii; gândirile de foc ale norilor; a bate la porţile gândirii; pânza gândirilor; lumea cea gândită; gândiri arhitectonici; tristele-mi gândiri; gând de piatră; a Greciei gândire; cu gânduri uimite; tot ce-am gândit mai tânăr;* (e) *umbră în gândire; gândirea temerară; gândirea pribeagă; psalmodică gândire; gândirea oarbă; gândirea-mi o dezmiardă;* (corabia vieţii-mi) *grea de gânduri; gând de moarte; prigonit de visuri şi de gânduri;* „Eu mi-l încarc – *cu-a lui gândiri gândirea"; „drănganiţi pe gânduri"; gândirea virgină; gândire somnoroasă; uşile gândirei; al gândurilor sânge; a gândurilor goană; gândirile sterpe; „a mrejui gândirea* cu perii tăi cei deşi" (ultimele patru construcţii apar numai în poezia *Când te-am văzut, Verena…*, la care se mai adaugă câteva versuri sugerând conotaţii complementare); *paiul sec al minţii, pe care zadarnic îl treieri; zâmbirea minţii scurte; un nou gând… mai puternic şi mai mare;* (magul) *îşi răsgândeşte; gânduri uriaşe; „Sunt scrieri senine/ Gândite de Domnu-ntr-a sorilor nimb"; nemargini de gândire* etc. etc.

→

Florentin Popescu

Deloc discret în ce priveşte destinul şi „drumurile" sale literare, Florentin Popescu a publicat în ultimii ani o serie de cărţi cu conţinut cvasi-biografic, unele veritabile *îndrumare* pentru viitorii săi monografi (*Un mesteacăn rătăcit în câmpie*, Buzău, Ed. Linotype, 2007), dar şi altele ce ţin de o „normalitate" culturală: mărturii, secvenţe istorico-literare, interviuri (*Viaţă şi literatură. Florentin Popescu la 75 de ani,* Ed. RawexComs, 2020, *Gânduri de scriitor. Autoportret în interviuri,* ed. a II-a, Bucureşti, Ed. RawexComs, 2018, *Scrijelind pe nisipurile Universului. Documentar biobibliografic la 65 de ani,* Bucureşti, Ed. RawexComs, 2010, ori *Convorbiri cu Florentin Popescu,* de Florin Costinescu, Bucureşti, Ed. RawexComs, 2015), toate subordonate ideii că literatura veritabilă nu este un „turn de fildeş", o cetate solitară, ori o „baltă" fără stăpân, iar, în acest context, scriitorul este un *seismograf,* poate mai sensibil decât alţii: „Dragă prietene, de când am ajuns în partea a doua a vieţii, şi am căpătat destulă experienţă, şi gazetărească şi literară, pot să-ţi spun că ideile, subiectele, temele te aşteaptă la tot pasul. Viaţa e doldora de sugestii pentru un scriitor, doar că nu te trag de mânecă. E de ajuns să ai timp, răbdare şi condei, căci literatura se naşte pretutindeni. Pentru asta nu e musai să fii ziarist la cotidian. E suficient să deschizi bine ochii, să-ţi ascuţi bine auzul, să alegi din noianul de întâmplări, şi *apoi să scrii*" (s.n., *Convorbiri cu Florentin Popescu, op. cit.*, p. 49). (M. Nencescu)

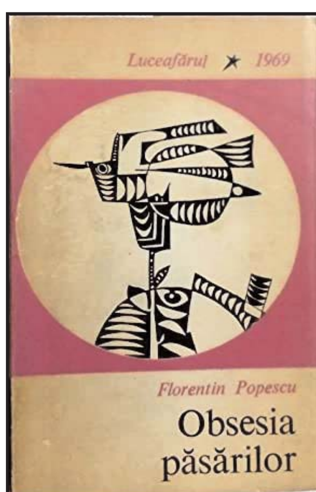
Un fenomen literar: publicistica „homerică"

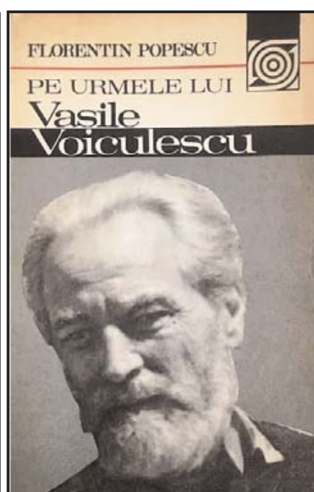
Marian NENCESCU

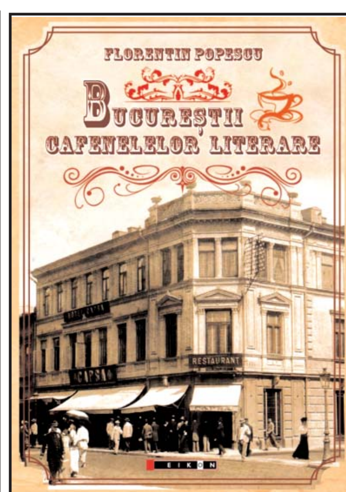
În orice cultură „aşezată", într-un climat literar cel puţin firesc, împlinirea unei vârste *onorabile* de către un membru al breslei ar trebui să fie un prilej de sărbătoare, dacă nu chiar de bilanţ, pentru toată obştea scriitoricească. Cu atât mai mult, într-o vreme când prestigiul intelectual, inclusiv cel scriitoricesc, este pus temeinic la îndoială, sărbătorirea unui autor ce are în spate o operă impresionantă, „homerică", am spune, judecând după dimensiune, varietate şi profunzime – cu totul, cam tot atâtea volume publicate câţi ani de viaţă a adunat –, membru al breslei de peste patru decenii şi debutant de pe vremea când majoritatea celor ce scriu azi erau doar în proiect, ar fi trebuit să trezească, cel puţin oficial, mai multă empatie.

Din păcate, ca multe alte evenimente cu adevărat importante şi care ar fi putut „reinventa" interesul publicului pentru literatura originală de la noi, şi această aniversare a trecut neobservată, căci vorba sărbătoritului, cei care mai „pescuiesc" azi în *Balta Literară* o fac mai mult „ciupitativ", preocupaţi mai degrabă de „peştii mici" şi de interesele imediate, aceasta şi pentru că, metaforic vorbind, *Uniunea Pescarilor* (literari) de azi „e doar o umbră palidă a ceea ce a fost", păstrată în viaţă artificial, „atât cât să nu ruginească undiţele şi să se cheme că avem şi noi pescari" (din volumul *Povestiri din anul Cocoşului de Foc,* Rm. Vâlcea, Ed. Antim Ivireanu, 2017).

Concret, „modelul" literar Florentin Popescu, căci despre acest scriitor este vorba (n. la 3 aprilie 1945, în satul Lera, comuna Corbu, din fosta regiune Ploieşti, azi comuna Chiojdu, judeţul Buzău) reprezintă un (alt) „caz" literar aparte în literatura noastră recentă, nu doar prin diversitatea şi masivitatea operei tipărite (de dimensiuni cu adevărat „homerice", motiv pentru care un confrate, Emil Lungeanu, i-a dedicat, cândva, o „odisee" critică, în versuri clasice, *Călător în Parnas,* Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2011, deocamdată singura monografie literară compusă în picior metric „hesiodic", de la noi), cât prin tenacitatea cu care şi-a urmărit „obiectivele" literare, devenind, pe rând, *performer,* nu doar în poezie, gen literar cu care a debutat în urmă cu peste cinci decenii (*Obsesia păsărilor*, Colecţia Luceafărul, 1969, ed. a II-a, 2005, „O poezie matură, care sună interior, venind de undeva, din adâncuri ancestrale", cum nota Radu Cârneci, într-o cronică din *Ateneu,* la 6 iunie 1970), dar şi, mai nou, şi nu doar sporadic, în proza cu ecouri umoristo-polemice, cât, mai ales, în domeniile adiacente, am spune, literaturii propriu-zise: în *istoria literară* şi, în subsidiar, în *anecdotica* literară, în *critica de întâmpinare*, cu totul masivă, constructivă şi generoasă, şi, cu deosebire, în domeniul cu adevărat reprezentativ pentru disponibilitatea sa nativă, vocaţia de *publicist cultural,* geniul de a construi şi sprijini reviste literare, grupări şi cenacluri, de a sădi, adesea chiar şi pe un sol arid, seminţele viitoarei vieţi literare, căci, vorba lui Florentin Popescu: „Uită-te şi tu, cât e lacul de mare, are malurile pline de oameni. *Are balta peşte*, spune o veche vorbă românească. Toţi vor să fie văzuţi, să se remarce, să vorbească lumea despre ei. Nu contează cât şi ce pescuiesc, important e să se ştie că sunt alături de confraţii lor" (*op. cit.*, p. 266).

Despre copilăria de la Lera, Chiojdu de azi, veche aşezare de moşneni, „iubitori de moşie", etimologic, „loc pietros", o rămăşiţă din vremurile diluviene, Florentin Popescu a relatat cu varii prilejuri, trecând unele întâmplări chiar şi în registrul literar (vezi volumul *Furca şi alte povestiri,* Ed. RawexComs, 2016), reuşind adesea să surprindă *dimensiunea istorică* a satului tradiţional, şi concurând astfel cu un alt mare scriitor buzoian, Vasile Voiculescu (mai târziu chiar obiect al studiilor literar-istorice ale lui Florentin Popescu), autorul unor *Confesiuni de scriitor şi medic,* mai ales în ce priveşte evocarea Sfintelor Paşti: „Pot să spun şi eu ceva despre bucuria de a mă sui în policioarele *dulapului* (scrânciobului) pentru a ne roti în văzduh şi a vedea satul de la înălţime. Asta pentru că, *dulapul* se ridica o singură dată pe an, la Paşti, de nişte oameni pricepuţi, care mergeau în pădure şi alegeau lemnele potrivite, pentru a ciopli din ele bârne, unde se aşezau cei ce voiau să fie *daţi în dulap,* adică ridicaţi în văzduh de roata aceea care atunci mi se părea uriaşă" (*Un mesteacăn..., op. cit.*, p. 17).

Partea cea mai consistentă a biografiei de jurnalist, publicist şi editor a lui Florentin Popescu s-a consumat după 1970 (continuând, cu sincope până în prezent), an în care, după stagiul militar şi după câteva colaborări efemere la *Viaţa studenţească, Flamura Prahovei* (2 zile!) şi *Viaţa Buzăului,* reuşeşte să „percuteze" la *Informaţia Bucureştiului* („– Ei, ţi-au dat drumul ăia de la Buzău? – Da, mi-au dat. – Atunci, stai jos şi scrie! – Ce să scriu?" sună, pe scurt, începutul vieţii de ziarist bucureştean a lui Florentin Popescu, relatată de el însuşi în cartea autobiografică *Redacţiile prin care am trecut,* Bucureşti, Ed. Realitatea, 2015). Urmează activitatea de redactor, cu sau fără funcţii şi răspunderi administrative, la Editura pentru Turism/ Sport-Turism, mai apoi la Editura Albatros, o vreme condusă de regretatul Mircea Sântimbreanu, până când, puţin după 1990, fosta editură de stat, devalizată de câţiva scriitori veleitari, a încăput „pe mâna unor arabi", pentru ca sub presiunea pieţii să dispară definitiv din peisajul cultural.

Tot la capitolul slujbe la stat, merită amintită şi funcţia de publicist/şef de secţie culturală, la *Vocea României*, efemeră publicaţie guvernamentală, care îi oferă şi posibilitatea unei călătorii/„vizite de lucru" la un Festival Internaţional de Folclor, la Babilon, în Irak, prilej pentru Florentin Popescu de a cunoaşte această ţară arabă şi de a scrie nu mai puţin de trei cărţi inspirate din realităţile întâlnite la faţa locului: *Divinităţi, simboluri şi mistere orientale* (reeditată sub titlul *Dicţionar de mitologie orientală,* Târgovişte, Ed. Bibliotheca, 2005), *Babilon, oraşul blestemat* (Bucureşti, Ed. Saeculum, 1998) şi *Poveştile Babilonului* (proză pentru copii, Bucureşti,

→

Vom dedica un capitol separat sinonimelor parţiale sau totale, sau care sugerează universul gândirii şi visului: *geniu, înţelepciune, cuget, cugetare/ „cugetărei", vibrata cugetare, cugetători ai lumei, „Tu cugeţi. Cugetarea cu raze reci pătrunde", de cugetări castele, focul cugetărei, minte* („a mea minte, a farmecului roabă"), *idee, meditaţie, raţiune, închipuire, fantazie, a socoti, a cumpăni, frunte* (asemeni *unei vii paragini), în fruntea-mi veştezită, în creieri rătăciţi, reflecţie, lumină rece, formă; crieri, cap, ochi „spre a cunoaşte"* (nu numai ca organe anatomice); *a cărţilor cuvinte, capul şi-l cufundă-ntr-a lumei sfinte cărţi, „a platoniza", a vorbi înţelepţeşte, a filosofa etc.*, dar şi din seriile contrare, unele precizate deja: *mintea căpietă, strigău şi prost, minţi deşerte şi inimi nule, lumeşti gânduri, umbră în gândire, strâmbe ca gândirea oarbă* etc. În câteva capitole ale cărţii sale *Hyperionice* (Ed. Junimea, Iaşi, 2019), Theodor Codreanu, trecând în revistă studii dedicate operei lui Eminescu, formulează titluri de mare substanţă analitică: *Limba ca taină a fiinţei, Poezia ca „poveste" a armoniei, Între fizică şi poezie, George Remete şi hyperionismul gândirii, Constantin Cubleşan: repere hyperionice, Antropogonie eminesciană.* Gândirea eminentului eminescolog, a criticului de la Huşi, se axează tocmai pe a delimita nuanţe ale gândirii eminesciene, formularea „limba ca taină a fiinţei" definind esenţa gândirii poetice şi filosofice a marelui creator român.

(Fragment din volumul în pregătire: *M. Eminescu. Nemargini de gândire.*)

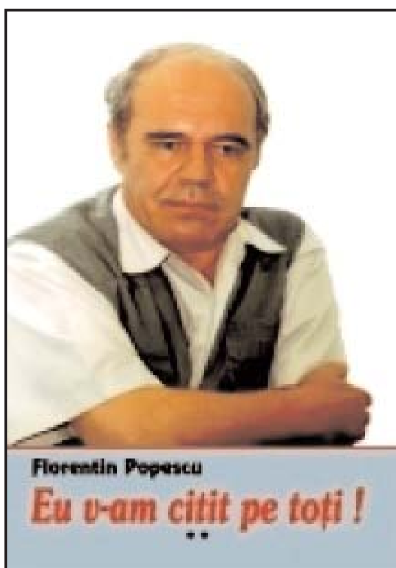
Seniori ai culturii

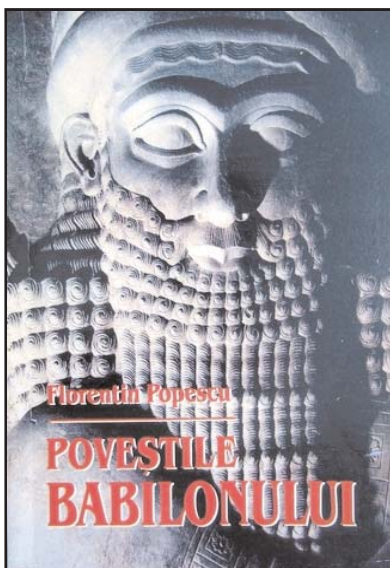
După o experienţă „cu gust de cireşe amare”, cu o primă revistă culturală cu totul privată, *Colibri,* scoasă după 1990, exclusiv de Florentin Popescu, şi închisă după 22 de numere, cu un bilanţ „nula na nula”, cum se spune în sport, adică fără pierderi, dar nici în câştig, criticul revine în publicistica literară, în 1996, mai întâi la *Sud*, o publicaţie „fără locaţie”, adică fără un sediu stabil, ce apare de aproape 25 de ani la Bolintinul din Vale, condusă, în primii 11 ani, de regretatul Constantin Carbarău („Omul chiar avea carismă. Firea blândă şi cumsecădenia, felul molcom de a conversa şi umorul subtil îl făceau simpatic tuturor. S-a stins în sărăcie, părăsit de prieteni şi foarte supărat”, va mărturisi, peste ani, Florentin Popescu (*Redacţiile..., op. cit.*, p. 246). Adevărata măsură a capacităţii manageriale, dar şi de lider de grupare literară, este probată la *Bucureştiul literar şi artistic,* publicaţie scoasă iniţial în tandem cu Coman Şova, şi care a împlinit, recent, 10 ani de apariţie neîntreruptă (din octombrie 2011 şi până în prezent), în paginile căreia au semnat, în timp, condeie strălucite din toate generaţiile literare, inclusiv regretaţii azi Radu Cârneci şi Corneliu Ostahie. Cu totul, revista, cu nelipsitele editoriale semnate de Florentin Popescu (parţial, reunite în volumul *Ăştia suntem*, Bucureşti, Ed. RawexComs, 2018), laolaltă cu gruparea literară aferentă, numită, mai în glumă, mai în serios, *Catacomba (O confrerie literară în vremuri de restrişte*, după titlul altei cărţi publicate în 2015, la aceeaşi Editură RawexComs), reprezintă adevărata *carte de vizită* a criticului şi exegetului cultural Florentin Popescu. „Modelul” *Bucureştiului literar şi artistic* este şi azi exemplar în literatura noastră: deschis oricărei colaborări de calitate, evitând polemicile şi funcţionând cu o redacţie absolut onorifică, publicaţia şi, o vreme, Cenaclul *Catacomba* au fost, până la generalizarea pandemiei, cel mai animat „club” literar bucureştean, locul de întâlnire al unei întregi generaţii de scriitori, artişti plastici şi iubitori de literatură, o comunitate „uitată” de structurile oficiale ale breslei, dar cu atât mai autentică: „Nu facem literatură de gaşcă, nu avem obligaţii, nu ne plăteşte nimeni. O revistă literară e importantă, când reprezintă o mişcare. Cert este că revista, şi tribuna ei, *Catacomba,* merg într-un pas nou”, scria, în 2015, Nicolae Dan Fruntelată, parafrazând parcă afirmaţia lui Florentin Popescu: „După 50 de ani de gazetărie (culturală – n.n.), aventura continuă...” (*Redacţiile..., op. cit.*, p. 268)

Critic literar cu largi disponibilităţi interpretative, autor al unui serial publicistic unic în climatul literar contemporan, *Eu v-am citit pe toţi*, ajuns, din 2007 şi până în 2021, la volumul al VIII-lea, exeget rafinat al operei lui Vasile Voiculescu (căruia i-a dedicat nu mai puţin de 6 volume), al lui Odobescu, Macedonschi, al publicistului Nicolae Porsenna (martir al închisorilor comuniste, după ce, în 1937 publicase volumul de filosofie socială *Regenerarea neamului românesc*), ori al lui G. Topîrceanu (*Şapte întâlniri imaginare cu G. Topîrceanu,* Iaşi, Ed. TipoMoldova, 2019, şi ediţia a II-a, sub titlul *Ce mai fac gâzele, brotăceii şi scaieţii, domnule Topîrceanu?*, Bucureşti, Ed. Semne, 2019), Florentin Popescu nu evită nici reevaluările literare, un domeniu refuzat cu străşnicie de mulţi alţi critici, publicând câteva volume monografice absolut utile viitorilor istorici literari, ciclurile de *Convorbiri* cu Coman Şova, Radu Theodoru, Theodor Damian, ori cu regretatul Corneliu Leu. A editat şi îngrijit ediţii critice din opera lui Ion Băieşu (*Ţara lui Papură-Vodă,* colecţia „Biblioteca pentru toţi”, Bucureşti, Ed. Minerva, 1996), a fotografului şi memorialistului Constantin Blendea (*O istorie culturală în imagini, de la G. Călinescu la Nichita Stănescu,* Bucureşti, Ed. Vestala, 2008), dar şi câteva *antologii* literare (de colinde, de lirică de dragoste şi de poezie religioasă), *istorii* literare (*Dicţionar de literatură română pentru elevi,* Bucureşti, Ed. Saeculum şi Vestala, 2 ediţii, 1997 şi 1998), inclusiv istorii literare anecdotice (*Cafeneaua literară şi boemii ei*, Bucureşti, Ed. Tehnică, 1998, şi, o ediţie revăzută, *Bucureştii cafenelelor literare,* Bucureşti, Ed. Domino, 2007), dar şi un *Dicţionar de literatură universală* (Bucureşti, Ed. Ideea europeană, 2008) etc.

Spirit enciclopedic, exhaustiv, prolix şi inflexibil („Eu v-am citit pe toţi, dar nu am scris despre toţi”, este formula cu care se apără criticul de asaltul veleitarilor), Florentin Popescu este, la ora actuală, exemplul ideal de critic *homeric,* de care are nevoie literatura noastră. Măsura spiritului său, discret şi energic, o dă însă ridicarea, pe cheltuiala proprie, prin efortul său şi al soţiei sale, poeta Iuliana Paloda-Popescu, pe o colină din apropierea satului natal, a unei *Troiţe a scriitorilor,* dedicată celor mai importanţi autori buzoieni, de la Odobescu la Vlahuţă şi de la Vasile Voiculescu la Constantin C. Giurescu. Din păcate, „lipsa de spirit civic”, chiar nesimţirea şi nerecunoştinţa le-am spune, au făcut ca, în timp, înscrisurile să fie furate şi chiar Crucea, cioplită în piatră de Măgura, să fie „zgâlţâită” de pe postamentul său. Degradare, indiferenţă, răutate?

Răspunsul îl aflăm într-una din povestirile lui Florentin Popescu, *Pasărea din amintire*, din volumul *Anul Cocoşului de Foc*. Ca în multe alte proze din această serie, scriitorul mizează pe formula *realismului magic*, relatând povestea *fabuloasă* a Vulturului Ilie, zburătoare majestoasă, nemişcată şi demnă, pripăşită misterios în oraşul de la poalele munţilor, devenită, cu timpul, o prezenţă *specifică* zonei, un *ideal*, poate un *semn* venit dinspre un „tărâm inaccesibil, unde mulţi ar fi dorit să ajungă”. Fără a dezvălui aici întreaga intrigă a povestirii, vom semnala că, peste ani, un copil pornit cândva să *descopere lumea*, şi care a poposit mai întâi în *oraşul de băcani,* ajuns pe o treaptă socială mai înaltă („a fost ambasador”, ne spune povestitorul), va încerca să reînvie legenda Vulturului ucis stupid de nişte ostaşi în retragere de pe front, şi care obişnuia să vegheze oraşul de pe acoperişul gării Buzăului, reuşind, după multe şi chinuitoare demersuri administrative, să amplaseze pe unul din pereţii gării o placă străjuită de statueta Vulturului Ilie. *Ce e o acvilă?* se întreabă la un moment dat naratorul, reluând parcă gândul fostului copil, Ionuţ, în povestirea sa, devenit *ambasador:* este copilăria rămasă în urmă, cu visurile de atunci, este un motiv de satisfacţie că ai îndeplinit o datorie, este o *împlinire a unei cariere demne* (s.n.), este un semn că cel care a ridicat-o se cheamă că este „un om realizat”. Intuitiv, *Troiţa scriitorilor* a lui Florentin Popescu este, simbolic vorbind, „pasărea lui”, este Vulturul Ilie transfigurat în legendă şi cu care, asemeni eroului său, Ionuţ, se va întâlni *pe alte tărâmuri, în sfârşit, undeva…*

Florentin Popescu a publicat, în 2017, metaforic, dacă ne luăm după zodiacul chinezesc, Anul Cocoşului de Foc, o carte cu acest titlu (*Povestiri din Anul Cocoşului de Foc*), în care criticul şi istoricul literar schimbă registrul literar, abordând proza scurtă, cu deosebire zona mitico-simbolică a acestui segment literar, mergând astfel pe urmele marelui său predecesor şi model, Vasile Voiculescu, care, după 1947, s-a *reinventat* practic literar, scriind nuvelele (publicate, din păcate, postum) din seria *Capul de zimbru* şi *Ultimul berevoi,* ca şi romanul *Zahei Orbul*, la fel, publicat postum, în 1966. Dacă pentru chinezi Anul Cocoşului de Foc (2017 – n.n.) a fost, potrivit directorului Institutului „Confucius”, de la Sibiu, profesorul Song Shaofeng, „un an al echilibrului şi al siguranţei”, pentru noi, românii, a fost un an obişnuit, dominat mai degrabă de neajunsuri şi de o degradare accelerată a raporturilor sociale. Ca o replică la seninătatea chinezească, poate mai mult dorită decât resimţită în realitate, inclusiv de poporul chinez în ansamblul lui, Florentin Popescu redă în cele 16 „povestiri”/*pilde*/tablouri sociale portrete în aqua-forte ale unei lumi în *disoluţie*, inspirate din realităţile româneşti ale Anului Cocoşului de Foc.

Acest zbucium social, dominat am spune de *schimbarea la faţă* nu doar a clasei politice, cât, cu deosebire, a celei literare, este surprins de scriitor, metaforic, prin câteva tablouri de viaţă semnificative: „Personaje care până mai ieri erau obediente, în orice caz *tăcute* în regimul comunist, s-au trezit mai democraţi şi mai europeni decât oricând, clamând apusul naţionalismului (al patriotismului) românesc, în faţa acestor iluzorii idealuri. Şi aici, ca şi în alte sectoare, timpul va fi cel care va discerne ce este (ce a fost) valoare adevărată şi ce nu. Să-i lăsăm în plata Domnului pe detractorii şi pe criticaştrii momentului”, spune Florentin Popescu, punând precaut zicerile sale sub deviza mai degrabă ipotetică „Eu nu fac politică” (*Convorbiri, op. cit.*, p. 93).

Realitatea este că acest nou volum de „povestiri” ale lui Florentin Popescu cuprinde, sub aparenţa „candidă” a unor întâmplări comune, relatate cât mai sec, aparent fără implicare afectivă, adevărate *pamflete* sociale, fiind, alături de *Clopote în lacrimi,* a lui Ioan Barbu, *Odată-n veac patria moare* şi *Noapte bună, România*, ale lui Nicolae Dan Fruntelată, între cele mai pătrunzătoare cărţi cu conţinut social din ultima vreme, o dovadă în plus că generaţia „expirată” există doar în „laboratoarele” subterane ale „criticaştrilor”, despre care vorbea Florentin Popescu.

Un adevăr, devenit banalitate, ce pare mai degrabă ieşit din scrierile lui Ion Băieşu, în realitate aparţinând, într-o formă mai elaborată, lui Mark Twain, anume că: „Adevărul e mult mai ciudat decât ficţiunea”, ne face să credem că realitatea lumii înfăţişate de Florentin Popescu în *Povestiri(le) din Anul Cocoşului de Foc* este cea autentică. În realitate, ca între oglinzile paralele, lumea descrisă de narator există cu adevărat mai degrabă în spatele „cortinei” sociale, aproape fiecare text dezvăluind o dublă şi chiar o multiplă realitate. Iată, de pildă, povestirea *Fotografie*, în care două personaje cu acelaşi nume, dar cu destine umane şi sociale total opuse, se întretaie la un moment dat în viaţă, dând naştere unei situaţii inedite: o tânără fată riscând să se căsătorească cu veritabilul ei tată „biologic”: „Asta-i viaţa, cu multe necunoscute, zise şi domnul Stănescu, apoi, privindu-şi cu înţeles consoarta, adaugă: *Coincidentia oppositorum*” (*op. cit.*, p. 30). Se pare că tocmai această *coincidenţă a contrariilor,* termen filosofic utilizat şi de Mircea Eliade la elaborarea *modelului mitic* al vechilor ritualuri, l-a inspirat şi pe Florentin Popescu, atent să releve, într-o povestire aparent comună, o întâmplare mai degrabă de mahala şi de alcov, revelaţia unicităţii unor lucruri considerate, de obicei, comune. Să bănuim, aşadar, o poveste de viaţă, de transcendenţă şi misticism, pare prea mult! Şi totuşi, Florentin Popescu, insistă.

Pentru cei care vor să înţeleagă mai bine raporturile interne din cadrul breslei scriitoriceşti, le recomand povestirea *La pescuit*. Fără a insista, Florentin Popescu descrie, cu vioiciunea lui Bulgakov, câteva „scene” memorabile din viaţa literară, animată de abuzuri, ipocrizie şi veleitarism. Să credem că nu are dreptate? Mai degrabă criticul e un moralist *blând,* căci fenomenul tinde să se degradeze accelerat.

Scriitor complex, în plină maturitate creatoare, la o vârstă când, vorba lui, *mulţi pescari lasă undiţele să ruginească,* Florentin Popescu rămâne, structural, omul modest, îndatoritor şi generos, ce iubeşte literatura chiar mai mult decât pe cei care o scriu: „Eu am conştiinţa deplin împăcată că am procedat mereu aşa cum mi-a dictat inima”. Şi, ca întotdeauna, inima i-a dictat bine.

La mulţi ani, Florentin Popescu!

De vorbă cu scriitorul nonagenar Vladimir Beşleagă

Raia ROGAC

Motto: *Iară nu suntu vremile supt cârma omului, ci bietul om supt vremi* (Miron Costin).

La 25 iulie 1931, în satul Mălăieşti, raionul Tiraspol, Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, în familia lui Vasile şi Eugenia (n. Ciocârlan) Beşleagă s-a născut unicul fiu al cuplului, pe nume Vladimir. Primele trei clase primare studiază conform programei şcolare sovietice. Din 1941, la vârsta de zece ani, odată cu instalarea administraţiei româneşti, V.B. este admis în clasa a patra de liceu. Din mărturisirile scriitorului, cunoştea de la mama alfabetul latin, de la vârsta de cinci ani. A reuşit în acea perioadă românească să mai facă două clase de liceu care, ulterior, n-au fost recunoscute de regimul sovietic. Încă din şcoală îşi cultivă şi dezvoltă aptitudinile scriitoriceşti, atât în poezie, cum de regulă se întâmplă cu toţi debutanţii adolescenţi, cât şi în proză şi dramaturgie. Scrie şi publică atât în gazeta raională, cât şi în ziare şi reviste de la Chişinău. Prima poezie a lui Vladimir Beşleagă se numeşte *Floarea şi soarele.* În 1950 încheie studiile la şcoala medie cu eminenţă şi în acelaşi an este admis la Facultatea de Istorie şi Filologie a Universităţii de Stat din Moldova, Secţia Limba şi Literatura Română, numită pe-atunci moldovenească. Odată cu această mare bucurie pentru orice tânăr înmatriculat, vine şi cea mai mare dramă în familie. În toamna aceluiaşi an, tatăl Vasile este arestat şi condamnat pentru 20 de ani, mama Eugenia este dată afară din casă şi aceasta este confiscată. În ciuda tuturor greutăţilor, studentul V.B. reuşeşte în 1955 să absolve Universitatea de Stat din Moldova, după care i se propune să facă doctoratul la aceeaşi instituţie, cu tema de studiu *Liviu Rebreanu, romancier.* Din cauza temei, mai bine zis a interzicerii operei scriitorului român în RSSM, V.B. nu reuşeşte însă să susţină teza de doctorat.

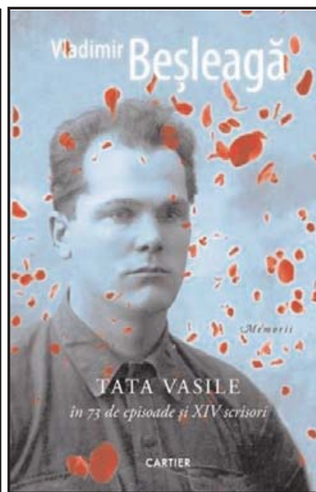
Debutează editorial în 1956 cu o carte pentru copii, intitulată *Zbânţuilă*, care include povestiri pentru această categorie de cititori. Alte cărţi editate care au urmat au fost dedicate tot micilor cititori: *Vacanţa mea* (1959), *Buftea* (1962), *Găluşca lui Iliuşca* (1963), *Vrei să zbori la lună?* (1964). În 1959 i-a fost respinsă cererea de admitere în Uniunea Scriitorilor din Moldova. În 1963 editează culegerea de proze pentru maturi *La fântâna Leahului.* Cea mai reprezentativă lucrare a lui Vladimir Beşleagă este romanul *Zbor frânt.* După cum menţionează cercetătoarea Aliona Grati în lucrarea sa *Vladimir Beşleagă: cronotopul zborului frânt,* „autorul nu s-a lăsat învins de tăvălugul deznaţionalizării, dezindividualizării, dezumanizării şi a altor dez-uri, care se mai ţin scai şi astăzi de românii din stânga Prutului, păstrându-şi de-a lungul vieţii sentimentul libertăţii interioare". Romanul a fost reeditat de numeroase ori. Pe nouă martie se stinge din viaţă mama scriitorului, în pofida tratamentului de la Spitalul Oncologic.

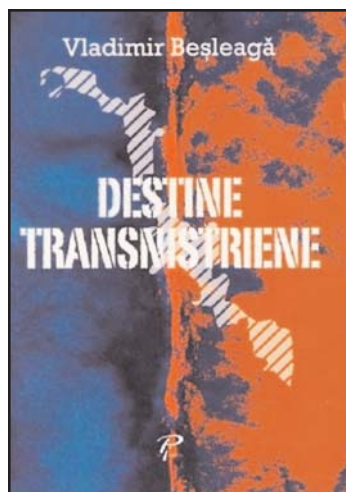
Copleşit de durerea pierderii fiinţei dragi, Vladimir Beşleagă scrie, în 1965, în numai trei luni (aprilie-iunie), romanul *Ţipătul lăstunului,* care vede lumina tiparului în 1966, cu titlul *Zbor frânt.* „Atunci m-am născut ca scriitor", avea să spună mai târziu V.B. În 1968, cartea este nominalizată la Premiul de Stat al RSSM, alături de romanul *Severograd* al lui Nicolae Costenco. Ambele sunt respinse din motive ideologice. Totuşi, în acelaşi an devine membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, la a doua încercare. Vladimir Beşleagă scrie în 1976 romanul *Acasă*, intitulat astfel de către redactorii-cenzori, titlul autorului fiind *Nepotul.* În 1979 tipăreşte romanul pentru adolescenţi *Durere,* tot atunci se publică volumul *Prima ninsoare,* modificat apoi în *Ignat şi Ana.* În 1985 scrie şi publică romanul istoric *Sânge pe zăpadă,* conceput ca primă parte a unei trilogii despre D. Cantemir. A doua parte a fost intitulată *Cumplite vremi,* care a şi dat titlul romanului din trei cărţi, cuprinzând peste 2.200 de pagini, apărut la Editura „Cartier" în 2017. Este unul din cele mai complexe romane din istoria recentă a literaturii naţionale. Criticii literari Maria Şleahtiţchi, Aliona Grati, Mircea V. Ciobanu ş.a. au pus în comparaţie lucrarea lui V.B. cu romanele lui Constantin Stere în şapte volume *În preajma revoluţiei, Război şi pace* al lui Lev Tolstoi, *În căutarea timpului pierdut* al lui Marcel Proust. În 1988 a fost publicat, în sfârşit, interzisul roman *Noaptea a treia*, cu titlul modificat *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale de cunoaştere de sine* (poem tragic).

Vladimir Beşleagă este şi autorul mai multor cărţi de proză, de jurnal şi drame, între care remarcăm următoarele: *Dialoguri literare, Hoţii din apartamente, Centenar Vasile Coroban: 1910-2010: Omul de spirit, Destine transnistrene, Misterioase sfere, Morţii cei vii şi viii cei morţi, Nunta de aur.* Ultima, o dramă, a fost jucată în premieră în 2013 la Teatrul Naţional „Mihai Eminescu" din Chişinău, la care am asistat şi eu, în rolurile principale producându-se titanii Naţionalului – Dina Cocea şi Nicolae Darie.

V. Beşleagă nu numai că se manifestă ca Om al Cetăţii, ci este şi un apărător al acesteia. La Plenara din 16 noiembrie 1988 a Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor, protagonistul nostru a susţinut raportul intitulat *Scriitorul şi destinele limbii materne,* unde dezvăluie politica antinaţională a URSS şi a conducerii RSSM cu scoaterea din instituţiile superioare a limbii materne şi impunerea limbii ruse, predarea obiectelor de studii în limba rusă şi încă multe alte metode de rusificare a băştinaşilor.

În martie 1989, anul de vârf al Renaşterii Naţionale, la o adunare generală a scriitorilor, a prezentat comunicarea *Acum ori niciodată*, în care pleda pentru decretarea limbii, pe atunci încă moldovenească, cu statut de limbă de stat şi trecerea la grafia latină. Din păcate, încă şi acum în art. 13 al Constituţiei mai figurează limba moldovenească. În perioada anilor 1990-1993 este deputat în Parlamentul Republicii Moldova, primul legislativ ales în mod democratic. Tot atunci i se conferă titlul prestigios de „Scriitor al Poporului". În 1992, alături de alţi 52 de parlamentari, semnează un memoriu adresat lui Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei, şi Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Preafericitul Teoctist, prin care se solicita reactivarea Mitropoliei Basarabiei sub conducerea canonică a Bisericii Ortodoxe Române, fapt acceptat spre sfârşitul acelui an.

Opera lui Vladimir Beşleagă a fost tradusă în mai multe limbi. El însuşi a tradus din lucrările lui Longos şi Erasmus şi nu numai. În 1996 i se acordă cea mai mare distincţie, „Ordinul Republicii", dar va renunţa la el în 2003, alături de scriitorii Mihai Cimpoi, Vasile Vasilache şi Ion Hadârcă, în semn de protest pentru decorarea de către Vladimir Voronin cu acelaşi ordin a fostului lider comunist Ivan Bodiul. În 2004 primeşte Premiul de Excelenţă al Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru întreaga operă literară şi publicistică, iar în 2012, titlul onorific „Doctor Honoris Causa" al Universităţii de Stat „Alecu Russo" din Bălţi. Despre Vladimir Beşleagă şi opera sa au scris mulţi critici, istorici literari din Republica Moldova şi România. Cel mai mare critic al nostru, academicianul Mihai Cimpoi, consideră că „Beşleagă reprezintă tipul de creator complex: poet, eseist, om de cultură, chiar şi prozatorul din el îşi asumă ceva mai multe funcţii decât le cere proza propriu-zisă; ea nu numai descrie, ea se îngână cu poezia, ea nu numai se limitează la poezie, revine la real".

Prozatorul, eseistul, jurnalistul, dramaturgul şi traducătorul Vladimir Beşleagă a rotunjit anul acesta frumosul jubileu de nouă decenii, motiv pentru care nu am putut să nu-i solicităm un interviu. Solicitarea a fost cu drag acceptată. Ţin să menţionez că foarte multe manifestări s-au desfăşurat sub cupola celor nouăzeci de ani de viaţă şi activitate ai scriitorului Vladimir Beşleagă, în majoritate cu prezenţa domniei sale.

Raia ROGAC: *După ce am pregătit această mică incursiune despre viaţa şi opera dumneavoastră, domnule Vladimir Beşleagă, putem vorbi detaliat despre activitatea de jurnalist, la solicitarea dumneavoastră. În urma investigaţiilor, am constatat că sunteţi un înrăit publicist, nu scăpaţi niciodată ocazia să vă pronunţaţi asupra fenomenelor, evenimentelor şi temelor de anvergură, lansându-vă opiniile în scris sau la posturile de Radio şi TV. Iată, chiar şi acum, când suntem în dricul pandemiei, de pe versantul celor 90 de ani, aţi venit la Uniunea Scriitorilor (US) la lansarea post-mortem a albumului lui Nicolae Răileanu cu titlul* Scriitorii când nu scriu…, *la alcătuirea căruia şi-a dat concursul Mihai Ştefan Poiată. Aţi menţionat că odată cu dispariţia lui N.R., nu mai există boemă la US. Dar de ce tot vorbesc eu, vă rog la microfon…*

Vladimir BEŞLEAGĂ: Da, aveţi dreptate. Sunt publicist înrăit pentru că, dacă stau să-mi amintesc, am început să colaborez încă din anii de şcoală la ziarul raional şi nu numai. Am venit la Chişinău în 1950 la admitere la Facultatea de Istorie şi Filologie. Aveam înţelegere cu redactorul-şef de la *Tinerimea Moldovei,* ca după absolvire, să vin să lucrez la acest ziar cu mare priză la cititori. În vacanţă eu făceam „stagiat", luni de zile, lucram şi făceam un ban. Când am încheiat studiile la Universitate, şi am intrat la comisia de repartizare, mi s-a spus: dumneata o să rămâi să faci doctorantură. Eu le-am răspuns membrilor din comisie că mi-am făcut alte planuri, că am alte interese şi că doresc să lucrez în redacţie şi… am ieşit. Am intrat a doua oară…

R.R.: *…şi aceeaşi poveste?*

V.B.: Da, din nou mi s-a propus să fac doctoratul. Atunci l-am prevenit pe redactorul-şef de la *Tinerimea Moldovei* că nu mi se permite să vin în redacţie, pentru că sunt repartizat la doctorat. Am crezut că poate se vor înţelege, dar se vede că n-a existat nicio discuţie între părţi privind repartizarea mea. Membrii comisiei au început din nou să insiste şi iar am ieşit. Vreau să se înţeleagă că ieşind de două ori, asta a însemnat că am refuzat de două ori.

→

Seniori ai culturii

A treia oară am vorbit deschis că sunt aşteptat la *Tinerimea Moldovei,* că acolo mi-am petrecut vacanţele. Mi s-a spus categoric că nu pot face eu repartizarea unde vreau, pentru că există un ordin de la minister ca să fiu repartizat la doctorat, urmând a fi pregătit ca profesor de literatură pentru Universitatea din Bălţi. Am înţeles că împotrivirea mea nu se va solda cu succes, am cedat şi mi-am luat tema de doctorat *Liviu Rebreanu, romancier.* Trei ani de zile am studiat la doctorantură şi am stat în cămin, după alţi cinci ani de cămin în studenţie. Am făcut cercetări la biblioteci. Am depus demersuri ca să merg să studiez în ţara românească, dar nu mi s-a permis. Atât doar că am avut prilejul să studiez şi la Biblioteca din Cernăuţi, o bibliotecă fantastică, foarte frumoasă. Am lucrat şi în bibliotecile din Moscova: biblioteca de limbi străine, Biblioteca Centrală. N-a trecut decât un an şi ceva de când mă aflam la studii de doctorat, eu de acum pornisem să lucrez cu mai mult entuziasm, şi iată că se întâmplă o catastrofă: rectorul Universităţii îl expulzează pe Vasile Coroban din funcţie de profesor, fiind acuzat de naţionalism. Tocmai el era conducătorul meu ştiinţific.

R.R.: *Cum se numea acel rector?*
V.B.: Mi se pare că era atunci Victor Cepurnov, pe urmă a venit altul. Cepurnov a fost dat afară şi a venit Alexei Medvedev, apoi Artiom Lazarev, apoi nu ştiu care… Vasile Coroban, conducătorul meu ştiinţific, a fost expulzat de la Universitate, tema mea *Liviu Rebreanu, romancier* a fost interzisă şi eu dat afară din cămin…

R.R.: *Era şi de aşteptat să se întâmple aşa în regimul sovietic…*
V.B.: Nu şi pentru mine. Rămăsesem, cum s-ar zice, fără casă, fără masă. Între timp mă căsătorisem, aveam familie, aveam copil. Copilul era în raion, la mama soţiei, care lucra la gară. Umblam fără casă, fără masă, fără bursă – nimic. Şi m-a cules de pe drumuri Petru Zadnipru, care era redactor-şef la revista *Chipăruş.* M-a luat în serviciu la redacţie. Noi ne cunoşteam încă de la Universitate.

R.R.: *Un nou început de la zero…*
V.B.: Cam aşa. Am lucrat acolo un an şi jumătate. La *Chipăruş* s-a întâmplat altă *catastrofă.* În timp ce redactorul-şef era în vacanţă, în august 1959, noi am făcut un număr *bombă*, cu materiale care au *explodat* şi a fost chemat din vacanţă redactorul-şef, destituit din funcţie, iar noi toţi *fugăriţi* de la *Chipăruş…*

R.R.: *Câţi şi cine eraţi în redacţie?*
V.B.: Eram aşa: Petru Cărare, Alexei Marinat, eu şi încă nu ştiu care. Noi aveam materiale antisovietice, naţionaliste, era numărul din august… Acolo a fost, cum se zice, povestea mea cea mare… Expulzat de la Universitate, adică aruncat în stradă… Am stat fără serviciu vreo jumătate de an, poate un an, nici nu ştiu din ce trăiam, pentru că locuiam la gazdă, plăteam chirie din onorariu pentru materialele pe care le publicam fără semnătură. Petru Zadnipru când a fost dat afară din funcţie, a fost primit la revista *Nistru* şi îmi publica prezentări de carte fără semnătură, primea banii pentru ele, după care îmi erau transmişi mie. Pe urmă i s-a făcut milă nu mai ţin minte cui, care, văzându-mă şomer, m-a luat la serviciu la Academie, pentru că eu susţinusem examenele de admitere la doctorat, aveam o pregătire bună, mă afirmasem şi în calitate de critic literar.

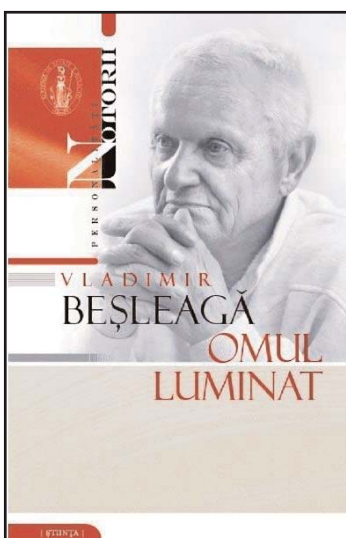
R.R.: *În ce an se întâmplau toate aceste momente triste din tinereţe?*
V.B.: În perioada 1959-1961. Un timp, totuşi, am stat la cămin, că n-aveam unde, intram noaptea pe fereastră şi dormeam la colegi. Am lucrat la Academie două luni, din ianuarie până în februarie. Şi pe opt martie, când noi sărbătoream ziua fetelor frumoase, dulcilor şi fermecătoarelor, într-un birou, împreună cu Vasile Coroban, care lucra acolo, împreună cu Argentina Cupcea-Josu, cu Raia Suveică, şi încă nu ştiu cine mai era, de fapt, era multă lume, vine unu străin de gaşca noastră, deschide uşa şi mă cheamă, spunându-mi: vino te rog încoace. Întreb: Ce s-a întâmplat? Îmi răspunde: Vino că te cheamă preşedintele Academiei, care era Iachim Grosu. Mă duc la Iachim Grosu, bat la uşă, intru în birou la dânsul – era un birou lung-lung. De la uşă, merg, merg, ajung la masa lui, mă pofteşte să mă aşez şi eu mă aşez într-un fotoliu, un fotoliu adânc. El mărunţel, dacă avea un metru şi cincizeci, se aşază şi eu nu-l văd, îi văd numai o jumătate de cap, numai chelia, dar de auzit îl auzeam. Îmi spune franc: dumneata trebuie să pleci de la noi. Zic: Da de ce? Îmi răspunde: Noi te-am primit la serviciu, dar nu ştiam că eşti naţionalist.

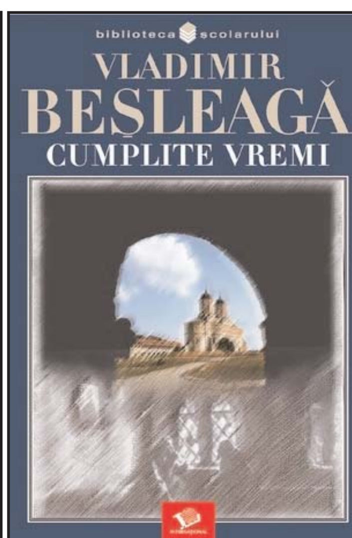
Hopa! Aici punem punct, că-s prea multe. Recapitulez: expulzat de la Universitate, expulzat de la *Chipăruş*, expulzat de la Academie… Şi iar şomaj, şomaj, şomaj… Povestea-i lungă. Aveam un alt redactor binevoitor de la *Tinerimea…*, care voia să mă ia la serviciu, soţul Argentinei Cupcea-Josu…

R.R.: *Doamna Argentina, sora reputatului regizor şi director al Naţionalului, Valeriu Cupcea…*
V.B.: Se numea Ivan Josu, dacă ai auzit de el…

R.R.: *Da, am auzit. Deseori doamna Argentina, pe care am cunoscut-o foarte bine, am realizat şi interviuri cu ea, îmi povestea de Ion Josu. A fost un foarte bun jurnalist…*

V.B.: Atunci, în RSSM, toţi Ionii erau Ivani. Ivan Josu era de o rară frumuseţe sufletească, cald…

R.R.: *Era frumos şi la înfăţişare, se poate vedea după fotografii…*
V.B.: Da, în toate era de o rară frumuseţe. Ştiind ce chin aveam cu toate problemele acumulate, el îmi publica materialele. După *Tinerimea…*, a trecut la *Chipăruş*, în locul lui Petru Zadnipru. Îmi publica şi acolo materialele. Într-o bună zi îmi spune Ivan Josu: du-te dumneata la şeful cel mai mare, la ideolog. Da ştiţi cine era ideologul? Alexandr Ivanovici Medvediev, cu o mână de fier, a fost la război şi a pierdut mâna, era cu un braţ de metal…

R.R.: *Da, da! Îmi amintesc, era foarte dur, în special cu băştinaşii… Un timp a fost şi rectorul Universităţii de Stat…*
V.B.: Da. Când a fost descoperit *cuibul* de naţionalişti al lui Vasile Coroban, care a fost expulzat, l-au făcut rector. El a tăiat şi a spânzurat, fără milă. Lucruri colosale şi groaznice povestea despre el profesorul Ion Osadcenco. Dacă o să ne întâlnim la un pahar de vin o să-ţi povestesc multe lucruri interesante, moştenite de la profesorul Ion Osadcenco.

R.R.: *La 90 de ani la un pahar de vin?!*
V.B.: Nu cumva crezi că-mi este interzis? Nu-mi interzice nici chiar medicul meu personal, adică soţia Alexandra, medic de specialitate, dar numai un pahar!

R.R.: *Şi v-aţi dus?*
V.B.: M-am dus. La început n-am vrut să mă duc la acest Medvediev, ştiam că e un zbir, tiran, un-un-un… călău de mare clasă. O lună întreagă nu mă puteam hotărî, pe urmă m-am dus. Când am intrat în birou, la masă, în faţa mea, stătea ideologul. Pe urmă a început să se plimbe prin hol, unde era o hartă m-a-a-a-re, m-a-a-a-re şi la un moment dat vine şi îmi trânteşte pe masă un manuscris, de fapt, nu era un manuscris, era un material dactilografiat, din două foi, şi îmi spune: *citaite* (l. rusă), adică, citiţi. Eu mă uit şi citesc de sus: *Ţentralinogo Comiteta Comunisticescoi Partii SSR* (l. rusă)… Comitetului Central al Partidului Comunist al URSS… citesc, citesc, citesc… păcat că nu am putut face o copie, eu l-am *copiat* în memorie, pe urmă l-am transcris, dar mi s-au furat toate hârtiile acelea, tot securitatea mi le-a furat. În traducere, acolo se spunea aşa: Noi venim cu plângere în faţa forului suprem al Uniunii Sovietice că în Moldova se întâmplă lucruri urâte, bizare, este ponegrită naţiunea românească, la noi tot poporul este binevoitor faţă de România, ascultă posturi de Radio şi TV, citeşte cărţi şi ziare româneşti, dar puterea sovietică face aşa şi aşa, aţâţă vrajba şi este antiromânească. Când termin de citit, mă întreabă: ei, cine a scris? Zic: ar trebui să fie semnătura undeva. *V tom to i delo, cto net* (l. rusă), zice el. Din rusă: tocmai în aceasta constă problema, că nu este semnătură. Deci, era o scrisoare anonimă. Chiar nu ştiam cine a trimis-o. A fost ca un test din partea lui, o încercare de a vedea cum voi reacţiona. A doua încercare a fost următoarea: mă cheamă lângă el şi îmi arată harta. Vezi mata harta asta, iată aici suntem noi, aici e Marea Neagră, iar dincolo e Turcia. În Turcia se află o bază americană de rachete. Toamna studenţii se duc la cules, să ajute colhozurilor şi în timp ce lucrează, un student iese în faţă şi începe să recite din Puşkin un poem despre toamnă. Se poate găsi acel poem. În timp ce recita el aşa, sare în faţă altul şi începe să recite: *a ruginit frunza din vii/ şi rândunelele-au plecat/ pustii sunt lanuri şi câmpii/ Pustii sunt horele din sat…* Şi tot aşa mai departe… *Vî znaete cem pahnet ăto?* Traducere din l. rusă: Ştiţi a ce miroase? A zâzanie între ruşi şi moldoveni. Americanii pot lansa rachete. Aceasta era logica lui Medvediev. Adică studenţii care recită pot să declanşeze război. Cel de-al doilea student trebuia să tacă şi să nu recite versuri din Eminescu, din Puşkin se putea. După această *verificare*, am fost primit la serviciu în redacţia literară Radio – la Comitetul de Stat pentru Radio şi Televiziune, apoi în redacţia emisiunilor pentru copii…

R.R.: *Iată de unde vine debutul literaturii pentru copii…*
V.B.: Ştiţi cine era şefa mea?

R.R.: ?
V.B.: Ala Lupan… Soţia lui Nicolae Lupan. Am lucrat cu ea (eu colaborasem şi mai înainte la Radio, când eram student) cam un an de zile, atât, pe urmă Radioul, care se afla pe strada A. Mateevici, fostă Livezilor, a trecut într-o clădire nouă, sus, la Telecentru. Am trecut şi eu sus, între timp am primit apartament la Poşta Veche şi era departe să vin de la Poşta Veche tocmai în altă extremitate de oraş şi am trecut cu serviciul la *Cultura Moldovei,* în 1962. Am lucrat acolo un an şi jumătate sau doi, pe urmă am început să lucrez la un roman, pe urmă s-a îmbolnăvit maică-mea, pe urmă am fost chemat în armată. Timp de trei luni de zile m-au luat la recalificare (noi, la Universitatea de Stat, făcusem în cadrul Catedrei Militare specializare în artilerie), m-au trimis la Odessa, la Şcoala Militară „Mihail Frunze”, la rachete, trei luni de zile am stat şi am studiat rachetele: ordonarea, poziţionarea, orientarea, tot-tot. După ce am revenit la Chişinău, iarăşi m-am confruntat cu veşnica problemă: trebuia să-mi găsesc un serviciu, pentru că nu aveam din ce trăi. M-a luat Arhip Cibotaru, care devenise redactor-şef la *Nistru.* Am început să lucrez la această revistă din 1964 şi am continuat până în 1971. La *Nistru* am publicat o serie întreagă de materiale despre cărţile colegilor, inserate apoi într-un volum. Prima mea carte, pe care am editat-o la cincizeci de ani, a apărut la Editura „Literatura artistică” şi se intitulează *Suflul vremii.* Acolo sunt recenzii, analize, studii de cercetare, într-un cuvânt – publicistică, publicistică literară. Când am lucrat la *Cultura Moldovei* am realizat publicistică culturală. La *Chipăruş*, de asemenea, am făcut publicistică culturală. Erau fel de fel de cazuri, primeam multe scrisori – studiam, analizam şi scriam despre multe lucruri interesante, dacă ar fi să stau să le înşir pe toate… Amintirile unui ziarist…

[Fragment dintr-un interviu mai amplu, care va fi publicat de autoare într-un volum – nota red.]

Închiderea bisericilor din Basarabia în documente ale KGB

Ioan C. POPA

Credinţa şi Biserica au constituit unul din stâlpii de rezistenţă ai românilor basarabeni din toate timpurile. Alături de clasa socială a ţărănimii, un alt pilon al păstrării identităţii româneşti în Basarabia, sub ocupaţia ţaristă şi apoi sovietică, l-a reprezentat clerul, *din cădelniţele căruia* – cum afirmă un autor inspirat –, *nu ieşea numai mirosul de tămâie, ci şi puţin parfumul culturii naţionale.* În 1812, în momentul raptului, în Basarabia se desfăşura o puternică activitate religioasă, evidenţiată pregnant de numărul celor 775 de biserici parohiale şi 40 de mănăstiri şi schituri existente în 755 de sate şi oraşe ale provinciei, deservite de un numeros personal preoţesc pregătit în spiritul valorilor naţionale. Încă de la început, s-a ivit un conflict: pe de o parte, biserica basarabeană, deşi trecută în urma unei decizii politice sub jurisdicţia Bisericii Ortodoxe Ruse, continua să militeze pentru un statut propriu, decurgând din caracterul specific al limbii, moravurilor şi obiceiurilor populaţiei locale, diferit de cel al populaţiei majoritare ruse a Imperiului; pe de altă parte, deşi Biserica ortodoxă se bucura de o mare autoritate în Rusia, ea devenise sub presiunea ţarilor o *anexă a statului rus,* care practica un *ortodoxism silit*; membrii Sfântului Sinod, format din episcopi, erau numiţi de ţar şi deveneau astfel înalţi demnitari ai curţii imperiale, al căror scop suprem era să dezvolte în inimile enoriaşilor dragostea necondiţionată faţă de scaunul împărătesc. Nu este de mirare că, între primele măsuri dictate de noua ocârmuire, se număra şi interdicţia de a retipări în Basarabia cărţi provenite din Principatele române, ci numai ediţii în limba slavonă, purtând girul tipografiei sinodale de la Moscova.

În prima perioadă ce a urmat fatidicului an 1812, când Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei şi alipită Imperiului Ţarist, autorităţile ruse nu au îndrăznit să interzică serviciul religios în limba română în bisericile şi mănăstirile construite de-a lungul secolelor de domnitorii şi boierii moldoveni pe întinsul teritoriului dintre Prut şi Nistru. Sub ocupaţie, biserica a devenit, fireşte, un factor decisiv al salvării şi păstrării conştiinţei naţionale a românilor basarabeni, intrând în coliziune cu obiectivele expansiunii ruseşti spre sudul şi centrul Europei. Ştergerea memoriei colective şi a datinilor strămoşeşti, anihilarea conştiinţei de neam şi crearea unei noi identităţi etnice şi culturale au devenit, în scurt timp, obiective permanente ale rusificării Basarabiei, urmărite sistematic atât în timpul ţarismului, cât şi în epoca sovietică.

Regimul bolşevic („Satana cea Roşie", cum îl numea poetul Grigore Vieru) a lovit, „în primul rând, în credinţa şi graiul nostru. Şubrezindu-ne credinţa şi limba noastră, s-au şubrezit temeliile neamului". (1) Victime ale acestui îndelung şi neîncetat proces de dislocare a unui întreg popor din matca sa naturală au căzut exponenţii, păstrătorii şi apărătorii cei mai fideli ai valorilor românilor basarabeni, în rândul cărora la loc de frunte, desigur, s-au situat dintotdeauna slujitorii bisericii.

O perioadă neagră s-a petrecut în timpul episcopului Pavel Lebedev, cel de-al patrulea din cei 12 episcopi ruşi impuşi de Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse la conducerea Bisericii Basarabene pe parcursul primului secol de ocupaţie (1821-1918). (2) Acesta s-a făcut cunoscut în anii 1871-1882 ca unul dintre cei mai înverşunaţi duşmani ai românilor basarabeni. El este cel care a dispus ca serviciul religios în bisericile basarabene să fie efectuat numai în limba slavonă, a închis 340 de biserici în care se slujea româneşte, a desfiinţat tipografia (de limbă română) din Chişinău, a adunat şi a ars toate cărţile bisericeşti redactate în limba română, a urmărit cu obstinaţie deznaţionalizarea românilor basarabeni şi rusificarea acestora prin toate mijloacele. De asemenea, a concediat un mare număr de preoţi şi dascăli: 169 de parohi au fost retrogradaţi la rangul de simpli preoţi auxiliari, 194 au fost radiaţi din buget, 32 au fost scoşi la pensie, 596 de dascăli au fost concediaţi. (3) Într-un raport înaintat Curţii imperiale de la Sankt Petersburg, Pavel Lebedev se lăuda că, datorită activităţii sale şi a guvernatorului, românii au dispărut cu desăvârşire din Basarabia şi s-au rusificat cu toţii. Că aceasta era doar o dorinţă a lui Pavel Lebedev, avansat între timp arhiepiscop, ne-o dovedesc numeroase documente, dar mai ales evoluţiile ulterioare din Basarabia. Într-un raport al şefului jandarmeriei din Orhei, redactat în 1885, se menţiona că intelectualitatea locală manifestă „antipatie faţă de tot ce-i rusesc" şi nutreşte „visul de separare a Basarabiei de Rusia şi alipirea ei la Regatul român". (4)

Mai târziu, un urmaş al lui Lebedev, arhiepiscopul Serafim Ciciagov, trimis să sprijine prin biserică rusificarea Basarabiei şi transformarea ei într-o provincie *devotată Rusiei şi ţarului,* se plângea de *preoţimea basarabeană cu năzuinţe separatiste,* precum şi de *mişcarea naţională* care militează pentru desfăşurarea serviciului divin şi a învăţământului şcolar în limba maternă. El îi asigura pe superiorii săi că se luptă *împotriva grupului de separatişti care stăruie să-i înveţe pe moldoveni limba românească cultă, necunoscută moldovenilor.* (5)

Să mai menţionăm că primul ziar naţional românesc apărut la Chişinău, în mai 1906, la aproape o sută de ani de ocupaţie străină, s-a intitulat *Basarabia* şi a fost realizat de studenţi şi absolvenţi ai Seminarului teologic din capitala provinciei. În 1910, la aproape un secol de la anexarea Basarabiei de către Rusia, generalul rus A.N. Kuropatkin, scriitor militar şi fost ministru de război, consemna într-o lucrare dedicată „problemelor armatei ruse": „Poporul român din Basarabia, anexată acum o sută de ani, trăieşte şi astăzi izolat, la distanţă de populaţia rusă… Unirea poporului român, într-un viitor apropiat, fie pe cale paşnică, fie ca urmare a unui război, este inevitabilă". (6)

Poemul *Limba noastră*, pe care Ovid Densuşianu îl considera *cea mai frumoasă poezie închinată limbii române,* a fost scris de preotul-poet Alexei Mateevici, cel care, în faţa studenţilor din Chişinău, în 1917, afirma: *Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele popor român.* (7) Toţi scriitorii *epocii de redeşteptare*, afirma şi părintele Vasile Ţepordei, *au fost clerici şi tinere vlăstare ale şcolilor duhovniceşti.* (8) Din rândul seminariştilor s-au afirmat şi cei mai mulţi dintre făuritorii Unirii din 1918. În pofida înstrăinării şi a numeroaselor opreliști întâmpinate, Biserica Basarabiei a supravieţuit regimului ţarist. În 1918, ea revenea la sânul Patriei mame cu o zestre însemnată: un mare număr de biserici noi, reconstruite din piatră, diverse edificii şcolare şi sociale parohiale, precum şi cu un patrimoniu spiritual păstrat cu evlavie. La acest din urmă capitol, poate *cea mai bogată comoară* – cum scria istoricul N. Popovschi în 1931 –, *a fost frumoasa limbă românească, acea „limbă a vechilor cazanii" pe care populaţia băştinaşă din Basarabia a păstrat-o cu sfinţenie sub scutul bisericii, cu via ei înrăurire, trecând-o prin toată negura vremurilor, ca o unică moştenire pe care nu i-a putut-o răpi oblăduirea străină.* (9)

Bolşevicii împotriva bisericii. Cazul regiunii transnistrene. Statisticile sunt extrem de grăitoare cu privire la soarta pe care au avut-o bisericile şi lăcaşurile de cult din Transnistria în timpul existenţei Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti (RASSM) în stânga Nistrului (1924-1940).

În anul 1917, când bolşevicii au preluat puterea în Rusia, pe teritoriul dintre Nistru şi Bug existau 1.017 biserici şi case de rugăciuni, precum şi 13 mănăstiri şi schituri, în care slujeau 890 de preoţi şi 384 de călugări. (10) După 24 de ani, în august 1941, autorităţile militare române au mai găsit o singură biserică deschisă, în cimitirul nr. 2 din Odessa, scăpată ca prin minune de furia distrugătoare bolşevică, la fel ca şi preotul care slujea acolo – moldoveanul Vasile Bragă.

Distrugerea bisericii în URSS s-a făcut în mod sistematic, cu metodă. Mai întâi, printr-un decret din 23 ianuarie 1918, s-a dispus despărţirea bisericii de stat şi a şcolii de biserică. Averile bisericeşti şi ale asociaţiilor religioase au fost declarate averi publice şi trecute în patrimoniul statului. În acelaşi timp, Lenin cerea să fie arestaţi şi împuşcaţi toţi cei care umblă îmbrăcaţi în sutane preoţeşti sau rase de călugări, pentru ca în 1920 să-i scrie lui Troţki: „Cu cât va fi mai mare numărul victimelor din rândul clericilor reacţionari şi burghezi, cu atât mai bine". (11)

Printr-un alt decret, din 22 februarie 1922, toate obiectele de valoare din biserici au fost ridicate şi trecute în proprietatea statului. O zi mai târziu, Lenin anunţa „bătălia cea mai hotărâtoare şi necruţătoare contra clerului reacţionar", iar la 4 mai 1922 semna un decret care prevedea „pedeapsa cu moartea pentru preoţi", numiţi „contrarevoluţionari în sutane". Aceste măsuri au culminat cu arestarea membrilor Sinodului şi a Patriarhului Tihon. Drept consecinţă, numai în perioada 1917-1922 au fost ucişi peste 20.000 de preoţi, călugări, teologi, iar alţi peste 80.000 au fost întemniţaţi. (12)

După înfiinţarea RASSM, vicariatul de Balta a fost ridicat la rangul de episcopie de sine stătătoare. După mai mulţi arhierei, în 1926 conducerea Episcopiei Moldovei, cu reşedinţa la Balta, a fost preluată de Gavriil Rohut (Rohotă), ierarh moldovean născut în 1872 în satul Harmaţca (Dubăsari). Noul episcop avea în subordine 164 de parohii, răspândite pe tot cuprinsul RASSM. În timpul său, în parohiile moldoveneşti au început să se introducă rugăciuni şi cântări în limba română/moldovenească, în comparaţie cu perioada anterioară, când slujbele se efectuau în limba slavonă. Episcopul Gavriil Rohut a slujit la catedrala din Balta până în 1937, când aceasta a fost închisă de bolşevici. A mai slujit un timp la Biserica Sf. Nicolae şi la biserica cimitirului din Balta, până la 8 martie 1938, înainte de Paşti, când a fost arestat şi trimis în surghiun, de unde nu a mai revenit niciodată. În 1938 a luat sfârşit, practic, procesul de închidere a tuturor bisericilor din RASSM, preoţii fiind arestaţi, trimişi în surghiun ori ucişi. Pentru 160 de preoţi a fost înfiinţat un lagăr la Golta, unde mulţi dintre ei şi-au găsit moartea. (13)

În perioada administraţiei româneşti (1941-1944), Transnistria a cunoscut o veritabilă renaştere religioasă. „Pe cât de sălbatică a fost acţiunea dusă de bolşevici în contra Bisericii, pe atât de puternică a rămas conştiinţa creştină a populaţiei din Transnistria, după 24 de ani de tiranică stăpânire sovietică", constata cu uimire preotul şi publicistul Sergiu C. Roşca, în timpul unei călătorii de documentare întreprinsă în regiunea din stânga Nistrului în 1942. (14)

Biserica basarabeană sub teroare bolşevică. Revenirea Basarabiei sub ocupaţie sovietică (1940-1941, dar mai ales după 1944) a fost însoţită de începerea unei noi prigoane împotriva bisericii şi a credincioşilor ei. În faţa furiei bolşevice dezlănţuite, majoritatea preoţilor s-au refugiat în afara graniţelor şi „au murit cu gândul şi dorul de Basarabia", cum afirma preotul Vasile Ţepordei, care a întocmit o lungă listă a martirilor bisericii basarabene din exil. (15) Soarta celor rămaşi a fost dramatică. Mulţi dintre ei şi-au găsit sfârşitul în gulagurile siberiene, odată cu valurile deportaţilor ce s-au succedat în anii de după război. Românii basarabeni aveau să înfrunte o dublă opresiune: una generală, care ţinea de intoleranţa agresivă a ateismului bolşevic faţă de biserică, şi alta ce viza cu precădere anihilarea conştiinţei naţionale generate de apartenenţa la spaţiul spiritualităţii româneşti.

Îndeosebi „spiritul patriotic", „naţionalismul" şi „antisovietismul", cum erau calificate atitudinile românofile de către ideologii puterii bolşevice, au constituit obiectul unor planuri laborioase de contracarare şi lichidare, puse la cale şi înfăptuite *profesionist* de poliţia politică secretă a regimului, sub oblăduirea partidului comunist. Documentele de epocă, scoase la iveală în ultimii ani, demonstrează cu prisosinţă acest adevăr.

→

Podul de reviste

Aparent paradoxal, campania de jefuire, devastare şi închidere a lăcaşurilor de cult, de îndepărtare a credincioşilor de biserică, de „demascare" şi pedepsire a preoţilor, a cunoscut un moment de vârf la câţiva ani după moartea lui Stalin, către sfârşitul perioadei de aşa-zisă liberalizare hruşciovistă. De altfel, la începutul anilor '60 ai secolului XX, Nikita Hruşciov, liderul comuniştilor sovietici declara: „Am să vi-l arăt la televizor pe ultimul popă, care se dezise de Dumnezeu!" (16) Acţiunile demolatoare îndreptate nu doar împotriva lăcaşurilor de cult, dar, mai ales, împotriva structurii de rezistenţă a românilor ortodocşi, au fost desfăşurate metodic, folosindu-se agentura şi sprijinul oficial al reprezentanţilor bisericii ortodoxe ruse.

În anii 1956-1957, pe lângă lupta neîntreruptă împotriva manifestărilor de „naţionalism" şi „antisovietism", pe agenda de lucru a KGB din RSSM a apărut o nouă prioritate – lupta împotriva bisericii, care nu s-a dovedit deloc uşoară. Dimpotrivă, populaţia a opus o rezistenţă acerbă împotriva abuzurilor comise necontenit de autorităţile sovietice, care atentau cu brutalitate la ceea ce aveau mai scump în suflet moldovenii din cele mai vechi timpuri: credinţa creştină şi datinile strămoşeşti.

Un moment incendiar s-a înregistrat în iulie 1959, când puterea sovietică a dispus închiderea Mănăstirii Răciula, din satul cu acelaşi nume situat în zona centrală a Basarabiei, la 11 km de Călăraşi şi 46 km de Chişinău. Mănăstirea Răciula, ctitorie răzăşească de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, avea două biserici – una de vară, cu hramul Naşterii Maicii Domnului, şi alta de iarnă, cu hramul Sfântul Nicolae. Aceasta a fost vizitată în 1919 de scriitorul Mihail Sadoveanu şi de viitorul mitropolit al Transnistriei, Visarion Puiu, care au lăudat frumuseţea arhitecturală a aşezământului şi pitorescul zonei în care se află. Indignaţi de decizia autorităţilor de a închide acest lăcaş, localnicii s-au revoltat şi i-au alungat pe reprezentanţii puterii sovietice, în primul rând pe angajaţii organelor de miliţie şi securitate. Revolta a fost înăbuşită prin forţă, pentru aceasta fiind mobilizaţi circa 500 de militari înarmaţi. Intervenţia violentă s-a soldat cu moartea şi rănirea mai multor săteni, precum şi cu arestarea şi condamnarea la închisoare a persoanelor considerate vinovate de organizarea opoziţiei faţă de închiderea sfântului lăcaş. În cele din urmă, turla bisericii a fost demolată cu un tractor, biserica de vară transformată în depozit, iar cea de iarnă în loc de distracţie. (17) De menţionat că la un deceniu şi jumătate de la terminarea războiului, fantasma *pericolului* şi a rădăcinilor *româneşti* ale antisovietismului era invocată frecvent. De pildă, unul dintre delatorii din satul Răciula, pentru a fi mai convingător în faţa anchetatorilor KGB, declară despre unul din liderii revoltei antisovietice: „Avea în mâini o furcă... Pentru a vă convinge mai mult de acest fapt, pot să vă spun că furca lui are coarne foarte subţiri şi ascuţite, că-i *furcă românească*". (18) Din motive similare, în rapoartele trimise la Moscova de împuternicitul Consiliului central pentru Biserica Ortodoxă Rusă din RSSM, precum şi în alte documente întocmite de anchetatori se sublinia că în fruntea organizatorilor răscoalei de la Răciula se aflau *foşti colaboratori ai jandarmeriei române, trădători de patrie şi chiaburi deportaţi,* care „s-au dedat la atacuri asupra lucrătorilor de partid sovietici şi activiştilor satului". (19)

În urma gravelor evenimente de la Răciula, preşedintele secţiunii KGB din RSSM, Andrei Prokopenko (1955-1959), a fost eliberat din funcţie, iar în locul său numit Ivan Savcenko, activist trimis să intensifice „spiritul partinic" în rândurile Securităţii moldoveneşti, pe care o va conduce până în 1966. I. Savcenko nu va renunţa la planurile de demolare a bisericii, dar va proceda metodic, angrenând masiv structurile specializate şi instrumentele de muncă ale poliţiei politice secrete. De numele său sunt legate o serie de iniţiative pe baza cărora birourile executive ale CC al PCM şi Consiliului de Miniştri al RSSM au adoptat un şir de hotărâri care au dus la închiderea a aproape tuturor bisericilor şi mănăstirilor din Moldova. Ca şi în fosta RASSM din perioada interbelică, lăcaşurile sfinte au fost pângărite şi transformate în grajduri, depozite, garaje sau cluburi pentru distracţie.

La 8 ianuarie 1960, secţiunea din Chişinău a KGB trimitea la Moscova, sub semnătura lui Gavriil Volkov, vicepreşedinte (1955-1962) şi, ulterior, preşedinte (1979-1989) al acestei structuri, un raport *strict secret – Informaţie cu privire la organizarea activităţii operative de urmărire şi profilaxie în lupta împotriva acţiunilor duşmănoase ale slujitorilor bisericii şi sectanţilor din Moldova* – în care se menţiona: „Pentru rezolvarea sarcinilor de limitare a influenţei bisericii şi a mănăstirilor asupra populaţiei, de reducere a numărului lor, precum şi în alte acţiuni a fost utilizată activ agentura. Reţeaua de agenţi din interiorul bisericii ortodoxe este alcătuită la ora actuală din 16 persoane, dintre care Kazanţev şi Iuriev deţin funcţii de conducere în eparhie, iar Voznesenski, Belîi, Nikitin, Florea, Grigoriev şi Scurtu conduc blagocinii şi mănăstiri (Nikitin şi Florea au fost racolaţi în anii 1958-1959).

Datorită acţiunilor agenţilor nominalizaţi, mai întâi s-a redus numărul preoţilor în parohii şi biserici. Din însărcinarea noastră, Kazanţev a rechemat din parohii 33 de ieromonahi, sub pretextul că erau limitaţi în îndeplinirea rânduielilor bisericeşti. Despre preoţii cei mai fanatici şi mai activi au fost strânse materiale compromiţătoare, care au servit pentru înlăturarea lor din slujbă şi excluderea din registru. Cu astfel de materiale, numai în ultima vreme au fost îndepărtaţi din slujbă 5 preoţi. Odată cu aceasta, prin mijlocirea lui Kazanţev şi Iuriev n-a fost admisă ocuparea parohiilor vacante apărute. La recomandarea noastră, aceşti agenţi (Kazanţev şi Iuriev) au interzis ca un singur preot să slujească în acelaşi timp în mai multe biserici. Ca urmare a reducerii numărului slujbelor prin cumul, numărul bisericilor care funcţionează s-a redus de la 588 la 385. S-a acţionat pentru reducerea considerabilă a admiterii tineretului din Moldova în instituţiile de învăţământ teologic. Primind cererile, agentul Kazanţev refuza, sub diferite motive, să le dea recomandări sau ne comunica nouă, iar noi, prin intermediul organizaţiilor de partid, exercitam presiuni asupra unor candidaţi ori îi compromiteam.

În anul 1959, în Moldova au fost închise 13 mănăstiri, dintre care 8 de bărbaţi şi 5 de femei, peste 500 de monahi au fost încadraţi în munca social-activă. Mai funcţionează încă 7 mănăstiri. Conform unei hotărâri a Consiliului de Miniştri al RSSM, în lunile următoare vor fi închise încă două mănăstiri pentru maici. Atunci când a fost nevoie, acţiunile agenturii noastre pentru reducerea numărului mănăstirilor, bisericilor şi al preoţilor erau dirijate prin intermediul aparatului însărcinatului cu afaceri al bisericii ortodoxe ruse de pe lângă Consiliul de Miniştri al RSSM. Agentura noastră din rândul preoţimii a luat parte la curăţirea drumurilor, fântânilor, a pieţelor din localităţi de cruci şi răstigniri (troiţe, n.n.), instalate în diferite perioade din trecut de către slujitorii bisericii şi sectanţi.

În scopul reducerii activismului preoţimii şi al îndepărtării credincioşilor de biserică, s-au luat măsuri să apară în presă acei preoţi şi monahi care au rupt-o cu religia, pentru a demasca esenţa reacţionară a ortodoxiei şi a spiritului de viaţă patriotic al preoţimii." (20)

Închiderea unei importante mănăstiri basarabene. La 15 mai 1961, Ivan Savcenko semnează un raport *strict secret* către şefii săi de la Moscova, intitulat *Informaţie specială privind închiderea Mănăstirii Hîrbovăţ,* în care prezintă amănunţit noile *succese* împotriva credincioşilor basarabeni, dar şi măsurile de precauţie luate pentru a evita repetarea unor cazuri de genul celui de la Răciula:

„În conformitate cu activitatea ce se desfăşoară pentru reducerea numărului mănăstirilor care funcţionează în republică, în anul 1960 am elaborat măsuri de pregătire pentru închiderea mănăstirii de bărbaţi din Hîrbovăţ, raionul Călăraşi. În planul acţiunilor pregătitoare, un rol important a revenit agenturii şi persoanelor de încredere, care ocupă funcţii de conducere în administraţia eparhială, în mănăstiri sau locuiesc în satele învecinate. Totodată, a fost luată în calcul şi studiată situaţia operativă atât din mănăstire, cât şi din mediul celor mai activi slujitori ai bisericii, care întreţin legături cu mănăstirea.

Din însărcinarea noastră, agentura şi persoanele de încredere din rândul călugărilor şi al credincioşilor au răspândit zvonul despre apropiata închidere a mănăstirii. Acest zvon era susţinut de către agentul nostru Scurtu, stareţul mănăstirii, motiv pentru care printre călugări a apărut un grup care cerea împărţirea averii mănăstireşti. Profitând de situaţia creată, agenţii Nikitin, Belîi şi Scurtu i-au convins să plece din mănăstire pe 52 de călugări din 94. La indicaţia noastră, agentul Scurtu n-a împiedicat plecarea şi i-a asigurat pe cei care plecau cu toate cele necesare: hrană, îmbrăcăminte şi bani.

După ce toţi călugării care au hotărât să iasă din mănăstire au plecat, agentul Florea, stareţ al Mănăstirii Chiţcani, a plecat, la indicaţia noastră, la Mănăstirea Hîrbovăţ, fără a-l înştiinţa pe episcopul cârmuitor, şi a organizat transferul monahilor care au manifestat dorinţa de a trăi în Mănăstirea Chiţcani. Când în mănăstire au rămas doar câţiva călugări, agentul Scurtu s-a adresat oficial însărcinatului cu afaceri al bisericii ortodoxe ruse cu rugămintea de a lua spre păstrare averea mănăstirii şi, totodată, l-a rugat pe stareţul mănăstirii învecinate să vină după călugării care mai rămăseseră. Agentul Kazanţev, care deţine o funcţie de conducere în eparhie, a contribuit activ la închiderea mănăstirii. Din însărcinarea lui, în etapa pregătirii mănăstirii pentru închidere, de acolo au fost mutate în alte mănăstiri persoanele care puteau influenţa negativ asupra acestei pregătiri şi a închiderii mănăstirii.

La 10 mai 1961, din mănăstire au fost scoşi toţi călugării, iar clădirile şi averea rămasă au fost predate organelor locale ale puterii. Mănăstirea Hîrbovăţ a fost una dintre mănăstirile influente şi puternice din punct de vedere economic. Trăsătura ei caracteristică era faptul că, până în 1940, acolo s-a păstrat aşa-zisa icoană făcătoare de minuni, care atrăgea la mănăstire o mare afluenţă de credincioşi şi pelerini. În momentul de faţă, în republică mai funcţionează patru mănăstiri: 2 pentru bărbaţi şi 2 pentru femei." (21)

În următorii doi ani au fost închise alte trei Mănăstiri: Tabăra, Noul Neamţ (Chiţcani) şi Căpriana. În ultima dintre acestea, construcţie voievodală care numără printre ctitorii săi pe Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Petru Rareş şi Alexandru Lăpuşneanu, clopotele au bătut pentru ultima oară la 25 octombrie 1962. Cei 80 de slujitori ai mănăstirii, dintre care 30 de preoţi şi 10 diaconi, au fost obligaţi să plece. (22) Singurul lăcaş monastic care a mai funcţionat în Moldova sovietică în timpul regimului comunist a fost Mănăstirea Japca (de femei), care îşi pierduse caracterul românesc la începutul secolului XX, prin aducerea de călugăriţe din Rusia.

Textele desecretizate din arhivele KGB, aproape neverosimile prin acurateţea şi cinismul detaliilor cu care opresorii relatează despre fărădelegile comise, pun într-o lumină nouă dimensiunile crimelor puterii de ocupaţie ruso-sovietice împotriva românilor basarabeni, ale căror drame par adeseori fără sfârşit.

Note

1. Grigore Vieru, Cuvânt rostit la solemnitatea reactivării Mitropoliei Basarabiei, autonomă şi pe stil vechi (Bucureşti, 19-20 decembrie 1992), reprodus în *Buletinul Oficial al Patriarhiei Române*, nr. 11-12 (noiembrie – decembrie 1992).

2. Între anii 1812-1821, Basarabia a fost păstorită de Gavriil Bănulescu-Bodoni, personaj controversat, de origine română, adoptat de ruşi.

3. Culegere de documente, *Adevărul despre Mitropolia Basarabiei,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993, p. 120. Vezi şi Ştefan Ciobanu, *Basarabia. Populaţia, istoria, cultura,* Editura Clio, Bucureşti şi Editura Ştiinţa, Chişinău, 1992, p. 84; Dinu Poştarencu, *O istorie a Basarabiei în pagini şi documente. 1812-1940*, Editura Cartier, Chişinău, 1998, pp. 120-122.

4. Gheorghe Negru, *Ţarismul şi mişcarea naţională a românilor din Basarabia,* Editura Prut Internaţional, Chişinău, 2000, p. 75.

5. Nicolae Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruşi,* Chişinău, 1931/2000, p. 304.

6. Ştefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 22.

7. Petre V. Haneş, *Scriitorii Basarabeni. 1850-1940,* Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1942, pp. 309, 323.

8. V. Ţepordei, *Politicianismul şi Basarabia în timpul celor 13 ani de la unire,* Tipografia Eparhială „Cartea Românească", Chişinău, 1931, p. 13.

9. N. Popovschi, *op. cit.,* p. 312. De asemenea, I.C. Popa, „Ţărănimea şi biserica – piloni ai apărării identităţii româneşti în Basarabia", în *Limba Română,* Chişinău, nr. 5-6 (203-204) 2012, pp. 90-96.

10. Arhimandritul Antim Nica, *Viaţa religioasă în Transnistria,* Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Chişinău, 1943, p. 51.

11. D. Volkogonov, *Lenin. O nouă biografie,* Editura Lider, Bucureşti, 1994, passim. Vezi şi Nicolae Dabija, „Bolşevicii şi biserica", în *Literatura şi Arta*, 6 septembrie 2007.

12. D. Volkogonov, *op. cit.*

13. *Ibidem, p. 56*

→

Câteva amintiri despre *Amintiri fără memorie*

Lilica VOICU-BREY

Deşi subiectul m-a pasionat, nu am reuşit să stabilesc cu exactitate când a început profesorul Al. Ciorănescu să-şi scrie memoriile. Las deoparte jurnalul de la Fontenay-aux-Roses (1936-1937), dispărut împreună cu biblioteca şi arhiva personală de la Bucureşti, sau fragmentele de jurnal de la Paris (1946), din fericire conservate. Faptul că îşi scria memoriile devine o certitudine începând cu anul 1970, când, în diverse reviste ale exilului, încep să apară texte memorialistice semnate de Profesor, apariţii care se vor prelungi în timp, cu intermitenţe, atât în România, cât şi în Spania. Dar tocmai faptul că luase hotărârea de a publica aceste fragmente arată că anul 1970 este, în acelaşi timp, şi data la care Profesorul ar fi renunţat, dacă asta intenţionase, să scrie o carte de memorii.

Îmi pusesem speranţa, la un moment dat, într-un text cu un titlu grăitor, *Cărţile pe care nu le-am scris,* o conferinţă a Profesorului din ziua de 2 octombrie 1986, la Cenaclul literar-artistic „Apoziţia" din München. Era a treia oară când mergea la München şi tot a treia oară când fratele său, George Ciorănescu, îl „chema la eşafod". După prezentarea rostită de un bun prieten, Pavel Chihaia, şi după o anecdotă a Profesorului pentru destinderea publicului, se introduce tema conferinţei, „cărţile nescrise", care înglobează, afirmă, o serie de lucrări sau scrieri în diferite faze de realizare: „Unele dintre ele sunt simple idei care trec prin capul unui om. Dar nu e cazul să vorbesc mult despre ele pentru că n-au lăsat nicio urmă. Altele au suferit un început de realizare, adică am trecut la a scrie anumite opere, care însă n-au niciun viitor, sunt pierdute; unele pentru că sunt pierdute materialmente, altele pentru că le-am abandonat, nu le-am terminat, am început să le revăd, dar nu le-am terminat dintr-un motiv sau altul, şi altele pentru că le-am scris, le-am terminat, nu s-au publicat, şi nu se vor publica. Şi atunci, toate astea sunt anumite etape de creaţie, dar se reduc la acelaşi lucru: cărţile sunt inexistente, adică pot să spun că sunt nescrise, ca şi când ar fi nescrise, pentru că sunt lucruri pe care le-am scris într-adevăr, dar care nu ştiu dacă vor conta în lista scrierilor mele."

Sunt expuse în continuare şi motivele care au determinat abandonarea unora dintre lucrări: „De cele mai multe ori, vina este a autorului care a scris o carte fără să aibă încredere în ea, fără să ţină prea mult la publicarea ei şi pe care a abandonat-o pe drum înainte chiar de a o termina. Prin urmare, nu s-a gândit niciodată s-o tipărească. După experienţa mea personală, aceasta este frecvent la toţi autorii. Dar tot după experienţa mea, ştiu că sunt şi multe cazuri în care vina este a editorului. Trăim într-o epocă foarte grea, în care nu numai că editorul e foarte greu de găsit, dar când l-ai găsit, e foarte frecvent să te lase la jumătatea drumului, şi din această pricină fac o categorie specială din asta. În sfârşit, sunt şi anumite pierderi, anumite dispariţii de scrieri, prin împrejurări, bunăoară aşa cum bietul prieten Eliade şi-a pierdut o parte din opera sa..."

După definirea conceptului de „carte nescrisă", Profesorul făgăduieşte să dea exemple, care, afirmă, „sunt multe", şi, pentru a evita „dezordinea memoriei", mărturiseşte că pregătise o listă: o listă de cărţi nescrise! Se opreşte mai întâi asupra unei opere de literatură comparată pe care o urmărise timp de un an sau doi: *Istoria poetică a lacrimilor.* Tot aici ne oprim şi noi. În revista *Săptămâna müncheneză* (42; 43/1986), unde a fost publicat textul conferinţei, citim: „Continuare în numărul viitor". Galatea Ciorănescu, prin amabilitatea căreia am primit textul, m-a anunţat: „Restul a rămas pe o bandă de magnetofon". O căutare ulterioară la Biblioteca Română din Freiburg a dat acelaşi rezultat. Întrebarea rămâne deschisă: oare pe acea listă de „cărţi nescrise" să se fi aflat şi cartea de memorii a Profesorului?

În iarna 2007-2008, am primit de la Bucureşti invitaţia de a colabora la un proiect: publicarea celui de-al doilea volum de memorii ale Profesorului, primul fiind deja publicat (*Amintiri fără memorie*, Bucureşti, 1995). Am luat invitaţia drept o mare onoare. Onoarea, dacă a fost, era în primul rând o mare responsabilitate: îmi revenea sarcina de a stabili textul şi de a-l trimite moştenitorilor în vederea acordului pentru publicare. Tot Galatea Ciorănescu, la care am ajuns prin mijlocirea unei mari admiratoare a Profesorului, Crisula Ştefănescu, m-a ajutat să obţin adresa şi telefonul de la Strasburg ale fiicei Profesorului, Sanda Imbert. Când, în sfârşit, mi-am îndeplinit sarcina, a sosit de la Bucureşti vestea că niciuna din editurile mai importante din România nu voia să publice cartea. Regretele, pentru că au existat, au venit mai mult de la Strasburg.

În toamna anului 2009 am primit o altă invitaţie pentru acelaşi proiect, de data aceasta din Insulele Canare. Din nou o mare responsabilitate: textul, în cea mai mare parte în româneşte, trebuia tradus în limba spaniolă. A fost căutată o editură şi s-a cerut acordul moştenitorilor, care a fost obţinut imediat. Acest lucru n-a împiedicat editura să întrerupă proiectul *sine die* în momentul în care efectele crizei economice deveniseră acute. În 2015 proiectul a fost reluat. Cartea a apărut pe 31 octombrie 2016: Al. Ciorănescu, *Escritos autobiográficos*, Madrid, Biblioteca Nueva/Santa Cruz de Tenerife, Fundación CajaCanarias, 448 p., ediţie îngrijită de Andrés Sánchez Robayna şi Lilica Voicu-Brey, şi a fost trimisă la Bucureşti recent ieşită de sub tipar, înainte de prezentarea ei în ziua de 9 februarie 2017 la Santa Cruz de Tenerife.

Ultimul capitol al acestei cărţi redă textul publicat al unei conferinţe ţinute de Profesor în martie 1992 la Universitatea din La Laguna, la împlinirea a două sute de ani de existenţă a acestei instituţii unde Profesorul a funcţionat, începând cu luna decembrie 1948, timp de 31 de ani. Tradus de mine în româneşte în iarna 2008-2009 spre a fi introdus în volumul al doilea al memoriilor Profesorului, acest text nu apare decât în ediţia spaniolă a *Amintirilor...* şi îl propun cititorilor revistei cu speranţa că traducerea nu a provocat multe pierderi în stilul fermecător, inconfundabil, al Profesorului. Nu am reuşit să aflăm dacă memoriile Profesorului figurau pe lista „cărţilor nescrise", dar ne bucurăm acum pentru că în lista scrierilor sale se numără nu una, ci două cărţi de memorii.

Universitatea veche din La Laguna

Alexandru CIORĂNESCU

Mărturisesc că am ezitat înainte de a decide dacă să vorbesc despre Universitatea veche din La Laguna sau despre Universitatea Mea, pentru că mi se pare că ambele nu sunt decât unul şi acelaşi lucru. Posesivul nu este ceea ce pare a fi. Ca atunci când spun „profesorul meu" sau „bunicul meu", creând între ei şi mine o relaţie mai mult afectivă, care nu s-ar simţi dacă m-aş referi la „declaraţia mea de la fisc". Este evident, cel puţin pentru mine, că relaţia cu Universitatea veche din La Laguna (care nu este acelaşi lucru cu relaţia cu Universitatea în general) conţine o discretă orientare temporală, o conotaţie de epocă, atât a universităţii, cât şi a mea. Şi totuşi, există, de asemenea, umbrită de presiunea discursului, şi cealaltă conotaţie, afectivă în primul rând, lucru care se întâmplă cu toate amintirile, care nu sunt acelaşi lucru cu memoria. Se înţelege, prin urmare, că evocarea Universităţii mele ar fi o nostalgie şi o reîntoarcere la mine însumi, ceea ce implică *volens nolens* folosirea constantă a primei persoane; şi nu încape nici cea mai mică îndoială că este tocmai ceea ce fac sau ce gândesc în acest moment.

Mă aflu totuşi în faţa unei dificultăţi inerente nostalgiei. Reîntoarcerea în trecut cu ochii minţii poate fi consecinţa mâniei sau tristeţii, şi se reduce atunci la o metodă a nevoii de orbire sau uitare, o manieră de a elimina preteritul. Poate fi chiar şi rezultatul dorinţei de repetare sau retrăire a timpurilor dispărute, o căutare a timpurilor pierdute, o dovadă că putem şti şi simţi ce este fericirea. Această valoare pozitivă pe care nostalgia o adaugă trecutului face posibilă transformarea naratorului într-un *laudator temporis acti,* ca un îndrăgostit de ceea ce a fost. Dar se întâmplă că ceea ce am numit „Universitatea mea" nu mă incită să lamentez pierderea ei, pentru că nu a murit, ci, dimpotrivă, a întinerit şi continuă să fie şi mai mândră ca înainte. Pe de altă parte, legătura afectivă a nostalgiei, care se satisface prin ea însăşi, nu este un obstacol pentru a recunoaşte că acea perioadă nu a fost o epocă de aur, ci una eroică, şi că distanţa considerabilă care desparte Universitatea de ieri de cea actuală nu pledează în favoarea celei de atunci. Legătura afectivă cu vechea Universitate, totuşi, nu se exprimă aici prin intermediul istoriei critice sau elogiului, ci prin nararea experienţei intens trăite de către un martor care venea de departe, şi care, prin urmare, percepea realitatea cu o privire diferită.

Răspunzând invitaţiei Universităţii din La Laguna, în decembrie 1948, nu ştiam că intram într-o Universitate care tocmai se născuse sau, mai bine zis, renăscuse. Eu aveam deja ceva experienţă universitară. Văzusem multe universităţi, şi cu timpul am văzut mult mai multe: de la Bucureşti la Paris, de la Lyon la Bahía Blanca, de la Atena la Salamanca şi de la Oxford la Bologna. Ar trebui spus că, dacă este adevărat că le-am văzut pe toate pe dinăuntru, în majoritatea nu am intrat decât ca un turist curios. Din punctul de vedere al caracterului lor, care depinde în mod firesc de istoria lor, acestea pot fi împărţite în două categorii.

→

14. Sergiu C. Roşca, „Conştiinţa creştină în Transnistria", în *Raza*, anul XII, nr. 632, 27 septembrie – 6 octombrie 1942.

15. Vasile Ţepordei, „Ierarhi şi preoţi refugiaţi au murit cu gândul şi dorul de Basarabia", reprodus de istoricul Anatol Măcriş în volumul *De la Nistru pân' la Tisa şi ceva mai departe*, Editura Agerpress Typo, Bucureşti, 2004, pp. 135-138.

16. Nicolae Dabija, *ibidem.*

17. Luminiţa Ilviţchi, *Mănăstirile şi schiturile din Basarabia,* Editura Museum, Chişinău, 1999, pp. 96-97. De asemenea, o amplă relatare bazată pe documente de arhivă în Vladimir Beşleagă, *Cruci răsturnate de regim. Mănăstirea Răciula.* 1959, Editura Prut Internaţional, Chişinău, 2006.

18. V. Beşleagă, *op. cit.*, p. 195.

19. *Ibidem*, p. 264.

20. Document inclus de istoricul Valeriu Pasat în culegerea *Trudnîe straniţî istorii Moldovî. 1940-1959-e.g.g.*, Editura Terra, Moscova, reprodus parţial şi de I. Ţurcanu, *Moldova antisovietică,* Editura Prut Internaţional, Chişinău, 2000, pp. 144-145.

21. V. Pasat, *op. cit.*; I. Ţurcanu, *op. cit.*, pp. 146-147.

22. Gheorghe Postică, *Mănăstirea Căpriana (de la întemeiere până în zilele noastre),* Editura Pontos, Chişinău, 2003, pp. 64-65.

Supliment bibliografic

Unele dispun de localuri moderne, edificii triumfaliste izvorâte din entuziasmul pentru ştiinţă al secolului al XIX-lea, ocupând spaţii ample, şi din dorinţa de a corespunde vastităţii programatice a orientărilor lor. Alte universităţi funcţionează de multe secole în palate vechi, de mare prestigiu istoric şi monumental, unde necesităţile didactice s-au adecvat mai mult sau mai puţin convenabil unor structuri ideale concepute în alte circumstanţe şi, deseori, pentru alte scopuri. În ambele cazuri a fost pus în evidenţă un adevăr permanent: o dată cu trecerea timpului, toate acele localuri ajungeau să fie prea strâmte în faţa avalanşei populaţiei studenţeşti.

Prima mea descoperire a fost că La Laguna avea o universitate atipică. Era clar şi ostentativ neîncăpătoare. Ocupa două conace vechi şi frumoase, care formau două colţuri în diagonală, la o intersecţie din strada Sfântul Augustin. Ambele clădiri au o lungă istorie şi, prin valoarea lor arhitecturală, se numără printre cele mai alese din oraş, un oraş care nu este lipsit de frumoase exemplare de arhitectură civilă. Bineînţeles că, în momentul clădirii lor, nu se prevăzuse această folosinţă, diferită de cea care le fusese hărăzită. Şi totuşi, localurile repartizate activităţilor docente nu păreau strâmte, sau cel puţin aşa mi s-a părut la primul contact.

Această impresie se explică prin numărul redus de studenţi care frecventau cursurile. În anul universitar anterior numirii mele, 1947-1948, Facultatea de Litere avea 109 studenţi, împărţiţi în cinci ani de studiu. Cei doi ani comuni aveau 74 de studenţi; înscrierile fuseseră în ultimii doi ani mult mai numeroase decât în cei anteriori. Dovada este că studenţii din cursurile de specialitate de la Litere erau 7 din 30, 18 din 40 şi 7 din 50. În total, cele trei facultăţi care formau Universitatea din La Laguna, aveau 494 de studenţi. Părea atipică, de asemenea, dacă ţinem cont de tendinţele momentului, prezenţa majoritară a femeilor, care constituiau 70 la sută din înscrierile de la Litere.

Adevărul este că această situaţie nu mi s-a părut şocantă, pe de o parte, pentru că ştiam că mă aflam pe nişte insule cu o suprafaţă şi o populaţie limitate, de la care era greu să aştept mai mult; pe de altă parte, pentru că mi se explicase deja că Universitatea debuta, după îndelunga tăcere impusă de războiul civil. Chiar mă liniştea într-un fel numărul redus de studenţi, pentru că mie mi se cerea să asigur predarea practică a limbii franceze, iar pentru învăţarea limbilor străine numărul mare de elevi este cel mai rău lucru de care se poate izbi un profesor. Cu timpul, mi-am dat seama că nenorocirea nu era subţirea populaţie universitară, a cărei creştere brutală în acei ultimi doi ani prevestea un viitor îngrijorător. Adevărata penurie se afla în lipsa mijloacelor şi în excesul de programe de studii care se trasau de la Madrid.

Privite din exterior, clădirile pe care le ocupa Universitatea păreau demne de ea. Pe dinăuntru lipseau mijloacele pentru a le da un aspect cât de cât decent. Casa care aparţinuse familiei Lercaro Justiniano avea o frumoasă curte interioară destul de neîngrijită, cu cel mai frumos balcon pe care l-am văzut după ce am străbătut insulele în lung şi lat. Dar frumoasele sculpturi ale coloanelor de lemn erau aşa de roase de timp şi de neglijenţă că puteau fi considerate ca pierdute; scândurile care formau podeaua hodorogită nu inspirau nicio încredere. Curtea interioară nu era sub jurisdicţia Universităţii, pentru că parterul era ocupat de chiriaşi, printre ei un cizmar, a cărui voce se amesteca cu ale noastre în timpul orelor. Când ploua sau, uneori, dacă părea că o să plouă, portarul, celebrul Luciano, punea în clasa în care îmi ţineam lecţiile şi care dădea în strada Sfântul Augustin un lighean care să strângă apa de ploaie ce cădea din tavan. Aşezat în mijlocul clasei, pe culoarul care despărţea cele două rânduri de bănci, ligheanul producea o muzică monotonă, care bătea cadenţa exerciţiilor noastre de franceză.

Cealaltă clădire, care fusese concepută drept Colegiu al călugărilor Iezuiţi şi la începuturile sale chiar funcţionase aşa, avea acum alte caracteristici. Se evidenţia în primul rând prin zgomotul pe care îl producea scara de la etaj şi podeaua acestuia din urmă, care scârţâiau şi tremurau scandalizate la cel mai mic contact cu piciorul. Ligheanul nostru a dispărut de multă vreme, în timp ce lemnăria Colegiului Iezuiţilor rezistă cu aceeaşi fermitate oricărei încercări de agresiune. Gândindu-mă mai bine, mi se pare firesc că a fost atât de dificilă repararea a tot ce şchiopăta. Acel moment era o epocă eroică, în care toată Spania îşi cicatriza încetul cu încetul rănile războiului, căutând echilibrul pierdut într-un moment dificil de izolare donchişotescă pe care unii o numeau autarhie şi, alţii, boicot.

Din aceeaşi cauză lipseau şi instrumentele de cercetare ştiinţifică şi mai ales cărţile. Biblioteca Facultăţii de Litere era în mod lamentabil redusă. Este adevărat că Biblioteca Institutului din La Laguna, care avea categorie superioară, fusese de curând afiliată Universităţii, deşi continua în localul propriu, foarte aproape de Facultatea noastră. Era o bibliotecă excelentă, păcat că era cam depăşită din cauza îndelungatei stări de paragină. Era constituită mai ales din fond monastic de cărţi vechi, care sunt cele mai greu de achiziţionat; pe mine mă interesau mult, dar utilitatea lor didactică sau profesională era practic nulă. Eu am fost timp de mulţi ani cel mai fidel vizitator al ei, pentru că dispunea de fonduri utile pentru cercetările mele personale şi pentru că se putea lucra într-o linişte şi singurătate mănăstirească, şi se putea avea acces liber direct la raft, cum am avut norocul să o fac şi la Sorbona. În acea bibliotecă, profesorii se simţeau atunci ca la ei acasă; dar de câte ori am lucrat acolo, şi am fost de nenumărate ori, nu am dat peste niciun profesor. Asta se explică chiar prin faptul că profesorii se simţeau „ca la ei acasă": atunci când îi interesa o carte, o cereau, le era livrată prin secţia unde lucrau şi se simţea lipsa ei la bibliotecă. Sistemul nu era unul din cele mai comode pentru toţi, pentru că, de multe ori, profesorii uitau că exista un termen de restituire. Pentru a consulta *Bibliotheca Hispana* a lui Nicolás Antonio a trebuit să aştept ocazia unui voiaj la Paris, pentru că exemplarul din La Laguna s-a odihnit timp de mai mult de doisprezece ani în casa unui profesor care nu l-a restituit decât atunci când s-a îmbolnăvit grav. Ştiam că exista în bibliotecă un exemplar, rarisim, despre viaţa Părintelui Anchieta, scris de către un iezuit care făcea parte din aceeaşi familie. Am întrebat de carte şi mi s-a comunicat numele cavalerului care o avea cu împrumut. I-am cerut-o chiar lui pentru vreo două zile şi mi-a împrumutat-o fără nicio problemă, dar cu condiţia să n-o restitui la bibliotecă, ci lui personal, pentru că încă nu terminase studiul la care lucra. Din nefericire, eminentul meu amic a dispărut fără a-l isprăvi.

Uşurinţa cu care se făcea împrumutul cărţilor m-a costat şi pe mine. Evident că este de apreciat această facilitate de a dispune de o carte acasă, mai ales când se poate scoate din ea o informaţie prea suculentă ca să poată fi epuizată în două ore de bibliotecă. Ştiind că împrumutul la domiciliu este o practică normală şi autorizată printre profesori, am cerut împrumut cartea lui Sabino Berthelot despre *Antiquités Canariennes*, am extras acasă o serie (lungă) de date pentru fişierul meu şi am returnat cartea cu mult înainte de termen. Câteva săptămâni mai târziu, cu ocazia altei vizite la bibliotecă, bibliotecarul mă rugă să-i restitui cartea – se înţelege, cartea lui Berthelot. I-am răspuns că nu puteam s-o restitui, pentru că o făcusem deja. A refuzat afirmaţia mea cu politeţe, dar şi cu fermitate. Eu am insistat să se uite mai bine la cărţile restituite la data respectivă şi ne-am despărţit puţin mulţumiţi unul de celălalt. Două săptămâni mai târziu eu eram la Paris, şi amintirea acelei ultime întrevederi nu-mi ieşea din cap. Există momente în care ne simţim vinovaţi de ceea ce ne apare într-un vis şi ceva din amărăciunea acelei culpe imaginare ne urmăreşte dincolo de trezire. Dar dacă chiar eu am pierdut cartea într-un moment de amnezie? Am străbătut vreo duzină de anticariate, până ce am găsit un exemplar al cărţii lui Berthelot, pe care l-am cumpărat foarte scump pentru veniturile mele, în libräria editorului din secolul trecut. M-am prezentat la Laguna cu cartea sub braţ, ca să mă trezesc că bibliotecarul găsise deja exemplarul pe care eu i-l restituisem. Datorită acestui incident, Biblioteca Universitară ar trebui să dispună de două exemplare din *Antiquités Canariennes*, dacă nu cumva unul din ele e împrumutat cuiva.

Nu a fost aceea singura ocazie în care am servit ca intermediar între Universitate şi librarii de la Paris. Cele două războaie, cel spaniol şi cel european, năruiseră infrastructurile schimburilor cu străinătatea, astfel încât era practic imposibilă achiziţionarea cărţilor străine. La fiecare voiaj pe care-l făceam, duceam cu mine liste de comenzi, de la Elías Serra Ràfols pentru Universitate, de la câţiva prieteni setoşi de lectură, şi în primul rând de la don Simón Benítez, care suferea pe propria-i piele câteva goluri în rafturile impunătoarei sale biblioteci. Mi-aduc aminte de cum a primit cu lacrimi în ochi cartea clasică a lui Jean Sarrailh [*L'Espagne éclairée de la deuxième moitié du XVIIIe siècle,* Paris, Klincksieck, 1954], atât de râvnită şi atât de inaccesibilă, şi mi-amintesc, de asemenea, de bucuria lui don Elías Serra când am putut să-i aduc de la Paris *Diccionario beréber* al Părintelui Foucault, pe care mi-a fost foarte greu s-o găsesc. Aceste mici servicii mi-au creat destule dificultăţi. Odată, nu-mi aduc bine aminte în ce an, dar aproape sigur după mutarea în noul edificiu din 1953, făcusem la Paris mica mea recoltă personală. Nu aveam cui s-o trimit prin poştă, aşa cum obişnuiam să fac ca să evit s-o târăsc după mine în timpul călătoriilor; în casa mea din Santa Cruz nu era nimeni şi don Elías Serra plecase în vacanţă. Am făcut un pachet cu cele trei cărţi care fuseseră mai scumpe şi mai greu de găsit: un exemplar din opera lui Jorge Glas, o carte de la începutul secolului XIX despre Cristofor Columb şi o ediţie veche din *Retorica* lui Jacques Amyot, şi am trimis totul la Biblioteca Universitară, în ideea de a le recupera la întoarcerea mea. A fost o naivitate a mea, pentru că la întoarcere am descoperit că cele trei cărţi fuseseră primite, trecute în registru, etichetate, ştampilate şi trimise la raft, unde m-am dus să le fac o vizită de curtoazie, înţelegând că destinele noastre se despărţiseră. Cred că au fost singurele cărţi pe care le-am făcut cadou Bibliotecii, şi trebuie spus că nu a fost înadins.

Este uşor de înţeles că toate neajunsurile pe care le descopeream nu erau o noutate pentru nimeni, pentru că toţi sufereau consecinţele. În ciuda penuriei de mijloace, se făcea tot ce era cu putinţă. Mai exact ar fi să spun că se făcea mai mult decât se putea face. Din 1944 începuseră lucrările pentru o Universitate nouă. Se lucra la ea cu o încetineală exasperantă. Progresele păreau să depindă de o cameră de filmat lentă, în timp ce numărul de studenţi înscrişi creştea văzând cu ochii.

Mutarea la Universitatea nouă a idemarat la începutul anului 1953. Toţi am respirat uşuraţi. Clădirea avea o capacitate mai mult decât suficientă şi, comparată cu localurile anterioare, părea somptuoasă. Curând, totuşi, Universitatea din La Laguna a încetat să mai fie atipică. Creşterea înscrierilor, alături de noul plan de studii care multiplica specialităţile, a umplut sălile de clasă şi a făcut ca edificiul să pară mai puţin încăpător decât se credea. Ocuparea lui în plină iarnă a fost ca un frison, pentru că Universitatea s-a stabilit într-un loc deja ocupat dintotdeauna de vânturi şi de frig. Arhitectura triumfalistă şi faraonică pare unită cu temperaturile joase. Arhitectul, Domingo Pisaca Burgada, care nu poate fi bănuit de necunoaştere a meseriei, făcuse ceea ce era la modă pe atunci, în locul care îi fusese indicat. Într-o zi, mergând arhitectul cu maşina din La Laguna la Santa Cruz, cu prietenul care mi-a povestit asta, a început să tremure când a ajuns în zona Universităţii. Privind cu indignare acel colos care părea că atrăgea şi risipea vânturile, a exclamat: „– Cine o fi prostul care a făcut asta? – Taci din gură, Don Domingo, că asta ai făcut-o dumneata, îi răspunse prietenul." Ar fi nedrept să se pretindă că vina e a lui. Anecdota dovedeşte numai că, dacă ar fi putut să aleagă, Don Domingo ar fi ales alt loc. Nu trebuie exagerată importanţa acestei situaţii. Este adevărat că edificiul este foarte rece, atrage şi menţine frigul şi vântul, dar aceasta este o caracteristică a Lagunei în general. Fapt e că noul edificiu a permis expansiunea universitară în toate sensurile, a făcut posibilă realizarea unui campus universitar şi a trezit interesul societăţii la nivel local mult mai mult decât în faza anterioară; şi că, în orice caz, după cum zice La Fontaine, nu poţi mulţumi pe toată lumea în acelaşi timp.

O dificultate majoră care părea că nu are soluţie a început să se reducă chiar în această perioadă de schimbări. Înainte, viitorul şi progresul Universităţii depindeau în mod strict de excesul de zel reformator al ministerului tutelar. Dorinţa de schimbare a lucrurilor pare a fi o caracteristică a lumii moderne şi a educatorilor în particular. Ministerul Învăţământului ne surprindea periodic cu schimbări sau modificări ale planului de studii ce era întotdeauna o cutie plină de surprize care compromitea orice idee de stabilitate pentru viitor.

La data numirii mele la Universitate, Facultatea de Litere din La Laguna era supusă planului de studii din 1944, care nu permitea altă specializare decât Filologia Clasică. Cu alte cuvinte, Facultatea nu era decât o fabrică de profesori de greacă şi latină. Acest plan era, fără îndoială, provocat de penurie. Ideea însăşi de Universitate se întemeiază în mod ideal pe iluzia unui evantai complet de cunoştinţe, care ar trebui să cuprindă cel mai mare număr posibil de opţiuni şi orientări în direcţia adevărului. Considerate din acest punct de vedere, singurele universităţi spaniole erau cele din Madrid şi Barcelona, pentru că permiteau până la şapte posibilităţi de specializare în domeniul umanioarelor. Cum obişnuia să spună Juan Álvarez Delgado, celelalte nu erau universităţi, ci şcoli superioare de învăţământ secundar.

Într-adevăr, cele 12 universităţi trebuiau să stabilească doi ani iniţiali de studii aşa-numite comune: aceste cursuri aveau într-adevăr la bază un plan enciclopedic, dar nu duceau la nimic, pentru că nu erau decât simpla repetiţie a programei de bacalaureat. Pe de altă parte, atât în cursurile comune, cât şi în cei trei ani de specializare se observa, în planul de studii, o totală absenţă a lumii moderne, a orientărilor actuale ale ştiinţei şi gândirii, a problemelor umanismului modern. Preocuparea exclusivă pentru limbile şi civilizaţiile moarte, concepţia retrogradă despre societate explică în mod suficient puţinul entuziasm al candidaţilor la studiile superioare în primele momente de după război.

Din fericire, planul de studii din 1944 a fost abolit în toamna anului 1947 şi înlocuit cu noi specializări. Facultatea de Litere din La Laguna a avut norocul de a i se atribui studii de Filologie Romanică; mai mult chiar, s-au creat noi posibilităţi de studiu în domeniul Filosofiei, Istoriei, Pedagogiei şi, după aceea, al Geografiei şi al Istoriei Artei.

Prima consecinţă imediată a noii orientări a planului a fost necesitatea de a asigura studiul, considerat acum strict necesar, al limbilor romanice moderne. Acest studiu începea firesc cu primul curs de specializare, care era al treilea din studiile universitare. Începând cu anul universitar 1947-1948 s-a introdus în al treilea an Limba portugheză, programată în trei semestre. I-au urmat Italiana, cu acelaşi număr de semestre, şi Franceza, a cărei introducere a făcut posibilă venirea mea la Laguna. După aceea au mai fost şi alte schimbări în planurile de studii, dar toate erau orientate, în general, într-o direcţie care îmbogăţea şi multiplica posibilităţile specialităţii alese. Începând cu planul din 1947, istoria învăţământului din La Laguna este o *historia incrementorum,* adică cronica unui drum deschizător de drumuri noi.

Studenţii cu care am lucrat, şi lumea studenţească în general, mi-au făcut în ansamblu o părere bună. Erau aproape toţi făcuţi dintr-un „bun aluat". Veneau foarte prost pregătiţi, atât în domeniul francezei, care mă privea în mod direct, cât şi în privinţa cunoştinţelor de cultură generală; dar vina nu era numai a lor. Cu excepţia elevelor de la Adormirea Maicii Domnului, nimeni nu avea cunoştinţe nici măcar mediocre de franceză, pentru că profesorii o considerau ca pe o limbă moartă, pentru a cărei cunoaştere erau suficiente câteva principii de gramatică şi o spoială de pronunţie.

Am rămas cu impresia că studenţii de atunci se simţeau mai protejaţi, sau chiar mai răsfăţaţi, decât cei de acum. Acest lucru se explică prin faptul că erau puţini şi se puteau bucura de o atenţie mai individualizată decât cea pe care o permite masificarea actuală a studiilor. Lucrau atunci când li se cerea, dar mi se pare că exigenţele de acum sunt mai mari, ceea ce se poate considera ca un semn de progres al studiilor superioare. Dispuneau de mai mult timp liber. Calendarul academic din 1947-1948 arată 26 de sărbători, atât religioase, cât şi zile nelucrătoare, calendarul din 1991-1992 menţionează numai 8. Perioadele de vacanţă continuă să fie aceleaşi pentru Crăciun; dar cele de Paşti au acum 9 zile şi înainte aveau 12. Aceeaşi observaţie se poate face, deşi în sens invers, pentru Carnaval, care este luat foarte în serios de către studenţii de acum, şi constituiau atunci o distracţie mai modestă. Toate acestea fără a ţine seamă de escapadele pe care şi le permiteau în anumite ocazii. Mulţi dintre studenţi proveneau din alte insule şi câteodată se întâmpla, de exemplu, ca vacanţa de Crăciun să înceapă pe 21 decembrie, iar bieţii studenţi din La Gomera nu aveau alt vapor ca să ajungă acasă decât pe cel de pe 18; atunci, printr-un apreciabil spirit de solidaritate, toţi studenţii plecau în vacanţă pe 17 decembrie. Odată am intrat în clasă ca să-mi ţin lecţia pe 4 decembrie şi am găsit sala goală, iar pe tablă scria: „Am plecat în vacanţă". Nu-mi aduc aminte care era cauza fugii, dar sigur că găsiseră una de forţă majoră.

Cred că e limpede că majoritatea studenţilor de la Litere erau reprezentanţi ai sexului frumos. Băieţii erau atât de puţini şi atât de pierduţi în mulţime, că păreau ruşinoşi. Dacă mi-aduc bine aminte, în primii ani nu obişnuiau să se amestece cu ele. Fetele erau timide şi uşor de speriat când le vorbeai. La orele de curs, de la catedră controlam cu privirea pupitrele şi, odată cu ele, picioarele fetelor. Moda era fusta până la genunchi. În momentul în care întrebam ceva pe o fată, prima ei mişcare era să caute pe sub pupitru marginea fustei şi să tragă de ea nervos şi insistent, să nu cumva să i se vadă genunchii descoperiţi. În ziua în care încetară să mai facă acest gest, am înţeles că asistam la o schimbare istorică a societăţii. Au apărut concomitent şi alte simptome: cele două sexe au cofraternizat în aceeaşi bancă şi au început să intre şi să iasă braţ la braţ, lucru pe care nu-l observasem în ultimii douăzeci de ani. Şi nu numai la braţ. Într-o zi în care a fost o pană de curent au fugit toţi studenţii afară, încântaţi că au putut scăpa de o oră de curs. Scările se umplură de un puhoi zgomotos şi bucuros. În faţa mea cobora o pereche de studenţi. El îi pusese mâna pe umăr, poate pentru a o proteja de întunericul crescând. Pe măsură ce coborau, mâna lui cobora şi ea, până a ajuns la talie şi de acolo la înaltele reliefuri ceva mai de jos. Atunci ea se întoarse cu faţa, care era frumoasă, şi cu o voce dulce îi spuse: „Mama mă-sii, Miguel, aşa nu!" Am înţeles că Spania era suficient de matură ca să intre în Comunitatea Europeană, în mod demn şi cu drepturi depline.

Nivelul cultural al studenţilor, mai ales în primii mei ani de contact cu ei, era insuficient. Câteodată ignoranţa lor producea milă, alteori era comică. În primele două generaţii de studenţi, niciunul din cei care urmau cursurile mele nu văzuse niciodată un tren sau o locomotivă. Bineînţeles că nu puteam să le-o reproşez, dar adevărul este că erau prea multe lucruri pe care nu le văzuseră. Problema cu trenul s-a corectat pentru toţi datorită cinematografului. Dar când am început să citesc texte sau să fac filologie, m-am trezit că nimeni nu ştia ce era un mesteacăn, sau un prun sau alte lucruri de acest fel. Cu prilejul unui text în care era vorba de vaci şi de lapte, m-am trezit că o fată de familie bună ştia ce era laptele, dar nu-i cunoştea provenienţa; rămase tablou când a aflat şi atât de scârbită, că-mi închipui că niciodată n-a mai pus gura pe lapte.

Şi totuşi, studenţii pe care-i vedeam de la catedră erau la fel de inteligenţi, dacă nu chiar mai mult decât cei pe care-i cunoscusem în România sau în Franţa. Singura cauză a apatiei şi a lipsei lor de interes pentru ceea ce-i înconjura era cercul strâmt al lumii în care trăiseră. Aveam impresia că nimeni nu le explicase nimic. Studiile anterioare intrării lor la Universitate lăsaseră oarecare urme în memoria lor, dar niciuna în imaginaţia lor. Nu cunoşteau lucrurile, dar cel mai grav este că nu-i interesa să le cunoască. Lipsa de interes nu era a lor, ci a mediului. A trebuit să fac cu ei exerciţiul infantil care consta în a citi o pagină dintr-un text oarecare, pentru a le cere după aceea să facă un rezumat al conţinutului. Majoritatea elevilor rezolvau cu bunăvoinţă acest exerciţiu, dar erau şi cazuri vizibil irecuperabile.

Unul din aceste cazuri încă îl mai am pe conştiinţă. Era o studentă de la care nu reuşeam să obţin niciun rezultat, în ciuda tuturor eforturilor mele, având în vedere că despre ale sale nu aveam nicio dovadă. Căzută la patru sesiuni de examene, mi s-a prezentat înaintea celei de-a cincea, ca să-mi spună că eu eram călăul ei, că trecuse deja la toate materiile în afară de a mea şi că ea nu ştia franceză pentru că nu avea talent pentru asta, iar că din ceea ce ştia mai bine nu putea obţine nimic din cauza mea, pentru că îi baram accesul la diplomă. Mărturisesc că acest *ex abrupto* m-a mişcat: era adevărat că eu eram ultimul obstacol în calea ei. M-am consultat cu decanul şi don Elías Serra mi-a spus că trebuia să procedez precum un căpitan pe bordul unui vas şi să iau hotărârea care mi se părea cea mai convenabilă şi mai justă. Puţin satisfăcut de această judecată solomonică, l-am consultat şi pe rector, care era bunul meu prieten Alberto Navarro. Mi-a spus că o cunoştea pe studentă şi că lucrase bine la cursul lui; în consecinţă, nu era cazul să dorim moartea păcătosului. Am stabilit ca el să-i dea votul său, nu al meu, şi că eu procedam cu consimţământul lui. Toate acestea se întâmplau în sesiunea din iunie. În octombrie, în timpul ceremoniei inaugurării cursului, am asistat la un discurs şi la un vin de onoare şi, cu paharul ei în mână, a venit să mă salute cauza scrupulelor mele trecute. Am întrebat-o despre noul ei post, şi mi-a răspuns: „Chiar dacă o să vi se pară şocant, sunt profesoară de franceză". Rămân numai cu speranţa să fi fost o bună profesoară.

Cu timpul, condiţiile muncii noastre de la catedră au început să se îmbunătăţească. Datorită prieteniei consilierului cultural al Ambasadei Franţei am obţinut o donaţie de cărţi şi de material didactic, care ne lipseau cu desăvârşire. În Franţa este foarte greu să obţii cadouri, pentru că legea o interzice (sau o interzicea, nu-mi amintesc dacă aceleaşi reguli continuă să existe). Lotul de cărţi nu ne-a fost făcut cadou, dar autoritatea franceză ne-a făcut concesia de a ne împrumuta materialul trimis pe o perioadă de 99 de ani. A treia parte din termen a trecut deja. Peste 66 de ani, din punct de vedere legal, materialul va fi proprietatea Universităţii. Din punct de vedere material, îmi imaginez că nu mai există nimic din acele cărţi, discuri, planşe şi hărţi.

Am reuşit, tot datorită prieteniei lui Georges Demerson, consilier cultural, eminent hispanist şi cercetător, ca una sau, câteodată, chiar două burse să-mi fie rezervate în fiecare an din totalul pe care i-l fixa Ministerul francez, pentru ca eu să pot dispune de ele în favoarea studenţilor pe care îi consideram mai merituoşi şi mai predispuşi să se dedice specialităţii de Limbă franceză. Am folosit această posibilitate timp de foarte mulţi ani şi am avut satisfacţia de a verifica că a fost întotdeauna o bună investiţie. Am încercat, de asemenea, să stabilesc contacte cu Franţa prin intermediul călătoriilor studenţilor din Canare în Franţa sau studenţilor francezi în Canare. Era uşor în cazul călătoriilor de sfârşit de studii, la care am participat de câteva ori ca însoţitor la Paris. Erau experienţe interesante pentru studenţi, dar şi pentru mine. Era curios să-mi văd studentele (pentru că studenţii nu obişnuiau să călătorească), care se înţelegeau bine cu mine în franceză, dar aveau probleme imediat ce un francez necunoscut deschidea gura ca să li se adreseze. Am avut şi un episod comic cu ocazia descoperirii restaurantelor cu autoservire, care încă nu erau cunoscute în Spania. Am explicat grupului, înainte de a intra pe culoaru de autoservire, cum trebuiau să mă imite, să ia tava, tacâmurile, şi să aleagă ca şi mine felurile expuse în vitrine. Au înţeles toate: dovada era că eu am ales un iaurt, un copan de pui şi o bere, şi toate cele douăsprezece fete care mă urmau aleseră, ca şi mine, un iaurt, un copan de pui şi o bere, crezând că asta trebuiau să facă. Partea cea mai proastă era că niciuna din ele nu aprecia iaurtul şi niciuna nu bea bere. A servit totuşi la ceva, pentru că în zilele următoare şi-au permis să aibă discrepanţe în raport cu gusturile mele.

Călătorii de acestea de schimb reciproc am făcut numai două. Un grup de profesori francezi m-a consultat ca să ştie dacă puteau să organizeze o călătorie a unor studenţi francezi în Canare, cu un avion special închiriat, dispunând, în condiţii avantajoase, de posibilitatea de a se caza în cămine studenţeşti. Ofereau în schimb o călătorie paralelă a studenţilor din Canare la Paris, primiţi în cămine studenţeşti şi la un preţ simbolic de transport cu acelaşi avion care îi aducea pe ei. Ideea a fost bine primită şi un grup destul de numeros de studenţi din Canare, aproape toţi băieţi, au profitat de ocazie. Totul a mers bine, dar turiştii din Canare nu păreau foarte mulţumiţi la întoarcere. Trei din ei au venit să se plângă că lucrurile nu fuseseră cum ar fi trebuit să fie. Nu-mi aduc aminte de esenţa plângerilor lor; ştiu că acuzaţia cea mai gravă, lucrul care le-a displăcut, se referea la faptul că în restaurantele studenţeşti unde mâncaseră nu erau feţe de masă. În anul următor am avut din nou un grup francez, dar nu am mai profitat de ocazie.

În general, experienţa mea ca profesor se dovedea a fi pozitivă. Niciodată nu m-am plâns nimănui, pentru că nu aveam de ce să mă plâng. Ceea ce regret este faptul că nu mi s-a permis să fac mai mult. De asta mă plâng, şi asta este ceea ce încă mai regret. Toate acestea necesită o explicaţie *pro domo mea.*

Am fost acceptat de către Universitatea din La Laguna în 1948, cu categoria de *chargé de cours*, şi m-am pensionat în 1979 cu aceeaşi categorie. Din punct de vedere administrativ, cariera mea a fost un eşec total. La nivel personal această chestiune mă afecta foarte puţin, pentru că fusesem prevenit de la început că nu trebuia să mă aştept la minuni. Este adevărat că fusesem întâmpinat la Universitate cu o prietenie adevărată şi că aveam toată libertatea de acţiune în domeniul specialităţii mele. Este adevărat de asemenea că, în anumite ocazii, în mod excepţional, am fost ajutat să resimt poziţia mea de inferioritate, ca de exemplu atunci când un profesor plin de Filologie Romanică, convins fiind că predarea Limbii franceze era o simplă *ancilla philologiae,* a vrut să controleze şi să corecteze programa mea de studii; dar această veleitate a durat numai 24 de ore. Eu eram foarte mulţumit de această libertate, pentru că îmi evita pierderea de timp la adunări, şedinţe şi consilii destul de dese. Dar prietenii mei de la Universitate nu erau de aceeaşi părere. Erau convinşi că predarea Limbii franceze trebuia să constituie o catedră aparte care să conducă la o specializare; în privinţa asta aveau dreptate, dar eu nu aveam nicio putere ca să-mi permit sau să vreau să-i contrazic. Credeau, de asemenea, că eu ar fi trebuit să fiu profesor plin, responsabil al acestei catedre, dar aceasta, datorită condiţiei mele de străin, era practic imposibil. De trei ori, de-a lungul multor ani, şi fără nicio intervenţie sau cerere din partea mea, Consiliul de conducere al Universităţii a cerut Ministerului înfiinţarea unei Catedre de Franceză şi de trei ori răspunsul a fost negativ, nici măcar nu s-a luat în considerare candidatul propus. Prin urmare, nu aş putea să afirm că refuzul se referea la persoana mea. A treia oară se pare că lucrurile luaseră o altă întorsătură. Ieşind de la o şedinţă, mulţi profesori din cei care asistaseră au venit să mă felicite, ca şi cum ar fi fost vorba de un fapt împlinit. Aşa de siguri erau toţi, că nici nu m-au mai pus pe lista de reînnoiri a lectorilor, care erau numiţi în fiecare an; aşa că refuzul Ministerului a sosit în acelaşi moment cu încetarea contractului meu, din lipsă de reînnoire. Ne aflam la jumătatea anului universitar şi eu nu primisem încă niciun salariu. S-a recurs la un aranjament şi am putut să primesc ceea ce mi se datora şi următoarele salarii în fiecare lună, punându-se numele meu pe lista personalului de serviciu, de care am aparţinut până în luna iunie, când mi-am prezentat demisia. Pe atunci, Catedra de Franceză începuse deja să funcţioneze.

Lipsa de consideraţie faţă de predarea Limbii franceze şi slaba categorie a reprezentantului ei au făcut mult rău predării limbii şi studiilor franceze în general. Introducerea studiului Limbii engleze, cu catedra respectivă, dotarea care nu suferea nicio comparaţie cu modestia mijloacelor de care dispuneam pentru Franceză, au făcut ca balanţa să se încline, poate în mod definitiv.

→

Supliment bibliografic

Eu am făcut tot ce am putut în acele circumstanţe. În ultimii mei ani de învăţământ, îmi ţineam orele de literatură în limba franceză, şi tot în franceză treceau studenţii mei examenul scris şi oral. Nu înseamnă mult, dar înainte nici măcar nu se putea imagina. Trebuie să spun că studenţii şi profesorii m-au ajutat, şi că nu mă plâng decât de ceea ce nu am putut face. Ca un invalid care, după amputarea piciorului, simte în mod permanent durerea în degetele absente.

Universitatea veche din La Laguna nu cunoştea masificarea; mai mult chiar, cuvântul nu exista atunci, pentru că derivă din chiar acest fenomen. La Litere era o sală de profesori, care servea ca loc de întâlnire, înainte ca fiecare să intre în clasa corespunzătoare. Alcătuiam un fel de familie numeroasă care nu-şi vedea capul de treabă, ai cărei membri mai degrabă decât să se întâlnească, treceau unul pe lângă altul.

Pentru mine, acele coincidenţe erau prilej de pauze plăcute şi tihnite. Pe mulţi dintre colegii de atunci nu i-am văzut niciodată altundeva. Discuţiile variau în funcţie de caracterul şi felul de a fi al celor de faţă. Lui don Juan Álvarez îi plăcea să spună bancuri cu conţinut satiric; don Bonaventura Bonnet părea să cerceteze persoanele ca pe nişte documente; lui don José María Balcells îi plăcea să vorbească sau să întrebe despre ceea ce-l atrăgea mai mult, arheologia, dar nu cea guanche; Max Steffen intra şi ieşea în mod discret, nu era amator de taifasuri şi asculta mai mult decât vorbea. Este firesc să nu vorbesc aici decât despre cei care au dispărut.

La Facultatea de Drept am cunoscut şi, în anumite cazuri, am frecventat câţiva profesori. Don Eulogio Alonso Villaverde era profesor de Drept Natural, decan al Facultăţii şi secretar general al Universităţii. Începuse prin a fi foarte neîncrezător în ceea ce mă privea. Când m-am prezentat la Universitate, i-am înmânat diplomele mele, printre ele şi pe cea de Doctor de la Sorbona. A cercetat-o cu atenţie şi după aceea trânti: „Asta este diploma. Şi titlul?" Eu am rămas cu gura căscată. Nu cunoşteam pe atunci acest sens particular al cuvântului, explicat de dicţionar ca „dovadă sau instrument acordat în vederea exercitării unei slujbe". Don Eulogio a trebuit să-mi explice, şi mi-a explicat rău, sau poate că perplexitatea mea m-a împiedicat să-l înţeleg. Am avut amândoi o conversaţie lungă şi încâlcită. Don Eulogio nu numai că voia să-mi vadă titlul, ci chiar mi se părea că înţeleg că diploma mea nu-i inspira multă încredere. Când în sfârşit mi-am dat seama la ce făcea aluzie, i-am explicat că diploma era singurul act pe care-l primea un doctor de la Universitate sau, mai bine zis, de la stat; că pe rectorul de la Sorbona îl durea în cot dacă eu obţineam o numire în baza acelui titlu sau fără el; că singura certitudine era că diploma îmi da dreptul, după legea franceză, să fiu profesor universitar şi că, dacă într-adevăr aş avea nevoie de un titlu, ceea ce puteam să prezint în cam două luni era o adeverinţă, pe care aş putea-o solicita imediat la secretariatul Universităţii. Când a auzit cuvântul Secretariat, don Eulogio s-a mai îmblânzit şi s-a mulţumit numai cu diploma. Îndată am devenit atât de buni prieteni că a refuzat oferta mea de a-i aduce într-un termen de 48 de ore o traducere notarială a actului. După acest incident l-am vizitat frecvent, atât în biroul lui, cât şi la Santa Cruz, unde aveam prieteni comuni.

L-am cunoscut bine pe don Felipe González Vicens, persoană cu o distinsă cultură şi autoritate. Regret că nu l-am frecventat mai mult, pentru că el nu era amator de vizite; semăna foarte puţin cu fratele lui, pe care l-am cunoscut la Sevilla şi căruia îi plăcea mult să se amuze în cercurile de prieteni. Din gura lui am auzit o mulţime de bancuri antifranchiste, în ciuda poziţiei importante pe care o ocupa în Regim. Lui don Felipe nu-i plăcea să vorbească, deşi conversaţia cu el era foarte agreabilă. Ca director literar al colecţiei iniţiate de către Editura Romero, în anii '60, i-am cerut o traducere a *Istoriei* lui Hegel. Propunerea i-a plăcut şi am discutat o după-amiază întreagă. Când i-am spus că eu am citit cartea într-o traducere franţuzească care tocmai apăruse în ediţie de buzunar, m-a rugat să i-o dau şi lui. Nu avea nevoie de ea pentru că germana lui era impecabilă; dar era uşor de înţeles scrupulul care îl sfătuia să vadă cum rezolvase ultimul traducător problemele textuale pe care obişnuiesc să le pună scrierile lui Hegel. Nu şi-a terminat propria-i traducere; nu-mi aduc aminte dacă a fost din oboseală sau din cauza eşecului colecţiei Romero.

Cu don Peraza de Ayala m-am întreţinut mai ales în cadrul Institutului de Studii Canariene şi în domeniul cercetărilor de istorie şi cultură a Canarelor, care îl pasionau. Căutând eu peste tot în Canare catalogul colecţiei lui Salazar, care aparţinea Academiei Regale de Istorie, numai în biblioteca seminarului lui de Istoria Dreptului Spaniol am putut găsi primele 25 de volume din acest enorm şi costisitor colos de documente. Sobru şi glumeţ, rezervat şi sarcastic în acelaşi timp, personalitatea lui mi se părea misterioasă şi atrăgătoare. Cunoşteam activităţile lui ca istoric; dar numai mult mai târziu mi-am dat seama de importanta reţea de contacte pe care o avea cu genealogişti de pe două continente şi cât de mult îi datorează istoriografia americană.

Pe José María Hernández Rubio l-am cunoscut înainte de a-l cunoaşte. L-am cunoscut pentru că era singurul care venea la Universitate cu motocicleta şi fără cravată. Trecea ca un vârtej. Pentru cine nu-l cunoştea putea lăsa impresia unui student distrat sosind cu întârziere. L-am cunoscut personal, căutând cărţi în biblioteca seminarului lui de Drept Politic. Nu ştiu dacă organizase chiar el acea bibliotecă, dar adevărul este că îi purta pecetea. Era dovada ardorii lui enciclopedice, a nesfârşitei curiozităţi şi a spiritului combativ pe care l-a păstrat până la sfârşit. Cred că pot să afirm că am fost buni prieteni; cu o umbră de regret din partea mea, pentru că l-am cunoscut târziu.

Am fost, de asemenea, bun prieten cu Leopoldo de la Rosa Olivera; dar despre această prietenie am vorbit deja cu alte ocazii. Prietenia noastră s-a înfiripat, ca şi în cazul lui Peraza de Ayala, pe terenul cercetării. Era colaboratorul cel mai apropiat al lui Elías Serra Ràfols. Harul lui de a fi omniprezent îi permitea să fie în acelaşi timp secretar la Consiliul Municipal al Insulelor, cercetător de arhive, profesor de Drept Administrativ, consilier şi factotum al tuturor instituţiilor culturale din Canare. Niciodată nu am văzut un om mai concentrat, mai capabil de a trece imediat de la rezolvarea unei probleme la punerea în mişcare a unui proiect. Cunoştea pe toată lumea şi era cunoscut de toată lumea. Având eu nevoie de câteva date despre o familie din San Sebastian, i-am spus lui Leopoldo de la Rosa; el a sunat la telefon pe secretarul de la Deputăţia Provinciei şi am avut rezultatele în cinci minute. Era, de asemenea, un prieten adevărat. Având eu nevoie de un împrumut, l-am rugat să-mi fie garant: s-a dus chiar el personal la bancă şi mi-a adus banii pur şi simplu. Pe atunci eu aveam nevoie de împrumuturi destul de des. O dată mi-a dat girul pentru o sumă importantă; lucrătorul de la bancă m-a întrebat cine semnase ca girant. Semnătura lui De la Rosa era caligrafică şi uşor de citit. Aşa i-am şi spus-o, şi lucrătorul mi-a spus că a avut dubii pentru că De la Rosa nu gira niciodată. Dar el ştia că eu aveam realmente nevoie de acei bani.

Am cunoscut la Universitate oameni cu o astfel de disponibilitate sufletească. Deşi povestirea mea pare să ia o turnură de confesiune generală, nu voi omite să relatez aici un episod din biografia mea din Canare pe care îl consider esenţial. Într-o bună zi (era prin anii '60) am primit pe căi întortocheate şi clandestine o propunere de a-i cumpăra pe cei doi copii ai mei, pe atunci prizonieri în România, plătind anticipat unei anumite persoane la Londra suma de 2.000 de dolari. Evident că eu nu dispuneam de această sumă, dar este la fel de evident că nu puteam să ratez ocazia. Această modalitate de vânzare-cumpărare, pe care generaţiile de azi cu greu ar putea s-o creadă sau s-o înţeleagă, se practica deja de vreo câteva luni şi traficarea era oficială, sprijinită de un guvern avid de valută. Era urgent să fac rost cum-necum de 2.000 de dolari. M-am adresat lui Leopoldo García Nieto, cu care colaboram la Editura Goya. El se gândea pe atunci la o nouă ediţie din *Historia de Canarias* a lui Viera y Clavijo pe care deja o publicasem împreună şi care se epuizase. Mi-a propus echivalentul a o mie de dolari, anticipaţi ca drepturi de autor ale unei cărţi care nu era decât un proiect, şi mi i-a dat pe loc, cerându-şi scuze că nu dispunea de mai mulţi. Pentru mia care mai lipsea, l-am consultat pe De la Rosa şi el a consultat la rândul său pe Elías Serra. Amândoi au considerat că era de datoria lor să mă ajute. Au scos banii din casa Institutului de Studii Canariene, care nu s-a remarcat niciodată prin bogăţia sa. Era un împrumut pe care-l garantau cei doi. Nu am nicio îndoială că era o ilegalitate de care ei nu-şi dădeau seama; dar acest considerent nu i-a împiedicat să ducă la bun sfârşit o operaţie pe care ceilalţi membri ai consiliului o dezaprobau. Nu trebuie să mai spun cât de mult m-a mişcat atitudinea prietenilor mei. Din păcate, toată strădania lor a fost în zadar, pentru că protestele guvernelor occidentale, mai ales cel german, a obligat guvernul român şi pe emisarul lui de la Londra să pună capăt acestui comerţ.

Sper să mă vindec de acest exces de sensibilitate privind amintirile personale; dar cred că este modul cel mai direct de a reda imaginea relaţiilor şi prieteniilor care se puteau lega sau, cel puţin, pe care le-am legat, în vechea Universitate. Bineînţeles, nu totul era aşa de minunat şi oamenii nu erau toţi făcuţi din acelaşi aluat. Eu unul nu am suferit, oricât de mult aş căuta în memorie, nicio neplăcere, niciun conflict provocat de o conduită mai mult sau mai puţin reprobabilă a vreunui coleg. Nu toţi eram îngeraşi, dar conflictele erau anodine, ca în toate familiile numeroase.

La Litere, de exemplu, don Buenaventura Bonnet avea un eminent spirit critic. Excelent cercetător, tot interesul şi toată importanţa lucrărilor sale sunt rezultatul atitudinii lui, în general contrară tradiţiei necontrolate şi necontrolabile. E ca şi cum istoricul ar porni de la principiul că nu trebuie să creadă în ceea ce spune lumea, ceea ce înseamnă că era un om foarte greu de convins. Îmi amintesc de o ocazie în care părerea lui, deja publicată, s-a lovit de critica unui coleg. Don Buenaventura descoperise că *Le Canarien*, cronica descoperirii Canarelor, pentru care avea o slăbiciune pe atunci, avusese două ediţii diferite, amândouă publicate de Bergeron. Nu avea dovezi că ar fi fost aşa, pentru că nu exista nicio ediţie în dezacord cu cea pe care o cunoaştem, dar avea o încredere oarbă în ediţia a doua. Contrazis şi contestat în legătură cu această idee, a lăsat să se întrevadă cât de mult îl durea critica, atunci când criticul nu era el. M-a luat drept arbitru, întrebându-mă dacă eu văzusem, în timpul cercetărilor mele, a doua ediţie din *Le Canarien.* Eu ştiam puţin despre această carte, care nu mă interesase până atunci şi pe care tocmai o citisem pe exemplarul Societăţii Economice din La Laguna; dar ştiam cum se publicau cărţile în secolul al XVII-lea. I-am explicat că probabil avea dreptate, dar că nu avea importanţă; răspunsul l-a făcut să-i sară muştarul. Într-adevăr, librarii, care erau şi editori, nu reuşeau să vândă dintr-o dată tot tirajul unei ediţii. Scoteau puţine exemplare la vânzare, să zicem cincizeci sau o sută, şi restul îl păstrau în coli, nelegat. Dacă se epuiza primul rând, luau din coli şi le puneau la vânzare, cusute şi cu o copertă nouă, purtând o dată actualizată; în aşa fel încât era o a doua ediţie, deşi singura noutate era coperta. Don Buenaventura m-a ascultat cu răbdare, dar sunt sigur că nu l-am convins. Am continuat să fim prieteni ca şi înainte. Apreciam meticulozitatea sa, dorinţa de informaţie exhaustivă, atitudinea sa critică care era o noutate de nepreţuit în istoriografia din Canare, şi sarcasmul lui. Îi rămăseseră puţini dinţi, dar muşca de-ţi lăsa gura apă. Istoria Canarelor avea nevoie de el.

Nu voi insista asupra celorlalţi profesori de la Facultatea de Litere, pentru că unii dintre ei, ca de exemplu Francisco López Estrada sau Rafael Laínez Alcalá, au plecat din Canare înaintea sosirii mele şi nu i-am frecventat chiar din această cauză; alţii, pentru că din fericire trăiesc încă, în aşa fel încât, tot din fericire, nu aparţin trecutului. Aş spune că am găsit în Juan Álvarez Delgado un eminent latinist şi un prieten agreabil în orele de aşteptare din sala profesorilor. Îi plăceau glumele, era foarte ascuţit la minte şi ironic în cel mai înalt grad: poate din această ultimă cauză unii nu-l iubeau prea mult, lucru care nu-l deranja. Era un bun cercetător şi mai puţin bun filolog, pentru că îi plăceau prea mult domeniile necunoscute şi soluţiile hazardate. Eu m-am înţeles de minune cu el şi chiar am colaborat într-un anumit fel. Am avut nevoie de el ca să clarific locul pe care-l ocupa Estacio Seboso şi opera lui şi am avut plăcerea de a-i indica izvoarele studiilor lui despre Ruiz de Avendaño şi despre inscripţiile libice.

Aş spune de asemenea că don Elías Serra Ràfols, al cărui nume l-am menţionat de atâtea ori, a fost pentru mine un prieten de neuitat şi un mentor binevoitor şi valoros. Făcând abstracţie de ceea ce îi datorez eu personal, cred că Universitatea îi datorează mult mai mult decât îşi imaginează seriile de studenţi care l-au cunoscut, cât şi cele care au venit după aceea. Ca om, ca profesor, ca istoric, ca prieten şi ca animator al multor activităţi culturale, a contribuit, îndrăznesc să spun, mai mult ca oricine, la pregătirea viitorului Universităţii din La Laguna. Acestei Universităţi, unde toţi am muncit ca furnicile, în fiecare zi, gândindu-ne la prezent mai mult decât la viitor; şi, cu toate acestea, când privesc către trecut, cred că toţi putem să fim mândri de a fi contribuit în mod modest, în măsura capacităţilor noastre, la făurirea Universităţii pe care o avem acum.

(În fotografie, Alexandru Ciorănescu primind titlul de doctor honoris causa al Universităţii La Laguna, la 30 octombrie 1990.)

Demetru în război – versiunea Vakulovski (I)

Ana OLOS

Când tocmai scriam o continuare la articolul despre Demetru la Bârlad în timpul războiului, am aflat că apăruse, în seria coordonată de Adrian Botez la Polirom, o biografie romanţată a lui Urmuz de Alexandru Vakulovski (1), subintitulată *Cei dintâi trăsniţi.* Auzisem mai demult despre autor. Însă judecând după titlul volumului său de debut din 2002 (nu-l scriu din pudibonderie) şi după un scandal legat de acordarea cetăţeniei, mi-am zis că nici el şi nici confraţii săi numiţi „mizerabilişti" sau „generaţia electroşoc", nu-s de mine. Dar, fiind vorba de Urmuz (care mă bântuie de vreo 20 de ani), cum să nu citesc cartea?!

Pe Alex – cum îi voi numi în continuare, aşa cum şi el îşi mădăreşte personajele din carte – l-am descoperit pe youtube, într-un interviu de prezentare a cărţii, cu Adrian Lăcătuş, autorul mini-monografiei *Urmuz* (Aula, 2000), care i-a servit ca sursă de inspiraţie. Cartea este rodul anului de sechestrare din pandemie, cu sechele fizice şi psihice, ca şi cele din timp de război, spunea Alex. Privea frustrat lumea de afară din fereastra apartamentului său, urmărind păsările ce se bucurau de libertate. De aceea apar atât de multe în carte. (2) Dar şi cruzimea lor, cu ciocuri ameninţătoare ca în textele lui Urmuz, remarca interlocutorul. Lumea văzută din fereastră şi păsările mi-au amintit de fragmentele intitulate „camera eye" (ochiul obiectivului) din trilogia *U.S.A.* a lui John Dos Passos şi de expresia din engleză „bird's eye view", adică perspectiva păsării în survol. Deci şi a scriitorului a cărui intenţie, după cum spunea, fusese să cuprindă *lumea* lui Urmuz într-o naraţiune expansivă, situându-l în mijlocul/centrul celor „legaţi" într-un fel sau altul de el. Documentarea dificilă în contextul pandemiei l-a îndreptat spre cercetarea bibliotecilor digitale. În reconstituirea vieţii lui Urmuz l-au ajutat mai cu seamă ziarele şi revistele din epocă. Scrisorile şi jurnalele celor care l-au cunoscut i-au relevat oralitatea scrierilor lui Urmuz care, citite în cafenele vremii, au fost adevărate „happening"-uri. După părerea profesorului şi criticului, *Urmuz*-ul lui Alex, e un roman suprarealist. Conştient că interviul reflectă prea puţin adevărata valoare a cărţii şi prevăzându-i un succes de durată, a adăugat un îndemn la lectură.

Pe coperta cărţii, un portret cu pete de culoare de graficianul Radu Răileanu. Un Urmuz tras la faţă, răvăşit, marcat de soartă, resemnat, ne priveşte parcă trecut prin Covid. Cu totul altul decât în fotografiile ce le ştim sau în desenul încruntat, dar plin de forţă al lui Marcel Iancu din 1921, reprodus şi pe coperta romanului-colaj „picto-poetic, „istoric şi musical" asupra tragediei umane închisă în cuvânt: *Ţara lui Urmuz* (Scrisul Românesc, 2015) al lui Constantin Zărnescu, scriitor care, făcându-se porta-voce a lui Urmuz, a petrecut 25 de ani pentru a-l aduce în actualitate.

Aşa cum era de aşteptat de la o editură atât de prestigioasă, cartea e judicios alcătuită. Pe prima clapetă, o scurtă prezentare a autorului, iar pe cealaltă, o biografie concisă a lui Demetru Demetrescu-Buzău. Pe coperta din spate, un citat, în care Doamna Eliza Ionescu-Buzău, la mormântul din cimitirul Bellu, îşi jeleşte fiul, la şapte ani după sinuciderea lui, povestindu-i despre cei trei bărbaţi veniţi să-i ceară manuscrisele pentru a-i tipări o carte. Fragmentul se încheie cu: „Mitică, iartă-mă", mama recunoscându-şi păcatul de a nu-şi fi încurajat fiul să-şi împlinească visul. Citat convingător să cumperi cartea, dar fără să trădeze ce vei găsi în ea.

Înainte de începutul biografiei, drept introducere, sunt patru mottouri prezentându-l cititorului pe Urmuz. Primul, din memoriile lui Vasile Voiculescu (în carte „Dile"), care îl vede pe Urmuz ca unul dintre „cei dintâi trăsniţi". De unde şi subtitlul cărţii. Urmează portretul pe care i-l face Matei Călinescu (devenit şi el personaj). Întrebarea: „Cine e, în fond, acest Urmuz?", sugerează misterul ce-l înconjoară încă. Un citat mai scurt din monografia lui Nicolae Balotă: „Nimic nu pare să fi fost excepţional în viaţa acestui om decât omul însuşi." Şi el se întreba: „Ce ştim despre el?" Citatul din Saşa Pană – primul editor al operei lui Urmuz şi, fără de care, probabil, s-ar fi pierdut ca partiturile – conţine intenţia acestuia de a pune la începutul volumului o fotografie din anii când grefierul îşi scria „năstruşnicele schiţe", iar pe ultima pagină să apară „fotografia chioşcului de la şosea" (Bufet).

Aş adăuga la acestea un omagiu al suprarealistului şi oniricului Iordan Chimet, născut la un an după moartea lui Urmuz, în noiembrie 1924: „Marea revelaţie a fost pentru generaţia noastră – şi e reconfortant să observăm că pentru toate generaţiile – Urmuz: personalitate providenţială, un Cristofor Columb *redivivus*, fondatorul unei alte Americi, a jocului libertăţii, geniu nativ, solitar, poate un mutant, nesimţindu-se în niciun fel obligat de a-şi face ucenicia la şcoala validată a comicului, nu a avut propriu-zis precursori şi, cu toţi imitatorii ulteriori, nu a avut urmaşi. O generaţie spontanee. Nu şi-a intuit geniul, nu şi-a respectat harul – divin – cu care fusese înzestrat, altminteri am putea crede că existenţa sa ar fi avut o altă traiectorie. Personalitate misterioasă, o stea filantă; poate cineva să jure că Urmuz a fost un personaj real şi nu unul de ficţiune?" („Cuvânt-înainte" la antologia *Cică nişte cronicari/ Duceau lipsă de şalvari,* Universal Dalsi, 1999, p. II.)

Răsfoind cartea, sar în ochi, inserţii. Texte tipărite cu alt corp de literă, facsimile cu frontispicii sau pagini din revistele vremii, ba chiar şi afişul unei expoziţii. Recunoaştem proze de-ale lui Urmuz, scrisori, şi documente din dosarul morţii etc. preluate din ediţiile anterioare ale operei. Sunt şi pagini cu cugetări răzleţe, ca acele rămase de la Demetru. Justificat, căci toate acestea fac parte din viaţa lui Demetru.

După o lectură rapidă, cât să vizionezi un film de ficţiune, sub influenţa unor indicaţii „regizorale" inserate ici-colo de Alex, am avut impresia că am trecut printr-o nebuloasă. Biografie romanţată m-am întrebat? O carte cu rebusuri? Cu şarade? Ghicitori de dezlegat? Sau, cum îşi intitula prea serioasa Mirela Nagâţ cronica din revista *Apostrof,* XXXII, 11 (378), 2021) un „Urmuz pentru conaisseuri"? Un eşec ca biografie romanţată, neadresându-se marelui public, cum o cere genul, nu există un fir cronologic, „fiind ilizibilă pentru cititorul care n-a parcurs temeinic paginile de istorie literară", autorul „urmuzianizând". „Iar lectorul avizat înaintează prudent, detectivistic, nevoit să pândească identitatea personajelor aduse laolaltă din epoci diferite şi drapate sub o multitudine de pseudonime şi hipocoristice." I-am dat dreptate. Numai că uneori „lectorului avizat" îi chiar face plăcere „urmuzianizarea" şi intră în joc, considerând că *Urmuz*-ul lui Alex este o „biografie romanţată" în felul în care *Pâlnia şi Stamate* e „un roman" sau *Fuchsiada* o epopee. Deci, pur şi simplu, o parodie. Ca ilustrare a jocului cu numele, decupează din „falsa biografie" o scenă din capitolul 7. „Lăptăria lui Enache Dinu", unde s-au adunat stafiile admiratorilor lui Urmuz. „Unii dintre ei apar cu identităţi dublate sau triplate, îngăduind ca pseudonimele să discute cu propriile lor nume din buletin." De pildă, Ilarie Voronca, care apare în mai multe ipostaze. Din câte se vede, Mirela Nagâţ nu are nicio problemă în a-l identifica. La fel şi pe cel numit doar „Prinţul", Scarlat Callimachi, directorul revistei *Punct* – al cărui nume apare vizibil în facsimilul frontispiciului reprodus în carte – supranumit mai târziu *Prinţul roşu,* datorită legăturilor sale cu comuniştii. Numai că mai fusese un scriitor care se voia prinţ, Mateiu Caragiale, care se pretindea Prinţul Bassaraba-Apafi. Iar dacă mergem pe filiera „falsul prinţ", dăm nu doar de Falsul Dmitri, ci şi de *Falsul Dimitrie,* antologia lui Dumitru Crudu. Interesant de cercetat ar fi şi motivul pentru care Alex îi introduce în biografia lui Urmuz pe scriitorii Faulkner şi Tolkien. Dar şi mai mult de explicat ce caută în ea Bruce Lee, actorul specialist în arte marţiale, mort de un edem cerebral în Hong Kong la 32 de ani datorită unei supradoze. Poate pentru că unul din filmele în care a jucat se intitulează: *Jocul cu moartea?* Continuând să „săpăm" pe google, dăm de povestea altui „Bruce Lee", un admirator bucureştean al actorului care i-a împrumutat numele, Florin Cora, supranumit „Regele canalelor". Şi-a clădit un imperiu, dar şi un azil pentru oamenii străzii în canalul de la Gara de Nord. Azil distrus cu buldozerul de Primăria capitalei. Amestecat într-un furt de tablouri, a ajuns la puşcărie. Şi deodată ne dăm seama că asta e o aluzie, sau chiar o replică la „subpământa" lui Urmuz! Însă „canal" cu majusculă, „buldozer", sunt cuvinte înscrise cu bold în mintea noastră. Deci aşa! Prin urmare, Alex a învăţat perfect jocul inventat de Urmuz, devenind el însuşi un *magister ludi.*

Ceea ce n-am înţeles e motivul pentru care Mirela Nagâţ ţinea neapărat ca biograful să fi scris despre „adevărata" boală de care suferea Demetru, citând integral acel portret răutăcios din memoriile lui Constantin Beldie. Drept e că nici Alex nu-l reprezintă un „sfânt", ca Peter Neagoe ce-şi intitulase cartea despre Brâncuşi *Sfântul din Montparnasse.* Deşi discret, îl face nu doar autor de farse, ci şi cartofor, jucător la ruletă şi parior la curse. Îi poartă stafia nu doar în localurile frecventate de boema bucureşteană, ci şi într-un reportaj, udat din plin cu vin într-o cramă de peste Prut, împreună cu admiratorul său Geo (Bogza?)

Numai că pe parcurs am şi uitat că voisem să scriu despre Demetru în război – versiunea Vakulovski. Aşa că va trebui să citesc din nou cartea, de data asta pe îndelete, mai ales cele două capitole „Bulgaria" şi „Primul".

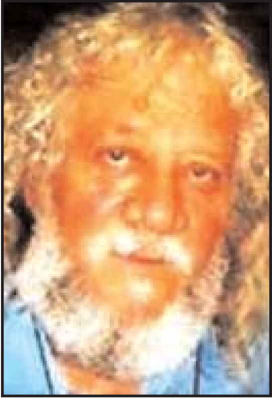
Note

1. Din Wikipedia şi alte surse: Alexandru Vakulovski, fiul unui profesor de limbă şi literatură română care a refuzat să fie autor sovietic, s-a născut în 1978, în Antoneşti/Suvorov, azi Ştefan Vodă, în Republica Moldova. (De fapt în URSS!, mi-am zis, la fel cu Vasile Ernu (n. 1971), căruia tot Polirom îi publicase *Născut în URSS* în 2006, reeditat, sau ca un pic mai vârstnicul poet şi dramaturg Dumitru Crudu, 1967.) Absolvent al Facultăţii de litere din Cluj-Napoca, profesor fiindu-i poetul şi criticul Ion Pop. Este autor de poezie şi proză, eseist, critic, traducător, blogger, publicist, redactorul uneia dintre primele publicaţii on-line în română, *Tiuk k-avem kef* etc. Controversat, dar cotat între cei mai promiţători scriitori (*Clujanul* online, 21 febr. 2008). A publicat deja 10 (?) cărţi.

2. În acelaşi timp, ne putem gândi la Brâncuşi (prezent şi în carte, la păsările lui, ale văzduhului sau *Măestrele*, dar şi *Cocoşul*. De e vorba de cinematografie, la filmul lui Hitchcock (*cock* = cocoş). Într-un articol mai vechi („Misteriosul Mr. Urmuz. Noi ipoteze. I Păsările", *Nord Literar*, XII, nr. 5 (132), mai 2014, p. 13). îl asociam pe Urmuz nu doar cu Brâncuşi, ci şi cu Aristofan.

Cărţi şi autori

Istoria altfel

Silvan G. ESCU

Este pentru prima dată când deschid o carte, *Visul Măriei Sale*, a scriitorului Andrei Breabăn (Editura Timpul, Iaşi, 2021), şi mai-mai să-mi cadă din mână în momentul când am dat cu ochii de prezenţa a trei prefaţatori, caz unic, cel puţin dacă ţin cont de câte cărţi am deschis de-a lungul vremii.

Să nu se creadă cumva că aş avea ceva împotrivă, poate că cei trei prefaţatori nu au scris despre cartea autorului doar din pură prietenie, ci chiar sunt interesaţi de scrierea sa, în mod particular în acest caz. Doar mă mir, nimic mai mult. Mă întreb totuşi dacă autorul avea neapărată nevoie de suportul acestora. N-am să neg că aceştia sunt oameni de certă valoare, dar această carte se recomandă prin ea însăşi, scriitorul având deja o notorietate suficientă, dobândită în prodigioasa-i carieră literară (în acest domeniu, cu prisosinţă).

În această voluminoasă carte, scriitorul-istoric, jurnalist cultural cu vechime în branşă, tratează dintr-o perspectivă inedită partea de început a vieţii domnitorului Ştefan cel Mare, nu chiar copilăria, ci mai degrabă adolescenţa acestuia, scoţând în evidenţă osârdia pe care tânărul, pe atunci, o depune în formarea sa ca om, dar mai cu seamă ca viitor Domn al Moldovei. Cutreierând, pentru întregirea şi consolidarea acestor cerinţe-calităţi, locuri şi cetăţi conduse de mari personalităţi istorice ale acelei vremi, adunând informaţii şi cunoştinţe trebuincioase funcţiei de mare răspundere pe care urma să o ocupe. Ce mă miră însă, în sensul că este pentru prima dată când aflu acest lucru, este faptul că, aşa cum afirmă autorul, Ştefan cel Mare şi-ar fi dorit la un moment dat să se călugărească, fapt necunoscut mie, retragerea sa la o mănăstire fiind o posibilă alegere. Dar, făcând apel la cele cunoscute deja despre el, ar fi fost o postură neconformă cu firea sa aprigă, dominatoare, cu veleităţile şi anvergura sa istorică, de vlăstar de os domnesc. Nu mă îndoiesc că autorul a săpat temeinic în aflarea acestor informaţii surprinzătoare. Am convingerea că un astfel de om, atât de dinamic, atât de activ, chiar dacă uneori (inevitabil poate) şi nechibzuit, atât de dedicat, atât de pus pe fapte mari, înzestrat cu excepţionale calităţi de luptător, atât de iubitor de Moldova, n-ar fi putut să stea retras, relaxat şi contemplativ, la o mănăstire, tocmai în vremea când ţara avea nevoie de o mână forte, de dibăcie şi vitejie pentru apărarea fruntariilor ei.

Interesant este că în anumite pasaje ale cărţii sunt preluate versuri atât de cunoscute din poezia lui Dimitrie Bolintineanu pe care autorul, istoric, dar şi scriitor înzestrat, care are în arsenal şi stăpâneşte cu aplomb şi o latură a ficţiunii literare, le dezvoltă şi le explică din punct de vedere istoric, împletindu-le cu destule inserţii literare de certă inspiraţie, dovadă a talentului său indiscutabil.

Este de reţinut că Ştefan cel Mare, deşi a avut un părinte domnitor valoros la rândul său, pe baza însuşirilor înnăscute, cât şi prin studiul asiduu şi cunoştinţele căpătate de la înţelepţii vremii cu care a venit în contact, dar mai ales prin cunoaşterea realităţilor epocii şi prin binecunoscuta sa persuasiune şi-a configurat propriul drum, propria conduită în administrarea şi conducerea destinelor Moldovei. Datorită acestor calităţi, dar şi a experienţei obţinute de-a lungul domniei găsim explicaţia acestui parcurs domnesc extraordinar pe o durată de timp atât de întinsă, de 47 de ani, cu realizări impresionante, atât pe câmpul de luptă cât şi în plan social, cultural şi administrativ.

Urmărind firul narativ, constatăm că autorul prezintă evenimentele într-o succesiune de secvenţe aproape cinematografice, transformându-ne fără voia noastră din cititori în spectatori intraţi pe gratis în sala de proiecţie. Pur şi simplu, prin puterea scrierii, ne poartă acolo unde hotărăşte şi dispune imaginaţia sa, sprijinită solid pe o documentare efectuată la modul amănunt. Dar nu ne abandonează în acele locuri, încremeniţi în nemişcare, ci de fiecare dată ne aduce în fotoliu, dar ne şi pune în centrul acţiunii pentru a fi părtaşi la următoarea întâmplare istorică, una care, fie vorba între noi, nu e deloc o întâmplare.

Pe durata scrierii acestei cărţi autorul trece printr-o multitudine de stări, este când duios melancolic, profund implicat în desfăşurarea evenimentelor pe care le descrie, părând a fi gata oricând să dea o mână de ajutor, când sobru, rezervat, rareori detaşat, în ideea de a se revendica drept narator imparţial. Această ultimă ipostază nu-l prinde (în poză!), nu-i reuşeşte întrutotul, fiindcă se vede de la o poştă înclinarea spre o certă stare iubitoare, fermecat fiind de personalitatea idolului său. Este impresionantă această dualitate, de fapt o luptă în interiorul autorului, pus în situaţia de a da dreptate, veridicitate şi până la urmă câştig de cauză uneia sau alteia dintre ideile aflate în confruntare.

Culmea este că acest roman istoric nu face altceva decât să nască o dilemă, chiar dacă una pozitivă, în sensul că datele istorice, bine documentate şi optim transpuse în carte, sunt îmbrăţişate literar cu o doză (temperată, e adevărat) de gândire ficţională care dă o anumită savoare lucrării, dar poate provoca şi un soi de încruntare a frunţii, dacă aruncăm privirea asupra celor care sunt permanent *pentru contra*. Cu siguranţă că scriitorul nu trebuie să dea socoteală pentru cele scrise şi nici pentru materialele-documente pe care s-a bazat în realizarea acestui valoros roman, autorul cheltuind mult timp pentru a afla lucruri inedite, în principal pentru perioada de început a domnitorului.

Sincere aprecieri pentru efortul de documentare depus, pentru aplecarea cu toată fiinţa asupra datelor istorice uneori anevoie de accesat.

Fără putinţă de tăgadă – pentru pasiunea pentru idolul său, dar mai cu seamă având în vedere scrierile sale despre marele voievod – Andrei Breabăn se înscrie printre cei mai valoroşi „Ştefanologi” ai vremii noastre.

Semn(al) de carte

Ioan C. Popa, Doina Matei-Leulescu, *Potcoava, Şase secole de luptă pentru neatârnare. Studiu monografic socio-istoric,* Editura Print, Suceava, 2021

Acest prim volum pe care îl supunem atenţiei cititorului face parte dintr-un proiect de cercetare mai larg dedicat localităţii Potcoava şi satelor din împrejurimi, străvechi aşezări cu profil rural din judeţul Olt. Subiectul este abordat dintr-o dublă perspectivă monografică: sociologică şi istorică. (Autorii, la începutul cărţii)

Dan D. Farcaş, *Fenomene aerospaţiale neidentificate – un ghid esenţial OZN,* Editura Dharana, Bucureşti, 2021

Subiectul OZN/FAN este incitant, dar atacă viziunea acceptată asupra lumii, deci mulţi oameni îl vor respinge visceral. Tradiţiile, cultura, şcoala, declaraţiile oficiale, religia, ştiinţa popularizată, istoria marilor călătorii şi cuceriri, povestirile sau filmele SF ş.a.m.d. ne-au setat minţile pe paradigme şi şabloane care resping realitatea fenomenelor aerospaţiale neidentificate.

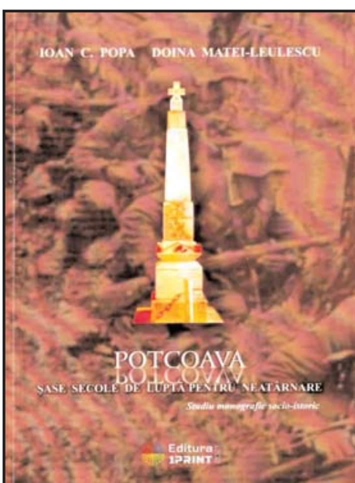
Recent au început să mijească însă primele semne timide, că acest tabu ar putea să înceapă să se destrame. Militarii admit pe faţă existenţa fenomenului, fără să-l poată explica. Iată de ce momentul actual este foarte potrivit pentru a-i oferi cititorului român un îndrumar care să-i prezinte, într-o formă condensată, ce anume se ştie la ora actuală, cu o siguranţă rezonabilă, despre FAN/OZN, ca şi despre fenomenele conexe, pentru a se putea orienta în mijlocul unei avalanşe de falsuri, speculaţii şi dezinformări despre acest subiect, insistând mai ales pe trei subiecte „fierbinţi” ale ufologiei actuale: implicaţiile politico-militare, fenomenul răpirilor şi conexiunile spirituale şi paranormale, plus posibile explicaţii pentru ce anume ar putea fi OZN/FAN. (Autorul, în prefaţă)

Aureliu Goci, *C.A.P.T.I.V. în imaginarul creaţiei. Cărţi, Autori, Personaje, Tipologii, Inspiraţie, Vocaţie. Cronici literare din mileniul al III-lea,* Editura Betta, Bucureşti, 2021

Cartea de faţă cuprinde cronici, recenzii, opinii critice din mileniul al III-lea care NU au mai apărut în cărţile mele anterioare, unele texte fiind chiar inedite, în sensul că n-au văzut încă lumina tiparului, nici măcar în revistele literare, care şi ele au fost lovite de... pandemie. Dar există şi reversul acestei situaţii, pentru câţiva autori, sau pentru prefaţa la anumite cărţi. În plus, greutăţile întâmpinate de către scriitori, ca şi de critică, datorate inexistenţei difuzării de carte m-au determinat să cuprind aceste scrieri într-un volum care va ajunge cu siguranţă, cel puţin, în Biblioteca naţională, la Uniunea Scriitorilor şi la autorii în chestiune. Structural vorbind, autorii poliscriptori m-au silit să „aşez" cartea doar după indicele alfabetic al numelui, renunţând la clasificarea pe specii literare. (Autorul, în Argument, la începutul cărţii)

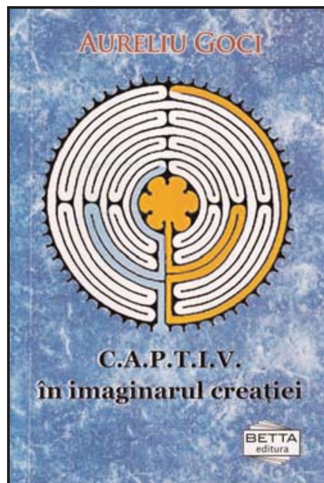
Dumitru Milcoveanu, *Muzica şi culorile, gramatica, matematica,* Editura Muzicală, Bucureşti, 2021, carte îngrijită de Octav Calleya

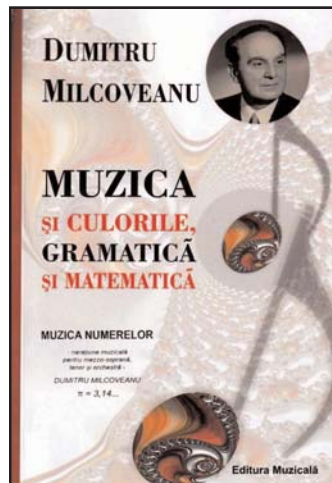
Indiscutabil, volumul de faţă îndeplineşte o dublă funcţie, anume aceea a unei surprinzătoare descoperiri operate în contextul vieţii noastre muzicale din deceniile de mijloc ale secolului trecut, dar şi aceea a unei restituiri îndreptând o nedreptate petrecută într-una dintre epocile cele mai tulburi ale istoriei noastre, anume perioada postbelică.

Amintirile despre maestrul Dumitru Milcoveanu se pierd în negura unor timpuri complicate prin care a trecut ţara în deceniile de mijloc ale secolului trecut, prin care am trecut noi, cei care, la vârsta unei valide senectuţi, putem depăna în sacul amintirilor născute în anii ’50 sau ’60 ai secolului trecut. (Dumitru Avakian, la începutul cărţii, „În amintirea maestrului… Gânduri adunate, gânduri răsfirate”)

Cartea de faţă cuprinde doar patru aspecte importante şi inedite ale acestui compozitor român: relaţia directă a muzicii cu spectrul culorii, cu gramatica şi cu matematica, acestea excelent explicate şi demonstrate, la care se adaugă şi spicuiri literare şi filosofice, reflexii ale profundei sale personalităţi. (Octav Calleya)

Autograful şi reactualizările

Alexandru CAZACU

Critica literară a căzut de acord că nu puţine scrieri cu caracter nonficţional – corespondenţă, jurnale, memorii, reportaje, interviuri şi însemnări de călătorie – merită o atenţie aparte. Aceste texte au trecut din zona paraliteraturii în cea a literaturii de frontieră. Pe lângă valoarea documentară prin care se relevă o epocă istorico-artistică văzută prin ochii unui autor, ele pot întregi portretul acestuia, dar şi al epocii. *Ex libris*-urile, autografele şi *supralibros*-urile cărţilor vin şi ele să aducă un aport cercetătorilor, devenind la ora actuală forme de mândrie pentru orice bibliotecă ce deţine în patrimoniu astfel de volume. Autograful, atunci când el nu se reduce doar la semnătura olografă ori la câteva modeste cuvinte circumstanţiale, devine un înscris care interesează din mai multe puncte de vedere. Aceasta în special datorită tensiunii induse *par lui-même* între actanţii interacţiunii rezultate din acest demers, autor-destinatar, dar şi datorită contextului socio-istoric când are loc dedicaţia. Mai ales când este tratat şi organizat cu instrumentele şi competenţa istoricului literar, în lumina abordărilor lui Hippolyte Taine, pionier de acum două secole al criticii descriptive, care vorbea despre modul în care opera şi autorul sunt produse ale societăţii generate de mediul şi momentul în care apar.

Distinsul profesor, istoric şi critic literar Nicolae Scurtu propune un astfel de demers, realizând o inedită lucrare cu mize policentrice intitulată *Cărţi cu autografe în biblioteca lui Nichifor Crainic,* apărută la Editura „Sud”, Bolintin Vale, în anul 2021.

Personalitate proteică din familia acelor autori complecşi, în care, pe parcursul vieţii şi operei, luminile s-au amestecat cu umbrele, Nichifor Crainic (pseudonimul lui Ion Dobre) rămâne o bornă importantă în cultura română. Provenit dintr-un sat din actualul judeţ Giurgiu, dintr-o familie de ţărani, finalizează strălucit seminarul şi studiile teologice universitare la Bucureşti, apoi la Viena. Colaborează la multe reviste ale vremii, devine profesor universitar la Teologie, scrie poezie, eseuri, traduceri şi cursuri universitare de mistică. Transformă revista *Gândirea* într-un adevărat curent literar-filosofic unde colaborează cam toată pleiada de primă mărime a scriitorilor interbelici. Poezia sa tradiţionalistă (*Şesuri natale, Darurile pământului, Ţara de peste veac*) îl propulsează între autorii lirici de prim rang ai momentului (obţine premiul naţional pentru poezie), iar eseurile sale, dintre care obligatoriu merită amintite *Puncte cardinale în haos* şi *Nostalgia Paradisului*, îi aduc admiraţia unor Dimitrie Stăniloaie sau Lucian Blaga, dar şi altor importante personalităţi naţionale sau internaţionale. (Primeşte Premiul Herder în Austria şi este decorat de regele Bulgariei pentru teologia sa panortodoxă.) Atinge maximul de recunoaştere şi devine membru al Academiei Române. Dar, în paralel, este simpatizant al unor partide ultra-naţionaliste şi unul dintre teoreticienii statului etnocratic, stat în care etnia şi religia majoritară, şi nu cetăţenia, garantează accesul la conducere şi resurse, iar elementul alogen este descurajat să se manifeste. Devine secretar de stat de două ori şi chiar ministru cu propaganda pe durata instalării la putere a extremei dreapta. Odată cu schimbările politice survenite după Al Doilea Război Mondial este obligat să se ascundă mai mulţi ani până când se predă autorităţilor comuniste. Datorită publicisticii şi simpatiilor sale politice, efectuează 15 ani de detenţie. Astfel, de la cel mai înalt statut atinge cea mai joasă poziţionare socială. Şi încarcerat, ca şi în viaţa civilă, există mărturii că a avut un comportament ce oscila între manifestări sublime şi compromisuri mundane. La eliberare i se oferă (din motive strategice) colaborarea la un ziar al propagandei comuniste destinat diasporei, nu cu mult înainte de a se stinge marginalizat, însă nu şi uitat de mulţi dintre cei pe care el i-a sprijinit şi ajutat de-a lungul vremii. Prin opera sa beletristică şi eseurile sale, Nichifor Crainic rămâne un autor de neocolit.

Profesorul Nicolae Scurtu inventariază parte din volumele (aflate în arhiva sa personală) primite cu autograf de Nichifor Crainic, realizând catagrafierea acestora în ordine alfabetică şi cronologică, putându-se vedea altfel modul de evoluţie a acestuia. La capătul celor 107 transcrieri şi facsimile bine organizate în pagini, se poate găsi o cronică-portret din anul 1916 asupra poeziei lui Nichifor Crainic întocmită de Nicolae Iorga, al cărui discipol (până de despărţirea doctrinară de acesta) a fost, precum şi o utilă bibliografie despre autograf în cultura română. Se observă marile nume care au dorit să-i ofere volumele cu gratitudine: filosofi, poeţi, prozatori, eseişti, profesori, traducători. Plaja şi tipologia autorilor sunt largi, de la Lucian Blaga la Marin Sorescu. O zonă ascunsă de afectivitate se dezvăluie şi surprinde nu atât entuziasmul textelor olografe datate din perioada interbelică (ele putând fi justificate de notorietatea şi statutul adresantului), cât mai ales cele primite în ultimii săi ani de viaţă, când nu mai putea interveni şi ajuta pe nimeni. Ceea ce dovedeşte fără dubiu că scriitorii, chiar şi cei din ultimele generaţii, erau deja convinşi de majora contribuţie la cultura română a lui Nichifor Crainic. Remarcabil este, de asemenea, modul în care mulţi autori certifică prin autograful scris influenţa intelectuală avută de conducătorul *Gândirii* asupra lor.

Astăzi, când se trăieşte o adevărată criză a lecturii, pe lângă alte crize, iar majoritatea populaţiei educate citeşte articole de blog, mail-uri, ştiri de pe site-urile online, iar cartea sonoră devine o prezenţă culturală însoţitoare în deplasările turistice sau profesionale, un astfel de volum precum cel al profesorului Nicolae Scurtu poate funcţiona ca o interfaţă sau vestibul pentru mai multe abordări. Cultura mediatică a unei lumi pragmatice, devenită una a imaginii sosite prin mediul, cândva triunghiular, azi monovectorial, *calculator (televizor) – calculator – calculator (cinematografie streaming)*, fascinează tocmai prin puterea imaginii (statice sau în mişcare). Autograful, având de altfel o istorie milenară, este şi el la graniţa dintre imagine şi reflexia pe care o provoacă. Triada imagine – imaginaţie – imaginar devine supusă stresului provocat de viteza cu care circulă informaţia şi cu care trebuie luate deciziile, dar şi conferă premisele unui efort analitic şi raţionalist.

Una din direcţiile deschise de volum este, evident, întregirea studiilor referitoare la epoca şi relaţiile dintre Nichifor Crainic şi personalităţile care i-au oferit cărţile lor. Multe volume pot aduce elemente noi cu privire la tipul de relaţie existent fie şi cu ajutorul unor investigaţii grafologice. O a doua propunere venită din această colecţie de autografe este cu privire la cunoaştere în general. Yuval Noah Harari, autorul renumitelor cărţi despre trecut şi viitor care au bulversat lumea în anii din urmă, consideră că principala resursă la momentul actual este cunoaşterea, înaintea oricărei materii prime şi oricărui tip de energie. De asemenea, lucrarea este o elegantă invitaţie la lectură, atât a operei lui Crainic, dar şi a operei celor care au scris autografele. Studiile demonstrează că prin citit se prelungeşte viaţa omului şi se dezvoltă gândirea critică atât de necesară omului contemporan, iar cercetări mai noi vorbesc despre biblioterapie (însănătoşire cu ajutorul lecturii).

Volumul profesorului Nicolae Scurtu, unic în peisajul editorial autohton, este o lucrare cu note de pionierat în sfera operelor de frontieră, care poate servi multor reactualizări, prin conexiunile realizate direct sau indirect, celor interesaţi de personalitatea lui Nichifor Crainic, dar nu numai. Cu siguranţă însă, serveşte acelora care, indiferent de „teroarea istoriei” sau imboldul „marilor speranţe”, consideră, precum Fernando Savater, că „Lectura este o formă a fericirii. Ultima la care vom renunţa!”

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Cuvinte

Kamala Das (India)

În jurul meu cuvinte, cuvinte şi cuvinte,
Mă acoperă crescând ca frunzele,
Nu încetează niciodată ieşirea la lumină
Răsar din profunzimi... Dar eu îmi zic, cuvintele
Sunt o nenorocire, feriţi-vă de ele,
Pot însemna atât de multe lucruri,
Prăpăstii în care paşii se afundă, pentru ca noi
Să putem admira marea, cu valurile ei paralizante,
Ele pot fi furtuni cu aer arzător, sau un cuţit
Gata să taie gâtul celui mai bun prieten...
O pacoste sunt ele, cuvintele, însă fără încetare
Din mine ies ca frunzele pe un pom,
Nu dau semne că ar vrea să întârzie vreodată,
Nasc în tăcerea care îmi zace în adânc...

Rouă

Lo Ching (Taiwan)

Ei spun
că n-ar trebui să sălăşluiesc
în munţi aşa de înalţi
să nu trudesc
prin prăpăstii aşa de adânci.
Ei spun
că n-ar trebui să mă retrag
izolându-mă prin multiplele,
diversele mele-ncăperi
cu ramurile mele moarte pe post de degete,
pictând nori albi, fantezii onirice
pe toată podeaua şi pe pereţi.
Dar ei nu ştiu
când întunericul revine
de unde mă-ntorc eu.

Acei splendizi-numeroşi nori
plutind silenţioşi peste ţinuturile cele mai aride
converti-se-vor în sunete
de intermitente, torenţiale ploi.

O secundă

Antonio Cabrera (Spania)

Am mâinile reci.
Am ieşit în stradă,
am rezolvat problema aceea banală
şi m-am întors acasă, ca să-mi ocup din nou
locul la masa aceasta.
Am observat atunci
frigul din mâinile mele,
semn
ce mă preocupă, probabil fără rost,
pentru că nu contează prea mult
să ai mâini îngheţate.
Acest noiembrie rece
mi s-a depus în mâini, nimic mai mult.
Sunt eu:
văd vaza aceasta, simplă, grecească
şi-o seară obişnuită, care mă înconjoară.
Dar nu mi se prea întâmplă să am mâinile reci.
În fulgerul secundei, mintea-mi întrezăreşte,
prin ceţi prevestitoare, o foaie gri, pe care
stă scris numele meu, tăiat apoi cu însăşi
cerneala celui din urmă ger.

Vecina mea, Africa

Dinastii diminutive (II)

Nicolae MELINESCU

Congo, ţară cu denumire şi identitate diferită chiar dacă asemănătoare, este un stat suveran, altul decât Republica Democrată Congo, fostul Zair. Congo este o ţară sub-sahariană în care descoperirea şi exploatarea petrolului a confirmat din nou consecinţele blestemului resurselor naturale, pentru că a adus cu el corupţia, sărăcia şi conflictele. Anticipata dezvoltare pe baza fondurilor provenite din exploatarea ţiţeiului a fost deturnată de catastrofe manageriale. Cu un venit modest de aproape cinci sute de dolari pe zi, într-o ţară cu un produs intern brut per capita de 2444 de dolari anual, la 77 de ani, eternul conducător Denis Sassou-Nguesso nu pare dispus să-şi arunce de pe umeri povara administrării ţării ceva mai întinsă decât România (342 de mii kilometri pătraţi), dar cu o populaţie de numai cinci milioane de locuitori. Cu mersul cadenţat şi ferm al elefanţilor de pe stema ţării, el a început pregătirea transferării puterii, cândva în viitor, după 2026, către fiul său. În 2021, el l-a inclus în cabinetul ministerial pe Denis Cristel Sassou-Nguesso, primul născut, însărcinat cu administraţia prezidenţială, fondurile de dezvoltare şi infrastructură. Numirea sa a provocat declanşarea primelor presimţiri că acesta este unsul unei dinastii diminutive. Cu o carieră promiţătoare ca director general al Corporaţiei Naţionale de Petrol, mititelul a fost ales în Adunarea Naţională în 2012. Educat în Franţa şi în Marea Britanie, el a prins gustul politicii încă de prin 2005, când a pornit într-o ascensiune ambiţioasă în Partidul Laburist de guvernământ, care l-a propulsat la numai 35 de ani în Parlament cu un covârşitor scor de 99,88 la sută din voturile circumscripţiei Oyo, o trambulină elastică pentru aterizarea în guvern.

După succesul electoral, Denis Cristel a început să facă nazuri şi să se prefacă cum că nici prin gând nu-i trece să preia o răspundere copleşitoare ca aceea de succesor desemnat al preşedintelui/tatălui său. El a adăugat şi o notă de subsol, ca să nu reteze orice speranţă, notă care a generat bănuieli şi suspiciuni când a declarat că îşi asumă obligaţii, dar şi drepturi (de a alege şi de a fi ales), ca oricare dintre concetăţenii lui. Pasionat de articole de lux din Franţa, Dubai sau Marbella, în august 2006 el a cheltuit peste zece mii de euro la Louis Vuitton şi 35 de mii de euro la Roberto Cavalli, doi ani mai târziu. În 2016, bunurile sale din Franţa şi S.U.A. au fost sechestrate prin ordin judecătoresc. Enervat de publicitatea negativă, Cristel, la vremea aceea preşedintele corporaţiei congoleze Cotrade, i-a cerut unei ONG britanic, Global Witness, să şteargă de pe pagina electronică imaginile facturilor sale din magazinele de lux. Înalta Curte de la Londra a constatat că este în interesul publicului ca asemenea date să fie cunoscute, pentru că ele dovedeau că banii din tranzacţiile cu petrol ale corporaţiei conduse de Cristel fuseseră folosiţi în scopuri personale. Judecătorul britanic Stanley Burnton a declarat: „Este vorba despre o evidentă ilegalitate, pentru că cheltuielile au fost achitate din profituri personale secrete, obţinute de corporaţia Cotrade în urma vânzării de petrol. Profiturile obţinute din aceste tranzacţii trebuie să ajungă la oamenii din Congo şi nu la cei care-i conduc sau la familiile lor". (news.bbc.co.uk/2/hi/africa/ 6948281.stm, accesat 18 iulie 2021.)

În 2015, judecători francezi au ordonat sechestrarea unor proprietăţi valoroase din regiunea Parisului, înregistrate pe numele nepotului de frate al preşedintelui, adevăratul proprietar fiind, de fapt, Cristel Denis. Printr-o decizie similară i-au fost sechestrate şi cincisprezece maşini de lux. Ca un bun om şi de familie iubitor, Denis Sassou Nguesso a intentat un proces în care a clamat că-şi apără imaginea publică şi a solicitat clasarea cazurilor. Purtătorul de cuvânt al guvernului congolez a calificat acţiunile justiţiei franceze drept o imensă manipulare pentru discreditarea şefului statului. Anchetatorii francezi nu au cedat şi au deschis o anchetare oficială a fiicei preşedintelui, Julienne, a soţului ei, Guy Johnson, a unui alt nepot şi a uneia dintre cumnatele sale, Catherine Ignanga. Grupul este suspectat că între 2018 şi 2019 a efectuat transferuri ilegale de bani în valoare de aproape douăzeci de milioane de euro.

Guineea Ecuatorială a urmat şi ea formula succesorilor desemnaţi din interiorul familiei prezidenţiale. Şeful statului, Teodoro Obiang Nguema Mbasogo face parte din galeria liderilor africani adepţi ai forţei în administrarea treburilor ţării pe care o conduc. El l-a înlăturat de la putere pe preşedintele marxist Macias Nguema în 1979 prin lovitură de stat, fără să ţină seama de faptul că acesta îi era unchi şi, pe baza privilegiilor de familie, îl numise la comanda Gărzii Naţionale şi îl făcuse directorul închisorii Black Beach, vestită pentru regimul dur de tortură şi terorizare a deţinuţilor politici. După înlăturarea unchiului, ţara a cunoscut două săptămâni de prigoană sângeroasă până când Nguema Mbasogo a fost capturat, judecat (fără drept de apărare) şi executat. Ţara din sud-estul Golfului Guineei, de zece ori mai mică decât România, a dat peste norocul natural ca în 1995 compania americană Mobil să descopere în perimetrele Alba şi Zafiro importante zăcăminte petrolifere. Guineea Ecuatorială a devenit al treilea mare producător de ţiţei, cu o capacitate zilnică de extracţie de aproximativ o jumătate de milion de barili. Veniturile din exportul de petrol au declanşat o cursă furibundă a corupţiei, pornind de la vârful piramidei administrative şi executive. Guineea Ecuatorială a urmat consecvent regimul „business as usual" şi au apărut primele semne ale frământărilor succesiunii, după mai bine de patru decenii de monarhie fără coroană şi hlamidă. Unde putea fi găsit succesorul cel mai potrivit şi cel mai fidel, dacă nu chiar în familia prezidenţială? Şi aşa, Teodoro Nguema Obiang Mangue, fiul cel mare al preşedintelui, a fost dat la curăţat după numeroase scandaluri de corupţie şi a intrat la încălzire, pentru că la 52 de ani a trecut prin multe şi părintele său şi al naţiunii are mandat pe viaţă, dar viaţa nu este cu mandat etern. Atâta doar că numai propaganda internă nu a reuşit înălbirea totală a beizadelei.

Poliţia franceză a făcut o descindere la reşedinţa de lux pariziană a lui Mangue şi a pus sechestru pe douăzeci de maşini sport între care Bugatti Veiron (2 milioane de euro, fiecare) şi Rolls Royce (un milion) şi a decretat că banii deturnaţi pentru achiziţionarea lor aparţineau de drept poporului guineez. Tribunalul l-a condamnat pe Nguema Mangue, care este şi vicepreşedinte al republicii Guineea Ecuatorială, la o amendă de treizeci de milioane de euro pentru delapidarea fondurilor realizate din exportul de petrol. În 2019, autorităţile elveţiene au deschis, la rândul lor, o anchetă, suspectându-l pe junior de spălare de bani şi deturnare de fonduri publice. Printr-o decizie a curţii din Geneva, au fost scoase la licitaţie nouă maşini de lux (Koenigsegg, Ferrari, Bentley, Maserati, Aston Martin) care au adus aproximativ 30 de milioane de franci elveţieni, bani direcţionaţi spre acţiuni umanitare cu efect direct asupra populaţiei sărace guineeze.

„Teodorin" Nguema Mangue, răsfăţat în lux prin California sau Franţa, rămâne favoritul în cursa pentru succesiune, deşi un contracandidat surpriză, fratele său vitreg, are de partea sa un argument puternic ca să-l saboteze de pe poziţia de mare forţă a ministrului petrolului. Cota de popularitate a fratelui mai mic şi chiar vitreg Gabriel Nguema Obiang Lima, născut din a doua căsătorie a preşedintelui încă în funcţie, „Gabi", pentru apropiaţi, are legături trainice şi profitabile cu magnaţii petrolului din Texas încă de pe vremea studenţiei la Universitatea din Dallas, legături pe care le-a cultivat intens după 1997, când a fost numit ministrul minelor şi petrolului. Ceva mai reţinut în risipirea banilor publici, mezinul nu a scăpat de tentaţia fraudei. Tutu Alicante, fondatorul organizaţiei non-guvernamentale E.G. Justice, susţine că Gabriel Nguema Obiang Lima a primit peste un milion de dolari mită de la companiile străine de petrol şi gaze naturale. Constatările lui au fost confirmate de jurnalistul portughez Tomás Ávila Laurel, critic consecvent al regimului guineez dominat de Obiang & Fii: „Petrolul i-a servit [lui Gabriel Nguema] Obiang ca să-i răsplătească pe cei care îi sunt fideli. El ştie că toţi cei din anturajul său sunt nişte hoţi. Petrolul îi permite ministrului să cumpere oamenii, sau le lasă impresia că sunt cumpăraţi". (occrp.org/en/investigations/equatorial-guineas-oil-minister-alegedly-syphoned-off-millions-from-public-construction-project, accesat 3 octombrie 2021) Potrivit unui document secret de 24 de pagini, confiscat de poliţia spaniolă, o anchetă privată a descoperit că mezinul Gabriel s-a angrenat în aranjamente financiare obscure cu bănci şi antreprenori chinezi ca să-şi alimenteze conturi secrete din paradisurile fiscale. El a stabilit legături cu o companie finanţată de magnaţii internaţionali ai petrolului ca să-şi discrediteze fratele vitreg şi să-şi consolideze şansele la succesiunea tatălui său. A intrat în joc şi fosta primă doamnă cu clanul propriu care-şi propulsează fiul, deocamdată doar vicepreşedinte. Mezinul are şi el proprii susţinători, inclusiv pe cei din S.U.A. Ca să fie lupta şi mai spectaculoasă, Armengol Ondo Nguema, fratele preşedintelui, şef al Gărzii Prezidenţiale, susţine public că el este singurul îndreptăţit să-i succeadă lui Teodoro Obiang Nguema Mbasogo, preşedintele în exerciţiu, în vârstă de 79 de ani.

În Gabon, dinastia conducătoare se află în pragul celei de-a treia generaţii. Actualul preşedinte, Ali Bongo Ondimba, în vârstă de 62 de ani, este ceva mai prevăzător în chestiunea succesiunii, speriat şi de un atac cardio-cerebral. Actualul şef al statului este fiul lui Omar Bongo, preşedintele Gabonului din 1967 până la moarte, în 2009. Din 1989, Ali, fiul său, a intrat în politică, a fost ministru de Externe, ministru al Apărării şi membru al parlamentului. În 2009, el a câştigat alegerile prezidenţiale după decesul tatălui, nu fără a fi acuzat de fraudă electorală, arestări cu temei politic, violarea drepturilor omului şi brutalităţi ale poliţiei în timpul manifestaţiilor de protest. Ca să mai potolească mareea nemulţumirilor după ciocnirile sângeroase dintre adversarii politici şi forţele de ordine, preşedintele a anunţat că donează averea moştenită de la tatăl său ca să creeze o fundaţie pentru tineri şi pentru învăţământ.

În octombrie 2018, la numai 59 de ani, Ali Bongo a fost internat de urgenţă într-un spital din Ryadh. A urmat o convalescenţă prelungită în Maroc şi lipsa informaţiilor despre starea lui de sănătate a alimentat fabrica de zvonuri, inclusiv suspiciunea că preşedintele ar fi murit. În toată perioada absenţei sale, şeful administraţiei prezidenţiale, Brice Laccruche Âlihanga, a îndeplinit atribuţiile unui interimar. În august 2019, preşedintele a reapărut în public, a forţat o amendare a Constituţiei în virtutea căreia şeful statului are dreptul să numească o treime dintre senatori, în afara ciclului electoral, o măsură menită să niveleze drumul spre preşedinţie a succesorului desemnat. Fostul său suplinitor, Brice Laccruche Âlihanga, a fost demis, arestat şi condamnat pentru corupţie şi trafic de influenţă. Ca să-şi pună afacerile în ordine, Ali Bongo l-a numit pe fiul său, Noureddin Bongo Valentin, coordonator general al afacerilor prezidenţiale la sfârşitul lui 2019.

Dar ceva nu a mers! Pe 10 septembrie 2021, el a fost trecut în aparatul partidului majoritar Democrat pe post de consilier strategic şi trei zile mai târziu a ieşit de sub aripa instituţiei prezidenţiale unde acumulase puteri fără precedent, chiar şi pentru politica gaboneză. Zvonurile că ar fi fost succesorul desemnat de preşedinte au lăsat loc altora noi, care afirmau că juniorul a căzut în dizgraţie, pentru că, spuneau cârcotaşii politici, ar fi contribuit la eliminarea brutală a lui Brice Laccruche Âlihanga.

→

La pas prin satul global

Adevărul cronicarilor

Rodica BRETIN

Alfred Rex Saxonum. Inscripţia de pe monezile de argint bătute între 871 şi 899 certifică faima postumă a lui Alfred cel Mare, considerat eliberatorul şi unificatorul anglo-saxonilor. Datorită lui, Anglia a supravieţuit pericolului danez – cel puţin aşa se credea până acum câteva decenii. Dar a fost Alfred cu adevărat cea mai puternică personalitate a Evului Mediu timpuriu englez, pe plan politic, militar şi administrativ, eroul legendar ale cărui isprăvi erau cântate de menestreli în castele, sate şi oraşe?

Alfred şi-a început domnia cu o înfrângere şi, cel puţin până în 878, a fost în defensivă, mereu surprins de iniţiativele adversarului, găsind doar soluţii de compromis sau lăsându-se purtat în vâltoarea evenimentelor pe care nu le putuse nici anticipa, nici controla. „Regele tuturor saxonilor" datorează mult modului extrem de favorabil în care a fost prezentat în *Cronica anglo-saxonă* (începută din iniţiativa lui) şi faptului că biograful său, Asser (care a scris, în 893, *Viaţa Regelui Alfred*) îi era prieten şi admirator fervent.

Totuşi, Asser este unul dintre puţinii „cronicari de război" care nu doar au scris despre istorie, ci au făcut-o, în mlaştinile unde se ascundea cu regele părăsit de toţi, la asedii, pe câmpurile de bătălie. Majoritatea istoricilor medievali, ca şi cei de astăzi, se mulţumeau să adune mărturii, să indexeze cronologic date, să consemneze evenimente vechi ori în desfăşurare. A fost cazul Venerabilului Beda, care a lăsat posterităţii o imagine destul de fidelă şi completă a Angliei aşa cum fusese înainte de venirea vikingilor. Considerat primul istoric englez, Beda a scris despre „tot ce nu trebuie uitat", începând din vremea lui Cezar şi până în anul 731, deşi nu a ieşit niciodată din izolarea Mănăstirilor Saint Peter din Wearmouth (Northumbria) şi Saint Paul (Jarrow), ale căror biblioteci reunite ajungeau la cinci sute de manuscrise. Cultura, inteligenţa şi obiectivitatea îi compensau experienţa de viaţă limitată. Astfel, într-una din scrierile sale, Beda afirma fără echivoc: „Pământul este rotund ca o bilă, nu plat ca un scut" – declaraţie incendiară pentru secolul opt al unui Ev Mediu tot mai întunecat (pentru idei similare, Nicolaj Kopernic, Giordano Bruno, Galileo Galilei, Francis Bacon, Leonardo da Vinci şi Tycho Brahe au fost persecutaţi de Inchiziţie sute de ani mai târziu).

Discipolii Venerabilului Beda au trăit în vremuri nu la fel de potrivite pentru izolare şi studiu, iar lecţia pe care au deprins-o de la invadatorii veniţi din Scandinavia a fost una singură: nu există ziduri destul de înalte, nici sanctuare destul de sacre ca să îi oprească pe războinicii Nordului. Mulţi martori-cronicari au ars împreună cu scrierile lor în mănăstirile jefuite şi apoi incendiate. Manuscrisele salvate au fost multiplicate de copişti, iar istoricii generaţiilor următoare au încercat să refacă din informaţiile fragmentare şi, adesea, subiective, un tablou cât mai veridic al perioadei vikinge în Anglia.

Simeon din Durham a scris *Historia regum Anglorum et Dacorum*, ce continuă cronologic istoria lui Beda. Autorul – care a ales viaţa monahală în 1083, întâi la Mănăstirea Jarrow, apoi la Durham – a „relatat" despre atacurile vikingilor de la Lindisfarne (794) şi Jarrow (795), cu implicarea afectivă a cuiva prezent la evenimente. Însă cele două tragice episoade ale invaziei daneze au fost reconstituite de Simeon pe baza unor anale vechi de două secole!

Un alt istoric medieval interesat retrospectiv de perioada vikingă a Angliei a fost Florence din Worcester, călugăr din secolul al XII-lea. A sa *Chronicon ex chronicis* – care începe cu „Creaţia" şi se termină în 1117 – reprezintă o compilaţie după scrierile lui Asser, episcop de Sherborne, după eremitul irlandez Marianus Scotus şi după o versiune astăzi dispărută a *Cronicii anglo-saxone.*

Potrivit unei tradiţii larg răspândite în Evul Mediu, fiecare istoric plasa începutul cronicii sale la „Facerea Lumii", „după izgonirea primilor oameni, Adam şi Eva, din Paradis" sau măcar „în zilele Potopului". Mai modest, Alredus (Alfred of Beverley) a pornit să nareze evenimentele din *Annales sive Historia de gestis regum Britanniae* (*Analele istoriei faptelor regilor Britaniei*), începând cu vremea lui Brutus, şi a redat istoria Angliei, trecând prin perioada invaziei daneze, până în 1129. Obiectivă şi realistă, remarcându-se prin precizie, cronica lui Alredus datează din 1143, având ca surse principale scrierile lui Geoffrey of Monmouth şi Simeon din Durham.

Perioada vikingă în Anglia face parte din fragmentele temporale rămase într-un con de umbră al istoriei. Informaţiile scrise provenite de la martori direcţi s-au pierdut, au fost distruse sau deteriorate. Dacă la asta se adaugă aportul personal al compilatorilor de mai târziu, se pune întrebarea: ce proporţie de adevăr conţin, de fapt, cronicile? Câtă credibilitate poate fi acordată unui cronicar ca Asser, ce slujea, în primul rând, interesele regelui său?

Dacă viitorul poate fi considerat o ecuaţie cu un număr infinit de variabile, trecutul rămâne o problemă de interpretare. Cronicarii nu se mulţumeau să expună faptele, lăsând posteritatea să emită judecăţi şi concluzii. Manifestau adesea tendinţa – absolut omenească şi explicabilă – de a altera realitatea: exagerau efectivele unei armate, numărul morţilor într-o bătălie ori al corăbiilor dintr-o flotă de război, tocmai pentru a evidenţia importanţa unei victorii sau a justifica înfrângerea trupelor proprii. Biografii nobililor, prelaţilor sau capetelor încoronate obişnuiau să le idealizeze calităţile, transformându-i în sfinţi şi arhangheli. La polul opus, defectele unor conducători din tabăra adversă erau exacerbate, duşmanii cei mai detestaţi devenind, pentru urmaşi ca şi pentru contemporani, „fiare" sau „demoni".

Cronicarii Evului Mediu, în aceeaşi măsură istorici şi literaţi, se simţeau totodată atraşi de fenomenele stranii, inexplicabile. Mistici prin natură şi preocupări, erau convinşi de existenţa unei forţe divine care crease şi menţinea ordinea în Univers, echilibrând balanţa între Bine şi Rău. Credeau, de asemenea, în miracole, fiind gata să accepte fără rezerve un adevăr pe care savanţii secolului XXI îl consideră greu de digerat; există încă, pe Pământ şi în Cosmos, lucruri dincolo de înţelegerea umană sau imposibil de explicat deocamdată, ceea ce nu le face mai puţin reale. Disponibilitatea învăţaţilor medievali şi, ulterior, ai Renaşterii, de a-şi accepta limitările şi ignoranţa a dus, doar aparent paradoxal, la progresul ştiinţei. Fără a fi creduli ori lipsiţi de discernământ, unii cronicari au consemnat fenomene meteorologice neobişnuite, creaturi improbabile genetic sau alte manifestări ce puteau fi etichetate drept paranormale – dar care astăzi sunt identificate, studiate şi acceptate. Istoricii Evului Mediu dramatizau şi, uneori, greşeau. *Însă nu puteau să mintă.* Oricât de deformată ar fi fost viziunea lor asupra unei situaţii, faptul în sine era întotdeauna redat corect; nu se inventau personaje istorice, bătălii, molime, asedii. Dacă un cronicar şi-a indus cititorii în eroare, atunci a făcut-o fără voie şi fiind de bună credinţă, căci o minciună ar fi reprezentat încălcarea flagrantă a eticii profesionale! Iar dacă cercetătorul contemporan elimină balastul de exagerări inerente, interpretări partizane sau pledoarii pentru o anume cauză, vor rămâne doar faptele – şi din ele se poate reconstitui Istoria.

De când s-a inventat scrierea, în conflictele umane a apărut şi un plan secundar al ostilităţilor. Fiecare dintre tabere îşi are adevărul ei (dat de proprii cronicari şi istorici) şi, mai târziu, o teorie propagandistică în măsură să demonstreze că dreptatea este de partea sa. Însă două adevăruri absolute şi opuse nu pot să coexiste.

Iar istoria este scrisă, de obicei, de învingători. În Insulele Britanice a fost altfel. Anglo-saxonii, care au pierdut aproape toate bătăliile, au câştigat totuşi un război: *cel al cronicilor.*

Revista *Jeune Afrique* a apreciat că mişcarea preşedintelui permite o perioadă de reflecţie pentru fiul său, după ce acesta a acumulat o forţă de decizie politică majoră în rândul oficialilor. Până la următorul scrutin prezidenţial din 2023, rămâne loc de reaşezare a cărţilor câştigătoare. Despre fiul său, preşedintele a vorbit în continuare ca despre un membru al noii elite politice.

Ca pe o scenă turnantă în veşnică mişcare, varianta păstrării preşedinţiei în familie se menţine în regimurile dominate de aceeaşi persoană decenii la rând fără întrerupere, cum este situaţia în Ciad, în Camerun, în Guineea Ecuatorială sau în Botswana. În Uganda, cel de-al nouălea preşedinte al republicii independente, Yoweri Museveni, gherilero de meserie, a preluat puterea pe 29 ianuarie 1986, la vârsta de 42 de ani. Rebel din fire, el a luptat împotriva trupelor lui Idi Amin, dar şi a succesorului său, Milton Obote, al cărui regim a fost acuzat că a provocat moartea a peste o sută de mii de civili în şase ani. (Amin a reuşit să ucidă trei sute de mii în opt ani!)

Din cei patru copii, doi băieţi şi două fete, preşedintele pare să-şi fi desemnat succesorul. Muhoozi Kainerugaba, general-locotenent în vârstă de 42 de ani, a absolvit cursurile academiei militare britanice Sandhurst, a luptat împotriva miliţiilor din Armata de Rezistenţă a lui Dumnezeu, a ajuns şeful Unităţilor Speciale ai căror membri au fost acuzaţi de răpiri, brutalitate şi folosirea excesivă a forţei în relaţiile cu civilii. Numirea sa, în 2017, în funcţia de prim consilier prezidenţial, a alimentat zvonurile potrivit cărora ar fi fost desemnat succesor al tatălui său. Pe reţelele sociale, ugandezi înflăcăraţi, mai ales tineri, au intensificat difuzarea mesajelor de susţinere a ideii. Masa electoratului nu a fost la fel de entuziasmată, din cauză că militarii din Comandamentul Unităţilor Speciale, condus de generalul Muhoozi Kainerugaba, au acţionat la ordin împotriva susţinătorilor adversarului politic al preşedintelui, Robert Kyagulanyi Ssentamu, interpret de muzică rap, cu numele de scenă Bobi Wine.

Încă din 2013, generalul David Tinyefuza/Sejusa, fost şef al serviciilor secrete, a creat Frontul de Libertate şi Unitate, conceput ca forţă anti-Museveni. În legătură cu o posibilă succesiune la preşedinţie prin numirea fiului şefului statului, el a arătat într-o scrisoare deschisă trimisă din exil că Uganda este pe cale să fie transformată într-o monarhie politică, afirmaţie care a asmuţit cele mai agresive media împotriva guvernului. Între timp, generalul Muhoozi Kainerugaba a fost numit comandantul forţelor terestre, poziţie din care poate să-şi croiască o imagine cât mai populară menită să-i aducă voturile majoritare în alegerile prezidenţiale din 2026.

Pentru Africa sub-sahariană ieşirea dintr-o perioadă feudală prelungită, marcată de europenizarea forţată din secolul al XIX-lea, poate să explice tendinţa unor dictatori de a-şi amenaja succesiunea la putere prin transferul pârghiilor de forţă către fiii lor. Procesul în sine poate să reprezinte tendinţa spre stabilitate socială şi politică. Juniorii provin, însă, din mediul privilegiilor, din cel al unor aranjamente clandestine, al unor jocuri de culise în afara procedurilor transparente. Chiar dacă au studiat la Sorbona, în America, în China comunistă sau la Sandhurst, moştenirea pe care o duc mai departe nu face decât să prelungească politica paternă, suprimarea opoziţiei, delapidarea finanţelor ţării şi vasalitatea faţă de corporaţiile multinaţionale. În jurul lor apar adversari politici cu o altă forţă, la fel de educaţi ca şi titularii puterii, unii gata corupţi de interese adverse, alţii mobilizaţi de o viziune mai îndrăzneaţă. Moda succesiunii transmisă în familie pentru funcţia supremă nu este o tendinţă şi practică nouă, şi nu este doar africană (vezi familiile Kennedy şi Bush), dar în cazul continentului negru ea ar putea să-şi trăiască ultimele manifestări. Nu este deloc sigur că, odată ajunşi la putere, juniorii vor putea să stăpânească regimuri longevive pe decenii întregi, aşa cum au reuşit primii membri ai clubului dictatorilor. Africa sub-sahariană trăieşte într-o nouă dinamică, iese treptat din izolarea comunicaţională, forţa de muncă tânără, mai bine educată, amplifică procesul de urbanizare şi o nouă atitudine militantistă sprijinită de forţe progresiste din exterior pătrunde treptat şi în palatele puterii politice.

Ars longa...

(Urmare de la pag. 36)

În opinia Reginei Elisabeta, lucrul cu suveica este o terapie, acul sau suveica ţinând loc de prieten, dar şi un moment de introspecţie, cum avea să mărturisească: „Câte griji şi necazuri, câtă adâncă angoasă şi tristeţe (e ţesută) în tăcutul lucru al femeii. (…) Multe ar spune: Ce noroc că dantela mea nu poate vorbi. Ce uimitor ar fi să-şi ridice vocea şi să dezvăluie gândurile. (…) Cusătura ascunde ici o lacrimă, dincolo un oftat sau o vorbă reprimată, care rostită ar fi rănit…"

Dacă la Regina Elisabeta observăm un stil consacrat, un respect solemn pentru ce crea femeia de la ţară, fără a permite intervenţii în stilul sau tipologia costumului popular, Regina Maria adoptă o atitudine caracteristică personalităţii ei. Astfel, nu doar că susţine în continuare purtarea costumului popular ca un cod vestimentar pentru invitatele la curte, dar creează propriul stil de a purta marama, adaptat la coafura ei îndrăzneaţă având părul tuns scurt. De-a lungul acestei perioade, privind peste umărul ambasadoarelor noastre de rang înalt, putem aduce în discuţie personalitatea Smarandei Brăescu, prima femeie cu brevet de paraşutist din România. Curajul şi încăpăţânarea ei de a-şi îndeplini visul de a deveni pilot şi paraşutist au fost peste tot în lume însoţite de simplitatea iei româneşti. Smaranda Brăescu, Măndiţa, cum i se spunea acasă, a rămas întotdeauna aceeaşi femeie simplă şi modestă de la ţară, reprezentând arta populară şi femeia română la toate balurile din marile capitale ale vremurilor.

Bună prietenă a Reginei Maria, Elisa Brătianu completează grupul de femei preocupate de arta populară românească, oferind ţării şi poporului cel mai amplu şi bogat album de cusături populare, în 1943: *Cusături româneşti*. Acesta este până în prezent un album de referinţă, cu peste 100 de planşe de cusături specifice regiunilor din România.

În prezent asistăm la o mişcare de revitalizare a portului popular, însă riscul este ca dintr-o iniţiativă mai mult decât necesară de a cerceta costumul tradiţional şi de a-i recunoaşte valoarea, de a-l adapta şi reintroduce în vestimentaţia zilnică sau de ocazie (aşa cum reginele au reuşit), să se transforme într-o mişcare pseudo-autentică, în care sunt promovate articole vestimentare confecţionate fără a respecta tipologia consacrată. Ceea ce pierdem nu este neapărat un anume „design" al unei cămăşi, ci povestea pe care ia o duce mai departe prin simbolistica motivelor sale despre trecutul şi evoluţia noastră, pentru că atunci când purtăm o ie sau un costum popular, nu ne îmbrăcăm doar cu nişte haine vechi, păstrate cu multă grijă, ci ducem cu noi conştiinţa bunicelor şi străbunicelor noastre, moştenirea imaterială, mărturia că înainte au fost oameni care cu efort, dedicare şi foarte multă dragoste au trudit.

Costumele de pe Valea Topologului duc mai departe astfel de poveşti.

Fragil din perspectiva materialelor, pentru că acestea se pot distruge atât de uşor, dar mai ales datorită influenţelor pe care le asimilează cu uşurinţă, adaptându-se la contextul în care este purtat, costumul popular poate fi uşor denaturat, scos din autentic şi plasat undeva în pseudo-autentic. El este în acelaşi timp şi puternic, pentru că a rezistat atâta vreme şi cred cu tărie că va rezista. De 2000 de ani avem aceeaşi cămaşă lungă, strânsă la brâu. Este puternic pentru că oricât de mulţi au încercat să îl denatureze, să îl desconsidere sau să îl înlocuiască pur şi simplu, de fiecare dată a supravieţuit prin oameni care l-au pus la adăpost şi l-au scos după ce vremurile grele au trecut, oameni cu conştiinţa vie care l-au dat mai departe următoarelor generaţii, şi nu doar au oferit o moştenire materială sub formă de haine vechi, ci au dus mai departe aspecte imateriale, poveşti ale celor care l-au confecţionat, legende despre cei care l-au purtat şi au avut grijă de el, tocmai pentru ca noi să putem să îl admirăm astăzi.

Având în minte imaginea evoluţiei pe care costumele populare au avut-o de-a lungul timpului, fiind influenţate de multipli factori sociali, economici şi politici, este necesar să înţelegem că noţiunea de costum naţional, intens şi de cele mai multe ori greşit promovată în perioada 1960-1990, nu desemnează un singur ansamblu vestimentar, existând mai multe tipologii, atât pentru costumul femeiesc, cât şi pentru cel bărbătesc. Portul popular femeiesc este constituit din ie cu poale, acestea fiind unite, şi şorţuri (Dobrogea, Transilvania, Oltenia), catrinţă şi zăvelcă, fotă (Muntenia, Moldova, Bucovina), oprege (Banat) sau vâlnic; peste ie se poartă un cojocel (Muntenia), ilic, casacă (Oltenia) sau bundiţă (Bucovina). Toate aceste variaţii ale fustei, respectiv ale cojocului, precum şi găteala capului (conci – Banat, tulpan – Gorj, maramă – Muntenia) depind de zonaa etnografică. În cazul costumului bărbătesc, distingem cămaşa cu poale sau fustă, cea mai răspândită versiune fiind cea dintr-o singură bucată, care se poartă peste cioareci sau pantaloni de lână. Peste cămaşă se poartă cojoc de lână (Muntenia), bundiţă (Bucovina), suman (Moldova), sau şubă (Banat, Transilvania). Cămaşa este strânsă în talie cu bete sau brâu ţesut din lână sau cu chimir de piele, iar pe cap se poartă pălărie sau căciulă.

În Muntenia, costumul popular respectă unitatea şi continuitatea costumului românesc. Costumul popular predominant femeiesc prezintă fotă strâmtă, iar cel bărbătesc se distinge prin cămaşă cu fustă sau poale şi pantaloni din lână sau iţari. Tipologia cămăşii munteneşti se încadrează în tipologia carpatică a cămăşii drepte, încreţite la gât, cu bentiţă, având mâneca tripartită: altiţă-încreţ-râuri. Altiţa este partea care acoperă umărul, fiind cea mai bogată în cusături, vizibilă atât din faţă, cât şi din spate; încreţul reia modelul altiţei într-o cromatică diferită; râurile dispun motivele transversal de-a lungul mânecii, până la încheietură. Mâneca se termină cu brăţară sau cu pumnaş (mânecă „suflecată" sau răsfrântă, având cusătura pe dos). De-a lungul timpului, plasarea Munteniei din punct de vedere geografic a favorizat schimburile de materiale precum şi îmbogăţirea modelelor cusute datorită comercianţilor care străbăteau regiunea, dar şi datorită transhumanţei care asigura legătura cu zonele etnografice de peste munţi. Astfel, costumele din regiunea noastră, cu precădere cele din Argeş şi Muscel, sunt recunoscute pentru bogăţia şi calitatea materialelor folosite, lungimea maramelor, fiind printre primele care utilizează în cusături firele metalice (denumite tel), mătasea, fluturii de metal şi mărgelele. Costumele argeşene şi muscelene nu doar că folosesc materiale de calitate, dar sunt şi împodobite cu mult mai multe cusături, simboluri şi motive, fiind considerate cele mai bogate costume din regiune.

Zona etnografică Argeş, implicit şi subzona Topolog, s-a remarcat de-a lungul timpului prin purtarea unei fote înguste în spate (denumită zăvelcă) asociată cu o catrinţă în partea din faţă. Ia specifică are mâneca răsfrântă, fiind mult mai lungă, partea finală a acesteia este terminată cu pumnaş, cusută pe dos şi întoarsă pentru a crea o manşetă ca un volănaş. Betele au de-a lungul marginilor grupuri de câte 3 humuruzi (mărgele mici din porţelan). În ceea ce priveşte portul bărbătesc, acesta se distinge prin cămaşa largă, chimirul de piele, pălăria cu boruri mici sau căciula, cojocul de lână şi pantalonii lejeri ţesuţi din lână sau din bumbac. Cromatica portului include culori vii precum roşu-cireşiu, vişiniu, galben, iar motivele cusute sunt preponderent abstractizări din registrul motivelor geometrice (coloana, dinţii lupului, calea ocolită, floarea în 8 colţuri), registrul fitomorf (motive florale) – preponderent la limita cu Oltenia, registrul zoomorf (coarnele berbecului, creasta cocoşului) – preponderent în zonele montane. Registrele zoomorfe (reprezentări ale animalelor, păsărilor, insectelor) şi skeomorfe (unelte din gospodărie) în forme libere sunt întâlnite mai des pe ştergare şi scoarţe. Acest tip de costum popular a fost specific zonei Argeş, fiind uşor influenţat de costumul cu fotă specific Muscelului. Astfel, în lucrările de specialitate publicate după anul 1940, acest costum cu zăvelcă şi catrinţă este consemnat a fi prezent cu precădere în subzona etnografică Topolog, zonele Argeş şi Muscel având preponderent portul fotei strâmte. În această manieră, satele din zona de nord a Văii Topologului sunt păstrătoarele unui port popular autentic care treptat a fost asimilat de alte zone etnografice.

Vorbind despre tipurile de porturi întâlnite în comunele din nordul judeţului Argeş, aflate la graniţa administrativă cu Oltenia şi o graniţă geografică cu Transilvania – străbătută de transhumanţă, se poate sesiza o diversitate bogată, observând atât şorţuri, fotă strâmtă cât şi ansamblul catrinţă-zăvelcă. De asemenea, în termeni administrativi, se observă o mărturie a mobilităţii populaţiei prin denumirile satelor Cepari şi Cepari-Ungureni, de exemplu, accentuând ideea că a existat o migraţie a comunităţilor din Transilvania, aşezându-se dincoace de munţi, în satele de pe Topolog. Această mişcare administrativ-socială a adus schimbări de ordin cultural, care se resimt astăzi prin diversitatea menţionată mai devreme. Existenţa unei bogate terminologii a costumului indică o coexistenţă, respectiv o asimilare culturală din partea comunelor de pe Topolog a populaţiei ardeleneşti. Din acest punct de vedere, astăzi regăsim pe teritoriul comunelor Cepari, Tigveni, Şuici şi Sălătrucu porturi populare care aparţin registrelor transilvănene, fiind compuse din şorţuri negre („şorţuri tăiate" – denumite în sat), ii, poale şi cămăşi cusute preponderent cu negru. În consecinţă, costumele populare de pe Topolog sunt mai mult decât simple materiale textile împodobite maiestuos prin cusăturile simbolurilor regionale, fiind adevărate mărturii pentru raporturile etnografice susţinute pe linia Carpaţilor între cei doi versanţi ai săi.

Motivaţi de aceste idei, în cadrul Asociaţiei Poarta Făgăraşului, am coordonat două proiecte de conştientizare a importanţei patrimoniului cultural pe care încă îl avem şi încă îl putem salva. Primul dintre ele, *Lada de Zestre a Topologului*, a presupus conştientizarea importanţei portului popular în rândul tinerilor cu vârste între 11 şi 18 ani. Ca această mişcare de promovare să fie consolidată, a fost necesar ca ea să se bazeze pe cunoaşterea „zestrei" locale, încă existente în comunităţi, păstrată din generaţie în generaţie. Proiectul a avut ca finalizare tipărirea unui album cu 98 de costume populare fotografiate în comunele Cepari, Tigveni, Şuici şi Sălătrucu, implicând 78 de tineri şi 31 de cadre didactice, precum şi alţi membri ai comunităţilor care ne-au primit cu drag şi cu lăzile de zestre deschise. Pentru noi, proiectul nu a însemnat doar organizarea unor ateliere pur tehnice de cusut, ci mai degrabă întâlniri cu oameni frumoşi, unde am povestit despre gospodine, bunici, cusături şi vremuri îndepărtate, de care astăzi ne mai leagă câteva amintiri şi costumele populare păstrate cu grijă şi respect în lada de zestre. Al doilea proiect de tip schimb de tineret Erasmus+, s-a desfăşurat cu participarea a 30 de tineri din Bulgaria, Croaţia, Macedonia de Nord, România, Polonia şi Turcia. Împreună, tinerii au descoperit diferenţele şi asemănările dintre costumele naţionale, identificând metode prin care fiecare poate promova arta populară în comunitatea sa.

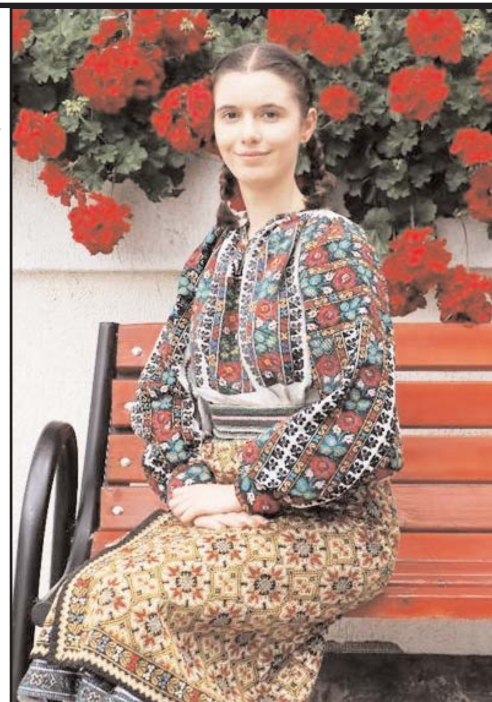
Acestea sunt doar mici iniţiative pe care personal m-am simţit datoare să le întreprind, alături de echipa asociaţiei, datoare faţă de bunicile şi străbunicile mele care au avut încrederea de a-mi oferi costume populare trudite cu mult dor şi cu credinţa că cineva le va aprecia şi le va duce mai departe povestea; datoare pentru comunitatea din care fac parte, să împart cunoştinţele, să încurajez şi alţi tineri să îşi descopere şi să se îndrăgostească de comorile lăsate de bunici cu speranţă în lăzile de zestre. Am vrut să duc această „datorie morală" mai departe, ca să înţelegem că portul popular nu e doar unul unic pentru România, este diversificat, fiind unic pentru un sat, o comună, o regiune, bunicile şi străbunicile noastre fiind adevărate creatoare de modă. Străbunicile şi bunicile mele nu au apucat să mă înveţe să cos, eram prea mică atunci, însă mi-au încredinţat experienţa lor, dorul, credinţa şi dragostea, cusute toate cu migală, aşezate ordonat la fir, pe cruci, toiege sau musculiţe, cu mărgele sau fluturi, pe pânza de casă pregătită tot de ele, mi le-au încredinţat pe toate în iile, poalele, fotele şi maramele pe care astăzi le privesc cu uimire, ca pe nişte minuni care au reuşit să răzbată în timp, cu toată fragilitatea lor.

Lada de zestre a Topologului

Teodora CANTU

Valea Topologului a fost dintotdeauna un loc în care portul popular, precum şi întreaga artă şi cultură tradiţională s-au păstrat, oferind trecătorului autenticitatea moştenirii culturale, materiale şi imateriale deopotrivă. Plecând din Tigveni, poposind la stejarul din Cepari pentru a ne trage sufletul, acolo unde se presupune că şi domnitorul Mihai Viteazul şi-a adăpat caii, străbătând mai departe comuna Şuici şi urcând spre munte, spre Sălătrucu, recunoaştem case tradiţionale care cu siguranţă adăpostesc poveşti, istorisiri, lăzi de zestre înţesate cu scoarţe, ştergare, marame, ii, fote şi cămăşi purtate cândva cu multă falã de tineri la horele din sat, la nunţi şi fedeleşuri. Urcând pe Valea Topologului, îţi dai seama că dintr-odată timpul are timp pentru tine, să stai, să admiri, să contempli, să înţelegi fragilitatea artei populare şi în acelaşi timp măreţia cu care a dăinuit şi a rezistat în timp.

Portul popular, atât de fragil, dar în acelaşi timp atât de puternic prin simbolistica sa, ne stă drept martor al evoluţiei noastre ca popor încă de pe vremea dacilor. Mărturiile istorice revendică primele atestări vizuale ale portului popular străvechi pe monumente precum Columna lui Traian sau Monumentul de la Adamclisi, unde siluete de daci sunt reprezentate cu cămăşi lungi, purtate peste pantaloni şi strânse la brâu. Imaginea evocată ne este familiară, fiind într-o mare proporţie chiar portul popular bărbătesc pe care îl regăsim cu diferite adaptări în majoritatea zonelor etnografice din România. Cu siguranţă, originile costumului tradiţional se poate să fi fost puternic influenţate de civilizaţii mai îndepărtate pe scara temporală, precum civilizaţia Cucutenilor, ale cărei motive le regăsim în simbolistica artei populare, fie că este vorba despre ceramică, ouă încondeiate, scoarţe, ţesături sau cusături. Urcând mai departe pe firul timpului, în secolele următoare, arta populară din spaţiul românesc este surprinsă în mai multe forme, atât de ordin extern, cât şi local, intern. *Chronicon Pictum Vindobonense* din 1358 are ilustraţii cu ţărani români cu cămăşi albe, cioareci şi opinci. În 1718, Antonio Maria del Chiaro Fiorentino, secretar de curte al domnilor Constantin Brâncoveanu, Şerban Cantacuzino şi Nicolae Mavrocordat, redactează la Veneţia lucrarea *Revoluţiile Valahiei,* în care contextul local este redat cu detalii legate de port, care, după cum ne aşteptăm, este similar celui descris anterior, prezentând evoluţii datorate schimbărilor economice, sociale şi politice. Mai târziu, costumul tradiţional din regiunile româneşti este adus în atenţie de pictorii germani care ilustrează frumuseţea acestuia în albume cum sunt cele din secolul XVIII, *Kostumbilder aus Siebeburgen. Tabulae pictae et coloratae,* conţinând 91 de picturi (în prezent aflat în Biblioteca Muzeului Naţional Maghiar din Budapesta), *Trachtenkabinet von Siebenburgen*, conţinând 56 de acuarele ale costumelor din Transilvania (cuprins în Codicele Rosenfeld, Cabinetul de Stampe al Academiei Române). Pe plan local, portul popular este ilustrat de pictorii naţionali Nicolae Grigorescu, Gheorghe Tattarescu, însă un important izvor etnografic îl reprezintă frescele bisericilor vechi în care sunt pictaţi ctitorii purtând veşminte şi podoabe tradiţionale.

Perioada regalistă a României a reprezentat poate apogeul portului popular, fiind redescoperit şi puternic promovat de către Regina Elisabeta şi Regina Maria. Frumuseţea acestei perioade vine din perspectiva cu care reginele, dar nu numai, au promovat costumul şi ţesăturile tradiţionale. Impulsul de a face cunoscută cultura populară nu a venit dintr-o impunere politică sau numai ca o datorie morală faţă de ţară, născută din educaţia lor de a-şi servi poporul ca suverane, ci dintr-un izvor mult mai impresionant de cunoaştere şi promovare a frumosului, pe care cele două regine l-au descoperit în arta populară românească. Regina Elisabeta recunoaşte în prefaţa unei cărţi dedicate broderiilor, *Arta de a lucra cu suveica* (scrisă de prietena sa, Lady Katherin Hoare, apărută în 1910 la Londra), frumuseţea şi simplitatea regăsite în România: „Oare există tablou mai încântător decât o ţărancă română, îmbrăcată în costum popular, cu fusta roşie sau oranj, cu broboada galbenă aruncată peste cozile negre, cu ochi mari, negri şi luminoşi, cu ulciorul verde pe cap, grăbindu-se spre casă, sau o doamnă română, cu veşminte splendide, cu un minunat văl alb sau galben, lucrând la războiul de ţesut?" Atât Regina Elisabeta, cât şi Regina Maria sunt profund atrase de simplitatea femeii de la ţară, a ţărăncii care într-o dedicare de nedescris nu reuşeşte doar să acopere nevoile familiei de a avea haine, ci transformă această necesitate în artă, punând nu doar efort fizic, muncă, pricepere, timp şi atenţie, ci şi gânduri, speranţe, doruri, rugăciuni.

(Continuare la pag. 35)

Teodora Cantu a absolvit Facultatea de Cibernetică, Statistică şi Informatică Economică a Academiei de Studii Economice Bucureşti în 2021 şi este acum masterand la aceeaşi facultate. Din anul 2018 este preşedinte al Asociaţiei Poarta Făgăraşului, cu sediul la Şuici, pe Topolog.

Deasupra şi la paginile anterioare ale revistei apar numeroase imagini de costume populare din Tigveni, Cepari, Şuici, Sălătrucu, fotografii realizate în cadrul Proiectului Lada de Zestre a Topologului, puse la dispoziţie de autoarea acestui articol. (Nota red.)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Mihai SPORIŞ – inginer, Râmnicu Vâlcea
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Radu Ştefan VERGATTI – istoric, Bucureşti
- Florin HORVATH – scriitor şi ezoterist, Zalău
- Miron SCOROBETE – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Ştefan STAREŢU – istoric, Braşov
- Cătălina HAŞOTTI – scriitor, Braşov
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Alexandru DĂRĂBAN – publicist, Sângeorz-Băi
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Sterian PRICOPE – publicist, Câmpulung-Muscel
- Marcel LUCACIU – scriitor, Zalău
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Ioan C. POPA – sociolog şi diplomat, Bucureşti
- Lilica VOICU-BREY – prof. univ., Spania
- Ana OLOS – scriitor, Baia Mare
- Silvan G. ESCU – scriitor, Bucureşti
- Alexandru CAZACU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Rodica BRETIN – scriitor, Braşov
- Teodora CANTU – student master, Curtea de Argeş